

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ

Ивана З. Митић

**ЕФЕКАТ ГРАМАТИЧКИХ И СЕМАНТИЧКИХ КАРАКТЕРИСТИКА
КООРДИНИРАНИХ СУБЈЕКТА НА СЛАГАЊЕ ГЛАГОЛА
У РОДУ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

Докторска дисертација

Ментор: проф. др Бобан Арсенијевић

Крагујевац, 2019. године

ИДЕНТИФИКАЦИОНА СТРАНИЦА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

<i>I. Аутор</i>
Име и презиме: Ивана Митић
Датум и место рођења: 21. 2. 1988. године, Лесковац, Република Србија
Садашње запослење: Асистент на Департману за српски језик Филозофског факултета Универзитета у Нишу
<i>II. Докторска дисертација</i>
Наслов: Ефекат граматичких и семантичких карактеристика координираних субјеката на слагање глагола у роду у српском језику
Број страница: 336
Број схематских приказа: 11, број слика: 6, број табела: 43, број графикана 35
Број библиографских података: 139
Установа и место где је рад израђен: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац
Научна област (УДК): 811.163.41'367.625(043.3), 811.163.41'367.332.6(043.3) 811.163.41'366.52(043.3)
Ментор: проф. др Бобан Арсенијевић, редовни професор
<i>III. Оцена и одбрана</i>
Датум пријаве теме: 18. 4. 2016. године
Број одлуке и датум прихватање теме докторске/уметничке дисертације: одлука број IV-02-697/16; 13. 7. 2016. године
Комисија за оцену научне заснованости теме и испуњености услова кандидата: Проф. др Бобан Арсенијевић, ванредни професор, Филозофски факултет у Нишу, ужа научна област Српски језик (ментор); Проф. др Милош Ковачевић, редовни професор, ФИЛУМ Крагујевац, ужа научна област Савремени српски језик и Теоријске лингвистичке дисциплине; Проф. др Јелена Петковић, доцент, ФИЛУМ Крагујевац, ужа научна област Савремени српски језик.
Комисија за оцену докторске дисертације: 1. Проф. др Милош Ковачевић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу, ужа научна област: Савремени српски језик и Теоријске лингвистичке дисциплине (председник Комисије); 2. Проф. др Бранимир Станковић, доцент, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, ужа научна област: Савремени српски језик (члан Комисије); 3. Проф. др Маја Вукић, доцент, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, ужа научна област: Савремени српски језик (члан Комисије).
Комисија за одбрану докторске дисертације: 1. Проф. др Милош Ковачевић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу, ужа научна област: Савремени српски језик и Теоријске лингвистичке дисциплине (председник Комисије); 2. Проф. др Бранимир Станковић, доцент, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, ужа научна област: Савремени српски језик (члан Комисије); 3. Проф. др Маја Вукић, доцент, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, ужа научна област: Савремени српски језик (члан Комисије).
Датум одбране дисертације:

Захвалност

Неизмерну захвалност дугујем Бобану који ме је научио какав човек, истраживач и професор могу да постанем. Хвала за све савете, и хвала што си све време веровао у мене и помогао ми да извучем најбоље из себе. Велико хвала за помоћ и подршку у изради експеримената и статистичкој обради података. Свака могућа грешка у дисертацији је само моја.

Хвала тати и Ивану који су ми пружали мир и неизмерну подршку свих ових година. Хвала што сте разумели када нисам била ту, и хвала што сте помогли да вам се вратим. Јаце, машем ти по договору. Дисертацију посвећујем теби јер знам да је данас твоје срце најпоносније и најсрећније ма где да је.

Хвала мојој драгој Зоки што је стрпљиво читала дисертацију и бодрила ме, и драгој Јасмини која ме је својим коментарима и подршком мотивисала да истраживање приведем крају. Хвала и Стефану на корисним коментарима и сталном подсећању да ће моје хипотезе и подаци бити вреднији ако их саопштим као Ивана, а не као хемичар.

Захвалност дугујем и колегама са пројекта *Експериментална морфосинтакса јужнословенских језика* зато што су ми омогућили да учешћем у пројекту стекнем основна знања о начину функционисања и израде експеримената, а што је било од огромног значаја за развој методологије коју користим у дисертацији. Захваљујући учешћу на пројекту, добила сам могућност да експерименте спроведем преко онлајн софтвера *Ibex Farm*, што је умногоме олакшало моје истраживање.

Огромно хвала мојим драгим колегама Невену, Немањи, Ивани Педовић, Александри Митровић, Анђели Андонов, Бранку, Гаги, Милану, Нини, Салету, као и Ивановим колегама, и свим осталима на помоћи у прикупљању испитаника. Највећу радост у целом овом процесу доживела сам спроводећи експерименте и анализирајући податке. Зато, од срца и највеће хвала свим испитаницима који су учествовали у експериментима.

САДРЖАЈ

Апстракт	9
Abstract.....	11
1. Увод.....	13
1.1. Начин организације истраживања.....	18
1.2. Структура дисертације	21
2. Теоријско-методолошко поглавље.....	24
2.1. Конгруенција глагола у роду са координираним субјектом	24
2.1.1. Координирани субјекат – генеративни приступ	25
2.1.2. Фактори који утичу на слагање глагола са координираним субјектом	28
2.1.3. Важна питања.....	32
2.2. Преглед стања у подручју истраживања	35
2.2.1. Конгруенција глагола са координираним субјектима у србистичкој и сербокroatистичкој литератури.....	36
2.2.2. Конгруенција у литератури у формалном кључу	48
2.2.2.1. Конгруенција у литератури у формалном кључу на материјалу језика света	48
2.2.2.2. Конгруенција у србистичкој и сербокroatистичкој литератури у формалном кључу.....	53
2.3. Предмет, циљеви и хипотезе докторске дисертације.....	70
2.4. Методе истраживања.....	81
3. Слагање глагола са модификованим координираним субјектом: продукцијски модификаторски експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В и експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А.	86
3.1. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1А	88
3.1.1. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1А: дизајн	88

3.1.2. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1А: резултати	93
3.1.3. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1А: дискусија	98
3.2. Експерименти са судовима граматичности – опште информације.....	105
3.2.1. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А	111
3.2.2. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А: резултати	116
3.2.3. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А: дискусија	118
3.2.4. Продукцијски експеримент 1А и експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А	121
3.3. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1Б.....	124
3.3.1. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1Б: дизајн	124
3.3.2. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1Б: резултати ...	126
3.3.3. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1Б: дискусија ...	130
3.3.4. Пилот модификаторски експеримент 1А и експеримент 1Б: резултати	137
3.3.5. Пилот модификаторски експеримент 1А и експеримент 1Б: дискусија	139
3.4. Продукцијски модификаторски експеримент 1В	140
3.4.1. Модификаторски продукцијски експеримента 1В: дизајн	142
3.4.2. Модификаторски продукцијски експеримента 1В: резултати	146
3.4.3. Модификаторски продукцијски експеримента 1В: дискусија	151
4. Слагање глагола са (не)модификованим координираним субјектом: модификаторски продукцијски експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В и експеримент Вилер Голд и др. (2016)	156

4.1. Пилот модификаторски експеримент 1А и експеримент Вилер Голд и др. (2016)	158
4.1.1. Пилот модификаторски експеримент 1А и експеримент Вилер Голд и др. (2016): резултати.....	160
4.1.2. Пилот модификаторски експеримент 1А и Вилер Голд и др. (2016) експеримент: дискусија.....	161
4.2. Пилот модификаторски експеримент 1Б и експеримент Вилер Голд и др. (2016)	165
4.2.1. Пилот модификаторски експеримент 1Б и експеримент Вилер Голд и др. (2016): резултати.....	166
4.2.2. Пилот модификаторски експеримент 1Б и експеримент Вилер Голд и др. (2016): дискусија.....	168
4.3. Експеримент 1В и експеримент Вилер Голд и др. (2016)	171
4.3.1. Експеримент 1В и експеримент Вилер Голд и др. (2016): резултати	173
4.3.2. Експеримент 1В и експеримент Вилер Голд и др. (2016): дискусија	174
4.4. Слагање глагола у роду са (не)модификованим координираним субјектом на основу резултата поређења експеримента 1А, експеримента 1Б, експеримента 1В и експеримента Вилер Голд и др. (2016).....	178
5. Ефекат синкретизма на слагање глагола у роду у српском језику: продукцијски експеримент 2 и експеримент 3 и експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијским експериментима	181
5.1. Експеримент 2 – продукцијски експеримент којим се тестира ефекат синкретизма на слагање глагола у роду у српском језику.....	183
5.1.1. Продукцијски експеримент 2 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање: дизајн	184
5.1.2. Продукцијски експеримент 2 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање: резултати.....	187

5.1.3. Продукцијски експеримент 2 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање: дискусија.....	191
5.2. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2	197
5.2.1. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2: дизајн	197
5.2.2. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2: резултати	199
5.2.3. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2: дискусија	201
5.3. Продукцијски експеримент 2 и експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 2	203
5.4. Продукцијски експеримент 3 којим се тестира ефекат присуства синкретизма на слагање глагола у роду	204
5.4.1. Продукцијски експеримент 3 којим се тестира ефекат присуства синкретизма на слагање глагола у роду: дизајн	205
5.4.2. Продукцијски експеримент 3 којим се тестира ефекат присуства синкретизма на слагање глагола у роду: резултати	206
5.4.3. Продукцијски експеримент 3 којим се тестира ефекат присуства синкретизма на слагање глагола у роду: дискусија	208
5.5. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3	208
5.5.1. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3: дизајн	209
5.5.2. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3: резултати	210

5.5.3. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3: дискусија	211
5.6. Продукцијски експеримент 3 и експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 3	212
6. Теоријске импликације	214
6.1. Да ли постоји хијерархијско слагање, те да ли хијерархијска блискост игра улогу приликом слагања глагола са првим чланом конјункције?	215
6.2. Да ли постоји линеарно слагање, те да ли линеарна блискост утиче на слагање са последњим чланом конјункције?	216
6.3. Да ли хијерархијска и линеарна блискост делују и на одређивање првог и на одређивање последњег члана конјункције за контролора слагања у роду?	219
6.4. Да ли проминентност утиче на избор контролора слагања?	225
6.5. Да ли су род и број здружени и слажу ли се заједно?	226
6.6. Да ли се продукција и перцепција разликују?	228
7. Закључак	231
Литература.....	235
Извори.....	247
Прилози	248

**ЕФЕКАТ ГРАМАТИЧКИХ И СЕМАНТИЧКИХ КАРАКТЕРИСТИКА
КООРДИНИРАНИХ СУБЈЕКТА НА СЛАГАЊЕ ГЛАГОЛА У РОДУ У
СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

АПСТРАКТ

У дисертацији се експерименталном методом испитује утицај граматичких карактеристика координираних конјунката, као што су вредност граматичког рода, вредност граматичког броја, линеарна и хијерархијска блискост, као и семантичких особина попут особина референције, дељење модификатора, на слагање глагола са целим координираним субјектом (тзв. разрешено слагање), са првим конјунктом или са последњим конјунктом. Циљ је да се дâ модел процесирања слагања у српском језику, али и да се одговори на значајна теоријска питања као што су да ли се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом, те каква је међусобна улога рода и броја у процесу слагања у српском језику. Циљ је и да се утврди који фактори утичу на слагање глагола у роду са првим чланом координираног субјекта, као и да ли српски језик подржава хипотезу према којој су род и број одвојени и одвојено учествују у процесу слагања.

Како резултати спроведених продукцијских експеримената и експеримената са судовима граматичности којима се тестира слагање глагола са координираним модификованим субјектом показују, слагање глагола у роду са последњим чланом конјункције најчешће је употребљен образац слагања. Овај образац је значајно мање продукован за услов у коме је први члан координираног субјекта модификован него када је последњи члан модификован или су оба члана модификована. За први услов слагање глагола у роду са првим чланом конјункције је значајно више продуковано него за преостала два услова. Када је линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола минимизована, умањена је шанса да се глагол сложи у роду са последњим чланом конјункције који му је линеарно најближи. Наши резултати потврђују да је линеарна дистанца фактор који утиче не само на слагање глагола са последњим чланом конјункције, него и на слагање глагола у роду са првим чланом конјункције, као и да хијерархијска и линеарна дистанца заједно одређују избор контролора слагања у оквиру једне граматике.

Резултати продукцијских експеримената и експеримената са судовима граматичности којима се тестира ефекат синкретизма на слагање глагола у роду потврђују да је разрешено слагање значајније умањено када се глагол слаже са координираним синкретичним субјектом мешовитог рода и броја него када се слаже са координираним несинкретичним субјектом. Наши резултати потврђују да синкретизам тежи множинској интерпретацији, као и да постоји мања шанса да се глагол сложи у роду са првим чланом координираног субјекта који је у множини, него са последњим чланом. Када је множински конјункт на месту последњег члана конјункције, вредност за број бива удружена са ефектима који долазе из фонологије (ефекат синкретизма и ефекат линеарне блискости), што јача линеарно слагање, па је разрешено слагање значајније умањено. Резултати иду у прилог хипотези да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом.

У спроведеном експерименталном истраживању потврђена је појава комбинованог слагања на материјалу српског језика, што је супротно ранијим тврдњама Маретића (1899), Корбета (1983а), Бошковића (2009) за српски језик, те Марушича и др. (2015) за словеначки језик, а у складу са новијим истраживањима Арсенијевића и Митић (2016а) за српски језик и Фухса и др. (2015) за шпански језик. Образац комбинованог слагања, као образац у коме је је контролор за слагање у роду члан женског рода у једнини, док је контролор за слагање у броју у множини, потврђује да у српском језику постоје ситуације у којима вредност за род може да превагне у конкуренцији са вредношћу за број. Резултати иду у прилог хипотези да су род и број у српском језику одвојени, и да могу одвојено учествовати у процесу слагања.

Кључне речи: *конјункцијско слагање, комбиновано слагање, линеарна дистанца, хијерархијска дистанца, граматички род, граматички број.*

THE EFFECT OF GRAMMATICAL AND SEMANTIC CHARACTERISTICS OF COORDINATED SUBJECTS ON VERB GENDER AGREEMENT IN THE SERBIAN LANGUAGE

ABSTRACT

This dissertation will use the experimental method to examine the influence of grammatical characteristics of coordinated conjuncts, such as the value of grammatical gender, the value of grammatical number, linear and hierarchical distance, as well as semantic properties such as referential properties, division of modifiers, on the verb agreement with the whole coordinated subject (i.e. resolved agreement), on the first conjunct agreement, or last conjunct agreement. The aim is to give a model for processing agreement in the Serbian language, but also to respond to significant theoretical questions such as whether agreement also occurs in the interface with phonology, and what is the role of gender and number in the process of agreement in the Serbian language. The aim is to also determine which factors influence the verb gender agreement with the first member of the coordinated subject, as well as to determine if the Serbian language supports the hypothesis according to which gender and number are separate and they separately participate in the agreement process.

The results of the production experiments and acceptability judgments experiments which test the verb agreement with the coordinated modified subject show that verb agreement with the last conjunct is the most frequently used pattern of agreement. This pattern is significantly less productive for the condition where the first member of the coordinated subject is modified than when the last member is modified, or when both members are modified. For that same condition, the first conjunct agreement is significantly more productive than for the other two conditions. When the linear distance between the first conjunct and the verb is minimized, that also reduces the chances of gender agreement of the verb with the last conjunct which is linearly closest to it. Our results confirm that linear distance is a factor that affects not only last conjunct agreement, but also the verb gender agreement with the first conjunct. The results also confirm that the patterns of agreement compete in determining the agreement controller in the same grammar.

The results of elicited production experiments and acceptability judgments experiments which test the effect of syncretism on the verb gender agreement show that resolved agreement is more significantly reduced when the last member of the coordinated subject is plural, than when the first member of the coordinated subject is plural. These results confirm that linear distance more significantly reduces the chances of unsuccessful agreement than hierarchical distance.

In the conducted experimental research the occurrence of mixed agreement in the Serbian language has been confirmed, contrary to the claims of Maretić (1899), Korbet (1983a), Bošković (2009) for Serbian, Marušić et al. (2015) for Slovenian, and in agreement with recent research conducted by Arsenijević and Mitić (2016a) for Serbian, and Fuchs et al. (2015) for the Spanish language. The pattern of mixed agreement, as a pattern where the controller of the gender agreement is female singular, while the controller for number agreement is plural, confirms that there are situations in the Serbian language where gender value can prevail in competition with the number value. The results support the hypothesis that gender and number are separate in the Serbian language, and that they can separately participate in the agreement process.

Keywords: *conjunct agreement, mixed agreement, linear distance, hierarchical distance, grammatical gender, grammatical number.*

1. УВОД

Основни предмет ове дисертације јесу морфосинтаксички и семантички фактори који утичу на слагање глагола у роду са превербалним координираним субјектом у српском језику. Прецизније, у дисертацији истражујемо утицај граматичких карактеристика координираних конјунката, као што су вредност граматичког рода, вредност граматичког броја, линеарна и хијерархијска блискост, као и семантичких особина попут особина референције, дељење модификатора, на слагање глагола са целим координираним субјектом (тзв. разрешено слагање), са првим конјунктом или са последњим конјунктом. Истраживање смо засновали на експерименталном приступу прикупљању емпиријских података јер нас интересује како изворни говорници српског језика слажу глагол са координираним субјектом у процесу језичке продукције. У истраживању се, уколико постоје услови и потреба за то, ослањамо и на обрасце слагања који су прописани у нормативној литератури, као и на оне који су потврђени у корпусу српског језика.

У дисертацији истражујемо слагање глагола у роду, иако процес конгруенције подразумева слагање у роду, броју, лицу и падежу. Интересује нас и понашање граматичког броја из два разлога: 1) ранија прелиминарна истраживања у српском језику и сазнања из других језика указују да постоје обрасци слагања у роду за чије остваривање је потребно да чланови координираног субјекта буду у множини; 2) истраживање које спроводимо може умногоме расветлити однос рода и броја, а индиректно и дати информације о природи броја у српском језику. У дисертацији истражујемо само слагање глагола са превербалним координираним субјектом чији су конјункти неживе именице јер код поствербалних нема слагања са последњим, а и разрешено слагање је ослабљено.

У литератури су доступна најмање два приступа слагању: 1. слагање је чисто синтаксички процес (дешава се у синтаксичком модулу граматике, једноставније речено: у синтакси), 2. на слагање уз синтаксу, утиче и фонологија (дакле, дешава се на интерфејсу ова два модула). Заступници чисто синтаксичког приступа који упориште има у раду Чомског (1957) сматрају да су синтаксички односи осетљиви на хијерархијске односе, али не и на линеарне. Заступници приступа да се слагање дешава и на интерфејсу

са фонологијом (Марушич и др. 2015, Вилер Голд и др. 2016) тврде да и линеарна блискост између конституената који ступају у слагање има значајну улогу приликом одабира контролора слагања. У оквиру функционалистичких теорија, као значајан фактор препознаје се проминенција, те се претпоставља да проминентност једног од чланова конјункције може утицати на одабир контролора слагања (питање разматрано у радовима Каулс и др. 2007, Борнкесел-Шлесевски 2009, Есаулова и Фон Штокхаусен 2015). Да бисмо истражили наведена питања, тестирали смо како модификација и синкретизам утичу на слагање. Услед модификације координираног субјекта долази до промена на плану линеарне и хијерархијске структуре, а конјункт који је модификован бива истакнутији, што може утицати на одабир контролора са којим ће се глагол сложити. Ако наше истраживање покаже општи ефекат проминентности, односно јаче привлачење слагања од стране истакнутијих чланова координираног субјекта, то ће потврдити функционалистички став. Са друге стране, уколико конјункти садрже различите вредности рода и броја, синкретичност међу њима може ублажити конфликт и самим тим утицати на одабир контролора слагања. Ако се наше предикције потврде, онда је слагање у српском језику не чисто синтаксички, већ и фонолошки, односно постсинтаксички процес.

У ранијим истраживањима на материјалу српског језика која су чисто синтаксички усмерена (Бошковић 2009) забележено је да су слагање у мушком роду (као у примеру 1) и слагање са последњим конјунктом (види 3) једине доступне опције онда када се глагол слаже са превербалним координираним субјектом кога чине конјункти женског и средњег рода множине у било ком редоследу, док је слагање са првим конјунктом неграматичан образац. Истраживања на корпусу српског језика (Корбет 1983а; Бојовић 2003, 2008) негирају потоњу тврдњу (види 2). Новија експериментална истраживања (Вилер Голд и др. 2016) потврђују да је и слагање са првим конјунктом превербалног субјекта, иако потврђено малим бројем погодака, доступна опција.

1. Вароши и села су уништени услед олује.
2. Вароши и села су уништене услед олује.
3. Вароши и села су уништена услед олује.

Питање је који фактори утичу на одабир првог конјункта за контролора слагања и да ли је одабир првог конјункта за контролора слагања заиста осетљив само на синтаксичке факторе, како предвиђа Бошковић (2009) за српски језик, и на хијерахијску блискост глаголу, како предвиђају Марушич и др. (2015) за словеначки језик, или и на линеарну блискост. Вилер Голд и др. (2016) експерименталним истраживањем на материјалу јужнословенских језика потврђују да је слагање са последњим конјунктом најзаступљенија од трију могућих опција, што доводе у везу са линеарном блискошћу последњег конјункта глаголу и са карактеристикама рода координираних именица. Није разматрано да ли линеарна блискост може утицати и на одабир првог конјункта за контролора слагања, као линеарно другог најближег у субјектима са два конјункта, што је питање коме је у овој дисертацији посвећена значајна пажња.

Претходно наведена истраживања узимала су у обзир слагање глагола са координираним немодификованим именицама и нису разматрала утицај синтаксичко-семантичких фактора какав је ефекат присуства модификације, као и њеног типа (различити видови модификатора) и места (модификован један од координираних конјунката или оба) на одабир контролора слагања. Питање је да ли фактори који фаворизују један конјункт као контролора слагања као секундарни утичу и на обрасце слагања код којих побеђује онај други конјункт – односно да ли фактори утичу у изолацији или се интерполирају једни са другима.

У досадашњим истраживањима (Бошковић 2009) заснованим на интроспекцијској методи, односно на судовима самог аутора, тврди се да је разрешено слагање једина доступна опција онда када се глагол слаже са превербалним координираним субјектом женског и средњег рода и различитог броја чији је први конјункт у једнини (види 4). Истраживања на корпусу српског језика (Бојовић 2003) потврђују да је слагање са једним од чланова координираног субјекта доступна опција. Марушич и др. (2015) на материјалу словеначког језика показују да је могуће слагање глагола у роду са једним од координираних чланова, и то са множинским. У том случају, глагол се слаже у роду са конјунктом чија се вредност за број поклапа са вредношћу конјункцијске фразе (види 5). Питање је какво је стање у српском језику и да ли и српски језик подржава претпоставку да се глагол у роду и броју увек мора сложити са

контролором истог типа, или контролор за род не мора бити исти као и контролор за број, када настаје образац слагања који се именује као комбиновано слагање (види б). Препозната питања истражујемо у дисертацији.

4. Школа_{ФСГ} и села_{НПЛ} су обележени_{МПЛ} на мапи.
5. Школа_{ФСГ} и села_{НПЛ} су обележена_{НПЛ} на мапи.
6. Школа_{ФСГ} и села_{НПЛ} су обележене_{ФПЛ} на мапи.

У литератури су дата опречна мишљења у вези са тим да ли конјункцијска фраза има срачунату вредност и за род и за број, те са начином по коме се дефинише слагање са конјункцијском фразом насупрот слагању са једним од чланова конјункције. Док Бошковић (2009), Марушич и др. (2015), Пушкар и Марфи (2015), Вилер Голд и др. (2016) сматрају да конјункцијска фраза има само вредност за број, али не и за род, Франкс и Вилер Голд (2014) тврде да конјункцијска фраза има срачунату вредност и за род и за број. Поред овога, док Марушич и др. (2015), Вилер Голд и др. (2016) разликују слагање са једним од чланова конјункције од слагања са самом конјункцијском фразом, Пушкар и Марфи (2015) тврде да се глагол увек слаже са конјункцијском фразом на коју могу бити копирана обележја једног од чланова конјункције. У овоме раду полазимо од претпоставке да конјункцијска фраза нема вредност за род (о овоме види у радовима Бошковића 2009, Марушича и др. 2015, Арсенијевића и Митић 2016а, Вилер Голд и др. 2016, 2017), те да се глагол са њом слаже уколико не успе да се сложи у роду са једним од чланова конјункције. Неуспех слагања са једним чланом дешава се из два разлога: 1) уколико граматика не успе да спроведе алгоритам до краја јер је превише компликован, или 2) уколико граматика спроводи алгоритам до краја, али је разлика толико мала, да глагол не успева да одабере члана конјункције са којим ће се сложити.

Наш **циљ** је да дамо модел процесирања слагања у српском језику, али и да понудимо одговоре на општа питања, као што су:

- 1) Да ли је слагање и постсинтаксички механизам, те да ли су синтаксички односи осетљиви само на хијерархијске односе или и на линеарне?
- 2) Каква је међусобна улога рода и броја у процесу слагања?

- 3) Који ефекти јачају слагање глагола у роду са првим конјунктом превербалног координираног субјекта у односу на слагање са последњим конјунктом или разрешено слагање и како функционишу такви конгруенцијски обрасци?

Наш **циљ** је и да сазнања о конгруенцији која су добијена ранијим дескриптивним и теоријским истраживањима на материјалу српскохрватског језика од Маретића (1899) и Стевановића (1989) до данашњих дана употпунимо и прецизирамо применом експерименталних метода приступа емпиријским подацима и формалних метода структурног моделовања језика.

У дисертацији тестирамо:

- 1) **хипотезу (1)** да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Прва предикција ове хипотезе је да је линеарна блискост фактор који утиче на слагање, и одређује последњег члана конјункције за контролора слагања када субјекат претходи глаголу (проверава се продукцијским модификаторским експериментима: експериментом 1А, експериментом 1Б, те експериментом 1В и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А). С обзиром на одвијање на интерфејсу са фонологијом, друга предикција је да и други фонолошки фактори као што је синкретизам облика координираних чланова имају удела приликом одређивања контролора слагања (проверава се продукцијским експериментима: експериментом 2 и експериментом 3 и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2 и експерименту 3);
- 2) **хипотезу (2)** да хијерархијска дистанца утиче на слагање, и одређује првог члана конјункције за контролора слагања. Предикција ове хипотезе је да се услед модификације првог члана конјункције умањује његова хијерархијска блискост глаголу, што смањује могућност да се глагол сложи са њим у роду, а јача разрешено слагање (проверава се продукцијским модификаторским експериментима: експериментом 1А, експериментом 1Б, те експериментом 1В и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А).

- 3) комбиновану хипотезу која предвиђа да су и хијерархијска и линеарна блискост фактори који утичу на избор контролора слагања у оквиру једне граматике. Претпоставка је да је линеарна блискост јачи фактор, те да линеарна блискост побеђује пред хијерархијском блискошћу приликом одређивања било првог, било последњег члана конјункције за контролора слагања (проверава се продукцијским модификаторским експериментима: експериментом 1А, експериментом 1Б, те експериментом 1В и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А).
- 4) **хипотезу (3)** да проминетност има утицаја на одабир контролора слагања. Предикција ове хипотезе је да услед модификације најбољи контролор слагања постаје конјункт који је модификован јер је истакнутији (проверава се продукцијским модификаторским експериментима: експериментом 1А, експериментом 1Б, те експериментом 1В и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А);
- 5) **хипотезу (4)** да су род и број одвојени и одвојено се слажу. Предикција ове хипотезе је да је комбиновано слагање могуће у српском језику (проверава се продукцијским експериментом 2).
- 6) **хипотезу (5)** да су род и број одвојени и заједно се слажу. Предикција ове хипотезе је да комбиновано слагање није могуће у српском језику (проверава се продукцијским експериментом 2).
- 7) **хипотезу (6)** да су род и број спојени и заједно се слажу. Предикција ове хипотезе је да комбиновано слагање није могуће у српском језику (проверава се продукцијским експериментом 2).

1.1. Начин организације истраживања

Наше истраживање тестира поменуте хипотезе, и за то користи експериментални метод. Истраживање се спроводи кроз пет продукцијских експеримената: експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В, експеримент 2, те експеримент 3 (види Табелу 1) и кроз шест експеримената са судовима граматичности. У продукцијским експериментима проверава се које обрасце слагања продукују изворни говорници српског језика онда када

слажу глагол са координираним субјектом, а у експериментима са судовима граматичности како изворни говорници српског језика оцењују природност и прихватљивост слагања глагола у роду са првим и са последњим чланом конјункције, те разрешеног слагања у тестираним условима. Судови граматичности спроведени су како би се утврдила конзистентност података добијених продукцијским експериментима, као и да би се проверило да ли има значајне разлике између продукције и перцепције образаца слагања.

У свим експериментима контролисан је род конјунката који чине координирани субјекат, и он укључује вредности женског и средњег рода, како би се резултати слагања са једним од чланова конјункције разликовали од резултата разрешеног слагања, који су увек у мушком роду. Редослед координираних субјеката и граматички број, као и друге варијабле које тестирамо, контролисано варирају у оквиру експеримената. У истраживање укључујемо само примере са превербалним субјектима, јер је код превербалних субјеката могућност слагања са првим конјунктом координираног субјекта значајна, за разлику од могућности слагања са последњим конјунктом код поствербалних субјеката.

У наставку наводимо Табелу 1 као преглед истраживања, али она ће бити корисна и јаснија тек када будемо навели конкретне експерименте у трећем и петом поглављу ове дисертације.

Назив и тип експеримента	Тип координираног субјекта	Услов	Предикција	Хипотеза
Модификаторски продукцијски експеримент 1А	Женски и средњи род множине	Тип модификације (придеви за боје и дискурсни придеви) Место модификације (модификован први / последњи конјункт / оба конјункта) Род и број координираних конјунката	Модификација утиче на одабир контролора слагања	Хипотеза 1 Хипотеза 2 Комбинована хипотеза Хипотеза 3
Модификаторски продукцијски експеримент 1Б	Средњи и женски род множине	Тип модификације (придеви за боје и дискурсни придеви) Место модификације (модификован први / последњи конјункт / оба конјункта) Род и број координираних	Модификација утиче на одабир контролора слагања	Хипотеза 1 Хипотеза 2 Комбинована хипотеза Хипотеза 3

		којунката		
Модификаторски продукцијски експеримент 1В	Женски и средњи род множине Средњи и женски род множине	Место модификације (модификован први којункт / модификован последњи којункт / модификована оба којункта) Редослед координираних којунката (први којункт женског и други средњег рода и први којункт средњег и други женског рода) Род и број координираних којунката Природност којункције	Модификација, редослед вредности рода и природност којункције утичу на одабир контролора слагања	Хипотеза 1 Хипотеза 2 Комбинована хипотеза Хипотеза 3
Продукцијски експеримент 2	Женски род једнине и средњи род множине у оба могућа редоследа Средњи род једнине и женски род множине у оба могућа редоследа	Синкретизам типа <i>-а</i> и синкретизам типа <i>-е</i> Редослед координираних којунката (први којункт женског и други средњег рода и први којункт средњег и други женског рода) Род и број координираних којунката	Синкретичност међу координираним којунктима различитог рода и броја и редослед координираних којунката утичу на одабир контролора слагања	Хипотеза 1 Хипотеза 4 Хипотеза 5 Хипотеза 6
Продукцијски експеримент 3	Средњи род једнине на <i>-о</i> и женски род множине ¹ Средњи род једнине на <i>-е</i> и женски род множине ²	Присуство синкретизма Род и број координираних којунката	(Не)синкретичност међу координираним којунктима различитог рода и броја утиче на одабир контролора слагања	Хипотеза 1
Експеримент са судом граматичности 1 ³ Експеримент са судом	Тип координираног субјекта који одговара експерименту 1А: Женски и средњи род множине	Скуп услова који одговара продукцијском експерименту 1А: Утицај типа и места модификације Род и број координираних којунката	Експеримент 1А: Модификација утиче на оцену прихватљивости хијерархијског, линеарног и разрешеног слагања	Експеримент 1А: Хипотеза 1 Хипотеза 2 Комбинована хипотеза Хипотеза 3

¹ Именице средњег рода на *-о* типа село.

² Именице средњег рода на *-е* типа поље.

³ Сваки од експеримената са судовима граматичности садржи а) услове који су тестирани продукцијским експериментом 1А и продукцијским експериментом 2, те експериментом 3; б) координирани субјекат по моделу који је дат у колони 2. Сваки од експеримената са судовима граматичности проверава предикције хипотеза које су дате у колонама 3 и 4. Пошто сваки од експеримената са судовима граматичности садржи услове који реплицирају на различите продукцијске експерименте, ради прегледности у колонама 2, 3 и 4 назначено је на који од продукцијских експеримената се реплицира.

граматичности 2 Експеримент са судом	Тип координираног субјекта који одговара експерименту 2: Женски род једнине и средњи род множине	Скуп услова који одговара продукцијском експерименту 2: Утицај два различита типа синкретизма Редослед координираних конјунката Род и број координираних конјунката	Експеримент 2 Синкретичност и редослед координираних конјунката различитог рода и броја утичу на оцену прихватљивости хијерархијског, линеарног и разрешеног слагања	Експеримент 2 Хипотеза 1
граматичности 3 Експеримент са судом	Средњи род множине и женски род једнине			
граматичности 4 Експеримент са судом	Средњи род једнине и женски род множине			
граматичности 5 Експеримент са судом	Женски род множине и средњи род једнине			
граматичности 6	Тип координираног субјекта који одговара експерименту 3: Средњи род једнине на -о и женски род множине Средњи род једнине на -е и женски род множине	Скуп услова који одговара експерименту 3: Утицај синкретизма Род и број координираних конјунката	Експеримент 3 (Не)синкретичност координираних конјунката различитог рода и броја утиче на оцену прихватљивости хијерархијског, линеарног и разрешеног слагања	Експеримент 3 Хипотеза 1

Табела 1

1.2. Структура дисертације

Дисертација се састоји из седам поглавља, која су подељена на одељке и на пододељке. Прво поглавље је уводно поглавље. У овом делу укратко образлажемо предмет, циљ рада и хипотезе истраживања. У уводном поглављу представљамо и како је дисертација структурирана.

Друго поглавље је теоријско-методолошко поглавље и подељено је на четири одељка. Први одељак *Конгруенција глагола у роду са координираним субјектом* је одељак у коме се дефинишу појмови које употребљавамо у дисертацији и теоријски образлаже појава коју испитујемо. Други одељак приказује претходна истраживања. Овај део организован је у три пододељка: у првом је дат преглед истраживања у србистичкој и

сербохрватистичкој литератури; у другом је преглед истраживања у формалном кључу на материјалу језика света; у трећем преглед истраживања у формалном кључу на материјалу српског језика. У трећем одељку дати су предмет, хипотезе и циљеви истраживања. У овом делу дефинисали смо предмет истраживања, навели смо хипотезе и предикције помоћу којих их тестирамо и циљеве које желимо остварити. Четврти одељак доноси методе истраживања. У њему укратко образлажемо методологију која је примењена у дисертацији.

Треће поглавље састоји се из четири одељка. У првом одељку представљамо дизајн, процедуру, резултате и дискусију за пилот продукцијски модификаторски експеримент 1А. У другом одељку најпре дајемо опште информације о експериментима са судовима граматичности, а онда и дизајн, процедуру, резултате и дискусију за експерименте са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском модификаторском експерименту 1А. У пододељку након другог одељка поредимо резултате продукцијског експеримента 1А и експериментата са судовима граматичности. Потом, у трећем одељку представљамо дизајн, процедуру, резултате и дискусију за експеримент 1Б. У пододељку након овога поредимо резултате експеримента 1А и експеримента 1Б. У четвртном одељку описујемо дизајн, процедуру, резултате и дискусију за продукцијски експеримент 1В.

У четвртном поглављу, које се састоји из четири одељка, поредимо резултате експеримента 1А и експеримента о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016)⁴ (први одељак), експеримента 1Б и Вилер Голд и др. (2016) експеримента (други одељак), експеримента 1В и Вилер Голд и др. (2016) експеримента (трећи одељак). На крају, на основу поређења резултата експеримента 1А, експеримента 1Б, експеримента 1В и Вилер Голд и др. (2016) експеримента износимо закључке о слагању глагола у роду са координираним (не)модификованим субјектима (четврти одељак).

Пето поглавље састоји се из четири одељка. У првом одељку реферишемо на дизајн, процедуру, резултате и дискусију за продукцијски експеримент 2 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање, а онда у другом одељку и на експерименте са судовима

⁴ У целој дисертацији за експеримент о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016) користимо скраћеницу Вилер Голд и др. (2016) експеримент.

граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2. У пододељку након овога поредимо резултате продукцијског експеримента и експеримената са судовима граматичности. У трећем одељку реферишемо на дизајн, процедуру, резултате и дискусију продукцијског експеримента 3 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање, а онда у четвртом одељку и на експерименте са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3. У пододељку након овога поредимо резултате продукцијског експеримента и експеримената са судовима граматичности.

Шесто поглавље је поглавље *Теоријске импликације* и подељено је на шест одељака. У овом поглављу реплицирамо на претходна истраживања и модификујемо раније теоријске приступе и моделе у односу на резултате којима располажемо, како бисмо одговорили на значајна теоријска питања, као што су учествује ли синтакса и учествује ли фонологија у одређивању контролора слагања, и каква је улога рода и броја у одређивању контролора слагања. У првом одељку бавимо се питањем да ли постоји хијерархијско слагање у српском језику, те да ли је хијерархијска блискост фактор који утиче на слагање са првим чланом конјункције; у другом одељку одговарамо на питање да ли постоји линеарно слагање у српском језику, те да ли је линеарна блискост фактор који утиче на слагање са последњим чланом конјункције. У трећем одељку износимо закључке у вези са могућношћу да фактори као што су линеарна и хијерархијска дистанца утичу не само на слагање са најбољим кандидатом (линеарна дистанца на слагање са последњим чланом, а хијерархијска на слагање са првим чланом конјункције) него и на слагање са преосталим чланом конјункције. У четвртом одељку одговарамо на питање да ли је проминентност фактор који самостално може да одреди избор контролора слагања. У петом одељку разматрамо да ли су род и број раздвојени у српском језику, те да ли одвојено учествују у процесу слагања. У последњем шестом одељку коментаришемо ефекте добијене двама различитим експериментима, те разматрамо да ли се продукција и перцепција образаца слагања значајно разликују.

Седмо поглавље је закључно поглавље. У овом поглављу укратко реферишемо на резултате истраживања и на (не)потврђене хипотезе, те сумирамо закључке до којих смо дошли продукцијским експериментима и експериментима са судовима граматичности. Након овог дела следи део *Литература и Прилози*.

2. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКО ПОГЛАВЉЕ

Друго поглавље је теоријско-методолошко поглавље и састоји се из четири одељка. У првом одељку *Конгруенција глагола у роду са координираном субјектом* дефинишемо појам конгруенције и елемената који учествују у том процесу. Други одељак *Преглед истраживања* подељен је на три пододељка:

- 1) у првом пододељку дајемо преглед релевантних радова у којима се конгруенција глагола са координираним субјектима разматра у србистичкој и сербосрпској литератури,
- 2) у другом пододељку представљамо радове у којима се конгруенција разматра са становишта генеративно-синтаксичког приступа на материјалу језика света,
- 3) у трећем пододељку дајемо приказ радова у формалном кључу који конгруенцију разматрају на материјалу српског језика.

У трећем одељку су дефинисани предмет и циљ истраживања и образложене хипотезе. Четврти одељак доноси методе истраживања. У овом одељку описујемо како смо спровели истраживање.

2.1. Конгруенција глагола у роду са координираним субјектом

Предмет нашега рада јесте слагање глагола са координираним субјектима које чине именице различитог рода (средњи и женски род, у оба могућа редоследа)⁵ и истог или различитог броја (две координиране множинске именице или координирана именица у једнини и именица у множини, у оба могућа редоследа). Оно што ми називамо координираним субјектима, у литератури се дефинише још и као напоредне или копулативне синтагме. Напоредне, копулативне, па и независне синтагме јесу синтагме код којих „скупови речи који чине јединство: *туга и мисли злослутне* [...] међусобно су равноправни, а независни један од другог: они, дакле, стоје напоредо” (Стевановић 1989:

⁵ У раду користимо скраћеницу НСг за средњи род једнине, НПл за средњи род множине, ФСг за женски род једнине, и ФПл за женски род множине.

154). Под *координираним субјектом* подразумевамо две именице које су повезане везником *и* и налазе се на позицији субјекта у реченици. Координирани субјекат садржи две именице које ћемо од сада надаље звати конјункти. За наше разматрање, важни су онај који заузима прво место (први конјункт, као у примеру 7 – *једрилице*), и онај који заузима последње место (последњи конјункт, као у примеру 7 – *носила*) независно од укупног броја конјунката, јер само ова два могу да одреде слагање.

Приликом творења координираних субјеката, важно је узети у обзир категорије као што су хомофункционалност, хомосемичност и хомоформност (Ковачевић 2011: 115). Ако се потоње узме у обзир, онда би координирани субјекти били сви они који имају исту синтаксичку функцију – хомофункционални су (у нашем случају налазе се на позицији субјекта, в. примере од 7 до 12)⁶ и хомоформни су – реч је о координираним субјектима који припадају истом типу морфосинтасичке јединице (именица и именица, као у примерима 7–12: у примерима 7–9 координирани су множински конјункти различитог рода и истог броја, а у примерима 10–12 координирани су конјункти различитог рода и броја). Поред овога, координирани чланови који чине координирани субјекат би требало да буду хомосемични, односно да деле исто категоријално значење, али „да сами нису лексичкосемантички истоветни” (Ковачевић 2011: 116).

7. Једрилице и носила су продати.
8. Извештаји и писма су нестали.
9. Државе и градови су уништени.
10. Јаје и шљиве су поједени.
11. Јогурт и коре су купљени.
12. Стакло и прозори су поломљени.

2.1.1. Координирани субјекат – генеративни приступ

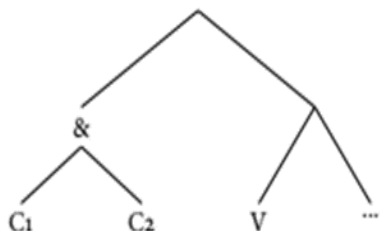
Гледано са генеративне тачке гледишта, важно је препознати односе у које елементи ступају приликом генерисања реченица, те утврдити везу између онога што је доступно на површинском плану, и на дубљем структурном плану. Реченичне структуре

⁶ У раду користимо скраћеницу в. уместо види/видети.

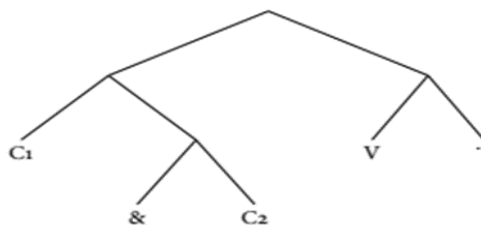
се генеришу у људском уму према утврђеним законитостима, а говорници једног језика имају способност да конструишу и разумеју неограничени број познатих и(ли) непознатих реченица. У тзв. модуларном приступу граматици, генерисање реченица посматра се као процес за који су неопходне информације из синтаксе, фонологије, и семантике. У процесу фонолошке реализације информације које долазе из синтаксе добијају свој физички облик. Нас у овој раду интересује структура којом се може репрезентовати координирани субјекат, те какве позиције координирани конјункти који чине координирани субјекат могу заузимати у односу на глагол.

Координирани субјекат може имати структуру као у (1), која је у литератури позната као равна структура, или структуру као у (2), која је у литератури позната као асиметрична структура. У структури (1) конјункти су симетрични (C1&C2),⁷ заузимају исте позиције, док је у структури (2) први конјункт (C1) хијерархијски виши од последњег конјункта (C2).⁸ У овом раду везујемо се за асиметричну репрезентацију јер је у литератури шире заступљена (в. радове Јоханесен 1998, Муна 1999, Читко 2004, ван Копен 2006).

(1) Симетрична структура

(2) Асиметрична структура

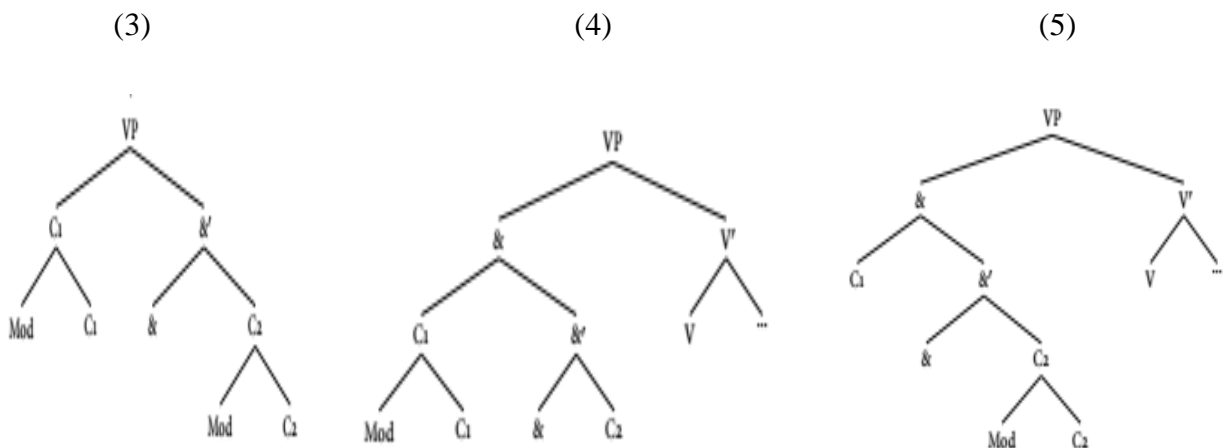
Генеративна грамика дистанцу међу јединицама – у синтакси хијерархијску, у фонологији линеарну, узима као један од основних параметара у успостављању релевантних граматичких односа. Слагање са координираним субјектима интересантно је

⁷ C1 – први конјункт, C2 – други или последњи конјункт, & – ознака за конјункцију, &P – ознака за конјункцијску фразу. Када су координирани два конјункта, они су повезани, у нашем случају везником *и* (чему одговара – &). Два координирани конјункта граде тзв. конјункцијску фразу – ознака &P.

⁸ Хијерархијска удаљеност елемената мери се бројем чворова између два елемента.

јер према неким анализама показује и осетљивост на синтаксичку, односно хијерархијску локалност, и на фонолошку, односно линеарну. За тестирање ових параметара, добро је имати могућност манипулисања овим димензијама локалности. Једно такво средство је увођење модификатора. Када реченица укључује превербални координирани субјекат кога нпр. чине први конјункт женског и други конјункт средњег рода, синтакса даје информацију да су координирана два конјункта, један женског, други средњег рода, при чему је конјункт женског рода хијерархијски виши, што се на површинском плану процесом линеаризације регулише тако што овај конјункт заузима позицију која је линеарно даља од глагола, док последњи конјункт, који је у синтакси хијерархијски нижи, заузима позицију која је линеарно ближа глаголу на површинском нивоу.

За координиране субјекте у зависности од тога да ли се састоје из два немодификована координирана конјункта или од модификованих координираних конјунката могу важити различите структурне репрезентације. Онда када се координирани субјекти модификују, за њих су доступне следеће структуре: 1) када су модификована оба координирана конјункта: ModC1ModC2⁹ (нпр. *извесне једрилице и извесна носила*), структура (3); 2) када је модификован први конјункт: ModC1C2 (нпр. *извесне једрилице и носила*), структура (4); 3) када је модификован последњи конјункт: C1ModC2 (нпр. *једрилице и извесна носила*), структура (5).

⁹ Mod је скраћеница за модификатор.

Питање је да ли присуство модификатора удаљава конјункт по димензији хијерархијске локалности, односно да ли се локалност односи на управни елемент (именицу) или на целу именичку синтагму као потенцијалног контролора слагања. Ако се узме у обзир линеарни редослед елемената, линеарна блискост (локалност) конјункта глаголу одговара броју речи које се линеаризују између ова два конституента. У првом случају, када су модификована оба конјункта (3), узимајући у обзир положај именице као управног елемента и извора конгруирајућих обележја, смањена је хијерархијска блискост обеју именица глаголу, обе су хијерархијски даље од глагола. Ако се узме у обзир линеарни редослед елемената, онда је када су оба конјункта модификована, смањена линеарна блискост првог конјункта, док дистанца између последњег конјункта и глагола остаје непромењена. У другом случају, када је модификован први конјункт (4), смањена је хијерархијска блискост именице у првом конјункту глаголу, док је хијерархијски именица у последњем конјункту подједнако удаљена као и када последњи конјункт није модификован (уп. структуру у (4) и структуру у (2)).¹⁰ Узмемо ли у обзир линеарни редослед елемената, приметимо да линеарна дистанца није промењена ни код једног конјункта (уп. ModC1\&C2 V и C1\&C2 V). Када је модификован последњи конјункт, као у (5), смањена је хијерархијска блискост његове именице глаголу у односу на позицију коју има у немодификованом конјункту (уп. (5) и (2)), док хијерархијска блискост првог конјункта глаголу није промењена. Линеарно гледано, последњи конјункт остаје на непромењеној дистанци од глагола, док је модификацијом последњег конјункта координираног субјекта умањена линеарна блискост првог конјункта глаголу јер га тада од глагола дели већи број јединица него када је последњи конјункт немодификован (уп. C1\&ModC2 V и C1\&C2 V). Ови односи биће коришћени за тестирање различитих хипотеза о слагању глагола са координираним субјектом.

2.1.2. Фактори који утичу на слагање глагола са координираним субјектом

Конгруенција се дефинише као граматичка појава која настаје онда када се граматичка и/или семантичка својства глагола слажу са координираним субјектом у

¹⁰ У раду користимо скраћеницу уп. уместо упореди(ти).

обележјима као што су граматички род, број и лице. У нашем раду не разматрамо категорију лица, а посебно се усредсређујемо на слагање глагола у роду са координираним субјектима. Пратимо и понашање компоненте броја јер је на основу ранијих истраживања утврђено да је за настанак појединих образаца слагања неопходно да чланови координираног субјекта са којим се глагол слаже буду у множини.

У досадашњој литератури слагање глагола са субјектом, било једночланим, било координираним, дефинише се и као слагање конгруентне и конгруенцијске речи, односно мете и контролора (Корбет 1983а), или пробе и циља (Бошковић 2009). Процес слагања детерминишу контролори (у нашем случају координирани чланови), чија инхерентна и непроменљива категорија јесте род, док глагол представља мету, тј. реч која вредност рода добија кроз процес слагања са контролорима. Конгруенција је стога прилагођавање или слагање пробе/мете у роду када је глаголу род селективна граматичка категорија, док је контролору/циљу (координирани субјекат) род инхерентна категорија. Домен у коме се дешава процес слагања онда када се глагол слаже са координираном субјектом јесте реченица.

Слагање је резултат сложених односа. Како је раније Белић (1959) приметио, што потврђује и Бојовић (1999: 162), да би се одабир контролора слагања могао објаснити, потребно је истражити факторе „на нивоу природних односа, на нивоу значења и на нивоу облика, који се – увијек на посебан начин – уклапају у читав систем, а представљају читав сноп веза са свима одговарајућим чиниоцима у систему језика”. Одређивање контролора слагања може зависити од више фактора. Пре свега може се узети у обзир позиција координираног субјекта у односу на глагол: превербална (као у примеру 13) или поствербална (као у примеру 14). Прва могућност за слагање је слагање у мушком роду (13а): мушки род је тзв. стандардни род, те нормативна граматика бележи слагање у мушком роду као најдоступнију опцију.¹¹ Овај образац слагања у раду именујемо као *разрешено слагање*, узимајући у обзир да се мушки род јавља као један вид разрешења конфликта који постоји онда када се глагол слаже са координираним субјектом различитог рода и истог или различитог броја (два множинска конјункта

¹¹ У нашем раду за слагање у мушком роду множине биће употребљен термин разрешено слагање, док Вилер Голд и др. (2016) разликују дифолт и разрешено слагање (в. Вилер Голд и др. 2016).

женског и средњег рода, нпр. *државе и села*; множински конјункт средњег рода и једнински конјункт женског рода, нпр. *чела и виола*). Друга могућност је слагање са првим конјунктом у превербалним условима (као у примеру 13б). У овим околностима, линеарно гледано, између првог конјункта и глагола стоји већи број елемената него између последњег конјункта и глагола. Постојање слагања са првим конјунктом документовано је примерима из корпуса (Бојовић 2003, 2008), али се у литератури ипак среће став да је реч о неграматичном обрасцу (Бошковић 2009). У раду ћемо за овај образац слагања користити термин *хијерархијско слагање*, узимајући у обзир чињеницу да у терминима хијерархије први конјункт заузима позицију хијерархијски вишег конјункта у структури, и самим тиме по хијерархијској димензији локалнијег глаголу који се слаже.¹² Трећа опција у превербалним условима је слагање са последњим конјунктом (као у примеру 13в). Овакав образац слагања у раду именујемо као линеарно слагање, ако се узме у обзир чињеница да је последњи конјункт линеарно ближи глаголу када се посматра редослед елемената у линеарном низу.¹³

13а. Вароши и села су уништени у рату.

13б. Вароши и села су уништене у рату.

13в. Вароши и села су уништена у рату.

Онда када се глагол слаже са координираним субјектом у поствербалним условима, опет су теоријски доступне најмање три могућности: слагање у мушком роду (као у примеру 14а), слагање са линеарно и хијерархијски ближим конјунктом (као у примеру 14б) и слагање са линеарно даљим конјунктом (као у примеру 14в). Последња могућност једва да је посведочена на материјалу српског језика и сматра се нетипичним обрасцем слагања. Ово не изненађује јер је последњи конјункт код поствербалног субјекта и линеарно и хијерархијски најдаљи од глагола. Наглашавамо да у нашем раду истражујемо само слагање глагола са координираним субјектом у превербалним условима јер је слагање са даљим конјунктом у превербалним условима доступнија опција него слагање

¹² Морамо нагласити да овакво термилошко дефинисање не значи да сматрамо да на одабир првог конјункта за контролора слагања утиче само хијерархијска локалност.

¹³ Истичемо да овакво термилошко дефинисање не значи да сматрамо да на одабир последњег конјункта за контролора слагања утиче само линеарна локалност.

са даљим конјунктом у поствербалним условима, што даје простора за тестирање релевантних хипотеза.

14а. У рату су уништени вароши и села.

14б. У рату су уништене вароши и села.

14в. У рату су уништена вароши и села.

Осим линеарне и хијерархијске локалности, следећи битан фактор који нас интересује јесу саме вредности граматичког рода и броја. Како граматика српског језика прописује, слагање у мушком роду је доступна опција када се глагол слаже са превербалним координираним субјектима мушког рода једнине или множине (15), или са субјектом мешовитог рода (средњег и женског) и истог броја (16), или различитог броја (17).¹⁴ Слагање у мушком роду је деградирано када координирани субјекат чине конјункти женског рода једнине или множине (18, 19). Род и број су дакле, граматичка обележја која учествују у процесу слагања и која су од кључног значаја за настанак образаца слагања. Род је инхерентно својство контролора слагања (нпр. координираних именица), а неинхерентно својство мете (нпр. глагола) која ту вредност добија тек приликом операције слагања. Контролори слагања граматички број добијају уметањем у реченицу, односно приликом деривирања реченичне структуре. Род и број координираних именица представљају вредности са којима се глагол слаже, а елементи који иницирају слагање и елементи који су погођени слагањем представљају домен слагања.

15. Папагај(и) и голуб(и) су нестали.

16. Јагње и крава су продати.

17. Јагње и краве су продати.

18. Мајка и бака су кувале/*кували.

19. Мајке и баке су кувале/*кували.

Када се глагол слаже са координираним субјектом кога чине именице различитог рода и истог/различитог броја, претпоставка у литератури је да се вредност за број може срачунати на основу вредности броја чланова конјункције и доделити конјункцијској

¹⁴ Рефришемо само на слагање глагола са превербалним субјектом пошто се тиме бавимо у дисертацији.

фрази (једнина и множина ако су координирани чланови у једнини, као у примерима 20 и 21; или само множина, ако су координирани члан у једнини и члан у множини, или су координирани чланови у множини, као у примерима 22 и 23).

20. Звоно или виола је утишана.

21. Дете и жена су дошли.

22. Чела и виола су утишани.

23. Читанке и упутства су продати.

2.1.3. Важна питања

Прво важно питање које треба узети у обзир када се разматра слагање глагола са координираним субјектом јесте које од претходно разматраних информација о карактеристикама координираних субјеката могу бити доступне приликом слагања, те да ли је слагање у српском језику осетљиво само на информације које долазе из синтаксе, или и други делови граматике имају удела. У тзв. модуларном приступу граматици, синтаксички процеси се дешавају одвојено од фонолошких, семантичких и лексичких. Синтакси су доступне неке семантичке и фонолошке информације, оне које имају пандане у синтаксичким обележјима. Домен синтаксе не садржи пак никакве информације о линеарном редоследу јер се процес линеаризације дешава у постинтакси. Семантички и фонолошки интерфејс добијају информације из синтаксе. На фонолошком интерфејсу информације које долазе из синтаксе добијају свој физички облик (нпр. синтакса даје информацију да су координирана два члана женског и средњег рода у превербалним условима – члан женског рода хијерархијски је виши, што се на фонолошком интерфејсу процесом линеаризације регулише тако што заузима позицију која је линеарно даља од глагола, док последњи члан, у синтакси хијерархијски нижи, заузима позицију која је линеарно ближа глаголу на површинском нивоу).

Уколико је слагање чисто синтаксичка операција, онда на одређивање контролора слагања у роду и у броју утичу само синтаксички фактори. Обрасци слагања у том случају настају као резултат синтаксичког израчунавања. Уколико се слагање дешава и на интерфејсима са семантиком и/или фонологијом, онда фактори ових двају модула имају

могућност да утичу на одређивање контролора слагања. Питање је да ли и други фактори, какав је синкретизам облика, појава која је одличан пример интеракције морфосинтаксе и фонологије, могу утицати на доступност образаца слагања. У српском језику су синкретичне форме именица средњег рода једнине на *-e* и женског рода множине (нпр. *пољ-е* и *школ-е*) и именице средњег рода множине и женског рода једнине (нпр. *сел-а* и *школ-а*), па претпостављамо да и ове информације могу бити доступне приликом одређивања контролора слагања када се глагол слаже са координираним синкретичним именицама. Уколико је процес слагања осетљив на морфо(фоно)лошке факторе, онда на одабир контролора слагања могу имати утицаја не само синтаксички него и фактори који долазе из фонологије. Оваква тумачења у складу су са претпоставком Д. Бојовић (1999: 162) да је „систем конгруенције, као и сви други системи, заснован на узајамној повезаности и условљености елемената, јер свакоме од њих мјесто је одређено свеукупношћу међуодноса (одн. корелација), које и чине систем.”

Друго важно питање које треба размотрити јесте да ли се процес слагања дешава одједном, или у фазама, односно да ли глагол приликом претраживања контролора са којим ће се сложити одједном проналази контролора и за род и за број, или у једној фази проналази контролора за број, а у другој контролора за род. Уколико се процес слагања дешава у фазама, питање је да ли се све фазе дешавају у синтакси, или и на другим нивоима, у семантици и у фонологији. Према присталицама чисто синтаксичког приступа (какав је приступ Бошковића 2009), слагање се дешава у синтакси у два фазама. У овом приступу деривирање образаца слагања објашњава се помоћу система провере обележја који је у интеракцији са синтаксичким операцијама. Глагол чија су обележја неинтерпретабилна тражи именицу (циљ) чија су обележја интерпретабилна како би његова обележја могла да добију вредност.¹⁵ Слагање у роду покреће систем провере обележја (глагол проверава своја обележја у односу на обележја координираних именица), а ограничавају га језички специфични процеси као што је екстракција леве гране (енгл. *left branch extraction*).

¹⁵ Операција слагања (енгл. *Agree*) састоји се од претраживања, поклапања и вредновања (енгл. *Probing, Matching, Valuation*).

Према лингвистима који сматрају да се слагање може вршити у синтакси и на интерфејсу са фонологијом (Марушич и др. 2015), конгруенцијски обрасци се деривирају као резултат два процеса: тзв. повезивање (енгл. *Agree-Link*), процес у коме се идентификује конституент са којим се треба сложити, и тзв. копирање (енгл. *Agree-Copy*), процес преношења обележја из тог конституента на мету слагања. Први процес врши се у синтакси (тзв. процес повезивања), док се други (тзв. процес копирања) дешава у синтакси и у постсинтакси (дакле: на интерфејсу са фонологијом). Онда када су обе операције у потпуности проведене у самој синтакси, услед чега је активна хијерархијска локалност, деривира се слагање са вишим конјунктом (хијерархијско слагање).¹⁶ Онда када се копирање врши на интерфејсу са фонологијом, деривира се слагање са последњим конјунктом (линеарно слагање).¹⁷

У овом раду полазимо од претпоставке да конјункцијска фраза има израчунату вредност за број (у складу са приступом Бошковића 2009, Марушича и др. 2015, Арсенијевића и Митић 2016а), али да нема израчунату вредност за род. Вредност за род конјункцијска фраза може имати ако јој се додели мушки род као дифолт род. У том случају настаје образац слагања који у раду именујемо као *разрешено слагање*. Уколико мушки род није додељен конјункцијској фрази, глагол се слаже у роду са једним од координираних чланова. Најмање три могућности су доступне за израчунавање вредности рода: 1) мушки род као дифолт род (в. поновљени пример 13а), 2) род конјункта који је хијерархијски највиши (као у поновљеном примеру 13б), 3) род конјункта који је линеарно најближи глаголу (као у поновљеном примеру 13в). Онда када се глагол слаже са конјунктом, вредност граматичког броја добија, као и вредност рода, од елемента који се дефинише као контролор слагања. Приликом слагања глагола са конјунктом, глагол има могућност да одабере исте или различите контролоре за слагање у роду и броју, у зависности од спецификација обележја рода и броја у језику и њихове улоге у процесу слагања.

13а. Вароши и села су уништени у рату.

13б. Вароши и села су уништене у рату.

¹⁶ У свим табелама и графиконима у дисертацији користимо скраћеницу ХИЈ.

¹⁷ У свим табелама и графиконима у дисертацији користимо скраћеницу ЛИИ.

13в. Вароши и села су уништена у рату.

Глагол се увек слаже у броју са вредношћу за број коју има конјункцијска фраза, док се у роду може сложити било са конјунктом који има исту вредност за број као и конјункцијска фраза, било са конјунктом чија је вредност за број другачија у односу на вредност за број саме конјункцијске фразе (уп. 24 и 25). Одабир истог или различитих контролора за слагање у роду и у броју доводи се у везу са пројекцијама које род и број имају у синтакси једног језика. У досадашњој литератури супротстављена су три становишта:

- 1) род и број су заједно пројектовани у синтакси и заједно учествују у процесу слагања, при чему род зависи од броја;
- 2) род и број имају различите пројекције и одвојено учествују у процесу слагања,
- 3) род и број су одвојено пројектовани, али заједно учествују у процесу слагања.

Уколико су род и број одвојени и одвојено се слажу, онда се може говорити о обрасцу слагања који се именује као комбиновано слагање (као у примеру 25). Под обрасцем комбинованог слагања у раду подразумевамо слагање глагола у роду са једним од контролора који није и контролор за број (као у примеру 25, у коме се глагол слаже у роду са именицом женског рода у једнини која заузима позицију последњег конјункта, а у броју са конјункцијском фразом – множина).¹⁸

24. Челан_{НПл} и виола_{ФСг} су свирана_{НПл} сваке ноћи.

25. Челан_{НПл} и виола_{ФСг} су свиране_{ФПл} сваке ноћи.

2.2. Преглед стања у подручју истраживања

Конгруенција глагола са координираним субјектом истраживана је како међу домаћим лингвистима (Маретић 1899, Белић 1959, Станојчић 1967, 1980, Московљевић 1983, Стевановић 1989, Бојовић 1999, 2003, 2008, Бошковић 2009, 2010, Пушкар 2013, Пушкар и Марфи 2015, Арсенијевић 2015, Арсенијевић и Митић 2016а, Арсенијевић и

¹⁸ Не можемо са сигурношћу утврдити да ли је контролор за број конјункцијска фраза или множински конјункт. Ако се узме у обзир чињеница да конјункцијска фраза увек има срачунату вредност за број, највећа је шанса да глагол приликом претраге њу одабере за контролора слагања у броју.

Митић 2016б, Пушкар 2017), тако и међу страним (Корбет 1983а, 1991а, 1991б, 2002, 2006 за јужнословенске језике; Аоун и др. 1994, 1999, Мун 1999 за арапски; Кирхнер 2001 и Бамајаси и др. 2014 за турски; Читко 2004 за пољски; Марушич и др. 2007, 2015 за словеначки; Фухс и др. 2015 за шпански). Конкретно у јужнословенским језицима, конгруенција је испитивана применом дескриптивне анализе корпусног материјала (на материјалу српског пре свега Маретић 1899, Станојчић 1967, 1980, Корбет 1983а, 1991б, Стевановић 1989, Бојовић 1999, 2003, 2008), применом експерименталних метода (Московљевић 1983, Марушич и др. 2007, Марушич и Невинс 2010, Мирковић и МекДоналд 2013, Марушич и др. 2015, Арсенијевић 2015, Вилер Голд и др. 2016, Арсенијевић и Митић 2016а, Арсенијевић и Митић 2016б, Пушкар 2017), или интроспекцијским методом код аутора изворних говорника (Бошковић 2009, 2010, Франкс и Вилер Голд 2014, Пушкар и Марфи 2015).

У првом пододељку дајемо преглед репрезентативних радова у србистичкој и сербокроатистичкој литератури, а онда у другом и трећем и преглед радова у којима се конгруенција разматра са становишта генеративносинтаксичког приступа на материјалу језика света, те на материјалу српског језика.

2.2.1. Конгруенција глагола са координираним субјектима у србистичкој и сербокроатистичкој литератури

Опис могућих конгруенцијских типова и образаца у српском језику наводи се у домаћој србистичкој и сербокроатистичкој литератури од Т. Маретића (1899), преко Станојчића (1967), (1980), Московљевић (1983), Корбета (1983а), Стевановића (1989), до Пипера и др. (2005), Бојовић (1999), (2003), (2008), Мразовић (2009), Ковачевића (2010), Пипера и Клајна (2014). У употреби су различите термилошке варијанте, па се говори о слагању предиката са координираном синтагмом (Корбет 1983а, Бојовић 2003), о слагању напоредне именичке синтагме (Московљевић 1983), или напоредних допуна са конгруентним речима (Мразовић 2009), односно о слагању предиката са више субјеката. У нашем раду употребљавамо термин координирани субјекат.

Поред структурног описа координираних синтагми са којима се глагол слаже (морфолошки, синтаксички и семантички аспект), у наведеним истраживањима даје се и

попис фактора који утичу на конгруирање глагола. Г. Корбет (1983а, 1991б, 2006), а пре њега на материјалу српског Маретић (1899) и Стевановић (1989), као значајне факторе за одабир конгруенцијских механизма истичу позицију субјекта (превербална и поствербална) и тип именичке фразе (живост : неживост). Објашњења образаца слагања у роду могу се тражити и у морфолошкој структури именица (в. Маретић 1899, Стевановић 1989, Корбет 2006). У апаратури која се користи за објашњење образаца слагања, чланови координираног субјекта посматрају се као *контролори*, док глагол представља *мету* (по угледу на Корбета 1983а, или, према Брауну 1991 *узрочник* и *носилац слагања*).

На основу обрађених граматика српског језика, у наставку овог подела издајамо конгруенцијске обрасце који су доступни када се глагол слаже са координираним именицама истог или различитог рода и броја, значајне и за наше истраживање.

- Конгруенција са члановима различитог броја:
 - Глагол може да добије вредност једнине или множине када се слаже са координираним члановима различитог броја, и то тако да се „број управља сад према броју ближега (или најближега) субјекта, сад према броју првога у реченици” (Маретић 1899: 414; уп. „Кашто кмет и кнезови зову ајдуке на предају” и „Сви њезини уговори и сва радња иђаху на корист трговини”); управљање је према ближем када су и род и број различити („Брат и његове сестре су дошле”, в. Мразовић 2009: 765).
- Конгруенција са члановима различитог рода:
 - Ако су оба члана у једнини и различитог су рода, а предикат у једнини, род је или најближег или даљег члана („јер се племе или дом у таком случају бројило у половину”, Маретић 1899: 413).
 - Ако су оба члана у једнини и различитог рода, а предикат у множини (и глагол и придевна реч по Маретићу 1899), род је мушки без обзира на то ког су рода чланови („тијело и крв нијесу теби то јавили”, 1899: 413). Постоји један пример за који Маретић сматра да слагање није у мушком роду зато што је елидирана реч *књига* која се подразумева: „’Сатир’ Рељковића који је први пут наштампан (латинскијем словима) у Дрездену 1761., а овај, што га ја имам у Осијеку 1779. (обоје прије прве књиге нашега

Доситеја) и Дошенова 'Аждаја седмоглава' прештампане су и славенскијем словима, прва 1793. године, а друга 1803" (1899: 413).

- „Када су имена тих појмова различног рода, или су сва средњег рода, као и када су су сва мушког рода – њихов предикат се употребљава у облику множине м. рода”, „Перо и мастило су ми остали на столу” (Стевановић 1989: 128–129).

- Конгруенција са члановима различитог рода у множини:

- Ако су оба члана различитог рода, могуће је слагање у роду било са ближим чланом, било са најдаљим („излази им и врата бијаху једнака” и „манастири су и цркве били слободни од државнијех службености”, Маретић 1899: 414; „да су им жене и дјеца остале у залози”, Маретић 1899: 415; „али су у њих године и имена искварена”, Маретић 1899: 413);

- Ако је први члан мушког рода, управљање је према њему („Сви градови и сва села су лепи”, в. Мразовић 2009: 765).

У наставку овог дела прегледа литературе издвајамо најзначајнија истраживања о слагању глагола са координираним субјектом на материјалу српског језика.

Једно од ранијих истраживања конгруенције на корпусу домаћих писаца, поред већ разматраног рада Маретића (1899), извршио је Станојчић (1967 и 1980). У радовима Ж. Станојчића (1967), (1980) анализира се како слагање глагола са само једним конјунктом, тако и слагање глагола са координираним субјектима, при чему се разматра и настанак конгруенцијских образаца када се у улози премодификатора или постмодификатора јављају квантификовани изрази. Писани материјал (језик Иве Андрића у првом, те језик Лазе К. Лазаревића у другом раду) анализира се аналитичком и дескриптивном методом, и то тако да се слагање глагола у роду и броју тумачи у зависности од фактора којима су обележени било координирани субјекти, било глагол. Циљ оваквог истраживања је да се опише језик поменутих писаца, те не можемо тражити теоријске поставке или пресликавати резултате на стање које важи за савремени српски језик, с обзиром на стилогеност и стилематичност која одликује књижевно-уметнички стил. Станојчић (1967) тврди да је сама материја таква да је тешко извршити квалитативно и квантитативно истраживање.

Ж. Станојчић (1967: 71) проучава слагање глагола са напоредном субјекатском синтагмом, при чему, с обзиром на природу грађе којом располаже, као најопштији критеријум за дефинисање образаца слагања разматра ред речи, што му омогућава да изнесе следеће закључке:

1) Ако су два или више чланова у једнини превербално, предикат је у множини, а у роду се слаже према својим члановима. То је, како аутор наводи, „уобичајено у књижевном језику слагање према роду чланова субјекатске синтагме” (1967: 72, уп. примере: „Сва његова речитост и цело достојанство ученог човека напустили су га” и „Његова зла судбина, самоћа и патња отвориле су му очи и изоштриле дух”);

2) Ако су два или више чланова у једнини, поствербално, предикат може бити у једнини и у множини, при чему је глагол, ако је реч о једнини добио вредност „онога рода кога је именица са којом се слаже” (1967: 73), а ако је реч о множини, глагол је „у облику м.р., ж.р. или с.р. према томе да ли су сви чланови напоредне субјекатске синтагме истог или различног рода, одн. неког од наведена три” (уп. примере: „Иза поспаних лица и склопљених очију крила се увек будна пажња и ђаволски немирна и довитљива мисао” и „И у њему смештени котарска управа и суд”, Станојчић 1967: 73).

Ж. Станојчић (1980) проучавајући језик Лазе К. Лазаревића закључује да је у сфери форме предиката која је изражена у конгруенцији „Лазаревићев језик обележен као изразити континуант Вука Ст. Караџића” (1980: 12), што се поред форме слагања предиката са вишечланим субјектом, највише огледа још и у слагању глагола са субјекатским секвенцама модификованим квантификаторима и квалификаторима. У вези са могућностима слагања глагола са двочланим субјектом, што нас и интересује, Станојчић (1980: 13) наводи да је слагање двојако:

а) уколико је субјекат удаљен од предиката, тада је глагол у множини (в. пример: „Али опет нешто ми је тешко било гледајући мајку и сестру: чисто постарале, бледе, тужне, озбиљне. Никуд под богом /*мајка и сестра/ не иду...”);

б) уколико су субјекатска секвенца и предикат у непосредном односу, глагол је у једнини, а род је оне именице која је ближа предикату (в. примере: „И онда јој се опет по

лицу разли некако блаженство и некака светлост”; „После опет наста нејасан жагор и свађа”).¹⁹

Пошто Станојчић (1980) има за циљ да опише Лазаревићев језик, не објашњава разлоге оваквог типа конгруенције.

Корбет (1983а), на корпусу дела Иве Андрића, препознаје следеће факторе који утичу на слагање глагола са једним од конјунката и са целим координираним субјектом: редослед глагола и координираног субјекта, (не)живост, граматички род и број, морфолошке и морфофонолошке карактеристике конјунката.²⁰ У овом истраживању потврђено је да је у српском језику могуће слагање глагола са првим чланом превербалног координираног субјекта, али није контролисано да ли је реч о слагању глагола са голим именицама или и са модификованим, и на који начин је извршена модификација, те које вредности граматичког рода и броја конјункти носе (као у примеру 26). Како анализа корпуса показује, чешће је слагање са последњим чланом координираног субјекта у превербалним условима, а примери слагања са првим чланом у мањем су броју заступљени (као у примеру 27).²¹ Разрешено слагање доступније је у превербалним него у поствербалним контекстима, и чешће је када се глагол слаже са координираним живим именицама него када се слаже са неживим именицама.

26. „Она стална, дубоко урезана свијетла и сјене које је насликао умјетников кист била су јача од реалне свијетлости” (Корбет 1983а: 94, Десница).

27. „Јавише му [везиру Јусуфу] да има још четири куће шеткића и да су понајимућнији у селу, али да је и село и сав тај крај осиромашило, да им је цамија оронула и огорела...” (Корбет 1983а: 93, Андрић, Мост на Жепи).

Разматрајући улогу граматичког рода и броја у процесу слагања, Корбет (1983а) на основу анализираних примера износи закључак да је слагање у мушком роду множине могуће када се глагол слаже са 1) координираним именицама различитог рода, 2) са координираним једнинским именицама средњег рода, 3) са координираним именицама

¹⁹ Већина примера је дата поствербално, само један превербално: „Ова неизвесност и нерад хоће да ме сатре” (1980: 13), мада критеријум редоследа субјекта и предиката њега не интересује.

²⁰ Аутор износи да његове тврдње важе за језик Иве Андрића јер је то корпус на коме врши истраживање, а могуће је, како он наводи, да други писци примењују друга правила.

²¹ Није објашњено зашто је слагање са последњим фреквентнија опција.

различитог броја. Онда када се глагол слаже са двама координираним множинским именицама средњег рода као у примеру 28, примењено је слагање са најближим делом, и „не може се применити правило слагања у броју, будући да смо већ ограничили то правило да вреди само ако је један део субјекатске синтагме у једнини. На сличан начин ни други разлог [да су именице различитог рода] не важи јер су обе именице истог рода” (Корбет 1983а: 99–100).²²

28. „Али, како се примицао дан прве посете, та сећања и разматрања све су више уступала место новим утисцима и тренутним, а стварним бригама и пословима” (Корбет 1983а: 99, Андрић, Травничка хроника).

Г. Корбет (1983а: 100) претпоставља да правила слагања у броју имају семантичку основу, док правила слагања у роду немају јасну семантичку основу (род живих именица има семантичку основу, али не и род неживих) и закључује да: „1) ако један род има семантичку основу бар у неким случајевима, овај род има предност (семантички фактор); 2) ако један облик указује јасно на број (који има семантичку основу), овај број има предност (функционални фактор)”. Према Корбету, мушки род и множина имају семантичку основу те, када се комбинују две именице средњег рода једнине, слагање је у мушком роду множине, а не у средњем множини, јер средњи род нема семантичку основу. Што се тиче именица женског рода које се завршавају на сугласник, с обзиром на то да је, како Корбет (1983а) тврди, већина нежива, онда када се глагол слаже са координираним субјектом кога чине нежива именица на сугласник и било која друга нежива именица, јавља се разрешено слагање јер је мушки род семантички мотивисан. Ово је фактор који према Корбету има семантичку основу, и он је знак да је дошло до промена у систему рода у српском језику, јер су ранија правила слагања у роду била чисто синтаксичког карактера (ту се промена именица не узима у обзир). Корбет (1983а)

²² М. Михајловић (1984) проучава понашање категорије рода и броја приликом елидирања реченичних структура и тврди да се граматички род и број не понашају на исти начин. Код глагола, коме су категорије рода и броја неинхерентна својства јер их добија од именице са којом се слаже, категорије рода и броја „не утичу на блокирање трансформације брисања идентичких елемената”, док код именица којима је категорија рода инхерентно својство, а броја неинхерентно и стечено приликом дистрибуције у реченици „ако поменута обележја не бивају пренесена на неки други елемент у површинској структури, трансформација брисања идентичних елемената бива блокирана” (Михајловић 1984: 224).

претпоставља да се српски језик креће у правцу губљења правила синтаксичког карактера (слагање глагола у женском роду са координираним именицама женског рода) и све више ће бити доступна правила семантичког карактера (ако су чланови женског пола, предикат је женског рода, у супротном је предикат мушког рода).

М. Стевановић (1989), између осталог, разматра учешће фактора као што су позиција координираног субјекта у односу на глагол и морфофонолошке карактеристике именица са којима се глагол слаже. Аутор сматра да је у савременом српском језику слагање са најближим делом субјекатске синтагме фреквентније у поствербалним условима, мада има примера и у превербалним (као у примеру 29).²³ У вези са морфофонолошким особеностима именица, Стевановић (1989) бележи следеће: ако једна од координираних именица женског рода има наставак *-и* у генитиву, глагол се са таквом координираном синтагмом може сложити у мушком роду множине, поред тога што се слаже у женском роду множине (уп. 30 и 31а–31б).

29. „Њихова мучна борба и безнадежна издржљивост није била узалудна” (1989: 126).

30. „Туга и жалост завладали су у разрушеном граду” (1989: 129).

31а. „Радост и гордост сијале су на њиховим лицима” (1989: 129).

31б. „Године и старост дале су ову ноћ” (1989: 129).

С. Бабић (1998: 90) проучава различите типове слагања у хрватском језику, а ми посебну пажњу посвећујемо делу у коме разматра слагање глагола са више субјеката, где као основни критеријум узима „да ли су сви субјекти истих особа или су различитих и да ли је предикат испред субјекта или је иза њих”. Поред овога, важно је истаћи да примећује и могућност да близина речи са којом се глагол слаже има утицаја на одабир обрасца слагања (као у примеру 32).

32. „Разумије се, дочек, боравак, а тако и предавање доктора Ипсилоновића испало је одлично” (1998: 17).

Како Бабић (1998: 11) наводи, проблеми у слагању настају када

²³ Стевановић (1989) сматра да треба модификовати Маретићеву (1889) дефиницију о слагању глагола са координираним именицама, и то тако да се линеарно слагање пре дефинише као слагање глагола са најближим делом напоредне синтагме, а не као слагање глагола са најближим субјектом.

„ријечи које се слажу нису истога рода, броја или особе, кад се у ријечи не подудара њезино граматичко обиљежје и значење, кад се разликује субјект од именскога дијела предиката, кад има више субјеката и сл.” При одабиру обрасца слагања, важна је „претежност мушког рода”, „претежност особе” и „претежност множине”, али „ред ријечи, мјесто и близина ријечи [јасноћа, разумљивост, једнозначност поруке]” (1998: 17).

За слагање глагола са више субјеката, значајне су следеће тврдње које Бабић (1998) износи:

а) Ако су чланови у множини и различитог су рода, слагање је у мушком роду или у оном у коме је „доминантна именица” (1998: 96) (као у примерима 33, 34 и 35).

33. „Њихова лица и очи нису за мене значила ништа” (1998: 97).

34. „Ријечи и имена као да су ми се сама наметала” (1998: 97).

35. „Лишаји и маховине бујали су покривајући мање рупице” (1998: 97).

б) Ако су чланови различитог броја и рода, предикат је у множини (као у примеру 36).

36. „Али ни разум, ни наука, ни света дјела нас не подижу до савршенога добра” (1998: 97).

Д. Бојовић (1999, 2003, 2008) испитује слагање глагола са координираном субјекатском синтагмом коју чине именице истог/различитог рода и броја и примећује да је у српском језику доступан образац слагања у коме се глагол слаже са једном од координираних именица у једнини, без обзира на тип везе међу њима (конјункција, дисјункција, негација). Највећи број забележених примера јесте са везником *и*, што је у супротности са значењем овог везника и једнинским предикатом, али што је доступно због могућности да се семантичке нијансе везника координатора у тим позицијама неутрализују (в. Бојовић 2003, 2008, као у примеру 37).

37. „Да се стекне власт и слава и право на неки дио власти” (Бојовић 2008: 192).

Као значајан фактор за одабир сингуларских конструкција, Д. Бојовић (2008) наводи обим номиналних конструкција (могућност да један од чланова буде модификован на неки начин, па се њему даје предност, као у примеру 38), као и „суоднос номиналних чланова конструкција везан за исти референт” (као у примерима 39 и 40). Д. Бојовић (2008) на основу анализираних материјала закључује да се слагање препонираног

предиката може вршити како с једном од координираних именица, тако и са целим координираним субјектом уколико су именице хомородне и хомобројне. У конструкцијама са хетерородним и хетеробројним именицама предикат може бити а) у множини, б) у једнини и слагати се с контактном именицом, али и са последњим чланом, који је према Бојовић (2008), нека врста хетеронима осталим члановима (као у примеру 41).²⁴ Могуће је слагање са целим координираним субјектом и слагање са последњим чланом координираног субјекта онда када су хомобројни а хетерородни чланови у множини (в. пример 42).

38. „Настао је одједном неразумив жагор и метеж” (2008: 192).

39. „Да се чује кас и топот коња” (2008: 192).

40. „Да се стекне власт и слава и право на неки дио власти” (2008: 192).

41. „Нешто године, нешто утицај затвореног простора, можда и његово самозадовољство... удаљило га је, отуђило, замијенило га неким непознатим” (2008: 194).

42. „Просјаци и разне протуве што су прије долазиле” (2008: 194).

Д. Бојовић (2008) истражује конгруенцију са вишечланом конструкцијом на примеру језика М. Лалића (књижевно-уметнички стил), што супротставља језику Радосава Бошковића (научни стил). На основу анализираних материјала, Бојовић (2008) закључује да конгруенцијски обрасци зависе од лексичко-граматичких својстава и да граматичка правила, с обзиром на то да почивају на „гумачењима стилематичне (структурне) и стилогене (функционалне) вриједности конгруенцијско-конгруентних конструкција” (2008: 197), треба допунити „аналитичнијим увидом у језик писаца, научника и других посленика ријечи” (2008: 197).

Т. Пишковић (2011а, 2011б, 2011б, 2012, 2015) истражује слагање глагола у роду у хрватском језику. Ауторка сматра да слагање глагола у роду зависи од следећих фактора: од инхерентне вредности према којима се речи дефинишу, од флективних обележја према којима се мењају и од механизма којима успостављају однос према ванјезичкој стварности. Т. Пишковић (2015) истражује утицај који удаљеност мете и контролора има на одабир конгруенцијског обрасца, али и „ред ријечи и семантичка (концептуална) живост” (2015: 118). За потоње Пишковић (2015) тврди да иако нису чиниоци који су

²⁴ Д. Бојовић (2008) напомиње да оваква могућност није искључена ни за множину.

реализовани неким видом откривених средстава, утичу на избор облика мете, односно на вредности које глагол добија.²⁵ Пишковић (2015) истражује и слагање глагола са вишечланим контролорима које назива тзв. неканонским контролорима слагања, те износи следеће закључке:

1) када се глагол слаже са вишечланим хибридни контролорима који се разликују по роду и у погледу семантичке живости, већа је могућност јављања семантичког обрасца (као у примеру 43). Ауторка закључује да „хибридни вишечлани контролори такођер потврђују да семантичка живост и контролор који претходи мети посцјешују избор семантичког слагања те да комбинација тих двају увјета срочности може имати апсолутни учинак јер у неким доменима онемогућује синтактичко слагање” (2015: 122);

43. „Плес и моја сестра спасили су ме тада од депресије” (2015: 122).

2) када се глагол слаже са вишечланим контролорима које чине неживе именице женског рода, поред множине женског рода, глагол може да добије и вредност множине мушког рода (тзв. разрешено слагање), док је таква могућност блокирана када се као контролор јављају живе именице (као у примерима 44, 45 и 46).

44. „Књиге и билежнице за моје двоје дјецe стајали су/стајале су ме цијеле плаће” (2015: 123).

45. „Трговине и гостионице у јекy туристичке сезоне затворене су/затворени су за посјетитеље” (2015: 123)

46. „Мајка и кћи отишле су/*отишли су на одмор” (2015: 123).

У традиционалној литератури, акценат је, пре свега, на примени нормативних правила при творењу образаца слагања. У новије време, у разговорном и новинарском функционалном стилу све је више одступања (како је раније и Ковачевић 2010 приметио за новинарски стил), те М. Ајџановић и С. Степанов (2016) на примеру језика медија истражују да ли се конгруенција у српском језику примењује у складу са нормативним правилима. Ауторе интересују грешке настале услед слагања именичког конституента који има улогу контролора и конструкција које су накнадно додате и имају улогу мете (нпр. примери употребе генитива уместо акузатива или инструментала, и датива и

²⁵ Т. Пишковић (2015) Корбетов термин резолуцијска правила (што је српски превод енгл. термина *resolution rules*) сужава на „правила за разлучивање рода”, јер је ово категорија коју она испитује.

локатива уместо генитива код именичке апозиције, као у примеру 47). Аутори сматрају да се грешке јављају јер се при слагању узимају следећи критеријуми као релевантни: 1) семантички критеријум, 2) критеријум линеарности, 3) критеријум дистанцираности (неконтактности), 4) потом измене у придевској промени, па и уједначавања у парадигми датива, инструментала и локатива у једнини. Закључак је да фреквентност падежних облика, односно грешака у конгруенцији које проучавају, може указивати на универзалне принципе који су у основи језичког система, а не само да су настале као резултат накнадне интервенције аутора текста.

47. „Ствари ће постати много слађе кад поменемо другу половину посаде – Нели Бранковић, *Ненадове сапутнице* [Ненадову сапутницу]” (2016: 86).

Поред претходно разматраних истраживања на корпусу, значајно је приметити да су на материјалу српског језика рађена и експериментална истраживања. Док се истраживањем корпуса даје опис материјала који не мора бити актуелан у доба када се износе закључци, експериментална истраживања пружају увид у савремено стање и у стратегије које изворни говорници српског језика примењују када слажу глагол са субјектом. На материјалу српског језика једно од првих експерименталних истраживања слагања глагола са координираним субјектом спровела је Ј. Московљевић (1983). Московљевић (1983) је експериментално истраживала слагање глагола са напоредним синтагмама чији конституенти могу бити различитог рода. Посебну пажњу придајемо опису експерименталног дизајна, где је акценат на:

(1) семантици именица које чине напоредне синтагме – употребљавају се именице које су разврстане у четири различите групе, али сваку напоредну синтагму чине значењски исте именице истог или различитог рода;

(2) морфолошким карактеристикама именица, при чему би требало да именице које се истражују имају сличну структуру – да буду двосложне или тросложне;

(3) приближној фреквентности свих употребљених речи, што је проверено у Фреквенцијском речнику;

(4) превербалној и поствербалној позицији напоредне синтагме у односу на предикат, и

(5) граматичком броју на предикату.

Резултати истраживања показују да „позиција предиката статистички значајно утиче на време обраде само у ситуацији када је облик предиката у једнини, док у ситуацији када је облик предиката у множини позиција нема утицаја на време обраде” (Московљевић 1983: 76). Са друге стране, облик предиката у множини, лакши за обраду, без обзира на позицију координираних субјеката, најприроднији је за српског говорника.

У новије време, и М. Кошпрдић (2016) експериментално истражује слагање глагола са двородним именицама у српском језику. Његов циљ је да испита „употребу и став према употреби (мерен као ниво граматичке прихватљивости тј. пријемчивости) конгруенције по роду код оваквих именица када су употребљене тако да реферишу на особу мушког пола” (2016: 110). Аутор истражује употребу и процену граматичке прихватљивости два могућа типа конгруенције са именицама општег рода на *-ица*, онда када се употребљавају референцијално одређене као именице које се односе на особе мушког пола. Он је утврдио значајну тенденцију веће употребе конгруенције у женском роду (део истраживања у коме испитује употребу конгруенције када именице реферишу ка особама мушког пола). Поред овога, утврдио је и да „присуство детерминатора у мушком роду не утиче на употребу конгруенције по мушком роду, будући да су испитаници у подједнакој мери користили конгруенцију по мушком роду (а самим тим и по женском роду) без обзира на то да ли се у реченици нашао додатни детерминатор у мушком роду уз субјекат или није” (Кошпрдић 2016: 118).

Да сумирамо: истраживања на корпусу и новија експериментална истраживања пружају значајан увид у начин по коме настају обрасци слагања у српском језику. Раније Белић (1959), а данас Ковачевић (2010), Ајџановић и Степанов (2016) и други савремени лингвисти проналазе примере огрешења о конгруенцијска правила у српском језику. Питање је да ли је реч о „огрешењима” или је заиста дошло до промена у систему рода које је Корбет (1983а) раније приметио, што би у данашњем српском језику могло имати последице по слагање глагола у роду са координираним субјектом. Оно што повезује поменута проучавања домаћих лингвиста на материјалу српског језика са проучавањима у формалном кључу, о којима реферишемо у наставку, јесте опсервација да у процесу слагања учествују различити граматички нивои и да међу тим нивоима постоји веза. На значај упоредног проучавања структуре и значења у домаћој лингвистици указао је још

Белић (1959), што нас је мотивисало да прегледом истраживања у формалном кључу кренемо управо од оних која дефинишу и разматрају саму природу језичке архитектуре. Формални приступ пружа увид у начине по којима функционишу обележја рода и броја у процесу слагања, те расветљује улогу језичке архитектуре у деривирању образаца слагања.

2.2.2. Конгруенција у литератури у формалном кључу

У овом делу дајемо закључке, теоријске поставке и хипотезе репрезентативних формалних истраживања у којима се испитује слагање глагола са координираним субјектима различитог рода и истог/различитог броја. Преглед литературе је наведен у погледу на питања која су обрађена у истраживањима, као и у зависности од тога да ли се износе закључци за друге језике (први пододељак) или за српски језик (други пододељак).

2.2.2.1. Конгруенција у литератури у формалном кључу на материјалу језика света

У досадашњим истраживањима на материјалу језика света разматра се да ли тип координације има утицаја на одабир образаца слагања. Слагање глагола са координираним субјектом доводи се у везу са чињеницом да се координација може посматрати као реченична (в. Аоун и др. 1994, 1999) и као фразална (Мун 1999).²⁶ У радовима Аоуна и др. (1994, 1999), у којима се координација посматра као реченична (уп. пример 48 и 49), слагање са првим чланом координације у поствербалним контекстима објашњава се као резултат елипсе, при чему се глагол слаже са једним јединим некоординираним субјектом кога има у својој реченици (в. пример 49).²⁷ Они подразумевају да је координација међу клаузама, а не међу именичким изразима, те да

²⁶ „Координација је синтаксички гледано вид изградње структуре који не доводи до односа подређености, већ као што је речено делови од којих се сложенија структура гради остају у истом односу према широј структури у коју ће се уклопити. Координирани се елементи могу наћи у већем броју различитих типова односа, међу којима се као најчешћи издвајају конјункција (саставна координација), дисјункција (раставна координација), те адверзативна (супротна) координација” (Арсенијевић (2017: 91).

²⁷ О улози елипсе на примеру арапског в. у радовима Аоуна и др. (1994, 1999). У раду Мерчанта (2014) в. о понашању обележја рода унутар номиналне елипсе на примеру грчког језика.

постоје две клаузе са некоординираним субјектима. Глагол из једне од клауза се брише, док глагол из друге опстаје, те изгледа као да је координација између именица, а глагол се слаже са једном. Супротно претходном, анализе у којима се координација посматра као фразална (Мун 1999) претпостављају да конјункти заузимају различите позиције у структури координиране синтагме и да је слагање условљено могућношћу да један члан управља другим, што има директног утицаја на деривирање образаца слагања (као у примеру 50).

48. *Дошли су [човек и жена].*

49. *Дошао је човек и жена [је дошао].*

50. *Дошли су [човек и жена] vs. Дошао је човек и жена.*

У раду Марушича и др. (2007) на материјалу словеначког језика испитује се претпоставка да је координација клаузална, а да се парцијално слагање деривира услед елипсе (Аоун и др. 1994, 1999). Резултати у словеначком језику не подржавају приступ елипси: када се глагол слаже са координираним именицама различитог броја није могуће присуство колективних предиката попут „сударати се међусобно” (енгл. *collide into each other*). Аутори проверавају и тврдњу да се слагање са једном од координираних именица јавља јер се једна од њих уводи у структуру накнадно, тек након што су неке од синтаксичких операција (као што је слагање) извршиле (в. Солтан 2005). Наиме, ако је један од конјунката спојен након што је извршено слагање глагола у превербалним контекстима, он не учествује у даљим операцијама. Резултати за словеначки језик не подржавају ову хипотезу.

Проучавајући слагање глагола са последњим конјунктом координираног субјекта, Марушич и др. (2007) разматрају ефекат линеарности на слагање и могућност да постоје одвојени контролори за род и број. Аутори су и на корпусу словеначког језика потврдили да је слагање са последњим конјунктом у превербалним контекстима, иако слабије од разрешеног, ипак документовано, насупрот ранијим истраживањима у којима овај образац није подржан. Они претпостављају да се процес операције слагања дешава у фазама, те да у првој фази глагол проналази контролора за слагање у броју, а у другој контролора за слагање у роду. Иако се вредност за род и број израчунава независно једна од друге, контролори за род и број са којима се глагол слаже истог су типа (нпр. ако је

контролор за број у множини и контролор за род мора бити конјункт који је у множини). Управо је значајна друга фаза, јер она дозвољава независну проверу обележја за род када последњи конјункт бива пронађен (в. 2007: 225). Ови закључци су потврђени и формализовани у даљем експерименталном раду ових аутора.

Марушич и др. (2015) спроводе експериментално истраживање на материјалу словеначког како би одговорили на следећа питања:

- 1) каква је улога хијерархије блискости, линеарне блискости и маркираности обележја у израчунавању слагања;²⁸
- 2) да ли механизми за претрагу контролора раде заједно или одвојено;
- 3) да ли постоје варијације између образаца слагања које предвиђа прескриптивна граматика и које продукују изворни говорници у експерименталним условима.

Ауторе интересује како говорници словеначког језика у експерименталним условима слажу глагол са координираним члановима истог или различитог рода, те истог или различитог броја, не би ли пронашли факторе који доприносе разрешењу опционалности између слагања са првим конјунктом, слагања са последњим конјунктом и слагања са конјункцијском фразом (Марушич и др. 2015 користе термин булеан фраза, тзв. *BoolP*). Иако се јавља и образац у коме се глагол у роду слаже са јединским конјунктом (онда када су координирани једински и множински конјункт, тзв. образац комбинованог слагања), док контролор за број има вредност множина, он је у овом истраживању сасвим занемарен због малог броја документованих примера.

²⁸ Бенмамун и Батиа (2010) проучавају везу између образаца слагања и типа координиране структуре у хинди језику, који спада у тзв. језике са финалном главом (енгл. *head final language*). Како аутори утврђују, у овом језику је глагол у финалној позицији, али координација има одлике тзв. *head initial* типа, што значи да је леви конјункт, онда када координирану синтагму чине два конјункта, структурно проминентнији. Њихов закључак је да хинди језик као и енглески језик има такву координирану структуру у којој је леви конјункт проминентнији него десни, али да слагање са линеарно гледано ближим конјунктом не зависи од структурне проминентности него од улоге коју линеарни редослед елемената има у процесу слагања. Бенмамун и Батиа (2010: 12) закључују да је слагање са најближим конјунктом осетљиво на линеарну близину, али и да ово није стабилан образац у хинди језику, већ опционални процес који не користе сви говорници и не користе га увек.

Марушич и др. (2015) сматрају да се слагање може објаснити помоћу два процеса: тзв. повезивање и копирање: први процес се дешава у синтакси, а други у синтакси и постсинтакси. Аутори пратећи Бехар (2003) претпостављају да конјункцијско слагање у словеначком језику настаје услед одвојених претрага за род и број и тврде да за овај језик важи принцип конзистентности по коме је парцијално слагање у роду дозвољено само ако циљани конјункт за род има вредност за број која се поклапа са оном вредношћу коју има контролор за број (2015: 25).

Према Марушичу и др. (2015), координирана синтагма са којом глагол треба да се сложи може да израчуна вредност за обележје броја, али не и за обележје рода. Када конјункцијска фраза нема вредност за род, постоје две могућности. Прва могућност је слагање у односу на хијерархијску локалност, а друга могућност је слагање у односу на линеарну локалност. Слагање са првим или са последњим конјунктом зависи „од релевантног тајминга за слагање и од линеаризације” (2015: 20). Линеаризација је процес који се врши у постсинтакси, при чему се хијерархијска структура претвара у линеарну (поравнање конјунката). Термин „тајминг” односи се на то да ли се слагање врши пре процеса линеаризација или након њега. Уколико се слагање, односно копирање обележја, изврши пре линеаризације, тада координирана синтагма и даље има хијерархијску структуру, и у том случају најближи конјункт је највиши, односно први конјункт. Ако се слагање врши после линеаризације, тада је глаголу доступна само равна линеарна структура и најближи контролор му је последњи конјункт. Пошто једино од овог конјункта глагол може копирати обележја, то води до настанка тзв. линеарног слагања или слагања са последњим конјунктом код превербалних субјеката. Како аутори сматрају, слагање са линеарно ближим чланом, или са последњим чланом превербалног субјекта, производ је јаког ефекта линеарног процесирања које се дешава услед суделовања синтаксе и фонологије.

У истраживањима Фухс и др. (2015) и Сконтрас и др. (2015) на материјалу шпанског језика, испитује се веза између образаца слагања и архитектуре рода и броја у језику. Разматра се питање да ли су род и број здружени или одвојени, те да ли заједно или одвојено учествују у процесу слагања. Уколико су род и број заједно пројектовани у синтакси (тзв. *bundling model*, у срп. *здружени* или *пакет* модел), онда заједно учествују

у процесу слагања, при чему „вредност рода зависи од вредности броја, јер се обележје рода не пројектује независно од обележја броја” (Сконтрас и др. 2015: 12). Уколико су род и број одвојени (тзв. *split model*, у срп. *расцепљени* модел), онда они могу заједно или одвојено учествовати у процесу слагања.

У раду Фухс и др. (2015), архитектура рода и броја, те њихова улога у процесу слагања разматра се на примеру атракцијских грешака.²⁹ Као тест, Фухс и др. (2015) наводе могућност да род и број погрешне именице буде подједнако доступан приликом слагања са глаголом (уп. пример 51, у коме се глагол слаже у роду и у броју са исправном именицом *фотографија_{ФСГ}*, са примером 52, у коме се глагол слаже у броју и у роду са именицом „у часописима_{МПЛ}” уместо са именицом „фотографија_{ФСГ}”, те са примером 53а, у коме се глагол слаже са погрешном именицом у роду, али не и у броју, и са примером 53б, у коме се глагол слаже са погрешном именицом само у броју). Уколико је дошло до слагања у роду са погрешном именицом, а не са стварним субјектом, доћи ће и до слагања у броју, што иде у прилог тзв. здруженом моделу (као у примеру 52). Уколико су пак род и број независни једно од другог, слагање у роду са погрешном именицом (као у примеру 53а) може бити оцењено нижом/вишом оценом него слагање у броју (као у примеру 53б у коме се глагол слаже у броју са погрешном именицом „у часописима”, а у роду са исправном именицом „фотографија”), или обрнуто. Резултати показују да су реченице у којима је дошло до кршења само броја или само рода вредноване вишим оценама него реченице у којима је дошло до кршења и рода и броја (као у примеру 52). Експериментална истраживања Фухс и др. (2015) и Сконтрас и др. (2015) иду у прилог

²⁹ Најпре Бок и Милер (1991), а онда и Виљоко и Никол (1998) грешке које се јављају приликом слагања глагола са субјектом у студијама перформансе објашњавају између осталог на примеру „Време за забаву и игре су готово” (енгл. *The time for fun and games are over*, Бок и Милер 1991: 46; Виљоко и Никол 1998: В14). Грешке се јављају када се глагол уместо са субјектом који је глава реченице (*време*) слаже са именицом која је придружена глаголу и линеарно му је ближа (*игре*). Како Бок и Милер (1991: 52) наводе, традиционалније усмерени граматичари овакав тип грешака доводе у везу са феноменом атракције (или *привлачења*, енгл. *attraction*) када се глагол погрешно слаже са именицом која му претходи уместо са именицом која је на позицији субјекта (о атракцијским грешкама више видети у радовима Бок и Милер 1991, Виљоко и Никол 1998; о разлици између атракцијских грешака и слагања са последњим конјунктом или тзв. линеарног слагања више видети у радовима Марушич и др. 2015, Вилер Голд и др. 2017).

претпоставци да су обележја рода и броја одвојена, те да одвојено учествују у процесу слагања.

51. Људи верују да је фотографија_{ФСГ} у часописима_{МПЛ} страшно дотерана_{ФСГ}.

52. Људи верују да су фотографија_{ФСГ} у часописима_{МПЛ} страшно дотерани_{МПЛ}.

53а. Људи верују да је фотографија_{ФСГ} у часописима_{МПЛ} страшно дотеран_{МСГ}.

53б. Људи верују да је фотографија_{ФСГ} у часописима_{МПЛ} страшно дотеране_{ФПЛ}.

2.2.2.2. *Конгруенција у србистичкој и сербокроатистичкој литератури у формалном кључу*

У овом делу дискутујемо радове који истражују конгруенцију у србистичкој и сербокроатистичкој литератури и који су фокусирани на следећа питања:

1) Да ли је конгруенција процес који се одвија искључиво у синтакси и искључиво зависи од синтаксичких фактора? (Бошковић 2009; Пушкар и Марфи 2015);

2) Да ли тип координације утиче на слагање? (Франкс и Вилер Голд 2014; Арсенијевић и Митић 2016а);

3) Да ли сама обележја рода и броја (нпр. начин на који су представљена типа бинарно, семантички мотивисано, и сл.) имају утицај на образац слагања? (Бошковић 2009; Франкс и Вилер Голд 2014; Деспић 2016; Арсенијевић и Митић 2016а; Вилер Голд и др. 2016, 2017);

4) Да ли конјункцијска фраза узима у обзир вредности обележја на сваком од конјунката када срачунава своју вредност? (Франкс и Вилер Голд 2014; Арсенијевић и Митић 2016а, 2016б; Вилер Голд и др. 2016);

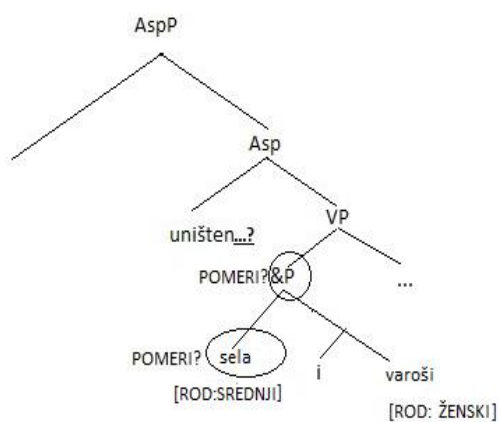
5) Да ли се део слагања одвија у постсинтакси? (Марушич и др. 2015; Арсенијевић и Митић 2016а, 2016б; Вилер Голд и др. 2016);

6) Да ли су слагање у роду и броју два одвојена процеса или један заједнички? (Бошковић 2009; Пушкар и Марфи 2015; Арсенијевић и Митић 2016а);

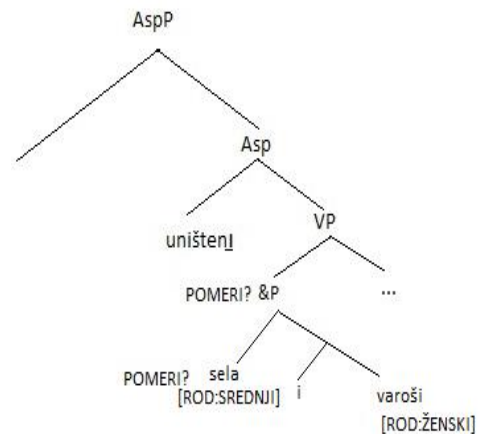
7) Да ли је могуће слагање са првим конјунктом превербалног координираног субјекта? (Бошковић 2009; Леко 2010; Франкс и Вилер Голд 2014; Пушкар и Марфи 2015; Вилер Голд и др. 2016).

Ж. Бошковић (2009) сматра да се слагање потпуно врши у синтакси (в. питање 1) и да зависи од представљања обележја (в. питање 3). У овом приступу, операција слагања састоји се од операција као што су *проба* (енгл. *Probe*), *поклапање* (енгл. *Match*), и *вредновање* (енгл. *Value*). Када се глагол слаже са поствербалним координираним субјектом, доступне опције су разрешено слагање и слагање са првим конјунктом (као у примеру 54 и 55). Потоњи образац настаје тако што се глагол у броју слаже са вредношћу за број коју има конјункцијска фраза, док се у роду слаже са првим конјунктом. У превербалним условима, слагање са првим конјунктом координираног субјекта Бошковић (2009) сматра неграматичним обрасцем (као у примеру 56). Он тврди да у српском језику може да се изврши екстракција првог конјункта превербалног субјекта (уп. примере и 57 и 58), те постоје две опције за померање на субјекатску позицију: први конјункт и конјункцијска фраза (в. Сliku 1). С обзиром на то да постоје две могућности, померање бива блокирано. Ово може да се разреши тако што ће се глаголу доделити мушки род као дифолт род (као у примеру 59 и на Сlici 2), или се операција слагања примењује још једном.

- 54. Уништени су села и вароши.
- 55. Уништена су села и вароши.
- 56. *Села и вароши су уништена.
- 57. Вароши и државе су уништене.
- 58. Вароши су и државе уништене.
- 59. Села и вароши су уништени.

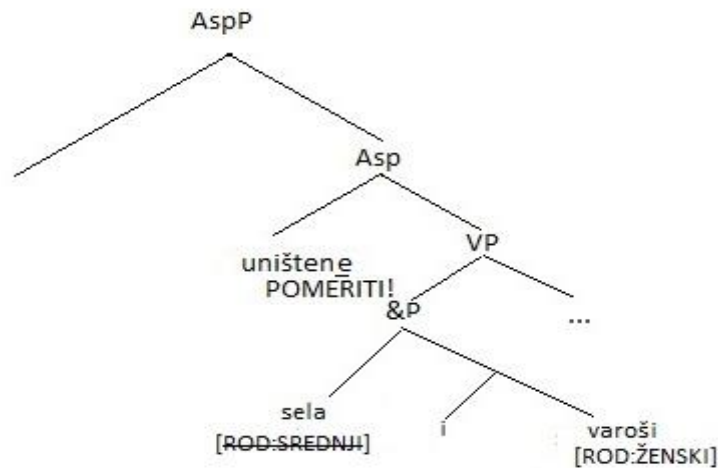
Слика 1

Слика 2

Ако се операција слагања примењује још једном, да би она сада била успешна, обележја рода на првом конјункту морају бити обрисана (в. Слика 3). Ова процедура се понавља док се не дође до последњег конјункта, који се не може екстраховати. Само је једна могућност померања на располагању, и ефекат блокирања нестаје. Операција слагања се успешно примењује, и глагол се слаже у броју са вредношћу за број коју има конјункцијска фраза, а у роду са једином неизбрисаном вредношћу за род: са вредношћу последњег конјункта (као у примеру 60).

60. Села и вароши су уништене.

Слика 3

Бошковић (2009) сматра да се глагол не може сложити у роду са првим конјунктом (в. питање бр. 1 и бр. 7) из чисто синтаксичких разлога. Аутор обележја дели на интерпретабилна и неинтерпретабилна, те вреднована и невреднована (в. питање бр. 3) и тврди да је средњи род у српском неинтерпретабилан и вреднован, те такво обележје мора бити обрисано и не може учествовати у даљим операцијама. Слагање са последњим конјунктом је дозвољено јер је женски род семантички мотивисан и интерпретабилан је. Слагање са последњим конјунктом било би блокирано у случајевима када обележје рода првог конјункта не може да буде обрисано јер је семантички мотивисано (или када је реч

о дифолт обележју, нпр. када се координирани субјекат састоји од конјунката мушког и женског рода).³⁰

Како Бошковић (2009) тврди, слагање у роду и броју са једним од конјунката није могуће уколико се координирани субјекат састоји из првог конјункта средњег рода у једнини и последњег конјункта женског рода у множини (в. питање бр. 3, бр. 4 и бр. 7). Конјункцијска фраза и први конјункт садрже конфликтне информације о вредности броја: конјункцијска фраза има множинску вредност за број, а први конјункт једнинску, што резултира неуспешним слагањем у роду са првим конјунктом. Обележје броја које носи први конјункт не може бити обрисано јер је број, за разлику од рода, интерпретабилан, те не може да се примени још једна операција у којој би се глагол сложио у роду са последњим конјунктом.

Према Бошковићу (2009: 456) слагање са једним од чланова који чине координирани субјекат „засновано [је] на операцији слагања, без увођења језички специфичних морфолошких механизма”. Он слагање дефинише као чисто синтаксички процес и не признаје утицај морфофонолошких фактора на процес слагања (питање бр. 5).

Леко (2010), пак, проучавајући слагање глагола са различитим типовима контролора (лексички елементи као што су *девојче*, *газда*, *доктор*, координиране именице уз изразе који су квантификовани и хонорифик *ви*), налази да је слагање глагола у роду веома комплексно. Он сматра да постоје ситуације у којима семантички и прагматички фактори могу имати јачи утицај на одређивање контролора слагања него обележја која су предмет чисто синтаксичких операција. Леко разматра примењивост Корбетових (1983а) резолуцијских правила рода, броја и лица на обрасце који настају када се глагол слаже са модификованим координираним превербалним субјектом кога чине именице женског и средњег рода у оба могућа редоследа. Као доступне форме за слагање, он наводи разрешено слагање, те слагање глагола у роду са последњим конјунктом (као у примеру 61), и форму која је најмање фреквентна, а за коју смо већ навели да је сматрана неграматичном у претходним истраживањима (Бошковић 2009) – слагање глагола у роду са првим конјунктом (као у примеру 62, в. питање 7).

³⁰ Обележје рода која су семантички мотивисана као интерпретабилна не подлежу брисању.

61. „Престрашене жене и дјеца коју/које сам видео су плакали” (2010: 110).

62. „Осјећања и стрепње које је покушавао да сакрије била су јача од његове жеље” (2010: 112).

Франкс и Вилер Голд (2014) фокусирају се на питање бр. 4 и, за разлику од Марушича и др. (2007), Бошковића (2009), Арсенијевића и Митић (2016а), Вилер Голд и др. (2016) који полазе од претпоставке да конјункцијска фраза има срачунату вредност само за број, сматрају да конјункцијска фраза има вредност и за род и за број. Франкс и Вилер Голд разматрају, између осталог, могућност да тип координиране структуре има реперкусије по одабир образаца слагања у хрватском језику (в. питање бр. 2). Они наводе да се координирана синтагма може репрезентовати помоћу структуре дате у (6). У оваквој структури, најпре је сваки конјункт спојен са својим координатором, након чега су спојене две тако добијене конјункцијске фразе. Претпоставља се да се спајање дешава у синтакси, након чега су хијерархијске структуре послате на фонолошки интерфејс, где су линеаризоване. Ако се сви процеси заиста одвијају у синтакси, питање је како објаснити линеарно слагање. Зато аутори предлажу структуру дату у (7) – тзв. равна структура, где су конјункти симетрично спојени, при чему везник није присутан у синтакси. Слагање глагола у роду и броју са последњим чланом провербалног субјекта дешава се након што се изврши линеаризација. Везник се накнадно додаје. Структуре у (6) и (7) коезистирају и обе су доступне у синтакси.

(6) [$\&P_2$ [$\&P_1$ $\&_1$ NP₁] [$\&_2$ $\&_2$ NP₂]] (2014: 103)

(7) [NP₁ NP₂] (2014: 105).

Франкс и Вилер Голд (2014), поред типа координиране структуре, узимају у разматрање и вредност рода и броја као значајних фактора који могу утицати на одређивање контролора слагања (в. питање бр. 3). У приступу ових аутора, који верују да увек постоји један јединствени контролор и за род и за број, полази се од претпоставке да средњи род представља одсуство вредности за род, што се може представити као [РОД:], за разлику од мушког рода [РОД:М] и женског рода [РОД:Ж]. Питање је шта се дешава када се глагол слаже са координираним субјектом чији су конјункти хетерородни (као у примерима 63 и 64). Они предвиђају да примеру 63 одговара структура (6) (горе наведена), и тврде да није могуће слагање у женском роду множине (*продане) јер се

први конјункт може репрезентовати као одсуство вредности за род, док други конјункт има вредност женског рода. У том случају, конјункцијска фраза није спецификована за род, што се разрешава увођењем стандардног (мушког) рода.

63. „Папир/равнало и књига су *продане/продани” (Франк и Вилер Голд 2014: 108).

64. „Књига/папир и равнало су *продана/продани” (Франк и Вилер Голд 2014: 108).

Према Франкс и Вилер Голд, у превербалним условима контролор слагања може бити конјункцијска фраза или последњи конјункт. Конјункцијска фраза бива контролор за слагање у роду и броју у следећим ситуацијама:

- 1) Када се координирани субјекат састоји из два конјункта мушког рода, конјункцијска фраза срачунава своју вредност на основу вредности оба конјункта и добија се мушки род.
- 2) Када се координирани субјекат састоји из конјунката различитог рода, нпр. мушког и женског, услед непоклапања вредности рода на конјунктима ([РОД:М] и [РОД:Ж], стандардни род бива додељен конјункцијској фрази ([РОД:М]).
- 3) Када се координирани субјекат састоји из конјунката женског/мушког рода и средњег рода, или из конјунката средњег рода, конјункцијска фраза добија вредност мушког рода ([РОД:М] јер један од конјунката нема вредност за род (средњи род, као у примеру 65).

65. „Дрво и село су *загађена/загађени” (Франк и Вилер Голд 2014: 108).

Када се глагол слаже са координираним множинским субјектом чији је први члан женског рода и други члан средњег рода, према Франкс и Вилер Голд (2014: 94) није могуће слагање са првим конјунктом (као у примеру 66), док су слагање са последњим конјунктом и са конјункцијском фразом доступни обрасци (као у примерима 67 и 68). Тврдње за слагање са првим чланом разликују се од налаза Корбета (1983а) за српски језик и Марушича и др. (2007) за словеначки језик (в. питање бр. 7).

66. „*Ријеке и села су загађене” Франкс и Вилер Голд (2014: 94).

67. „Ријеке и села су загађена” Франкс и Вилер Голд (2014: 94).

68. „Ријеке и села су загађени” Франкс и Вилер Голд (2014: 94).

Пушкар и Марфи (2015) сматрају да је слагање чисто синтаксички процес (в. питање 1) и проналазе да су обрасци слагања у српском настали као резултат уређења операција померања (*Move*), спајања (*Merge*) и слагања (*Agree*). Аутори тврде да сви обрасци слагања могу бити изведени у синтакси на основу редоследа по коме се наведене операције примењују на конјункцијску фразу. Глава координације управља целом конјункцијском фразом (енгл. *conjunct phrase*), што резултира хијерархијском структуром у којој виши члан у структури управља нижим: [&P NP1 [& ' & NP2]].³¹

Према Пушкар и Марфи (2015), конјункцијска фраза учествује у слагању, а не појединачни конјункти. Конјункцијска фраза је на неки начин посредник између обележја појединачних конјунката и глагола. Конјункцијска глава (&) спаја се са своја два конјункта (NP1 и NP2)³² и са сваким појединачно ступа у операције слагања. Како смо већ навели, овај систем ослања се на редослед операција и обрасце слагања изводи из њега. Исти редослед операција може да се примени не само на конјункцијској фрази, него и на осталим синтаксичким пројекцијама, укључујући глагол и помоћни глагол, односно VP и TP. Како не би дошло до поништења операције слагања „на горе” (↑Сложи↑), већ до успешног проналажења адекватне мете, управо на овим пројекцијама мора се десити померање. Пошто нас интересује само слагање са превербалним субјектима, у овом прегледу размотрићемо само конкретне примере у којима слагање „на горе” (↑Сложи↑) претходи слагању „на доле” (↓Сложи↓) јер су то редоследи у којима се конјункцијска фраза помера испред глагола.

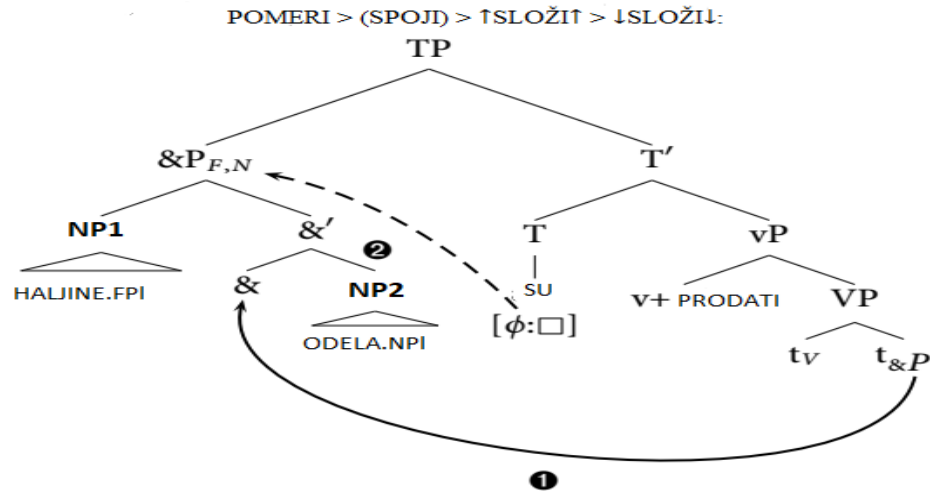
Уколико се конјункцијска глава прво споји са аргументима, па се онда сложи „на горе” са спецификатором (конјункт NP1 на Слици 4), а онда „на доле” са комплементом (конјункт NP2 на Слици 4), долази до двоструке информације о обележјима, која се мора разрешити пре него што се израчуна вредност рода за конјункцијску фразу. Тако

³¹ NP1 и NP2 – први и други члан у оквиру координиране синтагме, & – обележје за конјункцију, &P – конјункцијска фраза.

³² Када има више од два конјункта, конјункција узима другу конјункцијску фразу као комплемент, а нова се спаја у позицији спецификатора. Процедура слагања прати исти ток јер оба конјункта нове конјункције такође имају по једно обележје рода и броја.

добивамо разрешено слагање (као у приказу (1) где је наведен редослед операција које се примењују како би настало разрешено слагање).

(1) (Помери) > Споји > ↑Сложи↑ > ↓Сложи↓ → Разрешено слагање (2015: 460)³³

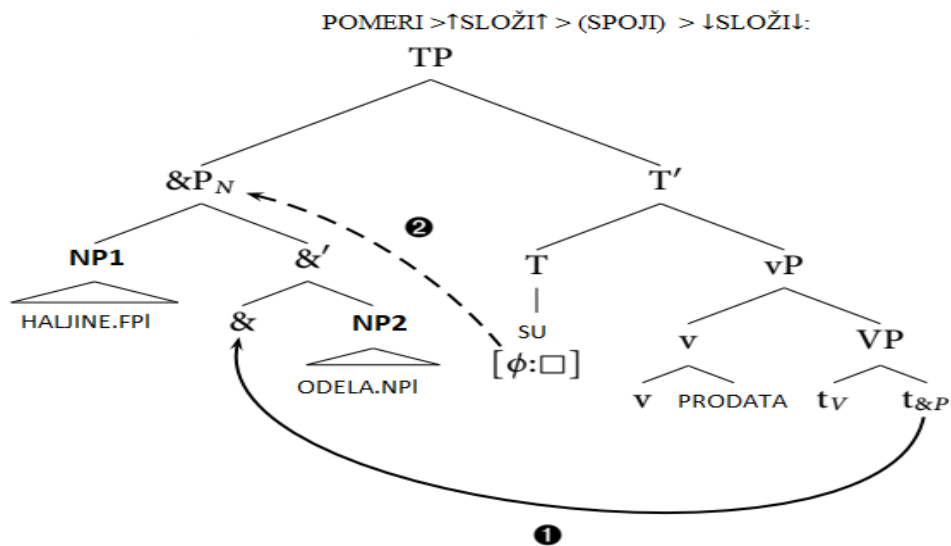

Слика 4 (преузет и прилагођен модел Пушкар и Марфи 2015: 464)
69а. „Све хаљине и сва одела су јуче продати” (пример који важи за Сliku 4
преузет из Пушкар и Марфи 2015: 462)

Ако се операција слагања „на горе” примени пре него што се конјункцијска фраза споји са своја два конјункта (конјункти NP1 и NP2), она мора бити поништена, јер још увек не постоји циљ са кога може копирати обележја (в. Сliku 5). Након што се конјункцијска фраза споји са конјунктима, примењује се операција слагања „на доле”, и конјункцијска фраза се слаже у роду са најнижим конјунктом (конјункт NP2 на Сlici 5). Тако настаје линеарно слагање (в. приказ (2), у коме је дат редослед операција које се примењују, те Сliku 5, која приказује како настаје слагање са последњим чланом координираног субјекта у превербалним условима).

(2) (Помери) > ↑Сложи↑ > Споји > ↓Сложи↓ → ЛИН

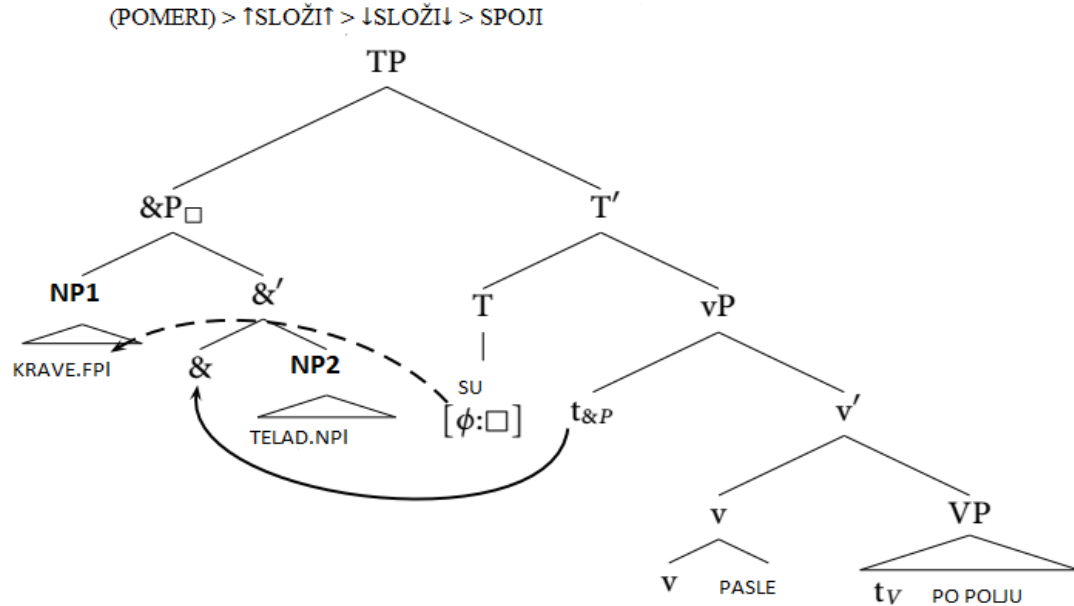
³³ TP – енгл. tense phrase, временска синтагма; VP – енгл. verbe phrase, глаголска синтагма.

Слика 5 (преузет и прилагођен модел Пушкар и Марфи 2015: 467)
 69б. „Све хаљине и сва одела су јуче продата” (пример који важи за Сliku 5
 преузет из Пушкар и Марфи 2015: 466)

Уколико се операције слагања „на горе” и „на доле” примене пре него што се конјункцијска фраза споји са своја два конјункта, обе операције су неуспешне (в. Сliku 6). Конјункцијска фраза нема спецификацију за обележје рода јер је дошло до поништења обе операције спајања. Мора се извршити операција померања како би се применила операција слагања „на горе” и пронашао циљ са кога ће се копирати обележја. Примењује се операција слагања „на горе”, и пошто конјункцијска фраза нема вредност за род, унутар ње се проналази први конјункт који је хијерархијски најближи (конјункт NP1 на Сlici 6). Тако настаје хијерархијско слагање (в. приказ (3), у коме је дат редослед операција које се примењују, те Сliku 6, која приказује како настаје слагање са првим чланом координираног субјекта у превербалним условима).

(3) (Помери) > ↑Сложи↑ > ↓Сложи↓ > Споји → ХИЈ (превербално) (2015: 460).

Слика 6 (преузет и прилагођен модел Пушкар и Марфи 2015: 474)
 69в. „Краве и телад су мирно пасле по пољу” (пример који важи за Слику 6
 преузет из Пушкар и Марфи 2015: 473)

Пушкар и Марфи (2015) претпостављају да доступност образаца слагања зависи од позиције конјункцијске фразе, превербално или поствербално, што ствара илузију о феномену линеарности (в. прво питање – да ли је слагање чисто синтаксички процес). Аутори сматрају да је илузија говорити о линеарном слагању као о слагању са најближим конјунктом већ да је ту реч о слагању са конјункцијском фразом која је примила обележја само једног конјункта. Што се тиче могућности конјункцијске фразе да израчуна вредност рода, то важи само за разрешено слагање (Пушкар и Марфи 2015: 479, в. питање 4). Како Пушкар и Марфи (2015) наводе, слагање са првим, са последњим конјунктом и са целом конјункцијском фразом могуће је у превербалним условима у српском језику. Иако маргиналан, ипак је образац слагања са првим конјунктом и код њих документован (в. питање бр. 7).

У раду Вилер Голд и др. (2016), у коме се слагање глагола са координираним субјектом експериментално истражује на материјалу јужнословенских језика (између осталог и на материјалу српског језика), тестира се предикција да је слагање глагола са координираним субјектом процес који је детерминисан чисто синтаксичким релацијама. Резултати истраживања Вилер Голд и др. (2016) показују да ову тврдњу треба

превредновати. Аутори тврде да се опционалност између слагања у мушком роду и слагања са последњим конјунктом у превербалним условима или слагања глагола са првим конјунктом у поствербалним условима може објаснити у погледу на линеарну блискост конјункта глаголу, и у погледу на вредност рода координираних чланова (в. питање бр. 1 и питање бр. 3). Вилер Голд и др. (2016) сматрају да обрасци слагања које су испитаници употребљавали могу да се доведу у везу са асиметричним вредностима у систему рода, те са осетљивошћу образаца слагања на комбинације родова координираних чланова (в. питање бр. 3).

У истраживању Вилер Голд и др. (2016) потврђен је образац слагања глагола са првим чланом конјункције на материјалу не само српског него и словеначког језика, пре свега за слагање глагола са координираним субјектом кога чине именице средњег и женског рода у оба могућа редоследа (в. питање бр. 7). Слагање глагола у роду са последњим чланом координираног субјекта изузетно је фреквентно када координирани субјекат чине именице у редоследу женски – средњи род, што, поред утицаја ефекта линеарности, објашњавају и чињеницом да се средњи род може узети као разрешена вредност. Додатни одговори у којима се глагол слаже са конјунктом средњег рода (онда када се координирани субјекат састоји из именица средњег и женског рода у оба могућа редоследа) јављају се не само због претпоставке о уделу ефекта хијерархијске и линеарне блискости, него и због учешћа резолуције. Према Вилер Голд и др. (2016), средњи род може бити контролор слагања са првим, са последњим чланом координираног субјекта, као и слагања са конјункцијском фразом јер је најмање маркиран (в. приказе (4), (5), (6)). Како аутори сматрају (2016: 219), висок проценат слагања са средњим родом може бити резултат дизајна експеримента, јер су субјекти у модел реченицама мушког рода, а управо ова два рода показују „синкретизам у словенским језицима, вероватно рефлектујући заједнички недостатак [+женско] спецификације”.

(4) МФ, ФМ → М

(5) МН, НМ → Н

(6) ФН, НФ → Н (Вилер Голд и др 2016: 218).

Вилер Голд и др. (2016) на основу резултата експерименталног истраживања тврде да за тестиране језике (између осталог и српски) важи да је:

1) последњи конјункт по реду у координираној синтагми јачи контролор слагања него први конјункт;

2) конјункт мушког рода најјачи контролор, док је конјункт средњег рода јачи контролор него конјункт женског рода (конјункт средњег рода бољи је контролор слагања без обзира на то да ли се налази на позицији првог или последњег члана координираног субјекта, 2016: 216).

Б. Арсенијевић и И. Митић (2016а, 2016б) експериментално су истраживали слагање глагола са координираним субјектом у условима дисјункције и негативног слагања на материјалу српског језика. Упоредном анализом резултата двају експеримената, продукцијског и суда граматичности, и статистичком анализом података, издвојени су фактори који утичу на феномен слагања глагола са координираним субјектима које чине два, три и четири конјункта. У продукцијском експерименту као могући фактори који утичу на тип слагања разматрани су: 1) тип координације, 2) граматички број чланова, 3) број конјунката, 4) аниматност и агентивност, 5) позиција субјекта: превербална и поствербална; у судовима граматичности: 1) тип координације, 2) позиција субјекта: превербална и поствербална позиција, 3) стара/нова информација, 4) аниматност.

У овом истраживању испитиване су теоријске и емпиријске предикције, при чему је један од главних емпиријских циљева био провера постојања конјункцијског слагања када координирани субјекат чине два члана у једнини и, теоријски гледано, препознавање граматичких нивоа одговорних за давање информација при продуковању конгруенцијских образаца (хијерархијска структура и линеарност), као и провера двају теоријских модела, где, према једном, обележја рода и броја делују заједно, док су према другом, обележја рода и броја сасвим одвојена, образујући тако две одвојене функционалне пројекције. Резултати експерименталног истраживања потврђују да је у српском језику могуће слагање глагола са једним од чланова координираног субјекта који су у једнини, и да фактори као што су тип везе (дисјункција и негација), семантичка вредност глагола (као што је дистрибутивност и колективност), семантичко обележје конјунката (као што је аниматност) могу да иницирају или блокирају овакав тип слагања.

У истраживању је потврђена и појава комбинованог слагања на материјалу српског језика (образац слагања када се глагол слаже у роду и броју са различитим контролорима).

М. Деспић (2016) разматра слагање глагола са премодификованим координираним једнинским конјунктима истог или различитог рода у српском језику и предлаже анализу према којој је род у српском језику репрезентован помоћу бинарних обележја [+/-мушки] и [+/-женски] (в. питање бр. 3 и бр. 4; в. приказе (7), (8), (9), (10), и (11)). Према Деспићу (2016: 5), средњи род је специфичан (в. приказ (9)) јер има две минус вредности (за *-a* у множини, било би [-мушки, -женски], [ПЛ], [НОМ]), а само обележја која имају [+] вредности могу бити усвојена, или пренета на конјункцијску фразу.

(7) [РОД ± мушки и ±женски]

(8) Мушки: [+мушки, -женски]

(9) Средњи: [-мушки, -женски]

(10) Женски: [-мушки, +женски]

(11). Није могуће: [+мушки, +женски] (Деспић 2016: 4).

Разрешено слагање се јавља када се глагол слаже са координираним именицама различитог рода, или кад бар једна од именица није обележена [+] вредношћу рода. Деспић (2016) наводи следеће разлоге због којих координирана синтагма може добити вредност мушког рода:

1) Када је именица маркирана у односу на деклинацијску класу и у односу на значење (нпр. *војвода*, у односу на значење има вредности обележја [+ мушко, -женско], али обрнуте вредности када се посматра у погледу на деклинацијску класу). Конфликт се може десити јер су истовремено присутна и формална и семантичка обележја именице. Други случај представљају именице типа *деца* – према облику, ова именица се понаша као именица женског рода једнине, док је семантички гледано реч о множини (в. Деспић 2016).

2) Када координиране именице садрже две неподударне вредности за род, онда нема јединствене вредности за род која би била додељена конјункцијској фрази као целини (као у примеру 70). С обзиром на то да координирани субјекат садржи конфликтне вредности за род, глагол се слаже у мушком роду са таквим субјектом.

70. „Један дечак и једна девојчица су дошли/*дошле” (2016: 3)

3) Када бар један од конјунктата није маркиран [+] вредношћу за род. У том случају, конјункцијска фраза није спецификована за род јер је чине две координиране именице која не задовољавају услов да свака од њих доприноси [+] вредношћу за род. Оваква ситуација десиће се кад год је једна од именица средњег рода, јер је средњи род репрезентован двома [-,-] вредностима. Према томе, уколико координирани субјекат чине две именице у једнини од којих је једна женског, а друга средњег рода, глагол ће добити вредност мушког рода (Деспих 2016: 10).

4) Када координирану синтагму чине две именице различитог типа (*глумица* и *породица*) денотирају различите класе ентитета, уп. примере 71 и 72). У том случају, конјункцијска фраза је неспецификована за род, па је једина могућност слагање у мушком роду.

71. „Славна глумица и њена породица су били веома богати /*биле богате” (2016: 16).

72. „Моја породица и твоја породица су биле веома богате” (2016:16).

Вилер Голд и др. (2017) баве се питањем линеарне блискости и структуре координиране синтагме (в. питање бр. 1 и питање бр. 2) и тврде да и ефекат линеарне блискости има удела у синтаксичком израчунавању раздаљине када се глагол слаже са координираним субјектом. Аутори сматрају да слагање са последњим чланом координираног субјекта, или тзв. линеарно слагање, никако није резултат атракцијске грешке како је навођено у ранијим истраживањима. Као значајан аргумент против наводе много већи проценат линеарног слагања у спроведеним продукцијским експериментима него проценат којим располажу у студијама атракције.

На основу увида у емпиријске податке, аутори претпостављају да је слагање синтаксичка операција која се дешава у фазама. Прва фаза је она која је одговорна за повезивање синтаксе са семантиком и са логичком формом, а друга она која повезује синтаксу са морфолошком формом. Став који Вилер Голд и др. (2017) заговарају подударан је са већ коментарисаним ставовима Марушича и др. (2007) и Марушича и др. (2015). Како се одвија процес?

„Ранија фаза израчунавања (компутације), релевантна за интерфејс синтаксе са семантичком и логичком формом, омогућава једино граматички линк између две

фразе, док друга фаза, релевантна за интерфејс синтаксе са морфолошком формом, онда копира обележја са контролора на циљ, како би реализовала свој специфичан фонолошки облик у каснијој фази израчунавања. Ако остале операције, нарочито одређење линеарног реда, могу да се разликују у погледу на то где су примењене у односу на друге две фазе, овим се објашњава зашто варијације редоследа операција дају већи број образаца слагања који су описани. Резултати су компатибилни са моделима граматике у којима су једино линеарне информације касно укључене у синтаксичка израчунавања” (Вилер Голд и др. 2017: 499).

Вилер Голд и др. (2017) сматрају да за разлику од информација о броју које су релевантне за оба номинала и за вербалну интерпретацију, и могу бити израчунате на конјункцијској фрази, „граматички род, и то онај код неживих именица, нема семантички улаз и може бити отказан током друге фазе компутације слагања на интерфејсу са морфофонологијом где линеарни ред постаје доминантнији у репрезентацији и процесирању” (Вилер Голд и др 2017: 499).

Поред претходно размотрених истраживања у формалном кључу, представићемо и рад Мирковић и МекДоналд (2013) као репрезента психолингвистичких истраживања на материјалу српског језика. У досадашњој психолингвистичкој литератури (Еберхард и др. 2005, Бадекер и Куминијак 2007, Франк 2011, Мирковић и МекДоналд 2013) наводе се три различита приступа истраживању слагања глагола са субјектима: 1) тзв. приступ апстрактног и морфолошког маркирања (енгл. the Marking and Morphing account), 2) тзв. приступ надметања фактора (енгл. the Competition account), 3) тзв. приступ погрешне идентификације (енгл. the Misidentification account). Ови приступи испитују утицај како синтаксичких, тако и несинтаксичких фактора на слагање. Приступ апстрактног и морфолошког маркирања прави јасну разлику између улоге синтаксе и лексикона, а приступ надметања фактора укључује надметање синтаксичких, семантичких и фонолошких фактора. Приступ погрешне идентификације истражује морфосинтаксичке процесе значајне за идентификовање контролора слагања и тежи да да објашњење образаца слагања насталих услед немогућности препознавања контролора.

Мирковић и МекДоналд (2013) разматрају примењивост наведених приступа на податке из српског језика. Они експерименталном методом испитују у ком опсегу семантички фактори могу утицати на слагање глагола са модификованим субјектом, с

обзиром на значење квантификатора и на значење глагола. Интересује их да ли су исти обрасци слагања доступни када се глагол слаже са именицама модификованим квантификатором *неколико* и *много*, као и да ли различито значење глагола (агентивни или егзистенцијални глаголи) може утицати на избор између образаца слагања. Проверавају следеће претпоставке: 1) глагол ће се пре сложити у множини са именицом модификованом квантификатором *неколико* због тога што се елементи модификовани на овај начин посматрају као групе које се састоје из више појединачних чланова; 2) глагол ће се пре сложити у једнини са именицом модификованом квантификатором *много* због могућности да се елементи који су тако модификовани посматрају као група неразличитих ентитета; 3) егзистенцијални глаголи пре промовишу једнинско слагање, 4) агентивни множинско. Резултати показују да је највише одговора у множини када су испитаници слагали агентивни глагол са именицом модификованом квантификатором *неколико*, као и да је највише одговора у једнини када су слагали егзистенцијални глагол са именицама модификованим квантификатором *много*.

Мирковић и МекДоналд (2013) експериментално истражују, поред утицаја семантичких фактора, и утицај морфофонолошких фактора на слагање. Они испитују који обрасци слагања су доступни када се глагол слаже са именицама чији су наставци за једнину и множину синкретични (именица женског рода у номинативу једнине и модификована именица у генитиву множине, нпр. *лисица* : *много/неколико лисица*) и са именицама које одликује одсуство синкретизма (именица мушког рода у номинативу и модификована именица мушког рода у генитиву, нпр. *вук* : *много/неколико вукова*). Како резултати другог експеримента показују, испитаници пре употребљавају једнину када слажу глагол са модификованим именицама женског рода (*много/неколико лисица*) чији је генитив множине синкретичан по облику са номинативом једнине (*лисица*), него када слажу глагол са именицама мушког рода чији номинатив једнине и генитив множине нису синкретични (*вук* : *много/неколико вукова*). Наведено јасно показује да морфофонолошки фактори имају ефекат на слагање, а до повећања једнинског слагања дошло је, како Мирковић и МекДоналд препостављају (2013), због хомофоних форми именица које се, на основу ранијег искуства говорника, доводе у везу са једнинском формом.

Резултати спроведеног експерименталног истраживања показују да слагање глагола у броју са квантификованим изразима зависи од семантичких фактора као што су значење квантификатора и значење глагола (агентивност : егзистенцијалност) и од морфофонолошких фактора као што је подударност облика именица женског рода у номинативу једнине и у генитиву множине (уп. генитив множине именица женског рода: *много лисиц-а* са номинативом једнине: *лисиц-а*).

Мирковић и МекДоналд (2013) сматрају да резултати којима располажу не могу бити објашњени помоћу приступа апстрактног и морфолошког маркирања (в. Еберхард и др. 2005). Када је именица женског рода у генитиву множине (*много лисица*), поклапање таквог фонолошког облика са обликом именица женског рода једнине у номинативу условљава да се глагол сложи у једнини. С обзиром на морфосинтаксичка обележја именице, глагол би морао да добије вредност множине, али, фонолошки фактор преовладава, и морфосинтаксичка својства бивају занемарена. Помоћу овог приступа не може бити објашњено ни зашто постоји разлика у резултатима које су аутори добили за слагање глагола у броју са именицама модификованим различитим типовима квантификатора: *неколико*, *много*. Ако се узму у обзир морфосинтаксичка својства, глагол би требало да се увек сложи у множини са именицама модификованим квантификатором *неколико*, што није потврђено експерименталним истраживањем. Приступ апстрактног и морфолошког маркирања предност даје улози синтаксичких фактора, те не може да објасни утицај семантичких и морфофонолошких фактора на слагање.

Приступ надметања фактора подразумева неку врсту такмичења између утицаја синтаксичких, семантичких и фонолошких фактора на слагање (в. Хаскел и МекДоналд 2003). У светлу овог приступа већа склоност ка слагању глагола у једнини могла би се објаснити чињеницом да је у ранијем искуству говорника много чешће слагање глагола у једнини са квантификованим изразима него у множини (уп. *Много људи долази* са *Много људи долазе*). Мирковић и МекДоналд (2013) сматрају да морају бити извршена нова истраживања како би се објаснило зашто оваква поклапања постоје у језику.

Резултати Мирковић и МекДоналд (2013) могу бити објашњени приступом погрешне идентификације (в. Бадекер и Куминијак 2007), јер се, како аутори наводе,

приликом слагања глагола са именицом женског рода у множини (*много лисица*) активира облик номинатива једнине (*лисица*), што условљава да се глагол сложи у једнини и са именицом женског рода у множини. Ипак, и овај приступ има недостатке, јер не може објаснити резултате које су Мирковић и МекДоналд (2013) добили за ефекат различитих квантификатора. Да подсетимо, глагол се пре слаже у множини када је именица модификована квантификатором *неколико*, док је највећа шанса да се глагол сложи у једнини са именицом модификованом квантификатором *много*. Ако је реч о слагању глагола са погрешним контролором, онда не би требало да постоји оваква разлика. Варијације у погледу образаца слагања, према Мирковић и МекДоналд (2013), стога, треба довести у везу са типом квантификатора, са значењем глагола и са морфофонолошким карактеристикама именица.

2.3. Предмет, циљеви и хипотезе докторске дисертације

Основни предмет дисертације „Ефекат граматичких и семантичких карактеристика координираних субјеката на слагање глагола у роду у српском језику” јесте однос образаца слагања и граматичких и семантичких карактеристика координираних субјеката у српском језику. У овоме раду истражујемо слагање глагола са превербалним координираним именицама, али посматрамо само слагање глагола у роду са именицама истог броја, те различитог рода (координиране именице женског и средњег рода у множини у оба могућа редоследа) и са именицама различитог рода и броја (координиране именице женског рода једнине и средњег рода множине и именице средњег рода једнине и женског рода множине). Посматрамо само ове ситуације јер је код њих могуће јасно разликовати три основна типа слагања како су препозната у литератури.

Као могући обрасци слагања глагола у роду са координираним субјектима намећу се разрешено слагање (као у примеру 73а) и слагање са само једним од координираних чланова, са првим или са последњим (у односу на глагол у превербалним контекстима, као у примеру 73б и 73в). Слагање глагола са првим конјунктом у превербалним контекстима посведочено је мањим бројем примера него слагање са последњим конјунктом, како показују резултати досадашњих истраживања. У малом броју језика

потврђен је и тзв. образац комбинованог слагања који настаје онда када глагол проналази различите контролоре за слагање у роду и броју (као у примеру 74). Интересује нас који фактори подстичу конгруирање са само једним од координираних чланова (са ближим или са даљим чланом) пре него разрешено слагање, а поготову слагање глагола са првим чланом у превербалним условима. Интересује нас и који фактори подстичу настанак обрасца комбинованог слагања, што може дати значајне информације о томе каква је архитектура рода и броја у српском језику и која је њихова улога у процесу слагања.

73а. Молбе_{ФПл} и решења_{НПл} су нестали_{МПл} са стола.

73б. Молбе_{ФПл} и решења_{НПл} су нестале_{ФПл} са стола.

73в. Молбе_{ФПл} и решења_{НПл} су нестала_{НПл} са стола.

74. Чела_{НПл} и виола_{ФСг} су свиране_{ФПл} сваке ноћи.

Главни **циљ** дисертације јесте да се прецизније опише који граматички нивои учествују у процесу слагања и на који начин се процес слагања дешава онда када глагол конгруира у роду са првим конјунктом превербалног координираног субјекта. Како бисмо реализовали овај циљ, испитујемо ефекте карактеристика координираних субјеката који покривају следеће нивое: фонолошки, морфофонолошки, семантички и синтаксички. У дисертацији истражујемо начин процесирања конгруенције, а не обрасце које прописује нормативна литература. Циљ нам је да ефекат граматичких и семантичких фактора на настанак образаца слагања утврдимо на нивоу менталних процеса говорника српског језика. Сазнања о конгруенцији која су добијена ранијим истраживањима на материјалу српског језика биће употпуњена и прецизирана применом савремених метода у формалном кључу, дајући тиме увид у начин по коме обележја рода и броја учествују у процесу слагања у савременом српском језику.

На основу досадашњих истраживања, претпоставља се да је слагање осетљиво не само на хијерархијску блискост конјункта глаголу него и на линеарну блискост, те да оба типа блискости имају утицаја приликом одређивања контролора слагања (Марушич и др. 2015, Вилер Голд и др. 2016, Арсенијевић и Митић 2016а). Линеарна блискост видљива је само код фонолошке обраде, док синтакса види само хијерархијске односе, те тако и две врсте слагања везујемо за ова два домена. Хијерархијска и линеарна блискост утичу на избор контролора слагања у два одвојеним граматикама. Размотрићемо најпре две

одвојене перспективе, једну у којој линеарна блискост одређује избор само последњег члана конјункције за контролора слагања (теорија линеарног слагања), те другу у којој хијерархијска блискост одређује избор само првог члана конјункције за контролора слагања (теорија синтаксичког слагања). Потом ћемо размотрити и могућност да хијерархијска и линеарна блискост заједно учествују у одређивању контролора слагања, у оквиру једне граматике, где сваки од фактора (хијерархијска и линеарна блискост) утиче не само на избор најбољег кандидата (хијерархијска блискост на избор првог члана за контролора слагања, а линеарна на избор последњег члана конјункције) него и на супротног.

У наставку овог одељка најпре укратко представљамо теорије у којима су утемељене **хипотезе** које проверавамо експерименталним истраживањем на материјалу српског језика:

- 1) теорију линеарног слагања,
- 2) теорију синтаксичког слагања и
- 3) когнитивну теорију.

У оквиру сваке од теорија наводимо хипотезе и њихове предикције и упућујемо на експерименте којима ће бити тестиране.

1. Теорија линеарног слагања – у оквиру ове теорије разматра се хипотеза да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом (питање разматрано у радовима Марушича и др. 2015, Вилер Голд и др. 2016, Арсенијевића и Митић 2016а). Претпоставља се да је слагање осетљиво на линеарну блискост између последњег члана конјункције и глагола, те да линеарна блискост утиче на избор последњег члана конјункције за контролора слагања. Овај образац зваћемо образац линеарног слагања. Наводимо хипотезу (1) и предикције које тестирамо продукцијским модификаторским експериментима експериментом 1А, експериментом 1Б и експериментом 1В.

Хипотеза (1): фонологија учествује у одређивању контролора слагања, односно: слагање се дешава на интерфејсу са фонологијом.

Предикција (1) ако је линеарна блискост фактор који утиче само на слагање са последњим чланом конјункције, те одређује избор последњег члана конјункције као контролора слагања, онда никакав вид модификације не би требало значајно да смањи

употребу линеарног слагања (проверава се продукцијским експериментима: експериментом 1А, експериментом 1Б и експериментом 1В, и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А).

Ако узмемо у обзир претпоставку да је слагање осетљиво на факторе какав је линеарни редослед елемената, те да се процес слагања дешава и на интерфејсу са фонологијом, онда претпостављамо да ће слагање бити осетљиво и на друге фонолошке факторе какав је синкретизам. Наводимо предикције (2), (3) и (4) које тестирамо продукцијским експериментом 2 и експериментом 3 и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2 и продукцијском експерименту 3.

Предикција (2) (проверава се експериментом 2): Ако је хипотеза да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом исправна, поред линеарности, и други фонолошки фактори какав је синкретизам имаће утицаја на доступност образаца слагања, пре свега на доступност слагања са једним од координираних конјунката. Када се координирани субјекат састоји из именице средњег рода множине (типа *пенкал-а*) и именице женског рода једнине (типа *оловк-а*), поклапање наставака на самим именицама иницираће већи проценат *-а* на глаголу и слагање са првим конјунктом (нпр. *Пенкал-а* и *оловк-а* су *разбацан-а по поду*), док ће разрешено слагање бити умањено (нпр. *Пенкала* и *оловка* су *разбацани по поду*). Да бисмо ово проверили, тестирамо ефекат који два типа синкретизма (синкретизам типа *-а: чела и виола*; синкретизма типа *-е: јаје и шљиве*) и редослед конјунката (женски род једнине и средњи род множине; средњи род једнине и женски род множине) имају на учешће образаца слагања.

Предикција (3) (проверава се експериментом 2): пошто је линеарно слагање јаче, услед синкретизма глагол се слаже не само у роду, него понекад и у броју са последњим конјунктом, због тежње броја да дели контролора са родом. Ако је ова предикција тачна, повећаће се број јединског помоћног глагола када се глагол слаже са координираним субјектом чији је последњи конјункт у једнини.

Предикција (4): (проверава се експериментом 3): Ако је хипотеза да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом исправна, фонолошки фактори какав је синкретизам имаће утицаја на учешће образаца слагања, и то тако да ће разрешено

слагање бити умањено када се глагол слаже са координираним синкретичним субјектом у односу на ситуацију када се глагол слаже са координираним несинкретичним субјектом. Када позицију првог конјункта превербалног координираног субјекта заузме именица средњег рода у једнини и има наставак *-e* (*поље*), поклапање таквог фонолошког облика са обликом множине именице женског рода (*шуме*) иницираће већи проценат *-e* на глаголу, и слагање са последњим чланом координираног субјекта, него у примерима који на позицији првог од координираних чланова имају именицу средњег рода на *-o* (*село*).³⁴ Слагање у мушком роду биће умањено у претходном случају, али не и у потоњем.

2. Теорија синтаксичког слагања: у оквиру ове теорије разматра се хипотеза да хијерархијска блискост искључиво учествује у одређивању контролора слагања.

Експерименталном методом потражили смо одговор на теоријско питање да ли су синтаксички односи осетљиви искључиво на хијерархијске односе (питање разматрано у радовима Чомски 1957, Бошковић 2009, Марушич и др. 2015, Вилер Голд и др. 2016, Вилер Голд и др. 2017). Ако се узму у обзир раније тврдње Ноама Чомског (1957) да су синтаксички односи осетљиви на хијерархијске односе, али никада и на линеарне, претпоставка је да приликом одређивања контролора слагања у обзир треба узети само синтаксичку, али не и линеарну структуру. Промене у синтаксичкој структури координираног субјекта услед модификације утицаће на одабир контролора слагања. Наводимо хипотезу (2) и предикције које тестирамо продукцијским модификаторским експериментима: експериментом 1А, експериментом 1Б, експериментом 1В, и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А како бисмо одговорили на ово питање.

Хипотеза (2): хијерархијска дистанца утиче на слагање, и одређује првог члана конјункције за контролора слагања.

Предикција: Ако је хипотеза да хијерархијска блискост учествује приликом одређивања првог члана конјункције за контролора слагања исправна, онда ће повећање

³⁴ Именице средњег рода на *-o* (*село*) и на *-e* (*поље*) имају сва иста морфосинтаксичка обележја док се фонолошки разликују.

хијерархијске дистанце између првог модификованог члана конјункције и глагола смањити хијерархијско слагање (в. Табелу 2 у којој су наведене предикције за сваки од услова). Када се смањи могућност да први члан постане контролор слагања, већа је шанса да дође до неуспелог слагања, те се очекује више разрешеног слагања (в. Табелу 2). Ове предикције проверавају се продукцијским експериментима: експериментом 1А, експериментом 1Б и експериментом 1В, и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А). Ако се предикције потврде, онда хијерархијска блискост саме именице (а не конјункцијске фразе) утиче на слагање. Уколико се пак предикција не потврди, то значи да хијерархијска блискост не утиче, или, да хијерархијска блискост утиче, али се рачуна конјункцијска фраза, а не сама именица.

	Модификован први конјункт	Модификован последњи конјункт	Модификована оба конјункта
Хипотеза (2)	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања	Више слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања

Табела 2

Да резимирамо: предикција хипотезе (1) је да ће увек бити само слагања са последњим чланом, а предикција хипотезе (2) да ће увек бити само слагања са првим чланом конјункције. Хијерархијска хипотеза је једноставнија, и тиме привлачнија, па су синтаксичари покушавали да само њоме објасне податке (Бошковић 2009, Пушкар и Марфи 2015). Постоје подаци који кажу да је комбинација ових двеју хипотеза најбоља за објашњење понашања. Када се укомбинују, очекује се да буде и једног и другог слагања, више оног које представља јачи фактор. Фактори се надмећу. Најчешће је линеарно слагање (Марушич и др. 2015, Вилер Голд и др. 2016, 2017), те се може закључити да ако су оба фактора присутна, линеарни је снажнији. Зато у овом делу разматрамо комбиновану хипотезу и њене предикције.

Комбинована хипотеза: линеарна и хијерархијска блискост су фактори који заједно утичу на избор контролора слагања у оквиру једне граматике (проверава се продукцијским експериментима: експериментом 1А, експериментом 1Б и експериментом

1B, и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара Експерименту 1А, в. Табелу 3 и предикције за сваки од образаца слагања у односу на место модификације).

Предикција комбиноване хипотезе: ако је хипотеза да су линеарна и хијерархијска блискост фактори који заједно утичу на избор контролора слагања исправна, промене хијерархијске и линеарне блискости чланова конјункције директно утичу на избор контролора слагања (в. Табелу 3 у којој су дате предикције за сваки од образаца слагања у односу на место модификације). На основу резултата ранијих истраживања, претпостављамо да је линеарна дистанца јачи фактор него хијерархијска дистанца. Када је модификован први члан конјункције, хијерархијска дистанца између њега и глагола је повећана, док је линеарна дистанца непромењена – он је други по реду најближи члан глаголу. Хијерархијска и линеарна дистанца између последњег члана и глагола остају непромењене, а он је и линеарно ближи глаголу. Предикција је да ће модификација првог члана конјункције дати више слагања са последњим чланом конјункције, а мање слагања са првим конјунктом. Разрешеног слагања ће бити мање јер је у ситуацији када је слабији члан конјункције ослабљен, иначе јачи контролор слагања, последњи, постаје још јачи – те је мања шанса да дође до неуспелог слагања. Када је модификован последњи члан конјункције, смањена је хијерархијска дистанца између последњег члана и глагола, док је његова линеарна дистанца непромењена. Модификацијом последњег члана, повећава се линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола, док је хијерархијска дистанца између њега и глагола непромењена. Пошто претпостављамо да је линеарна дистанца јачи фактор од хијерархијске дистанце, очекује се да се добије више слагања са последњим чланом, а мање слагања са првим чланом, и мање разрешеног слагања. Ако су модификована оба члана конјункције, повећана је хијерархијска дистанца између последњег члана конјункције и глагола, док је линеарна дистанца непромењена. Модификацијом последњег члана, повећана је линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола, а он је и хијерархијски даљи од глагола јер је модификован. Пошто је линеарна дистанца јачи фактор од хијерархијске дистанце, очекује се више слагања са последњим чланом, мање слагања са првим чланом и мање разрешеног слагања. С обзиром на то да је линеарна дистанца јачи фактор, претпоставка је да она

утиче не само на избор последњег члана конјункције за контролора слагања, него да као секундарни фактор утиче и на образац слагања код кога побеђује први конјункт. Наша предикција је стога да ће први члан конјункције имати највећу шансу да постане контролор слагања када је линеарна дистанца између њега и глагола минимизована (услов 1ФН).

	Модификован први конјункт	Модификован последњи конјункт	Модификована оба конјункта
Комбинована хипотеза	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања са последњим конјунктом

Табела 3

3. Когнитивна теорија – у оквиру теорија које су функционалистички усмерене полази се од тога да употребна вредност елемената има ефекат на њихову когнитивну реализацију и на граматичко понашање. Когнитивна лингвистика настављач је функционалне лингвистике. У когнитивној лингвистици важна је проминенција као фактор,³⁵ те се очекује да проминентност једног од чланова координираног субјекта остварена модификацијом има утицаја на слагање са тим чланом, што ће умањити шансу за разрешено слагање. То може бити дискурсна проминентност или фонолошка проминентност: елемент модификацијом постаје фонолошки и семантички тежи, те било дискурсна, било фонолошка тежина уноси асиметрију у структуру координиране синтагме услед чега истакнутији конјункт постаје бољи извор слагања.

³⁵ Како Есаулова и Фон Штокхаусен (2015: 2) наводе „проминентност може бити виђена као семантички знак за повезивање граматичких функција са семантичким везама између аргумената током језичког разумевања”. Борнкесел Шлесевски (2009: 25) указује и да је „информација о проминентности саставни део форме мапирања значења током језичког разумевања, и у том смислу, функционално еквивалентна типовима информација које су разматране као синтаксичке (нпр. падежно маркирање, ред речи)”.

Будући да нас у овоме раду интересују фактори који утичу на разрешавање опционалности између доступних образаца слагања у процесу језичке продукције, важно је испитати улогу коју проминентност може имати приликом разумевања и процесирања реченичних структура (питање разматрано у радовима Каулс и др. 2007, Борнкесел-Шлесевски 2009, Есаулова и Фон Штокхаусен 2015). Промене у структури координираног субјекта услед модификације учиниће један од конјунката истакнутијим, што ће изазвати когнитивни ефекат појачања и имати директне последице по одабир контролора слагања. Наводимо хипотезу (3) и предикције које тестирамо продукцијским модификаторским експериментима експериментом 1А, експериментом 1Б, експериментом 1В и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А како бисмо испитали ову могућност.

Хипотеза (3): проминентност чини конјункт јачим контролором слагања.

Предикција (1): Ако је исправна хипотеза да проминентност чини конјункт јачим контролором слагања, онда ће проминентност остварена модификацијом увећати шансу да модификовани конјункт буде одабран за контролора слагања, док ће разрешено слагање бити умањено (проверава се продукцијским експериментима: експериментом 1А, експериментом 1Б и експериментом 1В, и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А, в. Табелу 4 и предикције за сваки од образаца слагања у односу на место модификације).

	Модификован први конјункт	Модификован последњи конјункт	Модификована оба конјункта
Когнитивна теорија Хипотеза (3)	Више слагања са првим конјунктом, мање разрешеног слагања, мање слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Више слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом

Табела 4

Предикција (2): Модификатори могу имати различит семантички допринос у зависности од тога каквог су типа. У српском језику, модификатори типа *поменути* носе извесну дискурсну одређеност, јер значење придева имплицира стару информацију, те

постоји могућност да стога и фаворизује слагање са одговарајућим чланом, чинећи га додатно дискурсно проминентнијим. Модификатори као што су придеви за боје (*бео, црн*) имају чисту модификацијску функцију. Пошто осим модификације немају други специфични допринос, они служе као неутрална опција у односу на дискурсне придеве. Наша претпоставка је да ће више слагања бити са проминентнијим конјунктом када је модификован дискурским придевом него придевом за боје (проверава се продукцијским експериментима експериментом 1А и експериментом 1Б, и експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А).

Нашим истраживањем потражен је одговор на још једно значајно теоријско питање: да ли граматички род и број када учествују у процесу слагања учествују заједно или одвојено (питање разматрано у радовима Пикаљо 1991, Бошковић 2009, Марушич и др. 2015, Фухс 2015, Арсенијевић и Митић 2016а). Пошто српски језик има фузијску граматiku када је у питању изражавање рода и броја, при чему исте морфеме могу истовремено да искажу род и број, и није их могуће раздвојити на део који изражава род и на део који изражава број, јавља се теоријско питање 1) да ли су обележја у српском језику спојена у једно или се може говорити о раздвојеним обележјима, и 2) да ли када су спојена или одвојена, односно када су присутна заједно, у слагању учествују заједно или одвојено. Наводимо хипотезу (4), хипотезу (5) и хипотезу (6) и предикције које тестирамо продукцијским експериментом 2 како бисмо одговорили на ова питања.

Хипотеза (4): Род и број су одвојени и одвојено се слажу.

Предикција: комбиновано слагање је могуће.

Хипотеза (5): Род и број су одвојени и заједно се слажу.

Предикција: комбиновано слагање није могуће.

Хипотеза (6): Род и број су спојени и заједно се слажу.

Предикција: комбиновано слагање није могуће.

Да резимирамо, очекује се да наше истраживање да одговоре на следећа питања:

1) Да ли се процес слагања дешава и на интерфејсу са фонологијом (хипотеза 1, комбинована хипотеза, експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В, експеримент 2, експеримент 3, експерименти са судовима граматичности 1–6)?

2) Да ли линеарна блискост има ефекат само на слагање са последњим конјунктом превербалног субјекта, док хијерархијска блискост има ефекат само на слагање са првим конјунктом превербалног субјекта, или линеарна блискост има ефекат и на слагање са првим конјунктом, а хијерархијска блискост има ефекат и на слагање са последњим конјунктом (комбинована хипотеза, експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В, експерименти са судовима граматичности 1–6)?

3) Да ли проминентност чланова координираног субјекта остварена модификацијом јача слагање глагола са једним од координираних конјунката у односу на разрешено слагање (хипотеза 3, експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В, експерименти са судовима граматичности 1–6)?

4) Да ли синкретизам облика координираних именица женског и средњег рода јача слагање глагола у роду са једним од координираних чланова у односу на разрешено слагање и како функционишу такви конгруенцијски обрасци (хипотеза 1, експеримент 2 и експеримент 3, експерименти са судовима граматичности 1–6)?

5) Који ефекти јачају слагање глагола у роду са првим конјунктом превербалног координираног субјекта у односу на слагање са последњим конјунктом или разрешено слагање и како функционишу такви конгруенцијски обрасци?

6) Да ли су род и број у српском језику спојени или одвојени, те да ли заједно или одвојено учествују у процесу слагања?

Емпиријска питања на која треба одговорити:

1) Шта утиче на настанак образаца слагања у условима модификације: 1) линеарно одаљавање чланова конјункције, 2) хијерархијско одаљавање, 3) истакнутост чланова?

2) Шта утиче на умањење разрешеног слагања када се глагол слаже са координираним синкретичним конјунктима? Само синкретизам, или је ефекат синкретизма у интеракцији са другим граматичким карактеристикама као што је род координираних чланова и позиција у структури координираног субјекта (први или последњи конјункт)?

2.4. Методе истраживања

У дисертацији користимо експерименталну, дескриптивну, а по потреби и корпусну методу за прикупљање емпиријског материјала. Приликом моделовања теоријских образаца примењујемо формалну методу. Поставке и предикције тестирамо продукцијским експериментима и експериментима са судовима граматичности. Експерименталном методом, израдом продукцијских експеримената и судова граматичности, реализованих коришћењем онлајн софтвера *Ibex Farm*, дошли смо до главног материјала на коме спроводимо анализу. Истраживање смо спровели у Нишу у новембру и децембру 2016. године (експеримент 1А, експеримент 2, експеримент 3, експерименти са судовима граматичности 1–6), у априлу и мају 2017. године (експеримент 1Б), те у марту 2018. године (експеримент 1В).

Методологија коју примењујемо у дисертацији за основу има методологију развијену у оквиру пројекта *Експериментална морфосинтакса јужнословенских језика* (ЕМСС), а наше истраживање део је тог ширег истраживања (о резултатима пројекта више видети у истраживању Вилер Голд и др. 2016).³⁶ У нашем истраживању су, као и на пројекту ЕМСС, учествовали изворни монолингвални говорници српског језика који су студенти почетних година Универзитета у Нишу, нелингвисти без експлицитног лингвистичког образовања у последњих пет година. У истраживање нису укључени билингвални говорници.

У продукцијским експериментима истражујемо које обрасце слагања изворни говорници српског језика продукују када слажу глагол у роду са координираним субјектима. Сви продукцијски експерименти (модификаторски експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В и експерименти којима се тестира ефекат синкретизма:

³⁶ Пројекат *Coordinated research in the experimental morphosyntax of South Slavic languages (EMSS)* укључује седам институција: Универзитет у Лондону, Универзитет у Нишу и Универзитет у Новом Саду, Универзитет у Новој Горици, Универзитет у Сарајеву, Универзитет у Загребу и Универзитет Задру. На пројекту којим руководи Ендру Невинс испитује се слагање глагола са координираним субјектима у јужнословенским језицима. Резултати експерименталних истраживања доступни су у радовима Вилер Голд и др. (2016) и (2017). Више информација може се наћи на сајту: <https://www.ucl.ac.uk/pals/research/linguistics/research/leverhulme>

експеримент 2 и експеримент 3) спроведени су коришћењем онлајн платформе *Ibex Farm*. Свака експериментална сесија за сваки од продукцијских експеримената састоји се из три дела: попуњавање биографских упитника, израда примера за вежбу и централни део експеримента. Испитаници су попуњавали биографске упитнике како бисмо јасно и прецизно имали увид у информације као што су територија на којој је испитаник живео, где је рођен и где се школовао (да ли је испитаник живео ван територије Србије), које стране језике говори, са које су територије родитељи испитаника (Биографски упитник дат је у делу *Прилози*). У сваком продукцијском експерименту дато је по шест примера за вежбу који су прилагођени типу експеримента и условима који се њиме тестирају (нпр. у продукцијским модификаторским експериментима – експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент В – примери за вежбу садрже координиране модификоване множинске именице, док су у експерименту 2 и експерименту 3 у примерима за вежбу дате координиране (не)синкретичне именице различитог рода и броја). Примери за вежбу служе да се испитанику објасни задатак који га очекује у експерименту.

Централни део сваког од продукцијских експеримената садржао је подједнак број критичних примера и филера. Критични примери су примери који покривају услове тестиране експериментом – реч је о координираним субјектима које изворни говорници треба да употребе уместо именица мушког рода из модел реченице и да њима прилагоде остатак реченице. Филери се уводе како би се избегла могућност да испитаник препозна оно што је предмет истраживања, као и да би могао да се одмори од само једног типа задатка који је задат у експерименту.³⁷ Ово ћемо објаснити на примеру модификаторског експеримента 1А. Пошто смо за критичне примере у експерименту 1А употребили координиране модификоване неживе именице женског и средњег рода, за филере смо узели живе именице средњег рода (са правилном и са неправилном множином, модификоване или немодификоване), именице мушког рода и двородне именице. На овај начин избегли смо могућност да испитаник освести избор обрасца слагања или развије рутину употребе само једног од образаца мимо своје реалне употребе језика. Поред овога,

³⁷ Филери су примери који нису у директној вези са самим истраживачким питањем (в. Шуце и Спраус 2013). Напомињемо да у дисертацији не анализирамо резултате за филере. Њих ћемо подробније анализирати у неком од наредних истраживања.

избегли смо и могућност да се испитаник умори услед слагања глагола само са координираним неживим именицама. Редослед критичних примера и филера је рандомизован у свим експериментима. Рандомизација је извршена у оквиру онлајн софтвера *Ibex Farm*.

Продукцијски експеримент се реализује на следећи начин: испитаници најпре виде модел реченицу на екрану рачунара и имају задатак да је прочитају наглас (као у примеру 75). У модел реченици увек је дата именица мушког рода са којом се глагол слаже и која је болдирана. Притиском на дугме нула нестаје модел реченица са екрана и јавља се супституент (као у примеру 76). Задатак испитаника је да уместо болдираног дела из модел реченице употреби супституент, да супституенту прилагоди предикат из модел реченице, те да нову реченицу изговори наглас (као у примеру 77а–г, у коме су наведени могући одговори). Одговори испитаника снимају се програмом за снимање звука Audacity (у wav формату), након чега се ради анализе сваки одговор кодира као РАЗ (као у примеру 77а, за разрешено слагање), ЛИН (77б, за слагање глагола у роду са последњим конјунктом превербалног координираног субјекта), КОМБ (77в, за слагање глагола у роду са конјунктом који није и контролор за број), или ХИЈ (77г, за слагање глагола у роду са првим конјунктом превербалног координираног субјекта). Наведене скраћенице за обрасце слагања биће кориштене у целом тексту дисертације.

75. Модел реченица: **Кров** је изгорео у пожару.

76. Супституент: **Школа и села**

77а. Школа_{ФСГ} и села_{НПл} су изгорели_{МПл} у пожару (кодирано као РАЗ).

77б. Школа_{ФСГ} и села_{НПл} су изгорела_{НПл} у пожару (кодирано као ЛИН).

77в. Школа_{ФСГ} и села_{НПл} су изгореле_{ФПл} у пожару (кодирано као КОМБ).

77г. Школа_{ФСГ} и села_{НПл} је изгорела_{ФСГ} у пожару (кодирано као ХИЈ).

Поред продукцијских експеримената, урадили смо и експерименте са судовима граматичности. Свака експериментална сесија за сваки од експеримената са судовима граматичности састоји се из следећих корака: попуњавање биографских упитника, израда примера за вежбу, централни део експеримента. Сваки експеримент са судом граматичности садржи по 6 примера за вежбу. Подједнак је број критичних примера и филера и рандомизовани су.

Процедура за спровођење експеримента са судом граматичности је следећа: испитаници најпре виде пример (као у 78), након чега се кликом на дугме нула појављује скала са оценом од 1 до 5 (као у 79). Задатак испитаника је да на скали оцени природност и прихватљивост примера, након чега кликом на дугме нула прелази на следећи пример. Истраживање је завршено када на екрану пише „Резултати су успешно послати на сервер”.

78. Вароши и села су уништена у рату.

79. 1 2 3 4 5

У експериментима са судовима граматичности, као и у продукцијским експериментима, укључен је временски притисак. Испитаници имају тачно одређено време за давање одговора, након чега стимулус нестаје са екрана, чиме се мотивишу да спонтано продукују форму коју користе.

Експерименти са судовима граматичности садрже скуп услова који одговарају условима у продукцијским експериментима јер нам је циљ да проверимо да ли ће изворни говорници српског језика обрасце слагања које продукују у елицираној продукцији оценити као прихватљиве за српски језик у експериментима са судовима граматичности.³⁸ Циљ нам је и да поређењем резултата продукцијског експеримента и експеримента са судом граматичности утврдимо да ли постоји разлика између продукције и перцепције образаца слагања какви су слагање са првим чланом конјункције и слагање са последњим чланом конјункције насупрот разрешеном слагању.

За израду експерименталног материјала користили смо именице женског и средњег рода ексцерпирание из Речника српског језика (РСЈ 2007), из Обратног речника српског језика (Николић 2000) и из Лексичко-фреквенцијског корпуса савременог српског језика (Арсенијевић 2015а). Приликом дизајнирања експеримената, водили смо

³⁸ Утицај модификације на учешће образаца слагања истраживали смо у следећим продукцијским експериментима: у експерименту 1А, експерименту 1Б, и у експерименту 1В. Пошто је продукцијски експеримент 1А први експеримент који смо спровели, дизајнирали смо експерименте са судовима граматичности чији скуп услова одговара овом продукцијском експерименту. Резултати продукцијског експеримента 1А и експеримената са судовима граматичности показали су исту ширу слику, те нисмо вршили даљу проверу.

рачуна о следећем: 1) адекватан распоред примера по условима, 2) све именице које су чиниле координирани субјекат приближно су једнаке у погледу употребе у српском језику, 3) сви примери у продукцијским експериментима природни су и прихватљиви говорницима српског језика.

За статистичку анализу података користили смо Хи-квадрат тест и z-тест, за резултате продукцијских експеримената, и Двофакторску Анову са репликацијом, за резултате експеримената са судовима граматичности. Резултате нашег истраживања, по потреби, упоређивали смо и са стањем у Српском мрежном корпусу (2014).

Ранија истраживања о слагању глагола са координираним субјектима углавном су вршена претрагом корпуса књижевних дела. Анализирајући слагање глагола са именицама у делу Иве Андрића, Корбет (1983а) изводи закључке који важе само за језик Иве Андрића, јер, како наводи, можда други писци другачије слажу. Истраживања овог типа не могу дати увид у савремено стање и ограничених су могућности, што је приметио и Поповић (2000). У истраживањима у формалном кључу невелик број лингвиста закључке темељи на сопственим судовима, што не мора да се поклопи са ставовима већег броја говорника једног језика. Ово је приметила и Московљевић (1983) која је урадила једно од првих експерименталних истраживања на материјалу српског језика. Она указује на значај истраживања језичке продукције како би се описало савремено стање. Кошпрдић (2016), у новије време, сматра да поред провере доступних образаца слагања глагола са двородним именицама на материјалу корпуса, треба извршити проверу и експерименталном методом, како би се испитали ставови савремених говорника српског језика. Поред овога, једно од највећих експерименталних истраживања конгруенције на материјалу српског језика урађено је у оквиру поменутог пројекта ЕМСС. Резултати пружају значајан увид у начин на који изворни говорници савременог српског језика слажу глагол у условима језичке продукције. Управо због наведених чињеница одлучили смо се за експериментални приступ у прикупљању материјала на коме вршимо истраживање.

3. СЛАГАЊЕ ГЛАГОЛА СА МОДИФИКОВАНИМ КООРДИНИРАНИМ СУБЈЕКТОМ: ПРОДУКЦИЈСКИ МОДИФИКАТОРСКИ ЕКСПЕРИМЕНТ 1А, ЕКСПЕРИМЕНТ 1Б, ЕКСПЕРИМЕНТ 1В И ЕКСПЕРИМЕНТИ СА СУДОВИМА ГРАМАТИЧНОСТИ ЧИЈИ СКУП УСЛОВА ОДГОВАРА ЕКСПЕРИМЕНТУ 1А

Ово поглавље организовано је на следећи начин: у првом одељку представљамо дизајн, процедуру, резултате и дискусију за пилот продукцијски модификаторски експеримент 1А. У другом одељку најпре дајемо опште информације о начину израде експеримената са судовима граматичности, а онда и дизајн, процедуру, резултате и дискусију за експерименте са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском модификаторском експерименту 1А. У пододељку након овог одељка поредимо резултате продукцијског експеримента 1А и експеримената са судовима граматичности. Потом, у трећем одељку, представљамо дизајн, процедуру, резултате и дискусију за експеримент 1Б. У пододељку након овога поредимо резултате експеримента 1А, у коме су чланови конјункције дати у редоследу женски – средњи род множине, и експеримента 1Б, у коме су чланови конјункције дати у редоследу средњи – женски род множине, како бисмо утврдили да ли редослед вредности родова има утицаја на распоред образаца слагања. У четвртном одељку описујемо дизајн, процедуру, резултате и дискусију за продукцијски експеримент 1В.

Модификаторски продукцијски експеримент 1А и модификаторски продукцијски експеримент 1Б су пилот експерименти које смо спровели пре модификаторског продукцијског експеримента 1В. Разлика између пилот модификаторског експеримента 1А и експеримента 1Б и новог модификаторског експеримента 1В огледа се, пре свега, у распореду примера по условима. Након што смо спровели пилот експерименте дошли смо до значајних закључака на основу којих смо редуковали број услова и адекватно распоредили примере по условима. У пилот експериментима одвојено је тестирано слагање глагола са координираним именицама женског и средњег рода, у оба могућа редоследа, модификованим придевима за боје и дискурсни придевима, док експериментом 1В тестирамо како изворни говорници слажу глагол са координираним

именицама датим у оба могућа редоследа и модификованим само дискурским придевима. У пилот експериментима материјал је распоређен у два подуслова,³⁹ док је у експерименту 1В материјал адекватно распоређен у 6 листа, што је методолошки боље решење, с обзиром на број услова. У експерименту 1В употребљавали смо само примере природне конјункције, што није контролисано пилот експериментима. Између пилот експеримената и експеримента 1В постојао је временски размак.

Пилот продукцијски модификаторски експеримент 1А, експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара пилот продукцијском модификаторском експерименту 1А, пилот продукцијски експеримент 1Б и продукцијски експеримент 1В директно реплицирају на следећа истраживања:

1) Бошковић (2009) и Пушкар и Марфи (2015) сматрају да је слагање синтаксички процес, док Марушич и др. (2015), Вилер Голд и др. (2016), Арсенијевић и Митић (2016а) сматрају да се слагање дешава у синтакси и на интерфејсу са фонологијом.

2) Марушич и др. (2015), Пушкар и Марфи (2015), Арсенијевић (2015), Вилер Голд и др. (2016, 2017) тврде да је могуће слагање глагола са првим чланом превербалног субјекта који није мушког рода, на супрот тврдњама Бошковића (2009) и Франкса и Вилер Голд (2014) који сматрају да је реч о неграматичном обрасцу.

3) Ефекат хијерархијске блискости и ефекат линеарне блискости су у досадашњим истраживањима (Марушич и др. 2015) разматрани као ефекти који одвојено утичу на одабир контролора слагања. Питање је да ли фактори који фаворизују један конјункт као контролора слагања као секундарни утичу и на обрасце слагања код којих побеђује онај други конјункт – односно да ли фактори утичу одвојено или се интерполирају једни са другима?

³⁹ Како би сваки од услова које садржи експеримент 1А био тестиран адекватним бројем примера и сви услови и примери равномерно распоређени, направљена су 2 подуслова. Та два подуслова, изведено гледано, представљају 2 одвојена експеримента која садрже идентичне услове и материјал који је комплементарно распоређен. Нпр. тамо где је у подуслову 1 модел реченица А (*Извесне оловке и писма*) у подуслову 2 је модел реченица Б (*Зелене оловке и писма*), а тамо где је у подуслову 1 модел реченица Б (*Срца и шарене машине*), у подуслову 2 је модел реченица А (*Срца и извесне машине*).

3.1. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1А

У овом делу представљамо први пилот модификаторски продукцијски експеримент 1А. Овај експеримент спроведен је ради тестирања:

1) хипотезе (1), која претпоставља да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Линеарна блискост је фактор који одређује избор последњег члана конјункције за контролора слагања;

2) хипотезе (2) која тврди да хијерархијска блискост искључиво учествује у одређивању контролора слагања. Хијерархијска блискост је фактор који одређује избор првог члана конјункције за контролора слагања;

3) комбиноване хипотезе која тврди да хијерархијска и линеарна блискост одређују контролора слагања у оквиру једне граматике. Оба типа блискости имају утицај не само на слагање са најбољим кандидатом него и на слагање са супротним. Претпоставка је да линеарна блискост има превласт пред хијерархијском блискошћу приликом одређивања било првог, било последњег члана конјункције за контролора слагања.

4) хипотезе (3) која предвиђа да проминентност чини конјункт јачим контролором слагања. Ако је проминентност фактор који утиче на избор контролора слагања, онда ће се глагол увек сложити у роду са чланом који је модификован, па самим тим и него са немодификованим чланом.

У даљем тексту овог одељка дајемо 1) детаљан опис експеримента, 2) резултате, 3) дискусију.

3.1.1. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1А: дизајн

Експеримент 1А је продукцијски модификаторски експеримент спроведен коришћењем онлајн платформе *Ibex Farm*. Експеримент је дизајниран по угледу на експерименталну методологију кориштену у Вилер Голд и др. (2016): у модел реченицама које претходе супституентима глагол се слаже са именицама мушког рода. Модел реченице садрже и адвербијалне одредбе како би се избалансирала дужина свих примера. За супституенте су употребљени координирани субјекти који су модификовани на један од шест начина (као у примерима 80–86а). Координирани субјекат састоји се из

неживих именица где је први члан конјункције женског, а други средњег рода. У наставку овог поглавља ближе објашњавамо како је изгледао експериментални материјал.

Продукцијски модификаторски експеримент 1А којим се тестира предикција да ће модификација мењати размеру образаца слагања садржи шест услова, а сваки од услова тестира се са по шест примера (илуструјемо примерима од 80 до 86а). Укупан број примера у експерименту је 72, од тога 36 критичних примера и 36 филера. Сви примери у експерименту 1А распоређени су у два подуслова (подуслов 1 и подуслов 2) и рандомизовани су. Како би се избегла могућност да неуједначен број карактера координираног субјекта утиче на одабир контролора слагања, међусобно су по броју карактера биле уједначене: 1) модел реченице, 2) координирани субјекат који има улогу супституента, 3) циљани израз.⁴⁰ Број карактера је контролисан у свим примерима (в. 80–86а), изузев у филерима. Иза сваког услова наведене су скраћенице које ће бити кориштене у целом тексту дисертације.

80. Први услов укључује координирани субјекат чији је први члан модификован придевом за боју, док је последњи члан немодификован (БојФПлНПл, модел реченица=25; координирани субјекат подуслов 1: 23; координирани субјекат подуслов 2: 23; циљани израз подуслов 1: 43; циљани израз подуслов 2: 43, в. пример 80а из подуслова 2)⁴¹;

81а. Модел реченица: Улаз је очишћен прошлог петка (25).

Координирани субјекат: Шарене кухиње и купатила (22)

Циљани израз: Шарене кухиње и купатила су очишћени / очишћене / очишћена прошлог петка.

82. Други услов укључује координирани субјекат чији је први члан немодификован, а последњи члан модификован придевом за боју (ФПлБојНПл, модел реченица=24; координирани субјекат подуслов 1: 24; координирани субјекат подуслов 2: 24; циљани израз подуслов 1: 43; циљани израз подуслов 2: 43, в. пример 82а из подуслова 2);

⁴⁰ Под циљаним изразом подразумевамо реченице које настају када се глагол сложи са супституентом.

⁴¹ Наведене су просечне вредности за број карактера свих модел реченица, координираних субјеката који имају улогу супституента и могућих циљаних израза у оквиру подуслова 1 и у оквиру подуслова 2.

82a. Модел реченица: Рачун је послат пре венчања (24).

Координирани субјекат: Венчанице и љубичаста одела (25).

Циљани израз: Венчанице и љубичаста одела су послати / послате / послата пре венчања.

83. Трећи услов укључује координирани субјекат чија су оба члана модификована придевима за боју (БојФПлБојНПл, модел реченица=24; координирани субјекат подуслов 1: 27; координирани субјекат подуслов 2: 27; циљани израз подуслов 1: 47; циљани израз подуслов 2: 47, в. пример 83а из подуслова 2);

83a. Модел реченица: Крејон је узет из шминкернице (25).

Координирани субјекат: Црвене оловке и црвена лабела (25)

Циљани израз: Црвене оловке и црвена лабела су узети / узете / узета из шминкернице.

84. Четврти услов укључује координирани субјекат чији је први члан модификован дискурским придевом, док је последњи члан немодификован (ДисФПлНПл, модел реченица=24,5; координирани субјекат подуслов 1: 24; координирани субјекат подуслов 2: 23,5; циљани израз подуслов 1: 43; циљани израз подуслов 2: 43, в. пример 84а из подуслова 2);

84a. Модел реченица: Ранац је испоручен у августу (24)

Координирани субјекат: Конкретне торбе и наливпера (24)

Циљани израз: Конкретне торбе и наливпера су испоручени / испоручене / испоручена у августу.

85. Пети услов укључује координирани субјекат чији је први члан немодификован, док је последњи члан модификован дискурским придевом (ФПлДисНПл, модел реченица=24,5; координирани субјекат подуслов 1: 23; координирани субјекат подуслов 2: 23; циљани израз подуслов 1: 43; циљани израз подуслов 2: 43, в. пример 85а из подуслова 2);

85a. Модел реченица: Сувенир је повучен из музеја (24).

Координирани субјекат: Преслице и извесна вретена (23)

Циљани израз: Преслице и извесна вретена су повучени / повучене / повучена из музеја.

86. Шести услов укључује координирани субјекат чија су оба члана модификована дискурским придевима (ДисФПлДисНПл: модел реченица=24; координирани субјекат подуслов 1: 27; координирани субјекат подуслов 2: 26,5; циљани израз подуслов 1: 45; циљани израз подуслов 2: 45, пример 86а из подуслова 2);

86а. Модел реченица: Цемент је украден из камиона (24)

Координирани субјекат: Конкретне жице и конкретна дрва (27)

Циљани израз: Конкретне жице и конкретна дрва су украдени / украдене / украдена из камиона.

У експерименту 1А је шест група филера, а за сваку групу дато је по 6 примера (као у примеру 87А– Ђ). С обзиром на то да експериментом тестирамо слагање глагола са координираним неживим именицама датим у редоследу женски – средњи род множине, како бисмо направили што бољи баланс, за филере смо искористили живе именице средњег рода, именице мушког рода и двородне именице. На овај начин смо избегли могућност да испитаник на основу само једног типа примера прави стратегије за слагање, као и могућност да се услед једноличних примера умори. Филере смо дизајнирали тако да је супституент:

87. А) у групи (1) именица средњег рода на *ло*:⁴²

Модел реченица: **Власник** је дошао у пекару.

Супституент: **Церекало**

Б) у групи (2) именица средњег рода модификована бројевима *два, три и четири*:

Модел реченица: **Брат** је избачен са вечере.

Супституент: **Четири гунђала**

В) у групи (3) жива именица средњег рода типа *чедо, пето* модификована релативном реченицом:

Модел реченица: **Син** је нестао пре вечере.

Супституент: **Чедо које су заволили**

Г) у групи (4) двородна именица типа *судија, варалица*;

Модел реченица: **Пролаз** је затворен због крађе.

Супституент: **Варалица**

⁴² Пре сваког супституента наведена је модел реченица која му претходи у експерименту.

Д) у групи (5) именица мушког рода модификована бројевима *два, три и четири* (*два мајстора, три секретара*);

Модел реченица: **Позив** је послат прекјуче.

Суституент: **Два мајстора**

Ђ) у групи (6) именица средњег рода са неправилном множином модификована релативном клаузом;

Модел реченица: **Пакет** је склоњен у оставу.

Суституент: **Јуне које су поклонили**

Пилот продукцијски модификаторски експеримент 1А садржи 2 подуслова, а подуслови су се разликовали у следећем: координирани субјекти који су у првом подуслову модификовани придевима за боје, у другом су модификовани дискурским придевима, а координирани субјекти који су у првом подуслову модификовани дискурским придевима, у другом подуслову модификовани су придевима за боје (као у примеру 88). Овакав распоред утврђен је како би се сваки испитаник који је урадио први подуслов срео са истим условима са којима и испитаник који је урадио други подуслов.

88. Модел реченица: **Плех** је остављен у подруму.

Подуслов 2

Суституент: **Конкретне боце и конкретна сита**

Подуслов 1

Суституент: **Пепељасте боце и пепељаста сита**

На овај начин тестирамо да ли дискурсни придеви и придеви за боје имају исти утицај на одабир контролора слагања у роду. Значењски допринос придева за боје углавном се своди на лексичко-семантичко значење, док допринос дискурских придева укључује и функционалну компоненту одређености, те има основа очекивати да се глагол пре сложи у роду са одговарајућим конјунктом када је модификован дискурским придевом.

Експеримент 1А садржи две независне варијабле и једну зависну варијаблу. Прва независна варијабла је место модификације и има три нивоа: модификован први, модификован последњи, те модификована оба члана превербалног координираног

субјекта, а друга је тип модификације и има два нивоа: модификација придевом са значењем боје и модификација придевом са значењем дискурсног одређења. Зависна варијабла је образац слагања који испитаници продукују – има три нивоа: слагање са првим конјунктом, слагање са последњим конјунктом, слагање у мушком роду. Циљ овако дизајнираног експеримента јесте да се утврди ефекат граматичких и семантичких фактора на настанак образаца слагања на нивоу менталних процеса и да се, пре свега, одговори на питање да ли се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом.

Као што смо већ навели у одељку *Методe истраживања*, процедура за све продукцијске експерименте је иста, те је нећемо надаље понављати. Продукцијски експерименти се разликују у начину по коме је распоређен експериментални материјал (један или више подуслова) и по дизајну супституената, те ћемо за сваки продукцијски експеримент упутити на то како су изгледали супституенти. У експерименту 1А за супституенте су узети координирани субјекти које смо илустровали примерима 80–86а. Како смо већ навели, у експерименту 1А материјал је распоређен у два подуслова, и сваки од подуслова урадило је по 18 испитаника, те је укупан број испитаника 36. Испитаници су изворни монолингвални говорници српског језика у раним двадесетим годинама, студенти Универзитета у Нишу, без експлицитног лингвистичког образовања у последњих пет година.

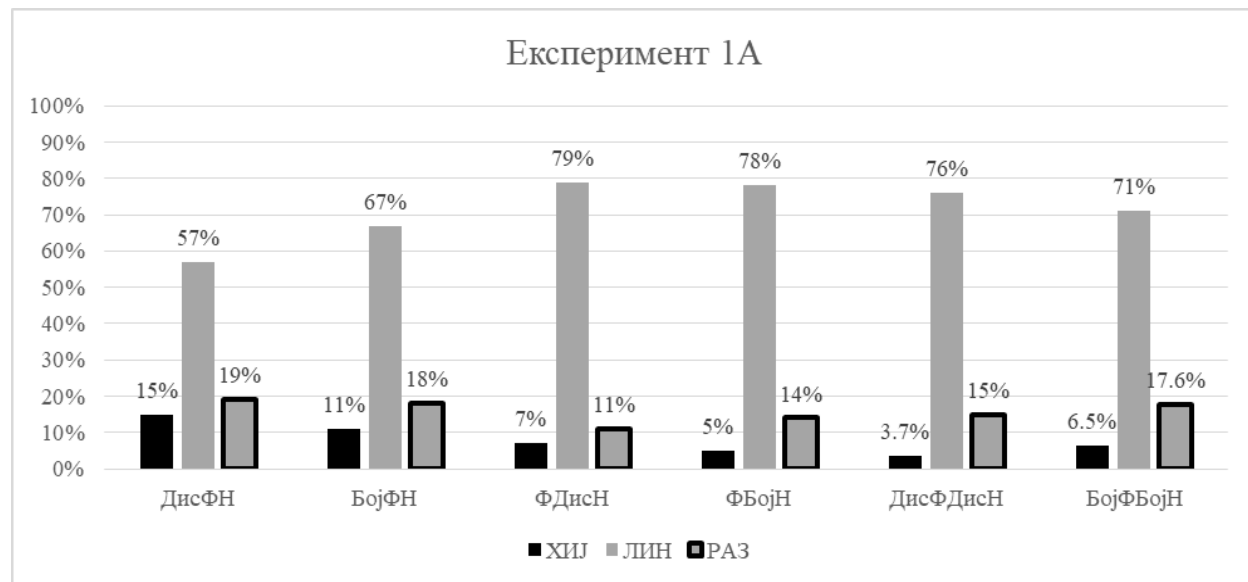
3.1.2. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1А: резултати

Резултате експеримента 1А представили смо у Табели 5 и у Графикону 1. Наведен је проценат продукованих одговора за сваки од образаца слагања у оквиру тестираних услова. Како резултати показују, слагање са последњим чланом конјункције је образац слагања који су изворни говорници српског језика највише употребљавали, без обзира на тестиране услове (распон од 57% до 79%). Слагање са првим чланом конјункције је најређе употребљен образац слагања (распон од 3,7% до 15%), док је разрешено слагање чешће употребљено него слагање са првим чланом конјункције (распон од 11% до 19%). Ако се узме у обзир доња граница за разрешено слагање и за слагање са првим чланом конјункције (најнижи забележен проценат одговора за дати образац), први образац је троструко више продукован него други, док им је горња граница (максималан проценат

одговора за дати образац) приближно једнака. Размотримо ли проценат произукованих одговора за слагање са последњим чланом конјункције и за разрешено слагање, приметимо да је слагање са последњим чланом скоро трипут више произуковано него разрешено (ДисФПлНПл – ЛИН: 57%), чак и за услов у коме је разрешено слагање највише произуковано (ДисФПлНПл – РАЗ: 19%), а слагање са последњим чланом конјункције посведочено најмањим бројем процената.

	ДисФН	ДисФДисН	ФДисН	БојФН	БојФБојН	ФБојН
ХИЈ	15%	3,7%	7%	10,6%	6,5%	4,6%
ЛИН	57%	76%	79%	67%	71,3%	78,2%
РАЗ	19%	15,2%	11%	18%	17,6%	13,9%

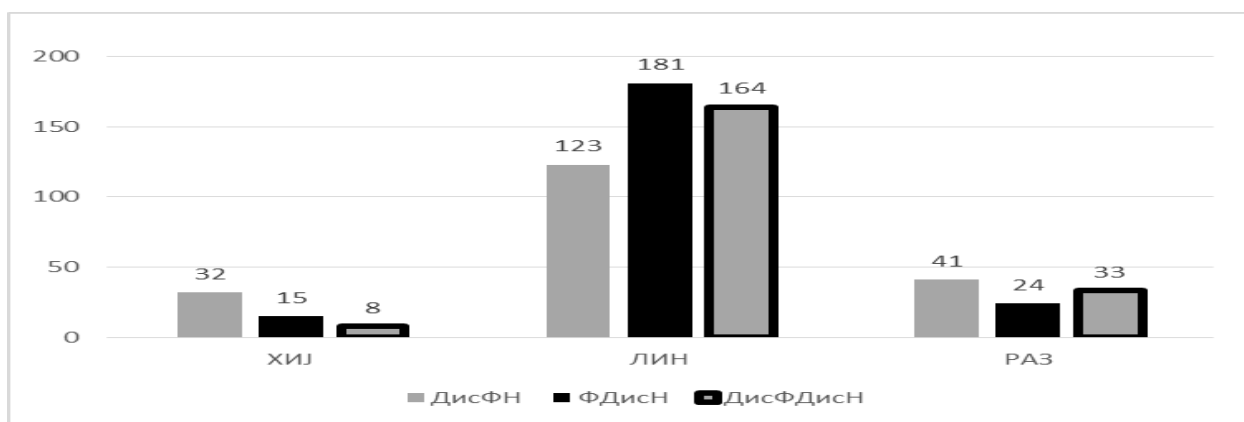
Табела 5

Графикон 1 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1А

Да бисмо утврдили да ли се употреба образаца слагања статистички значајно разликује у погледу на тестиране услове (тип модификације: дискурсни придеви и придеви за боје и место модификације: модификован први, модификован последњи, модификована оба конјунта), податке из продукцијског експеримента 1А анализирали смо *Хи-квадрат* тестом, а потом и *z-тестом*.

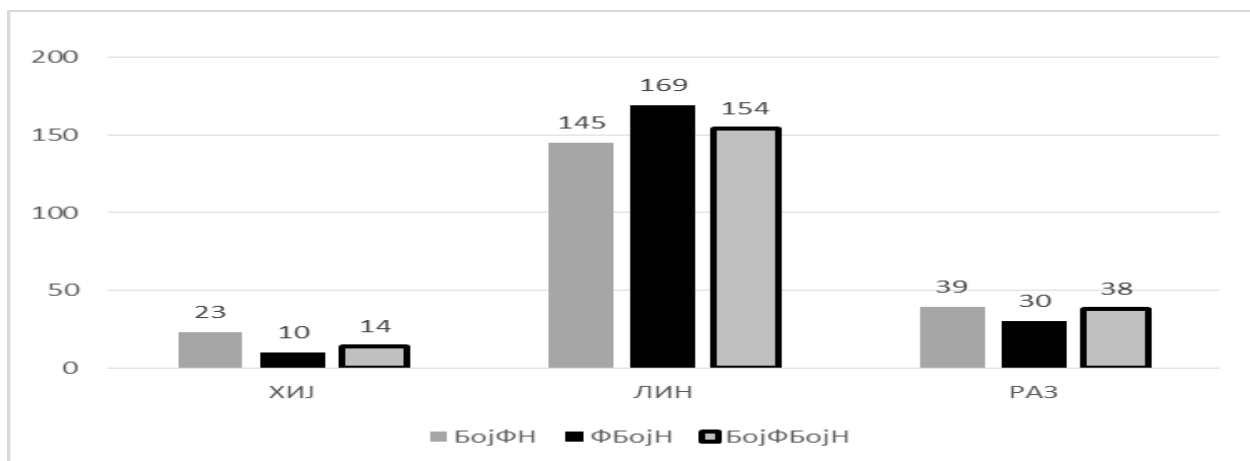
Хи-квадрат тест⁴³ показује да постоји статистички значајна разлика у погледу начина на који модификација дискурним придевима и место модификације утичу на одабир конгруенцијских образаца $\chi^2(4, N = 621) = 31,77, p < 0,000002$ (в. Графикон 2 у коме је приказано каква је хијерархија образаца слагања у оквиру сваког од услова онда када су координирани субјекти модификовани дискурним придевима). Слагање са последњим чланом конјункције чешће се јавља у односу на разрешено и на слагање са првим чланом конјункције и постоји разлика у употеби сваког од образаца слагања у односу на то који од чланова конјункције је модификован дискурним придевом.

Графикон 2

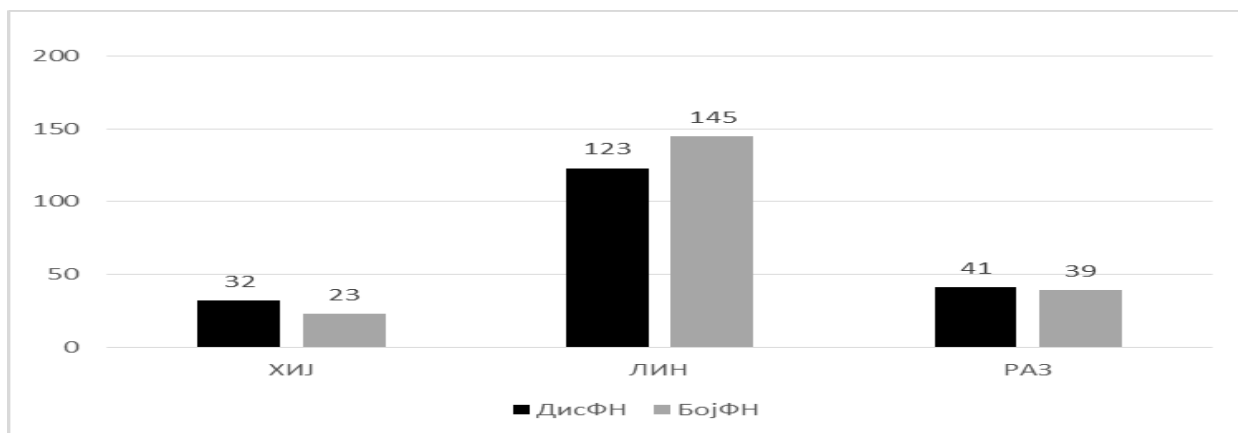
Хи-квадрат тест показује да је и утицај модификације бојом истог смера као и код дискурних придева, али да није статистички значајан $\chi^2(4, N = 622) = 8,86, p < 0,06$. (в. Графикон 3). Слагање са последњим чланом конјункције чешће се употребљава од разрешеног и од слагања са првим чланом конјункције, али разлика у употреби сваког од конгруенцијских образаца у односу на то који од чланова је модификован придевом за боје није статистички значајна.

⁴³ За потребе овог статистичког теста користили смо број продукованих одговора за сваки од образаца слагања који су документовани експериментом 1А. Максималан број продукованих одговора за сваки од услова је 216. У целој дисертацији, на свим графиконима који прате резултате *Хи-квадрат* теста биће приказан број продукованих одговора за сваки од образаца слагања.

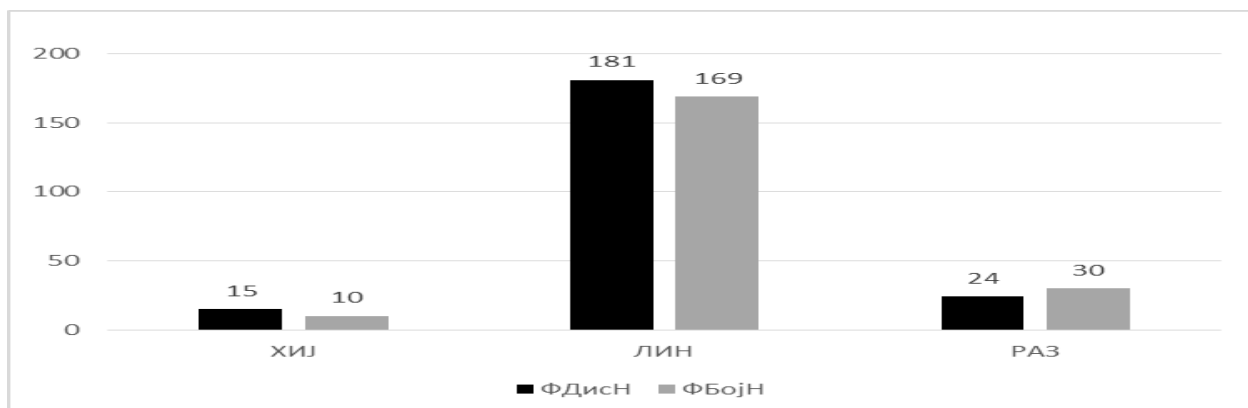

Графикон 3

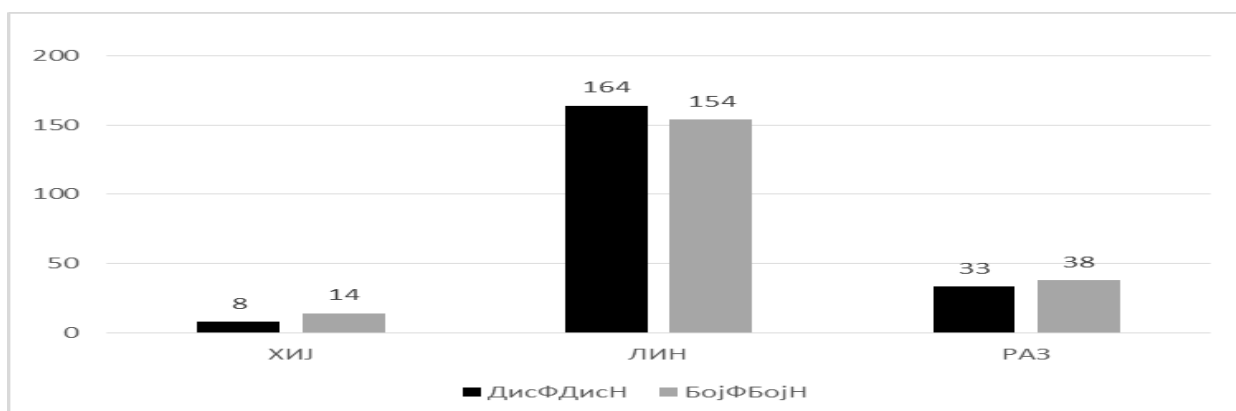
Резултати *Chi-квadrat* теста показују да нема статистички значајне разлике између боје и дискурса ни за једну комбинацију места модификације и образаца слагања $\chi^2(2, N = 403) = 3,03, p < 0,2$ (в. Графикон 4); $\chi^2(2, N = 429) = 1,79, p < 0,4$ (в. Графикон 5); $\chi^2(2, N = 411) = 2,3, p < 0,3$ (в. Графикон 6). Слагање са последњим чланом конјункције се много чешће јавља него разрешено и слагање са првим чланом конјункције за све поређене домене.

Графикон 4

Графикон 5

Графикон 6

Статистичку значајност података које смо добили експериментом 1А проверили смо и *z-тестом* (в. Табелу 6, у којој је поље обојено сивом бојом уколико је статистичка разлика изостала). У наставку ћемо укратко представити резултате овог статистичког теста за сваки од образаца слагања, док ћемо у делу *Дискусија* резултате прокоментарисати у контексту хипотеза које су тестиране експериментом 1А.

Тип слагања	БојФН: ФБојН	БојФН: БојФБој Н	ФБојН: БојФБојН	ДисФН: ФДисН	ДисФН: ДисФДисН	ФДисН: ДисФДисН	БојФН: ДисФН	ФБојН: ФДисН	БојФБојН: ДисФДисН
ХИЈ	Z= 2,29 p < 0,022			Z = 2,516 p < 0,012	Z = 3,928 p < 0,0001				
ЛИН				Z = -3,415	Z = -2,454				

				p < 0,001	p < 0,014				
РАЗ				Z = 2,131					
				p < 0,033					

Табела 6 – резултати *z*-теста за експеримент 1А⁴⁴

Како резултати *z*-теста показују, слагање са првим чланом конјункције чешће се јавља када је први члан модификован бојом / дискурским придевом него када је последњи члан модификован бојом / дискурским придевом, или када су оба члана модификована дискурским придевима (БојФН:ФБојН, $Z=2,290$, $p<0,022$; ДисФН:ФДисН, $Z=2,516$, $p<0,012$; ДисФН:ДисФДисН: $Z=3,928$, $p<0,0001$, в. Табелу 6). Слагање са последњим чланом конјункције се пак чешће јавља када је последњи члан модификован дискурским придевом или када су оба члана модификована дискурским придевом него када је први члан модификован дискурским придевом (ДисФН:ФДисН, $Z=-3,415$, $p<0,001$, ДисФН:ДисФДисН, $Z=-2,454$, $p<0,014$, в. Табелу 6). Код разрешеног слагања, статистичка разлика је потврђена само за један од домена поређења: овај образац се јавља чешће када је први члан модификован дискурским придевом него када је последњи члан модификован дискурским придевом (ДисФН:ФДисН, $Z=2,131$, $p<0,033$, в. Табелу 6).

3.1.3. *Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1А:* *дискусија*

Експеримент 1А спроведен је ради тестирања хипотезе (1), хипотезе (2), комбиноване хипотезе, и хипотезе (3). У делу који следи најпре понављамо хипотезе и њихове предикције, те на основу добијених резултата разматрамо да ли су хипотезе потврђене, делимично потврђене или одбачене. Циљ нам је да одговоримо на питање да ли слагање у српском језику зависи од тестираних граматичких и семантичких фактора.

Размотрићемо две перспективе: прву када је одвојено деловање фактора – линеарна дистанца и хијерархијска дистанца делују у два одвојеним граматикама, при

⁴⁴ Уколико је вредност за *z* негативна, то значи да је број погодака за неки образац слагања у другом услову (нпр. ДисФДисН, в. Табелу 6, резултати за слагање са последњим чланом конјункције) већи него број погодака за тај исти образац слагања у првом услову (ДисФН).

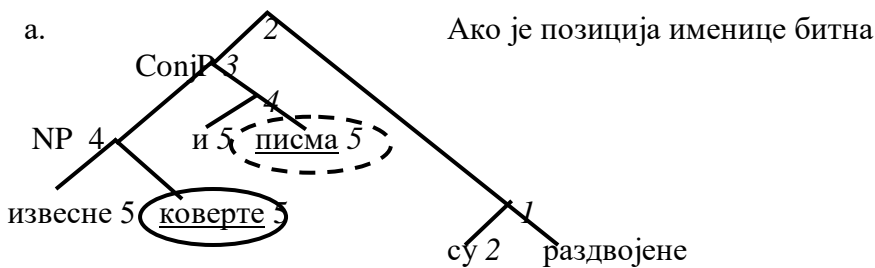
чему линеарна дистанца у једној граматичкој одређује избор последњег члана конјункције за контролора слагања, а хијерархијска дистанца у другој граматичкој избор првог члана конјункције за контролора слагања. И другу укрштену перспективу, када хијерархијска и линеарна дистанца заједно одређују избор контролора слагања, у оквиру једне граматике, и то тако да хијерархијска и линеарна дистанца имају утицај не само на најбољег кандидата (хијерархијска дистанца на избор првог члана конјункције за контролора слагања, а линеарна дистанца на избор последњег члана конјункције за контролора слагања), него и на оног супротног.

Чисто линеарна хипотеза (1) предвиђа да је линеарна блискост фактор који утиче на слагање и одређује последњег члана конјункције за контролора слагања. Предикција ове хипотезе је да ће бити само линеарног слагања. Како наши резултати показују, линеарног слагања је значајно више него разрешеног слагања и слагања глагола у роду са првим чланом конјункције. Ова хипотеза не може без хипотезе (2) да објасни слагање са првим чланом конјункције и разрешено слагање, што су документовани обрасци слагања у нашем експерименту. Хипотеза (1) је одбачена, али се може одржати у комбинацији са хипотезом (2).

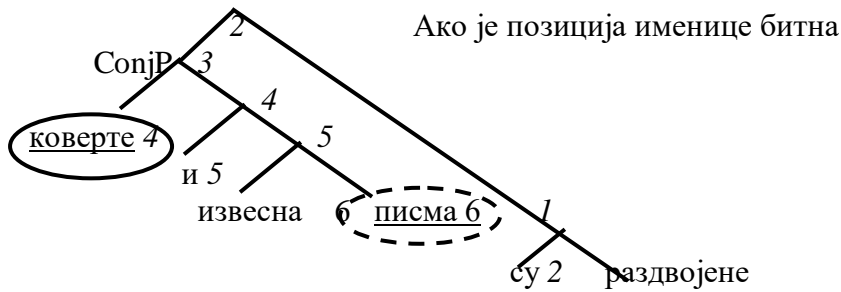
Хипотеза (2) тврди да искључиво хијерархијска блискост учествује у одређивању контролора слагања и одређује првог члана конјункције за контролора слагања. Ова хипотеза предвиђа да ће бити само слагања са првим чланом конјункције или тзв. хијерархијског слагања. С обзиром на то да се услед модификације првог члана конјункције повећава хијерархијска дистанца између овог члана конјункције и глагола, предикција је да ће хијерархијско слагање бити умањено за услов у коме је први члан конјункције модификован. Пошто је ранијим истраживањима потврђено да је први члан конјункције слаб контролор слагања, већа је шанса да се уколико не успе слагање са њим, глаголу додели дифолт вредност (мушки род множине). Уколико се предикције хијерархијске хипотезе не потврде, то може значити да хијерархијска дистанца не утиче на избор првог члана конјункције за контролора слагања, или да хијерархијска дистанца утиче, али да се у обзир не узима положај именице као управног елемента, него се у обзир узима конјункцијска фраза. Размотрићемо ове две ситуације, прву када се узима у обзир положај именице као управног елемента и другу када се у обзир узима

конјункцијска фраза. Што се прве ситуације тиче, када се разматра положај именице као управног елемента и извора конгруирајућих обележја, за услов у коме је први члан конјункције модификован (в. 89а), или за услов у коме су оба члана модификована, већа је хијерархијска дистанца између првог члана и глагола него када је модификован последњи члан (в. 89а'). Претпоставка је да ће хијерархијског слагања бити мање када је модификован први члан или када су модификована оба члана, него када је модификован последњи члан конјункције. У другом случају, када се у обзир узима сама конјункцијска фраза као извор обележја за слагање (89б), хијерархијско слагање неће бити смањено када је први члан модификован јер се глагол слаже са обележјима првог конјункта која су се перколирала до главе конјункције. С обзиром на то да хијерархијског слагања има више када је први члан модификован него када је последњи члан модификован или када су оба члана модификована, можемо рећи да хијерархијска дистанца не утиче на одређивање првог конјункта за контролора слагања у роду, или да хијерархијска дистанца утиче, али да се глагол слаже са обележјима именице која су се перколирала до конјункцијске фразе, а не са самом именицом. Хипотеза (2) предвиђа да ће разрешеног слагања бити више када је први члан модификован него када није модификован, што наши резултати потврђују. Ова хипотеза не може да објасни случајеве слагања са последњим чланом конјункције без хипотезе (1). Хипотеза (2) је одбачена, али може опстати у комбинацији са хипотезом (1).

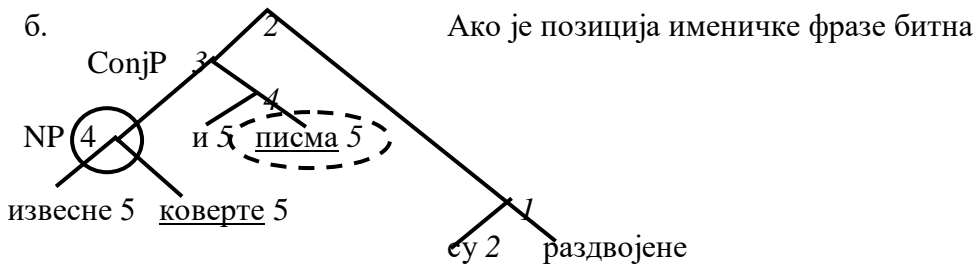
89. Извесне 1 коверте 2 и 3 писма 4 су 5 развојене / радвојена / раздвојени.

а.)

б.)

Комбинована хипотеза предвиђа да су хијерархијска и линеарна дистанца фактори који утичу на избор контролора слагања у оквиру једне граматике. На основу ранијих истраживања, претпоставка је да је линеарна дистанца јачи фактор. Поновили смо Табелу 3 са предикцијама. Када је први члан конјункције модификован, повећана је хијерархијска дистанца између њега и глагола док је линеарна дистанца непромењена. Тада се очекује мање слагања са првим чланом, мање разрешеног слагања, и више слагања са последњим чланом. Када је последњи члан конјункције модификован, повећана је хијерархијска дистанца између њега и глагола, док је линеарна дистанца непромењена. Модификацијом последњег члана повећава се линеарна дистанца између првог члана и глагола, те се очекује мање слагања са првим чланом и мање разрешеног слагања, док више слагања са последњим чланом. Када су оба члана конјункције модификована, повећана је хијерархијска и линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола, док је повећана само хијерархијска дистанца између последњег члана и глагола, а линеарна дистанца непромењена. Очекује се да ће бити мање слагања с првим чланом, мање разрешеног слагања, а више слагање са последњим чланом. Ако је

линеарна дистанца фактор који утиче не само на слагање са последњим чланом, него и на слагање са првим чланом конјункције, очекује се да ће бити највише слагања са првим чланом конјункције за услов у коме је минимизована линеарна дистанца између овог члана и глагола (Дис/БојФН).

	Модификован први конјункт	Модификован последњи конјункт	Модификована оба конјункта
Комбинована хипотеза	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом

Табела 3

Како наши резултати показују, слагања са првим чланом конјункције значајно је више продуковано када је први члан конјункције модификован, него када су оба члана модификована, или када је модификован само последњи члан конјункције. У том случају, повећана је хијерархијска дистанца између првог члана конјункције и глагола, док је линеарна дистанца непромењена (као у примерима 90, 91 и 92, у којима је бројевима обележено колики број чланова дели први конјункт од глагола у линеарном низу). Линеарна дистанца је фактор који утиче не само на избор последњег члана за контролора слагања него и на избор првог члана за контролора слагања.

90. Извесне коверте и писма су раздвојена/раздвојене/раздвојени.
 1 2 3 4 5

91. Коверте и извесна писма су раздвојена/раздвојене/раздвојени.
 1 2 3 4 5

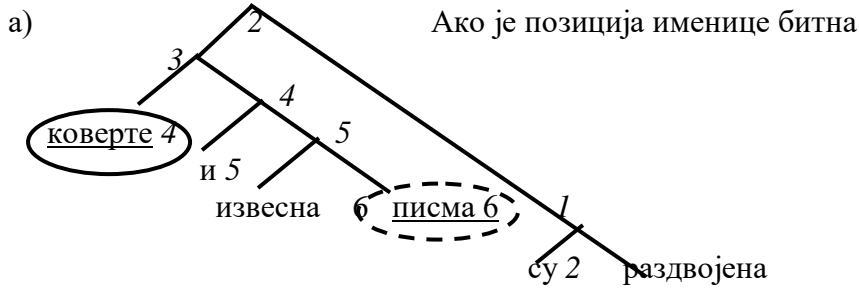
92. Извесне коверте и извесна писма су раздвојена/раздвојене/раздвојени.
 1 2 3 4 5 6

Слагање са последњим чланом конјункције статистички се значајно чешће употребљава: 1) када је модификован последњи члан него када је модификован само први члан, 2) када су модификована оба члана него када је модификован само први члан (в.

табелу 6). Овакви резултати показују да хијерархијска дистанца не утиче на одабир последњег конјункта за контролора слагања у роду, или да хијерархијска дистанца утиче, али да сама именица није извор обележја за слагање него ниво именичке фразе, NP до које су се перколирала обележја саме именице (као у примеру 93а и 93б).

93. Коверте и извесна писма су раздвојене / раздвојена / раздвојени.

1 2 3 4 5

Резултати за слагање са првим чланом и за слагање са последњим чланом координираног субјекта упућују да минимизована линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола умањује шансу да се глагол сложи са последњим чланом координираног субјекта, а увећава шансу да се глагол сложи са првим чланом. Линеарна блискост је ипак јачи фактор, те она превагне и значајно је више слагања са последњим чланом него са првим чланом чак и за овај услов. Пошто се јавља опционалност између првог по реду и другог по реду најближег конјункта глаголу, већа је шанса да дође до неуспелог слагања, па је за овај услов разрешено слагање значајније употребљено него за остале услове. Комбинована хипотеза је потврђена и помоћу ње се може објаснити већина наших резултата.

Хипотеза (3) предвиђа да проминентност чини конјункт јачим контролором слагања. Поновили смо табелу 4 са предикцијама за сваки од образаца слагања.

Когнитивна теорија	Модификован први конјункт	Модификован последњи конјункт	Модификована оба конјункта
Когнитивна теорија Хипотеза (3)	Више слагања са првим конјунктом, мање разрешеног слагања, мање слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Више слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом

Табела 4

Ова хипотеза тврди да ће слагања са првим чланом конјункције бити више када је први члан модификован него када је последњи члан модификован или када су оба члана модификована. Наши резултати ово потврђују (в. табелу 6). Друга предикција ове хипотезе је да ће бити више слагања са последњим чланом конјункције када је он модификован, него када је модификован први члан конјункције, или када су модификована оба члана. Резултати z-теста потврђују прву предикцију, док је за другу добијен такозвани нулти резултат (изостанак статистички значајне разлике), јер је слагање са последњим чланом подједнако често употребљено када је модификован последњи члан и када су модификована оба члана (в. табелу 6). Када се један од чланова модификује, он постаје проминентнији и бољи извор слагања, те би разрешеног слагања требало да је мање. За услов у коме су оба члана модификована, већа је шанса да контролор слагања у роду буде један од модификованих чланова, него да глагол одабере конјункцијску фразу која нема спецификоване вредности, те би разрешено слагање опет требало да је смањено. Како резултати z-теста показују, разрешено слагање је чешће употребљено за услов у коме је први члан конјункције модификован него за преостала два случаја. Хипотеза (3) о утицају проминентности на одабир контролора слагања у роду је одбачена.

Предикција 2 хипотезе (3) каже да постоји већа шанса да се глагол сложи у роду са чланом конјункције који је модификован дискурским придевом него придевом за боје. Према резултатима z-теста, слагање са првим чланом конјункције је чешће употребљено

када су чланови модификовани дискурсним придевима него придевима за боју (код дискурсних придева $p < 0,05$ за ДисФН:ФДисН и за ДисФН:ДисФДисН, а код придева за боју само за БојФН:ФБојН, в. Табелу 6 у којој је приказана разлика). Код разрешеног слагања, статистички значајна разлика је потврђена за само један домен поређења: разрешено слагање се статистички значајно чешће употребљава када је први члан конјункције модификован дискурсним придевом него када је последњи члан модификован ($Z=2,13$, $p < 0,03$). Овакав ефекат није забележен код слагања са последњим чланом конјункције, те је делимично потврђена предикција 2 хипотезе (3).

3.2. Експерименти са судовима граматичности – опште информације

У овом делу наводимо све битне информације у вези са начином организације експеримената са судовима граматичности.⁴⁵ Експерименти са судовима граматичности којима се тестира оцена прихватљивости образаца слагања садрже скуп услова који одговарају првом пилот модификаторском експерименту 1А (њиме се испитује утицај типа и места модификације на одабир контролора слагања), те експерименту 2 и експерименту 3 (њима се тестира утицај синкретизма на одабир контролора слагања). Како бисмо равномерно распоредили услове, направили смо шест листа које представљају шест различитих експеримената са судовима граматичности. Прва три експеримента са судовима граматичности дизајнирани су према примерима из другог подуслова експеримента 1А, а друга три експеримента према примерима из првог подуслова експеримента 1А (експеримент 1А је пилот модификаторски експеримент у коме је експериментални материјал распоређен у два подуслова). Остатак примера у прва

⁴⁵ У овом делу објашњавамо како су дизајнирани експерименти са судовима граматичности пошто су покривали услове из различитих продукцијских експеримената, а у раду ће у делу *Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А* најпре бити представљени дизајн и резултати за услове који одговарају првом модификаторском пилот експерименту 1А, а онда у делу *Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 2* они који одговарају експерименту 2, и у делу *Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 3* они који реплицирају на продукцијски експеримент који у раду наводимо као експеримент 3.

три експеримента са судовима граматичности и у друга три направљен је на основу услова из експеримента 2 и из експеримента 3.

Сваки од експеримената са судовима граматичности садржи 11 услова (од тога 6 услова из експеримента 1А и 5 из експеримента 2 и из експеримента 3, што смо илустровали примерима 94а–в за експеримент који именујемо као експеримент са судом граматичности 1). Сваки од експеримената са судовима граматичности садржи по 66 критичних примера и по 66 филера, укупно по 132 примера. Редослед примера је рандомизован, а рандомизација је извршена у оквиру онлајн портала *Ibex Farm*. Критичним примерима проверавана је оцена прихватљивости слагања глагола у роду са првим конјунктом (ХИЈ), са последњим конјунктом (ЛИН) и оцена прихватљивости разрешеног слагања (РАЗ).

94. Експеримент са судом граматичности 1^{46 47}

94а. 1 услов – хијерархијско слагање

**ДисФНХИЈ, ДисФДисНХИЈ, ФДисНХИЈ, БојФНХИЈ, БојФБојНХИЈ,
ФБојНХИЈ**

ДисФНХИЈ: Извесне читанке и упутства су послате на копирање.

ДисФДисНХИЈ: Одређене терасе и одређена стабла су офарбане пре пролећа.

⁴⁶ Прва два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А и прва два примера из првог услова продукцијског експеримента 2 и из продукцијског експеримента 3 уведена су у експеримент са судом граматичности тако да се глагол слаже са првим чланом конјункције (у целој дисертацији употребљавамо скраћеницу ХИЈ); 2) друга два примера из првог услова из експеримента 1А и из првог услова из експеримента 2 и експеримента 3 уведена су у експеримент са судом граматичности тако да се глагол слаже са последњим чланом (у целој дисертацији употребљавамо скраћеницу ЛИН), 3) трећа два примера из првог услова експеримента 1А, и из првог услова експеримента 2 и експеримента 3 уведена су у експеримент са судом граматичности тако да се глагол слаже са конјункцијском фразом (у целој дисертацији употребљавамо скраћеницу РАЗ). Експеримент са судом граматичности 1 садржи по два примера за сваки од услова из продукцијских експеримената, а ми ћемо овде сваки услов илустровати са по једним примером.

⁴⁷У целој дисертацији користимо скраћеницу ФПлНСг за услов у коме се координирани субјекат састоји из првог члана женског рода множине и последњег члана средњег рода једнине; скраћеницу НСгеФПл за услов у коме је први члан конјункције средњег рода једнине са наставком *-e*, а последњи члан женског рода множине; скраћеницу НСг(о)ФПл за услов у коме је први члан конјункције средњег рода једнине са наставком *-o* (*сел-о*), а последњи члан женског рода множине.

ФДисНХИЈ: Пернице и конкретна пенкала су нестале из књижаре.

БојФНХИЈ: Љубичасте торбе и наливпера су испоручене у августу.

БојФБојНХИЈ: Пепељасте жице и пепељаста дрва су украдене из камиона.

ФБојНХИЈ: Преслице и црвена вретена су повучене из музеја.

ФСГНПлХИЈ, НПлФСГХИЈ, ФПлНСГХИЈ, НСГ_(е)ФПлХИЈ, НСГ_(о)ФПлХИЈ

ФСГНПлХИЈ: Школа и села је обележена на мапи.

НПлФСГХИЈ: Чела и виола су утишана сваке ноћи.

ФПлНСГХИЈ: Брезе и ушће су сликане на платну.

НСГ_еФПлХИЈ: Дугме и перле је купљено у шивари.

НСГ_оФПлХИЈ: Писмо и мапе је украдено из торбе.

94б. 2 услов – линеарно слагање

2x ДисФНЛИН, ДисФДисНЛИН, ФДисНЛИН, БојФНЛИН, БојФБојНЛИН, ФБојНЛИН

ДисФНЛИН: Поменуте фасцикле и писма су украдена из фиоке.

ДисФДисНЛИН: Извесне оловке и извесна лабела су узета из шминкернице.

ФДисНЛИН: Љуштилице и дотична решета су пала испод судопере.

БојФНЛИН: Пепељасте жице и пепељаста дрва су украдена из камиона.

БојФБојНЛИН: Љубичасте капе и љубичаста срца су донета због празника.

ФБојНЛИН: Кошуље и пепељаста клупка су заборављена у радњи.

ФСГНПлЛИН, НПлФСГЛИН, ФПлНСГЛИН, НСГ_(е)ФПлЛИН, НСГ_(о)ФПлЛИН

ФСГНПлЛИН: Четка и црева су наручена из радње.

НПлФСГЛИН: Стакла и ваза је обрисана од прашине.

ФПлНСГЛИН: Стазе и сунце је обрисано са слике.

НСГ_еФПлЛИН: Јаје и шљиве су поједене на брзину.

НСГ_оФПлЛИН: Брашно и коре су поручене на време.

94в. 3 услов – разрешено слагање

ДисФНПРАЗ, ДисФДисНПРАЗ, ФДисНПРАЗ, БојФНПРАЗ, БојФБојНПРАЗ, ФБојНПРАЗ

ДисФНПРАЗ: Конкретне машине и возила су уклоњени са тржишта.

ДисФДисНПРАЗ: Конкретне боце и конкретна сита су остављени у подруму.

ФДисНПРАЗ: Маскаре и извесна средства су повучени из употребе.

БојФНПРАЗ: Пепељасте глодалице и дебла су стигли у радионицу.

БојФБојНПРАЗ: Црвене ограде и црвена железна су послати на време.

ФБојНПРАЗ: Настрешнице и шарена звона су префарбани пре свадбе.

ФСГНПлРАЗ, НПлФСГРАЗ, ФПлНСГРАЗ, НСГ_(е)ФПлРАЗ, НСГ_(о)ФПлРАЗ

ФСГНПлРАЗ: Даска и звона су купљени на улици.

НПлФСГРАЗ: Сврдла и гума су однети без питања.

ФПлНСГРАЗ: Славе и подне су дочекани с осмехом.

НСГ_(е)ФПлРАЗ: Ренде и тацне су наручени пре јесени.

НСГ_(о)ФПлРАЗ: Слово и тачке су обрисани са слике.

У експериментима са судовима граматичности дато је 11 група филера (као у примерима 95–105).⁴⁸ За сваку групу наведено је по 6 примера, од чега су за прву групу (као у примеру 95) два неграматична (као у примерима 95А и 95Б), два граматична и прихватљива (као у примерима 95В и 95Г), а два граматична и слабије прихватљива (као у примерима 95Д и 95Ђ).⁴⁹

95. Прва група: слагање глагола са живом именицом средњег рода (нпр. *церекала*);

95А. Гуњјала је викао због гужве.

95Б. Зановетала је ухваћен у лажи.

95В. Пискарала су остављена на улици.

95Г. Церекала су дошла у пекару.

95Д. Злопамтила су ушли у ресторан.

95Ђ. Џангризала су отпутовали пре зоре.

⁴⁸ У досадашњим истраживањима дискутовано је да ли треба укључити филере у експерименте са судом граматичности. Једни аутори сматрају да треба изоставити филере јер могу утицати на оцену прихватљивости критичних примера, те на слабење испитиваних ефеката. Други аутори пак претпостављају да треба укључити већи број филера, што ће продужити експеримент, али и направити баланс у односу на критичне примере (в. Арсенијевић и Митић 2016б и Вилер Голд и др. 2016 о овој дискусији). Одлучили смо се за потоње решење јер смо продукцијским експериментом 1А, експериментом 2 и експериментом 3 испитивали слагање глагола са различитим типовима координираних субјеката, те је било неопходно укључити филере који покривају (не)модификоване некоординиране именице, како би се направио што бољи баланс у односу на критичне примере.

⁴⁹ Да бисмо направили што бољи баланс у односу на критичне примере, дизајнирали смо филере на следећи начин: од укупно 11 типова само један је покривао слагање глагола са координираним субјектом, док су у осталим случајевима употребљене модификоване именице. Поред овога, за филере су узети не само граматични примери, него и неграматични примери (као што је нпр. *Зановетала је ухваћен у лажи*).

96. Друга група: слагање глагола са живом именицом средњег рода премодификованом бројевима *два, три и четири* (нпр. *два церкала*);

97. Трећа група: слагање глагола са живом именицом средњег рода која има правилну множину и модификована је релативном клаузом (нпр. *Чудовиште које су чули*);

98. Четврта група: слагање глагола са координираним субјектом кога чине двородна именица и именица мушког рода (нпр. *луталица и пијанац*);

99. Пета група: слагање глагола са именицом мушког рода премодификованом бројевима *два, три и четири* (нпр. *два мајстора*);

100. Шеста група: слагање глагола са живом именицом средњег рода која има неправилну множину и модификована је релативном клаузом (нпр. *јагње које су чували*);

101. Седма група: слагање глагола са неживом именицом мушког рода (нпр. *ходник*);

102. Осма група: слагање глагола са именицом мушког рода на *-а* премодификованом присвојним придевом (нпр. *Јулијин комшија*);

103. Девета група: слагање глагола са живом именицом мушког рода која има постмодификатор (нпр. *извршилац из банке*);

104. Десета група: слагање глагола са неживом именицом мушког рода која има постмодификатор (нпр. *успех декана*);

105. Једанаеста група: слагање глагола са живом именицом средњег рода премодификованом присвојном заменицом (нпр. *нечије псето*).

У сваком од експеримената са судовима граматичности, независне варијабле су следеће:

- 1) образац слагања (слагање са првим конјунктом превербалног субјекта – ХИЈ, слагање са последњим конјунктом превербалног субјекта – ЛИН, разрешено слагање – РАЗ);
- 2) место модификације (три нивоа: модификован први конјункт превербалног субјекта, модификован последњи конјункт превербалног субјекта, модификована оба конјункта);
- 3) тип модификације (два нивоа: придеви за боје и дискурсни придеви);

- 4) тип синкретизма (два нивоа, синкретизам типа *-a* и синкретизам типа *-e*)
- 5) присуство синкретизма;
- 6) редослед вредности родова (координирани субјекат чине члан женског рода једнине и средњег рода множине у оба могућа редоследа, и координирани субјекат чине члан средњег рода једнине и женског рода множине у оба могућа редоследа код примера за синкретизам).

Зависна варијабла је оцена прихватљивости (од 1 до 5).

Процедура

У овом делу објашњавамо процедуру за спровођење експеримената са судовима граматичности.⁵⁰ Задатак испитаника био је да оцене прихватљивост реченица оценама од 1 до 5 на Ликертовој скали (1 апсолутно неприродно и неприхватљиво, 5 апсолутно природно и прихватљиво). Време одговора ограничено је на 3500 ms, након чега пример нестаје са екрана.

Сваки од 6 експеримената са судовима граматичности спроведен је на следећи начин: на екрану се најпре појављује стимулус који испитаник треба да прочита (као у примерима 106–108). Након што се појави стимулус, кликом на дугме „нула”, појављује се скала са оценама од 1 до 5 (као у 106а, 107а и 108а). Испитанику је објашњено да оценама од 1 до 5 вреднује прихватљивост прочитаног примера, након чега кликом на дугме „нула” прелази на следећи пример. Експеримент је завршен када на екрану пише „Резултати су успешно послати на сервер”.

106. Извесне читанке и упутства су послате на копирање.

106а. 1 2 3 4 5

107. Два министра су најављени за уторак.

107а. 1 2 3 4 5

108. Аутобус су нестали без трага.

108а. 1 2 3 4 5

⁵⁰ Пошто је процедура за спровођење свих експеримената са судовима граматичности иста, нећемо је надаље понављати.

3.2.1. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А

У овом делу представљамо дизајн, резултате и дискусију за експерименте са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском модификаторском експерименту 1А. Ови експерименти спроведени су ради тестирања:

- 1) хипотезе (1) која претпоставља да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Предикција ове хипотезе је да је линеарна дистанца фактор који одређује избор последњег члана конјункције за контролора слагања, те ће слагање глагола у роду са последњим чланом конјункције бити оцењено највишим оценама;
- 2) хипотезе (2) која тврди да хијерархијска блискост искључиво учествује у одређивању контролора слагања и одређује избор првог члана конјункције за контролора слагања. Предикција ове хипотезе је да ће повећање хијерархијске дистанце између првог модификованог конјункта и глагола смањити оцену прихватљивости слагања глагола са тим конјунктом. Када не успе слагање са првим чланом, већа је шанса да дође до неуспелог слагања, те је предикција да ће оцена прихватљивости разрешеног слагања бити већа када је први члан модификован него када није модификован;
- 3) комбиноване хипотезе која претпоставља да су линеарна и хијерархијска блискост фактори који заједно одређују контролора слагања, и да делују у оквиру једне граматике. Када је први члан конјункције модификован, повећана је хијерархијска дистанца између њега и глагола, па ће бити нижа оцена прихватљивости слагања глагола са првим чланом конјункције. Хијерархијска и линеарна дистанца између последњег члана конјункције и глагола је непромењена, те ће бити виша оцена прихватљивости слагања са последњим чланом конјункције. Мања је шанса да дође до неуспелог слагања када је слабији (први члан) ослабљен, те ће бити нижа и оцена разрешеног слагања. Када је последњи члан конјункције модификован, повећана је хијерархијска дистанца између њега и глагола, а линеарна непромењена. Модификацијом последњег члана, повећава се линеарна дистанца између првог члана и глагола, док је хијерархијска непромењена. Пошто је

линеарност јачи фактор, слагање са последњим чланом биће оцењено вишим оценама него слагање са првим чланом и разрешено слагање. За услов у коме су оба члана конјункције модификована, први члан је и линеарно и хијерархијски даљи од глагола, док је последњи хијерархијски даљи, али је линеарна дистанца између њега и глагола непромењена. Пошто је линеарна дистанца јачи фактор, слагање са последњим чланом конјункције биће оцењено вишим оценама, а слагање са првим чланом и разрешено слагање нижим оценама. Претпоставка ове хипотезе је и да линеарна дистанца утиче не само на избор последњег члана конјункције за контролора слагања, него и на избор првог члана конјункције за контролора слагања. Једини услов у коме је линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола минимизована је услов у коме се глагол слаже са координираним субјектом чији је први члан модификован, док је последњи немодификован. Ако линеарна дистанца утиче и на избор првог члана конјункције, претпоставка је да ће оцена слагања глагола у роду са првим чланом бити виша за овај услов него за услов у коме је последњи члан конјункције модификован или су оба члана конјункције модификована;

- 4) хипотезе (3) да проминентност чини конјункт јачим контролором слагања. Предикција ове хипотезе је да ће оцена прихватљивости слагања глагола са првим чланом бити већа за услов у коме је први члан модификован него када је последњи члан модификован или су оба члана модификована. Оцена прихватљивости слагања глагола са последњим чланом биће већа када је последњи члан модификован него када је први члан модификован, или су оба члана модификована. Када је један од чланова модификован и проминентнији, мања је шанса да дође до неуспелог слагања, па ће разрешено слагање бити оцењено нижим оценама.

На основу примера из продукцијског модификаторског експеримента 1А који је садржао 6 услова (као у примерима 109–114, где смо излистали скуп услова који одговарају експерименту 1А) дизајнирани су примери који су распоређени у шест експеримената са судовима граматичности. Распоред је следећи: на основу примера из

другог подуслова продукцијског експеримента дизајнирани су примери за прва три експеримента са судом граматичности, а на основу примера из првог подуслова продукцијског експеримента дизајнирани су примери за друга три експеримента са судом граматичности (в. примере 115–132, у којима смо илустровали како су примери из првог услова продукцијског модификаторског експеримента 1А распоређени у експерименту са судом граматичности 1, у експерименту са судом граматичности 2, и у експерименту са судом граматичности 3). Редослед примера је рандомизован, а рандомизација је извршена у оквиру онлајн портала *Ibex Farm*.

- 109. ДисФНХИЈ/ЛИН/РАЗ
- 110. ДисФДисНХИЈ/ЛИН/РАЗ
- 111. ФДисНХИЈ/ЛИН/РАЗ
- 112. БојФНХИЈ/ЛИН/РАЗ
- 113. БојФБојНХИЈ/ЛИН/РАЗ
- 114. ФБојНХИЈ/ЛИН/РАЗ

СУД 1: прва два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А су у експеримент са судом граматичности 1 уведени тако да се глагол слаже са првим чланом координираног субјекта; друга два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А су у експеримент са судом граматичности 1 уведени тако да се глагол слаже са последњим чланом координираног субјекта, трећа два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А су у експеримент са судом граматичности 1 уведени тако да се глагол слаже са конјункцијском фразом, тзв. разрешено слагање (као у примерима 115–120);

- 115. Извесне читанке и упутства су послате на копирање.
- 116. Одређене лектире и поглавља су превођене недељама.
- 117. Поменуте фасцикле и писма су украдена из фиоке.
- 118. Дотичне кухиње и купатила су очишћена прошлог петка.
- 119. Конкретне машине и возила су уклоњени са тржишта.
- 120. Наведене графике и платна су поклоњени након изложбе.

СУД 2: прва два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А су у експеримент са судом граматичности 1 уведени тако да се глагол слаже са последњим чланом координираног субјекта; друга два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А су у експеримент са судом граматичности 1 уведени тако да се глагол слаже са конјункцијском фразом, тзв. разрешено слагање; трећа два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А су у експеримент са судом граматичности 1 уведени тако да се глагол слаже са првим чланом координираног субјекта (као у примерима 121–126);

121. Извесне читанке и упутства су послата на копирање.
122. Одређене лектире и поглавља су превођена недељама.
123. Поменуте фасцикле и писма су украдени из фиоке.
124. Дотичне кухиње и купатила су очишћени прошлог петка.
125. Конкретне машине и возила су уклоњене са тржишта.
126. Наведене графике и платна су поклоњене након изложбе.

СУД 3: прва два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А су у експеримент са судом граматичности 1 уведени тако да се глагол слаже са конјункцијском фразом, тзв. разрешено слагање; друга два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А су у експеримент са судом граматичности 1 уведени тако да се глагол слаже са првим чланом координираног субјекта; трећа два примера из првог услова продукцијског експеримента 1А су у експеримент са судом граматичности 1 уведени тако да се глагол слаже са последњим чланом координираног субјекта (као у примерима 127–132).

127. Извесне читанке и упутства су послати на копирање.
128. Одређене лектире и поглавља су превођени недељама.
129. Поменуте фасцикле и писма су украдене из фиоке.
130. Дотичне кухиње и купатила су очишћене прошлог петка.
131. Конкретне машине и возила су уклоњена са тржишта.

132. Наведене графике и платна су поклоњена након изложбе.

За сваки услов постоји по 96 опсервација, јер су 6 услова из два подуслова у продукцијском експерименту 1А распоређена у 6 експеримената са судовима граматичности, а сваки експеримент са судом граматичности урадило је по 8 испитаника. Укупан број испитаника за 6 судова граматичности је 48. Испитаници су изворни говорници српског језика, нелингвисти, студенти Универзитета у Нишу, без експлицитног лингвистичког образовања у последњих пет година. У раним су двадесетим годинама и нису учесници других експеримената које представљамо у дисертацији.

Независне варијабле су следеће:

1) образац слагања (три нивоа: слагање са првим конјунктом, слагање са последњим конјунктом и разрешено слагање);

2) место модификације (три нивоа: модификован први конјункт превербалног координираног субјекта, модификован последњи конјункт превербалног координираног субјекта, модификована оба конјункта);

3) тип модификације (два нивоа: дискурсни придеви и придеви за боје).

Зависна варијабла је оцена прихватљивости (од 1 до 5).

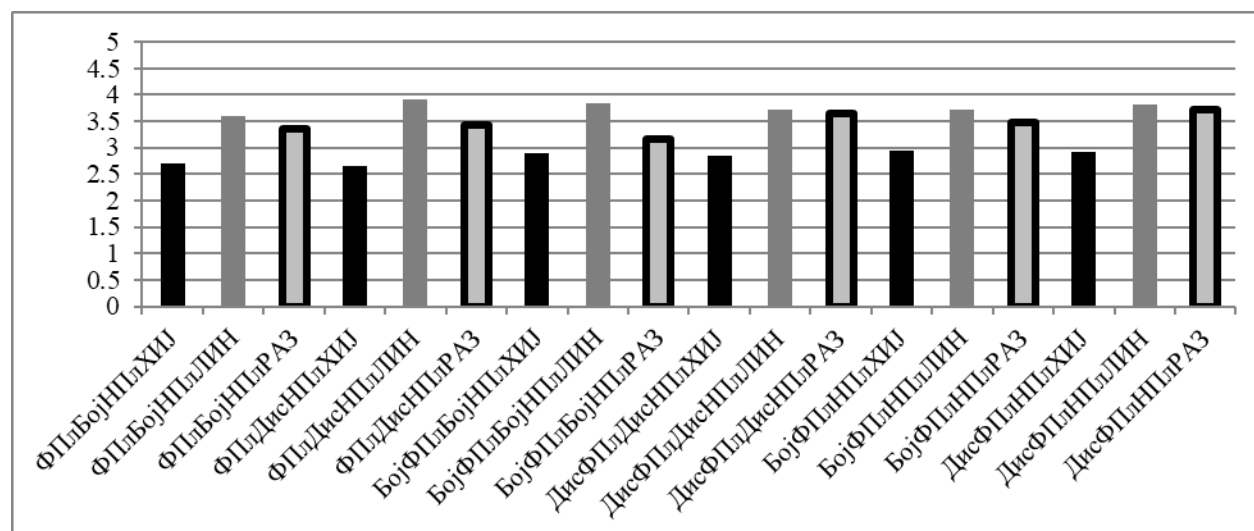
Циљ нам је да испитамо да ли се употреба образаца слагања у продукцијским експериментима и став према употреби образаца слагања у експериментима са судовима граматичности поклапају, или показују извесна неподударања. Поред овога, циљ нам је да проверимо какав је став изворних говорника савременог српског језика према употреби тзв. нетипичних образаца слагања, какво је слагање са првим конјунктом превербалног координираног субјекта јер теоријска литература и истраживања на корпусу пружају опречне информације (Бошковић 2009 сматра да је реч о неграматичном обрасцу, док Корбет 1983а и Бојовић 2003 и 2008 потврђују појаву овог обрасца у примерима из корпуса књижевних дела).

3.2.2. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А: резултати

На основу оцена прихватљивости које су испитаници давали за сваки од примера из тестираних услова, срачунате су средње вредности, а резултати су представљени у Табели 7 и у Графикону 7. Слагање глагола са последњим конјунктом оцењено је највишим оценама (средња оцена ~4). Резултати показују и да је разрешено слагање оцењено сличним оценама као и слагање глагола са последњим конјунктом (распон оцена од 3 до 4). Слагање глагола са првим конјунктом је, пак, оцењено нижим оценама у односу на друга два тестирана обрасца слагања (~3).

ФБојНРАЗ	ФБојНХИЈ	ФБојНЛИН	ФДисНРАЗ	ФДисНХИЈ	ФДисНЛИН
3,3	2,7	3,6	3,4	2,6	3,9
БојФБојНРАЗ	БојФБојНХИЈ	БојФБојНЛИН	ДисФДисНРАЗ	ДисФДисНХИЈ	ДисФДисНЛИН
3,2	2,9	3,8	3,65	2,8	3,7
БојФНРАЗ	БојФНХИЈ	БојФНЛИН	ДисФНРАЗ	ДисФНХИЈ	ДисФНЛИН
3,5	2,9	3,7	3,7	2,9	3,8

Табела 7 – оцене прихватљивости за примере из скупа услова који одговара продукцијском експерименту 1А

Графикон 7 – оцене прихватљивости за примере из скупа услова који одговара продукцијском експерименту 1А

Урадили смо и статистички тест *Двофакторску Анову са репликацијом* како бисмо утврдили у којим доменима поређења постоји статистичка значајност, пошто смо већ препознали да су разрешено слагање и слагање са последњим чланом координираног субјекта оцењени сличним високим оценама. Резултате смо представили у Табелама 8 и 9, које су направљене у зависности од тога да ли се одвојено посматра ефекат придева за боје и ефекат дискурских придева (Табела 8), или се пореде ова два ефекта (Табела 9). У табелама су хоризонтално наведена два нивоа првог фактора (нпр. Табела 8, БојФН:БојФБојН), а вертикално два нивоа другог фактора (оцена прихватљивости за РАЗ и ХИЈ; РАЗ и ЛИН; ХИЈ и ЛИН).⁵¹ У табелама је за свако од поређења под бројем (1) дато да ли се први ниво првог фактора и други ниво првог фактора разликују (нпр. да ли има разлике између услова БојФН и услова БојФБојН, в. Табелу 8); под бројем (2) дато је да ли има разлике између првог нивоа другог фактора и другог нивоа другог фактора (нпр. да ли има разлике између разрешеног и слагања са последњим чланом); под (3) назначено је ако има интеракције – ако има интеракције, то значи да постоји значајна разлика када се нпр. упореди однос између оцена разрешеног слагања и слагања глагола са последњим чланом у оквиру услова БојФН и однос између оцена за ове обрасце слагања у оквиру услова БојФБојН. Уколико разлика није статистички значајна нити за један домен поређења, поље је обојено сивом бојом.

	БојФН: БојФБојН	БојФН: ФБојН	БојФБојН ФБојН	ДисФН: ДисФДисН	ДисФН ФДисН	ДисФДисН ФДисН
РАЗ: ХИЈ	1. Нема разлике 2. $p > 0,005$ $F=7,8$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$ $F=16$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,001$ $F=10$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$ $F=28,6$ 3. Нема интеракције	1. $p > 0,05$, $F=3,9$ 2. $p > 0,000$, $F=28$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,000$, $F=28,2$ 3. Нема интеракције
РАЗ: ЛИН	1. Нема разлике 2. $p > 0,001$ $F=10,9$ 3. Нема интеракције		1. Нема разлике 2. $p > 0,001$ $F=10,4$ 3. Нема интеракције		1. Нема разлике 2. $p > 0,04$, $F=4$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,05$, $F=3,7$ 3. Нема интеракције
ХИЈ:	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$ $F=33,6$	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$ $F=31,5$	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=39,5$	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=36$	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=53$ 3. Нема	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=53,7$ 3. Нема интеракције

⁵¹ РАЗ је скраћеница за разрешено слагање, ЛИН за линеарно слагање, ХИЈ за хијерархијско слагање.

ЛИН	3. Нема интеракције	3. Нема интеракције	3. Нема интеракције	3. Нема интеракције	интеракције	
-----	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	-------------	--

Табела 8 – резултати *Двофакторске Анове са репликацијом* за скуп услова који одговара продукцијском експерименту 1А

	БојФН: ДисФН	ФБојН ФДисН	БојФБојН ДисФДисН
РАЗ: ХИЈ	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=20,3$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=23$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=13,4$ 3. Нема интеракције
РАЗ: ЛИН		1. Нема разлике 2. $p > 0,01$, $F=6$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,007$, $F=7,3$ 3. $p > 0,03$, $F=4,8$
ХИЈ: ЛИН	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=30,8$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=54$ 3. Нема интеракције	1. Нема разлике 2. $p > 0,0001$, $F=39$ 3. Нема интеракције

Табела 9 – резултати *Двофакторске Анове са репликацијом* за скуп услова који одговара продукцијском експерименту 1А

3.2.3. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А: дискусија

У овом делу коментаришемо резултате експеримената са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском модификаторском експерименту 1А.

Хипотеза (1) предвиђа да ће слагање са последњим чланом конјункције бити оцењено највишим оценама. Пошто не постоји статистички значајна разлика у оцени прихватљивости линеарног слагања, наши резултати потврђују предикцију ове хипотезе. Међутим, резултати показују да су говорници као прихватљиве оцењивали и преостала два обрасца слагања, што хипотеза (1) не може да објасни без хипотезе (2). Хипотеза (1) је одбачена, али може опстати у комбинацији са хипотезом (2).

Хипотеза (2) тврди да повећана хијерархијска дистанца између првог члана конјункције и глагола умањује оцену прихватљивости хијерархијског слагања. Оцена прихватљивости хијерархијског слагања биће нижа када је први члан конјункције модификован и када су оба члана конјункције модификована него када је последњи члан конјункције модификован. Оцена прихватљивости разрешеног слагања биће повећана када је смањена оцена прихватљивости хијерархијског слагања. Како резултати показују,

не постоји статистички значајна разлика у оцени прихватљивости хијерархијског слагања. Разрешено слагање је оцењено сличним високим оценама, што потврђује предикцију хипотезе (2). Ова хипотеза не може да објасни оцену прихватљивости слагања глагола са последњим чланом конјункције, што значи да хипотеза (2) не може без хипотезе (1). Хипотеза (2) је одбачена, али може се одржати у комбинацији са хипотезом (1).

Комбинована хипотеза претпоставља да су линеарна и хијерархијска блискост фактори који утичу на оцену прихватљивости слагања глагола у роду са координираним субјектом, те да оцена прихватљивости зависи од дистанце (линеарне и хијерерахијске) између модификованог конјункта и глагола. На основу ранијих резултата, претпоставка је да је линеарна дистанца јачи фактор, те да ће слагање са последњим чланом бити оцењено вишим оценама него слагање са првим чланом конјункције. Оцена прихватљивости слагања са првим чланом конјункције би требало да је нешто виша када је непромењена линеарна дистанца између првог члана и глагола него када је линеарна дистанца између њега и глагола максимизована. Разрешено слагање би требало да је оцењено нижим оценама за све услове. Слагање глагола у роду са последњим чланом конјункције оцењено је највишим оценама без обзира на место модификације, те је ова предикција комбиноване хипотезе потврђена. Не постоји статистички значајна разлика у оцени прихватљивости слагања глагола са првим чланом у односу на место модификације. Овај образац је оцењиван нижим оценама него прихватљивост слагања са последњим чланом. Не постоји значајна разлика ни у оцени прихватљивости разрешеног слагања. Комбинована хипотеза може да објасни све резултате, осим резултата за разрешено слагање.

Хипотеза (3) предвиђа да ће оцена прихватљивости слагања глагола у роду са првим чланом конјункције бити виша када је први члан модификован него када је последњи члан модификован или када су оба члана модификована. Што се тиче слагања глагола у роду са последњим чланом конјункције, хипотеза (3) предвиђа да би оцена прихватљивости требало да је виша када је последњи члан модификован, него када је само први члан модификован или када су оба члана модификована. Разрешено слагање би пак требало да је оцењено као слабо прихватљив образац без обзира на то који од

чланова конјункције је модификован. Како наши резултати показују, слагање глагола у роду са последњим чланом конјункције оцењено је највишим оценама без обзира на место модификације. Не постоји значајна разлика ни у оцени прихватљивости слагања глагола у роду са првим чланом конјункције у односу на тестиране услове. Што се разрешеног слагања тиче, прихватљивост овог конгруенцијског обрасца вреднована је сличним високим оценама без обзира на то који од чланова конјункције је модификован (БојФН: 3,5; БојФБојН: 3,2; ФБојН – 3,3; статистички тест не показује разлику између доприноса који имају придеви за боје и дискурсни придеви, в. Табелу 9). Овакви резултати одбацују предикције хипотезе (3) да би оцена прихватљивости разрешеног слагања требало да је нижа у условима модификације. Хипотеза (3) је одбачена.

На основу резултата *Двофакторске Анове са репликацијом* препознали смо да је интеракција између типа обрасца слагања и типа и места модификације достигла ниво значајности код оцене прихватљивости разрешеног слагања и слагања глагола у роду са последњим чланом конјункције за услове БојФБојН и ДисФДисН ($p < 0,03$, $F = 4,8$). Слагање глагола у роду са последњим чланом је оцењено вишим оценама за услов БојФБојН, док су за услов ДисФДисН прихватљивост слагања глагола у роду са последњим чланом и разрешеног слагања слично оцењени (в. Табелу 9). Позитиван ефекат по слагање глагола у роду са последњим чланом има модификација било бојом, било дискурсним придевом, док је оцена разрешеног слагања умањена онда када су оба конјункта модификована бојом. С обзиром на то да овакви резултати показују да ефекат придева за боје и дискурсних придева онда када се укрсти са местом модификације није исти по оцену прихватљивости слагања глагола у роду са последњим чланом и разрешеног слагања, наши резултати делимично потврђују предикцију 2 хипотезе (3) да дискурсни придеви и придеви за боје немају исти допринос по све обрасце слагања.

На основу оцена прихватљивости разрешеног слагања и слагања глагола у роду са последњим чланом за скуп услова који одговарају експерименту 1А можемо изнети следеће закључке:

1) изворни говорници српског језика високим оценама вреднују одабир последњег конјункта за контролора слагања када су оба члана модификована без обзира на тип модификације, и

2) изворни говорници српског језика сматрају подједнако добрим контролором слагања и последњи конјункт и конјункцијску фразу онда када су оба конјункта модификована дискурским придевом;

3) изворни говорници нижим оценама вреднују прихватљивост разрешеног слагања када су оба члана модификована бојом.

Последњи конјункт је најбољи контролор слагања без обзира на тип и место модификације, док конјункцијска фраза бива подједнако добар контролор слагања када су конјункти модификовани дискурским придевима.

3.2.4. Продукцијски експеримент 1А и експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 1А

У овом делу поредимо резултате продукцијског експеримента 1А и експеримената са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 1А. С обзиром на то да ниједан статистички тест који нам је био доступан није могао да се примени за поређење резултата експеримената са судом граматичности и продукцијског експеримента, у наставку коментаришемо резултате продукцијског модификаторског експеримента 1А на основу броја процената за сваки од образаца слагања и резултате експеримената са судовима граматичности на основу оцена прихватљивости.

Код услова ФБојН и ФДисН (в. Табелу 10), тенденција је иста у суду граматичности и у продукцијском експерименту: оцена прихватљивости слагања глагола у роду са последњим чланом виша је у односу на оцену за разрешено слагање, а у продукцији је први образац много чешће употребљен него други. Прихватљивост разрешеног слагања је у суду граматичности оцењена вишим оценама него што би се очекивало на основу резултата продукцијског експеримента.

	ФБојНРАЗ	ФДисНРАЗ	ФБојНХИЈ	ФДисНХИЈ	ФБојНЛИН	ФДисНЛИН
СУД	3,3	3,4	2,7	2,6	3,6	3,9
ПРОДУКЦИЈА	14%	11%	5%	7%	78%	79%

Табела 10

Резултати судова граматичности потврђују да је и слагање са првим чланом координираног субјекта оцењено као прихватљив образац, али делимично деградиран (за услов ФБојНХИЈ, оцена прихватљивости је 2,7, а за услов ФДисНХИЈ, оцена је 2,6). У продукцијском експерименту овај образац документован је малим бројем процената (ФБојН=5%, ФДисН=7%). Ако упоредимо оцене за слагања глагола у роду са првим чланом у услову ФБојН и у услову ФДисН, приметимо да не постоји значајна разлика (ФБојНХИЈ=2,7 и ФДисНХИЈ=2,6). Значајне разлике нема ни када се упореди оцена прихватљивости разрешеног слагања (ФБојНРАЗ=3,3 и ФДисНРАЗ=3,4). Модификација дискурским придевом пак значајније јача оцену прихватљивости слагања глагола са последњим чланом у односу на придеве за боју (БојФН=3,6, а ДисФН=3,9). Прихватљивост слагања глагола у роду са последњим чланом је оцењена највишим оценама за услов ФДисНЛИН (3,9), и то не само у односу на оцене прихватљивости осталих образаца слагања, него и у односу на оцене прихватљивости овог обрасца у другим условима, што је сасвим у складу са резултатима продукцијског експеримента.

Ако погледамо резултате за услов БојФБојН и за услов ДисФДисН (в. Табелу 11), приметимо да резултати у експерименту са судом граматичности и у продукцијском експерименту показују исту ширу слику.

	БојФБојНРАЗ	ДисФДисНРАЗ	БојФБојНХИЈ	ДисФДисНХИЈ	БојФБојНЛИН	ДисФДисНЛИН
СУД	3,2	3,65	2,9	2,8	3,8	3,7
ПРОДУКЦИЈА	18%	15%	6,5%	4%	71%	76%

Табела 11

У продукцијском експерименту је за услов БојФБојН скоро четири пута више продуковано слагање глагола у роду са последњим чланом него разрешено слагање (ЛИН=71%, РАЗ=18%), а оцена прихватљивости слагања глагола у роду са последњим чланом значајно је већа од оцене прихватљивости разрешеног слагања у суду граматичности (БојФБојНРАЗ=3,2, а БојФБојНЛИН=3,8). За услов ДисФДисН, у продукцијском експерименту изворни говорници српског језика много више продукују слагања глагола у роду са последњим чланом него разрешено слагање (ЛИН=76%, РАЗ=15%), док су у суду граматичности разрешено слагање и слагање глагола у роду са

последњим чланом оцењивани сличним оценама (РАЗ=3,65, ЛИН=3,7). Можемо рећи да статус разрешеног слагања у продукцији и у експерименту са судом граматичности није исти. Што се слагања глагола у роду са првим чланом тиче, у суду граматичности оцењен је као прихватљив, али делимично деградиран образац (БојФБојНХИЈ=2,9, а ДисДФДисНХИЈ=2,8), док је у продукцији документован малим бројем процената (БојФБојНХИЈ=6,5%, а ДисДФДисНХИЈ=4%). Статус овог обрасца разликује се у продукцији и перцепцији.

Што се тиче услова БојФН и ДисФН (в. Табелу 12), продукцијски експеримент и суд граматичности, у глобалу, показују исту слику: најбоља опција је слагање глагола у роду са последњим чланом, па разрешено, и на крају слагања глагола у роду са првим чланом.

	БојФНРАЗ	ДисФНРАЗ	БојФНХИЈ	ДисФНХИЈ	БојФНЛИН	ДисФНЛИН
СУД	3,5	3,7	2,9	2,9	3,7	3,8
ПРОДУКЦИЈА	18%	19%	11%	15%	67%	57%

Табела 12

Разлика у употреби обрасца слагања у коме се глагол слаже у роду са последњим чланом и разрешеног слагања у продукцијском експерименту делује већа него разлика међу оценама прихватљивости у суду граматичности за оба коментарисана услова (у продукцијском експерименту: БојФНРАЗ=18%, БојФНЛИН=67% и ДисФНРАЗ=19%, ДисФНЛИН=57%; у експерименту са судом граматичности: БојФНРАЗ=3,5, БојФНЛИН=3,7% и ДисФНРАЗ=3,7, ДисФНЛИН=3,8). Образац у коме се глагол слаже у роду са првим чланом оцењен је као прихватљив, али делимично деградиран у експерименту са судом граматичности, а у продукцији је документован ниским бројем процената (у експерименту са судом граматичности средња оцена је 2,9; у продукцијском експерименту БојФНХИЈ=11%, ДисФНХИЈ=15%). Резултати поређења показују да статус разрешеног слагања у продукцији и експерименту са судом граматичности није исти. Разлика између продукције и перцепције указује да део слике у продукцији зависи од продукцијске перформансе.

3.3. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1Б

У овом делу представљамо пилот модификаторски експеримент 1Б. Продукцијски модификаторски експеримент 1Б спроведен је ради тестирања:

- 1) хипотезе (1) која тврди да се слагање дешава на интерфејсу са фонологијом. Предикција ове хипотезе је да ће увек бити само слагања са последњим чланом конјункције;
- 2) хипотезе (2) која претпоставља да је слагање осетљиво искључиво на хијерархијске односе. Предикција ове хипотезе је да ће увек бити само слагања са првим чланом, те да ће услед повећања хијерархијске дистанце између првог члана конјункције и глагола доћи до смањења хијерархијског слагања. Услед слабљења хијерархијског слагања јача разрешено слагање.
- 3) комбиноване хипотезе која предвиђа да хијерархијска и линеарна дистанца заједно одређују контролора слагања у роду, односно да постоје у оквиру једне граматике. Предикција ове хипотезе је да је линеарна дистанца јачи фактор, те се очекује да она победи пред хијерархијском дистанцом приликом одређивања било првог члана, било последњег члана конјункције за контролора слагања у роду.
- 4) хипотезе (3) која предвиђа да проминентност чини конјункт јачим контролором слагања. Предикција ове хипотезе је да постоји већа шанса да се глагол сложи у роду са чланом конјункције који је модификован јер је истакнутији него са немодификованим чланом. Најмања је шанса да дође до неуспелог слагања.

3.3.1. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1Б: дизајн

Пилот модификаторски експеримент 1Б представља продукцијски експеримент који је урађен помоћу онлајн портала *Ibex Farm* и дизајниран по угледу на експеримент о коме извештавају Вилер Голд и др. (2016): у модел реченицама дате су именице мушког рода са којима се глагол слаже и адвербијалне одредбе, док су за супституенте

употребљене координиране модификоване именице дате у редоследу средњи – женски род (као у примеру 133А и 133Б).⁵²

Пилот модификаторски експеримент 1Б као и експеримент 1А садржи 6 услова (као у примеру 133А и 133Б): модификован први члан координираног субјекта придевом за боју / дискурским придевом, модификован последњи члан координираног субјекта придевом за боју / дискурским придевом, модификована оба члана придевом за боју / дискурским придевом. Сваки услов тестира се са по 6 примера, те је укупно 36 критичних стимулуса. Поред овога, експеримент садржи и 36 филера, те је укупан број примера 72. Модел реченице којима се уводе критични стимулуси и филери исти су као у експерименту 1А, те их нећемо детаљније разматрати.

За овај експеримент смо користили исте примере као и у експерименту 1А, с тим што су у експерименту 1Б координиране именице дате у обрнутом редоследу: први конјункт био је средњег, а други женског рода (као у примерима 133А и 133Б). Критични стимулуси којима се тестирају услови из експеримента 1Б распоређени су у два подуслова на следећи начин: координирани субјекти који су у првом подуслову модификовани придевима за боје, у другом подуслову модификовани су дискурским придевима, и обрнуто. Сврха је била да се искључи потенцијални ефекат конкретних лексема и конструкција.

133. Модел реченица: Буквар је послат на копирање

133А. Први модификаторски Експеримент 1А:

Подуслов 2

Супституент: Извесне читанке и упутства

Подуслов 1

Супституент: Зелене читанке и упутства

133Б. Други модификаторски Експеримент 1Б:

Подуслов 2

Супституент: Извесна упутства и читанке

⁵² Експеримент о коме извештавају Вилер Голд и др. (2016) садржи координиране немодификоване субјекте. Процедура за спровођење експеримента 1Б иста је као процедура за спровођење експеримента 1А, те је не понављамо.

Подуслов 1

Супституент: Зелена упутства и читанке

Експеримент 1Б садржи две независне варијабле и једну зависну варијаблу. Прва независна варијабла је место модификације и има три нивоа: 1) модификован први конјункт, 2) модификован последњи конјункт, 3) модификована оба конјункта координираног субјекта, а друга тип модификације и има два нивоа: 1) модификација придевима за боје и 2) модификација дискурским придевима. Зависна варијабла је образац слагања и има три нивоа: слагање са првим конјунктом превербалног координираног субјекта, слагање са последњим конјунктом превербалног координираног субјекта, те разрешено слагање.

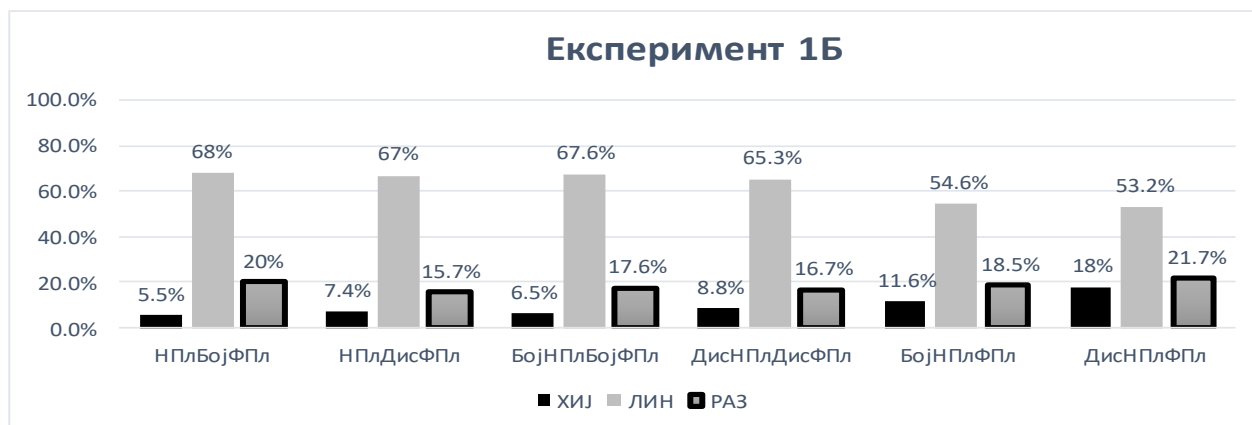
У експерименту је учествовало 36 испитаника. Испитаници су изворни монолингвални говорници српског језика, нелингвисти, студенти Универзитета у Нишу.

3.3.2. Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1Б: резултати

Број продукованих одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1Б претворили смо у проценте и резултате представили у Табели 13 и на Графикону 8.

	ДисНФ	ДисНДисФ	НДисФ	БојНФ	БојНБојФ	НБојФ
ХИЈ	18%	8,8%	7,4%	11,6%	6,5%	5,5%
ЛИН	53,2%	65,3%	67%	54,6%	67,6%	68%
РАЗ	21,7%	16,7%	15,7%	18,5%	17,6%	20%

Табела 13 – проценат одговора за обрасце слагања у експерименту 1Б

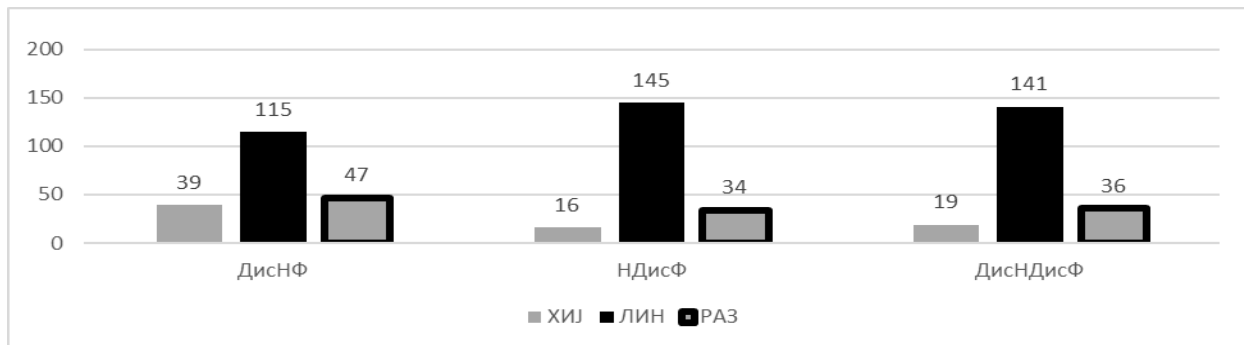
Графикон 8 – проценат одговора за обрасце слагања у експерименту 1Б

Како наши резултати показују, изворни говорници српског језика најчешће су употребљавали слагање глагола у роду са последњим чланом у условима испитиваним овим продукцијским експериментом (распон од 53% до 68%). Слагање глагола у роду са првим чланом је најмање продуковано образац слагања (распон од 5,5% до 18%), док је разрешено слагање више продуковано него слагање глагола у роду са првим чланом (распон од 15,7% до 21,7%). Ако се узме у обзир доња граница (најмањи проценат продукованих одговора за дати образац), разрешено је трипут више продуковано него слагање глагола у роду са првим чланом (15,7% наспрам 5,5%), док горња граница не показује толику разлику (највећи проценат продукованих одговора за дати образац 21,7% наспрам 18%). Што се тиче односа разрешеног и слагања глагола у роду са последњим чланом, потоњи образац је скоро четири пута више продукован него разрешено слагање. Разрешено слагање је најчешће продуковано за примере из услова у коме је слагање глагола у роду са последњим чланом ослабљено (ДисНФ, РАЗ=21,7%, а ЛИН=53,2%), при чему је проценат одговора за потоњи образац два и по пута већи у односу на проценат за разрешено слагање.

Како бисмо утврдили да ли постоји статистички значајна разлика у броју продукованих одговора у односу на тестиране услове, урадили смо *Chi-квадрат* тест и *z-тест*.

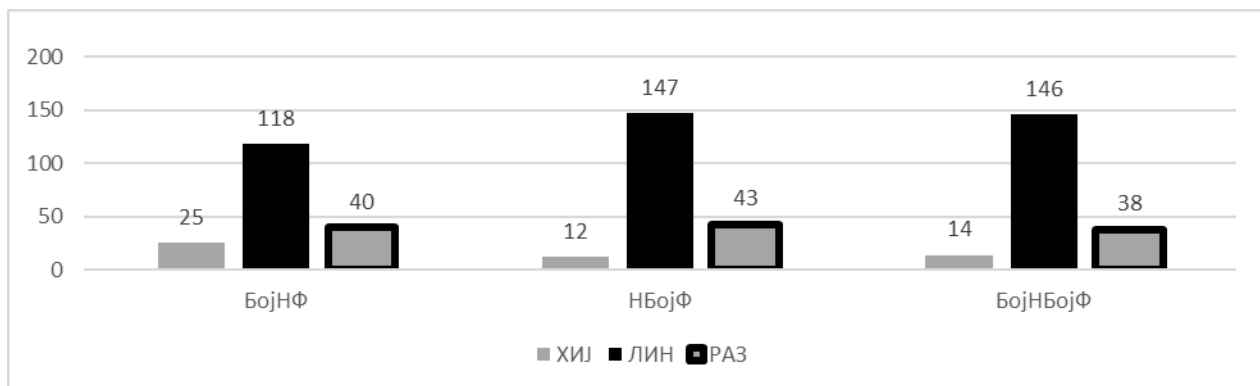
Chi-квадрат тест показује да постоји статистички значајна разлика у погледу начина на који модификација дискурним придевима и место модификације утичу на

одабир конгруенцијских образаца: $\chi^2(4, N = 592) = 18,89, p < 0,0008$ (в. Графикон 9 у коме је приказан број продукованих одговора за сваки од образаца слагања у односу на то који од чланова конјункције је модификован дискурским придевом). Слагање глагола у роду са последњим чланом је чешће употребљено него преостала два обрасца слагања и постоји разлика у употреби образаца слагања у односу на то који од конјунката је модификован дискурским придевом.

Графикон 9

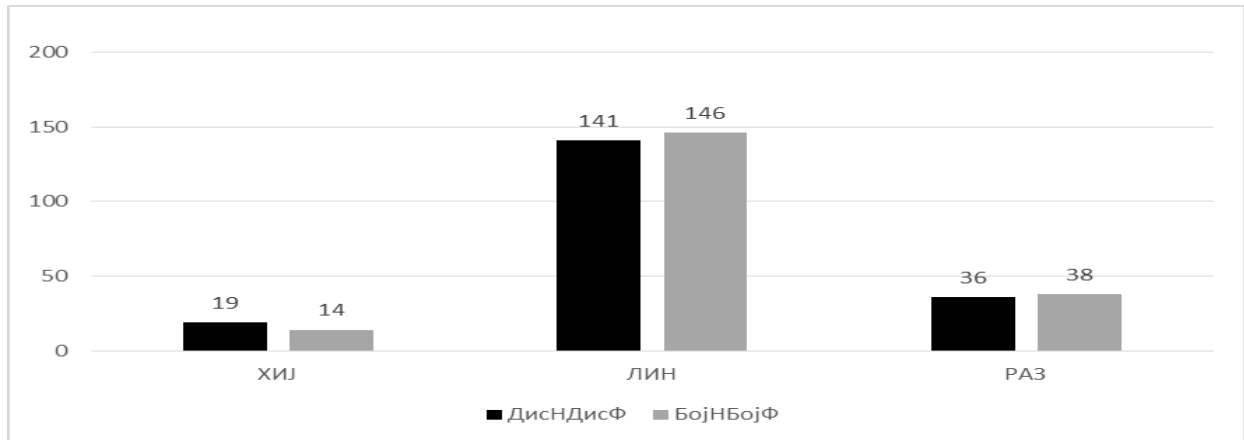
Код придева за боје ова разлика није статистички значајна, иако је истог смера као и дискурских придева $\chi^2(4, N = 583) = 9,25, p = 0,05$ (в. Графикон 10 у коме је представљен број продукованих одговора за сваки од образаца слагања у односу на то који од чланова конјункције је модификован придевом за боју).

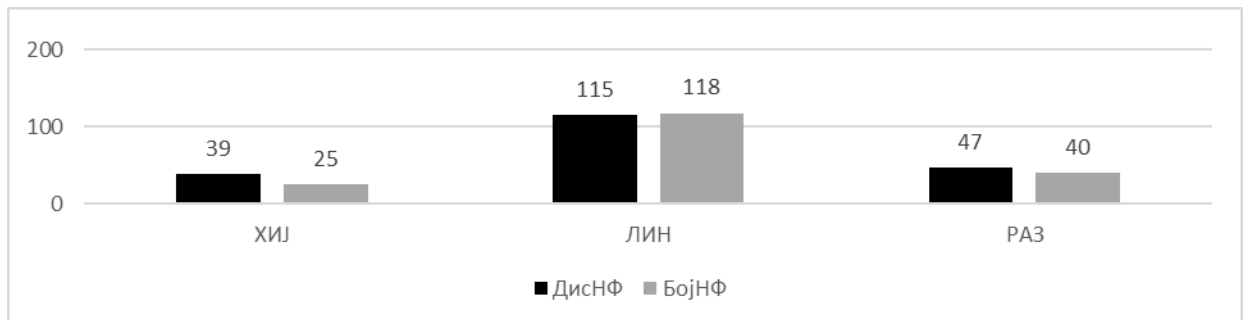
Графикон 10

Резултати *Хи-квадрат* теста показују да нема статистички значајне разлике између придева за боју и дискурских придева ни за једну комбинацију места модификације и

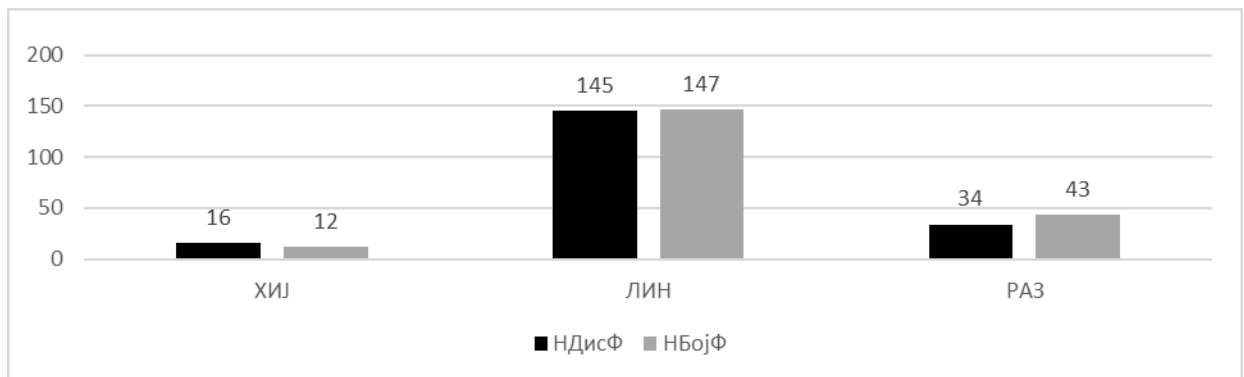
образаца слагања: када су модификована оба конјункта, $\chi^2(2, N = 394) = 0,88, p < 0,6$ (в. Графикон 11); када је модификован први конјункт, $\chi^2(2, N = 384) = 2,82, p < 0,2$ (в. Графикон 12); када је модификован последњи конјункт, $\chi^2(2, N = 397) = 1,51, p < 0,5$ (в. Графикон 13).

Графикон 11

Графикон 12

Графикон 13

Урадили смо и *z-тест* (в. Табелу 14, у којој су сивом бојом обојена поља уколико је статистичка разлика изостала). У овом делу ћемо укратко представити резултате овог статистичког теста за сваки од образаца слагања, а у делу *Дискусија* ћемо прокоментарисати резултате у контексту хипотеза које су тестиране експериментом 1Б.

	БојНФ НБојФ	БојНФ БојНБојФ	НБојФ БојНБојФ	ДисНФ НДисФ	ДисНФ ДисНДисФ	НДисФ ДисНДисФ	БојН ДисНФ	НБојФ НДисФ	БојНБојФ ДисНДисФ
ХИЈ	p < 0,031 Z = 2,160			p < 0,002 Z = 3,173	p < 0,008 Z = 2,669				
ЛИН									
РАЗ									

Табела 14 – резултати *z-теста* за експеримент 1Б

Резултати *z-теста* су показали да постоји статистички значајна разлика у употреби слагања глагола у роду са првим чланом у односу на тип и место модификације. Овај образац се чешће јавља када је први члан конјункције модификован него када је последњи члан модификован (БојФН:ФБојН, $Z=2,16$, $p<0,03$; ДисФН:ФДисН, $Z=3,17$, $p<0,002$). Слагање глагола у роду са првим чланом је значајно чешће употребљено и када је први члан конјункције модификован дискурским придевом него када су оба члана модификована дискурским придевом (ДисФН: ДисФДисН, $Z=2,67$, $p<0,008$). Статистички значајна разлика изостала је за све остале домене поређења код слагања глагола у роду са првим чланом, као и за све домене код слагања глагола у роду са последњим чланом и код разрешеног слагања.

3.3.3. *Пилот модификаторски продукцијски експеримент 1Б: дискусија*

Експеримент 1Б спроведен је ради тестирања хипотезе (1), хипотезе (2) комбиноване хипотезе, и хипотезе (3). У овом делу ћемо најпре поновити хипотезе и њихове предикције и на основу резултата које смо добили утврдити да ли су хипотезе

потврђене, делимично потврђене или одбачене, како бисмо одговорили на питање да ли слагање у српском језику зависи од тестираних граматичких и семантичких фактора.

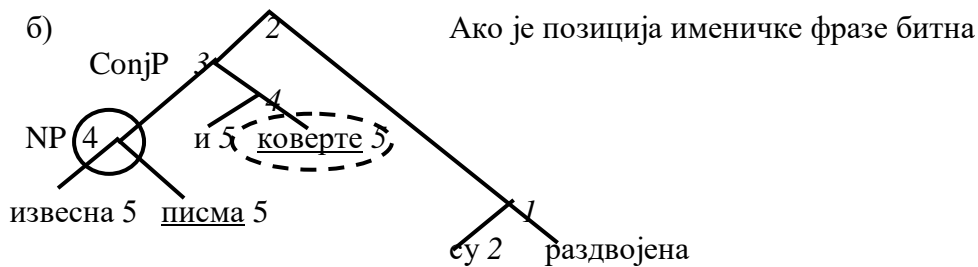
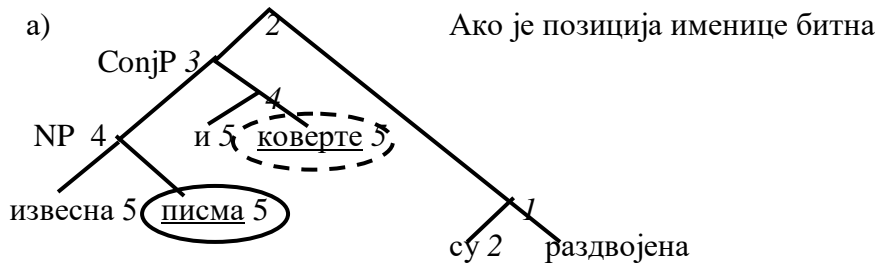
Прво ћемо размотрити из перспективе одвојених граматика, а онда из перспективе једне граматике где су укрштени фактори.

Хипотеза (1) тврди да се слагање дешава на интерфејсу са фонологијом. Ова хипотеза предвиђа да ће бити само линеарног слагања. С обзиром на то да резултати z-теста показују да не постоји значајна разлика у употреби линеарног слагања у односу на тестиране услове, предикција хипотезе (1) у вези са линеарним слагањем је потврђена (в. Табелу 14). Како наши резултати показују, линеарно слагање је најчешће употребљен образац слагања, али у нашем експерименту су документовани и слагање глагола са првим чланом конјункције и разрешено слагање. Овакве резултате не може да објасни хипотеза (1) без хипотезе (2).

Хипотеза (2) тврди да је слагање осетљиво искључиво на хијерархијске односе. Предикција ове хипотезе је да ће увек бити само слагања са првим чланом, те да ће услед повећања хијерархијске дистанце између првог члана конјункције и глагола доћи до смањења хијерархијског слагања. Онда када слаби хијерархијско слагање, већа је шанса да дође до неуспелог слагања. С обзиром на то да је хијерархијско слагање најчешће употребљено за услов у коме је први члан конјункције модификован, постоје два могућа објашњења. Ако се узме у обзир положај именице као управног елемента и извора конгруирајућих обележја, када је први члан конјункције модификован (као у примеру 134а), или када су оба члана модификована, већа је хијерархијска дистанца између првог члана и глагола него када је модификован последњи члан. Уколико се узме у обзир сама конјункцијска фраза као извор обележја за слагање (134б), неће доћи до смањења хијерархијског слагања када је први члан модификован јер се глагол слаже са обележјима првог конјункта која су се перколирала до главе конјункције. С обзиром на то да хијерархијског слагања има више када је први члан модификован него када је последњи члан модификован или када су оба члана модификована, можемо рећи да хијерархијска дистанца не утиче на одређивање првог конјункта за контролора слагања у роду, или да

хијерархијска дистанца утиче, али да се глагол слаже са обележјима именице која су се перколирала до конјункцијске фразе, а не са самом именицом.

134. Извесна писма и коверте су развојена / радвојене / развојени.
 1 2 3 4 5

Што се разрешеног слагања тиче, наши резултати показују да не постоји значајна разлика у употреби овог обрасца. Ова хипотеза не може да објасни слагање са последњим чланом конјункције, а овог обрасца је значајно више него разрешеног слагања.

Све упућује на неопходност комбиновања двеју хипотеза. Хипотеза (2) не може да објасни слагање са последњим чланом без хипотезе (1). Хипотеза (1) пак не може да објасни слагање са првим чланом без хипотезе (2).

Комбинована хипотеза предвиђа да су хијерархијска и линеарна дистанца фактори који утичу на одабир првог и последњег члана конјункције за контролора слагања. Поновили смо Табелу 3 са предикцијама.

Комбинована хипотеза	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са
----------------------	--	--	--

	последњим конјунктом	последњим конјунктом	последњим конјунктом
--	----------------------	----------------------	----------------------

Табела 3

Размотримо најпре слагање са првим чланом конјункције. Наши резултати показују да је слагање са првим чланом конјункције значајно више продуковано за услов у коме је први члан конјункције модификован него када је модификован последњи члан и када су модификована оба члана. У потоња два случаја, већа је линеарна дистанца између првог конјункта и глагола него када је први члан модификован (као у примерима 135, 136 и 137 у којима је бројевима обележено колики број чланова дели први конјункт од глагола у линеарном низу). Када је први члан модификован, линеарна дистанца између првог члана и глагола је непромењена у односу на одсуство модификације, док је хијерархијска дистанца повећана, те и ови резултати потврђују да је линеарна дистанца фактор који утиче на размеру слагања са првим чланом конјункције. Овакви резултати су потврда комбиноване хипотезе.

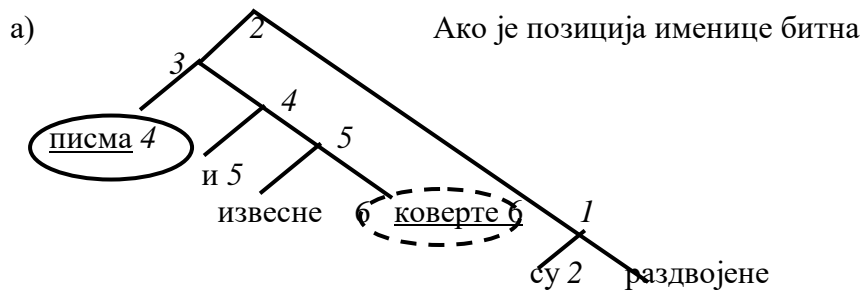
135. Извесна писма и коверте су развојена / радвојене / раздвојени.
 1 2 3 4 5

136. Писма и извесне коверте су развојена / радвојене / раздвојени.
 1 2 3 4 5

137. Извесна писма и извесне коверте су развојена / радвојене / раздвојени.
 1 2 3 4 5 6

Размотримо и слагање глагола са последњим чланом конјункције. Слагање глагола у роду са последњим чланом координираног субјекта најчешће је употребљен образац слагања, за који смо претпоставили да је одређен линеарном блискошћу. Пошто не постоји статистички значајна разлика у употреби линеарног слагања (в. табелу 14), чини се да хијерархијска дистанца не утиче на одабир последњег конјункта за контролора слагања у роду (као у примеру 138а), или да хијерархијска дистанца утиче, али да сама именица није извор обележја за слагање него ниво именичке фразе, NP до које су се перколирала обележја саме именице (као у примеру 138б).

138. Писма и извесне коверте су раздвојена/раздвојене/раздвојени.
 1 2 3 4 5

Како наши резултати показују, не постоји значајна разлика у употреби разрешеног слагања. Реч је о обрасцу слагања који је значајно ређе употребљен него линеарно слагање, што потврђује предикције комбиноване хипотезе. Комбинована хипотеза је потврђена.

Хипотеза (3) предвиђа да проминентност чини конјункт јачим контролором слагања. Поновили смо табелу 4 са предикцијама за сваки од образаца слагања.

Когнитивна теорија	Модификован први конјункт	Модификован последњи конјункт	Модификована оба конјункта
Когнитивна теорија Хипотеза (3)	Више слагања са првим конјунктом, мање разрешеног слагања, мање слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Више слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом

Табела 4

Ова хипотеза тврди да ће слагања глагола у роду са првим чланом бити више када је први члан модификован него када је последњи модификован или када су оба члана модификована. Први члан је тада истакнутији, те је већа шанса да се глагол сложи у роду

са њим. Наши резултати ово потврђују (в. Табелу 14). Ако се узме у обзир да је проминентност фактор који значајно мења размеру слагања глагола у роду са последњим чланом, овог обрасца би требало да је више када је модификован последњи члан него када је модификован само први члан или када су модификована оба члана конјункције. Ако погледамо резултате z-теста (в. Табелу 14), приметимо да не постоји статистички значајна разлика у употреби овог обрасца у зависности од тога који од чланова конјункције је модификован (в. Табелу 14), те ова предикција није потврђена. Услед модификације модификовани конјункт постаје проминентнији и доступнији за слагање, те би разрешеног слагања требало да је мање него слагања глагола у роду са првим чланом када је први члан конјункције модификован и мање него слагања са последњим чланом када је последњи члан модификован (в. Табелу 14). Када су оба члана модификована, опет би слагања глагола у роду са првим чланом и слагања са последњим чланом требало да је више него разрешеног. Како наши резултати показују, слагања глагола у роду са последњим чланом је много више него разрешеног без обзира на то који од чланова је модификован, док је разрешено слагање чешће употребљено него слагање са првим чланом чак и онда када је први члан модификован и проминентнији. Хипотеза (3) о утицају проминентности на одабир контролора слагања у роду је одбачена.

Предикција 2 хипотезе (3) предвиђа да постоји већа шанса да се глагол сложи у роду са чланом конјункције који је модификован дискурсним придевом него придевом за боје. Како наши резултати показују, дискурсни придеви јачају употребу слагања глагола у роду са првим чланом за један домен више у односу на придеве за боју (код дискурсних придева $p < 0,05$ за ДисНФ:НДисФ и за ДисНФ:ДисНДисФ, док код придева за боју само за БојНФ:НБојФ, в. Табелу 14). Статистичким тестом није потврђено да постоји оваква разлика код других образаца слагања, те је делимично потврђена предикција 2 хипотезе (3).

Утицај хијерархијске, линеарне дистанце, проминентности и типа модификације на употребу образаца слагања

Како наши резултати показују, линеарна дистанца статистички значајно мења пропорцију слагања глагола у роду са првим чланом, и то тако да мања линеарна

дистанца између првог конјункта и глагола повећава шансу да први конјункт буде одабран за контролора слагања. На основу резултата којима располажемо, можемо рећи да хијерархијска дистанца нема никаквог утицаја на одабир првог конјункта за контролора слагања, или да хијерархијска дистанца утиче, али да је конјункцијска фраза извор обележја за слагање, а не сама именица. С обзиром на то да је слагања глагола у роду са првим чланом највише када је први члан конјункције модификован него када је последњи члан модификован, или када су оба члана модификована, могли бисмо да претпоставимо да је проминентност фактор који утиче на слагање глагола у роду са првим чланом. Чињеница је да проминентност није једини фактор, те да самостално не може да одреди избор првог члана конјункције за контролора слагања.

Поређењем резултата за слагање глагола у роду са последњим чланом, изостала је статистички значајна разлика за све домене поређења. Последњи конјункт је линеарно најближи глаголу без обзира на то који од конјунката је модификован, што га чини најбољим извором слагања. Хијерархијска дистанца није фактор који мења пропорцију слагања глагола у роду са последњим чланом јер је овог обрасца највише чак и онда када је повећана хијерархијска дистанца између последњег конјункта и глагола. Последњи члан је најбољи извор слагања без обзира на то да ли је модификован и проминентан. На пропорцију слагања глагола у роду са последњим чланом, дакле, значајно утиче линеарна дистанца, али не и хијерархијска дистанца и проминентност.

Што се тиче разрешеног слагања, изостанак статистичке разлике за све домене поређења (в. Табелу 14) потврђује да било који вид модификације смањује шансу да конјункцијска фраза буде одабрана за контролора слагања у роду. Разрешено слагање говорници продукују само када не успе слагање са једним од чланова конјункције, те овај образац не зависи од тестираних фактора.

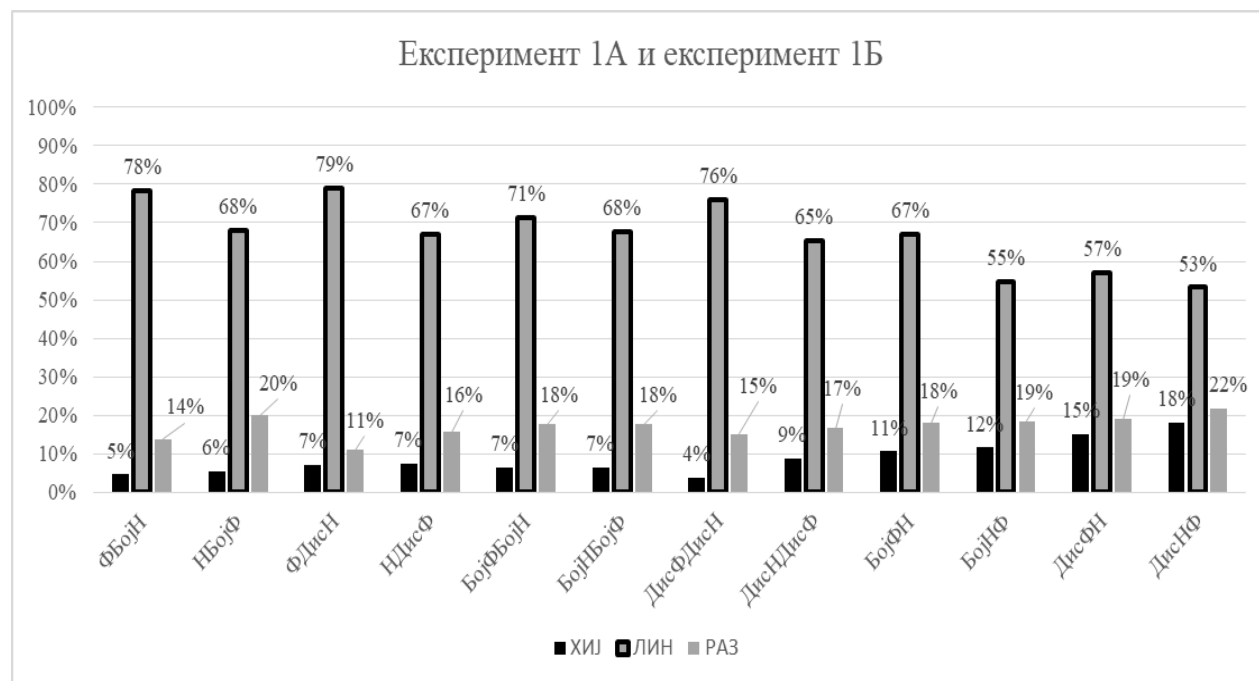
Тип модификације постаје статистички значајан када се удружи са местом модификације и то само код слагања глагола у роду са првим чланом. Статистичким тестом је потврђено да дискурсни придеви значајно јачају употребу овог обрасца када је први члан конјункције модификован, али не и када је последњи члан модификован или када су оба члана модификована.

3.3.4. Пилот модификаторски експеримент 1А и експеримент 1Б: резултати

У овом делу нас интересује ефекат редоследа вредности родова, те поредимо резултате пилот модификаторског експеримента 1А, којим је тестирано слагање глагола са координираним модификованим именицама датим у редоследу женски – средњи род, и пилот модификаторског експеримента 1Б, којим је проверавано који обрасци слагања су доступни када се глагол слаже са координираним модификованим именицама датим у редоследу средњи – женски род.

	ФБојН	НБојФ	ФДисН	НДисФ	БојФБојН	БојНБојФ	ДисФДисН	ДисНДисФ	БојФН	БојНФ	ДисФН	ДисНФ
ХИЈ	4,6%	5,5%	7%	7,4%	6,5%	6,5%	3,7%	8,8%	10,6%	11,6%	15%	18%
ЛИН	78,2%	68%	79%	67%	71,3%	67,6%	76%	65,3%	67%	54,6%	57%	53,2%
РАЗ	13,9%	20%	11%	15,7%	17,6%	17,6%	15,2%	16,7%	18%	18,5%	19%	21,7%

Табела 15 – експеримент 1А (редослед ФН) и експеримент 1Б (редослед НФ)

Графикон 14

Урадили смо *z-тест* за тестирање две пропорције из два независна узорка како бисмо утврдили да ли ефекат редоследа значајније утиче на одабир контролора слагања у роду (експеримент 1А редослед ФН и експеримент 1Б редослед НФ, в. Табелу 16 у којој су сивом бојом обојена поља где нема статистички значајне разлике). У делу *Дискусија* реферишемо на домене поређења код којих постоји статистички значајна разлика, и детаљније коментаришемо резултате.

	БојФН: БојНФ	ФБојН:НБојФ	БојФБојН: БојНБојФ	ДисФН : ДисНФ	ФДисН : НДисФ	ДисФДисН: ДисНДисФ
ХИИ						Z=-2,186 p<0,03
ЛИИ	Z= 2,662 p<0,008	Z= 2,388 p<0,02			Z=2,7 p<0,007	Z=2,429 p<0,01
РАЗ						

Табела 16 – резултати *z-теста* за поређење експеримента 1А и експеримента 1Б

Како наши резултати показују, редослед вредности родова има статистички значајан ефекат када су оба члана модификована дискурским придевом: слагање са првим чланом је продуковано у већој мери када су чланови конјункције дати у редоследу средњи – женски род него женски – средњи род (в. табелу 15 у којој је приказана разлика – 3,7% насупротив 8,8%, и Графикон 14). Изворни говорници пре слажу глагол са последњим чланом конјункције када је модификован дискурским придевом и средњег је рода него када је женског рода (в. Табелу 15 у којој је приказана разлика – 79% насупротив 67%). Ово је потврђено и за услов у коме је последњи члан конјункције модификован придевом за боју. Поред овога, за услов у коме су оба члана модификована дискурским придевом, слагање са последњим чланом конјукције потврђено је већим бројем одговора када су чланови конјункције дати у редоследу женски – средњи род него средњи – женски род (в. табелу 15 у којој је дата разлика – 76% насупротив 65,3%). И за услов у коме су чланови модификовани придевом за боју разлика је истог смера, само што је нешто мања. Што се тиче разрешеног слагања, овај образац је чешће употребљаван када је последњи члан конјункције модификован придевом за боју или дискурским придевом и чланови су дати у редоследу средњи – женски род него када су чланови у редоследу

женски – средњи род (за ФБојН и НБојФ: 13,9% насупротив 20%; за ФДисН и НДисФ: 11% насупротив 15,7%). За све остале услове разрешено слагање је слично употребљавано без обзира на редослед вредности рода.

3.3.5. *Пилот модификаторски експеримент 1А и експеримент 1Б: дискусија*

Резултати ова два експеримента не разликују се међусобно на начин који би мењао опште закључке: ефекти модификације у оба експеримента на једнак начин се понашају када је реч о предикцијама тестираних хипотеза. Стога у овом делу не говоримо о трима хипотезама, него експлораторно посматрамо да ли има разлике у редоследу родова, односно у снази двеју посматраних вредности када је реч о слагању, и у којим позицијама је има. Како смо већ дискутовали, статистичким тестом је утврђено да међу резултатима има значајних разлика, које упућују на то да је средњи род јачи контролор слагања.

Уколико погледамо Табелу 16, приметимо да је редослед вредности родова у конјункцији значајан фактор када су оба конјункта модификована дискурским придевом: редослед средњи – женски род резултира већом заступљеношћу слагања са првим конјунктом него редослед женски род – средњи род ($Z = -2,186$, $p < 0,03$, в. Табелу 16). Ни у једном од осталих случајева, ефекат редоследа не утиче значајно на употребу слагања глагола са првим чланом координираног субјекта.

Што се тиче слагања са последњим чланом конјункције, општи закључак је да су га говорници много чешће употребљавали за редослед ФН него за редослед НФ (за ДисФДисН и ДисНДисФ: 76% и 65%, в. Табелу 16, $p < 0,01$; за ФДисН=79% и НДисФ=67%, в. Табелу 16, $p < 0,007$; за БојФН=67%, БојНФ=55%, $p < 0,008$; ФБојН=78% НБојФ=68%, $p < 0,02$). Ефекат редоследа није у експерименту био значајан за слагање са последњим чланом конјункције једино за услов у коме су оба конјункта модификована придевом за боје и за услов у коме је први конјункт модификован дискурским придевом.

Статистичким тестом није потврђена разлика у употреби разрешеног слагања нити за један од домена поређења, те можемо рећи да деградирајући ефекат по разрешено слагање има било који тип модификације без обзира на редослед чланова конјункције (в. табелу 16).

На основу поређења резултата експеримената 1А и 1Б изнели смо следеће тврдње:

- 1) За услов у коме је први члан конјункције модификован придевом за боје, изворни говорници српског језика више слажу глагол са последњим чланом конјункције него са првим или са целом координираном синтагмом када је последњи члан конјункције средњег рода него када је женског.
- 2) Изворни говорници српског језика пре слажу глагол са последњим чланом конјункције модификованим придевом за боје / дискурским придевом него са првим или са целом координираном синтагмом када је последњи члан средњег рода него када је женског рода.
- 3) Изворни говорници српског језика пре слажу глагол са последњим чланом конјункције него са целом координираном синтагмом када су чланови координираног субјекта са којим се глагол слаже модификовани дискурским придевом уколико су дати у редоследу женски – средњи род него уколико су дати у редоследу средњи – женски род. Слагања глагола у роду са првим чланом је чешће за редослед ДисНДисФ, него за редослед ДисФДисН.
- 4) Највећа је шанса да изворни говорници српског језика употребе слагање глагола у роду са последњим чланом, пре него са првим чланом или разрешено, без обзира на то да ли слажу глагол са члановима у редоследу женски – средњи род или средњи – женски рода. Промена редоследа родова не мења резултате у погледу тестираних хипотеза: у оба редоследа се тестиране хипотезе понашају на исти начин.

3.4. Продукцијски модификаторски експеримент 1В

Експерименталним истраживањем (експеримент 1А и експеримент Б) утврђено је да постоји статистички значајна разлика у употреби слагања глагола у роду са последњим чланом и слагања глагола у роду са првим чланом у зависности од тога да ли су чланови координираног субјекта са којим се глагол слаже у редоследу женски – средњи или средњи – женски род. Код разрешеног слагања, статистичка разлика је изостала за све поређене домене између пилот експеримента 1А и пилот експеримента 1Б. Било који вид модификације умањује могућност настанка разрешеног слагања без обзира на редослед конјунката (ФН и НФ).

Након урађених пилот експеримената препознали смо да оба типа модификације (модификација придевом за боје и дискурским придевима) имају исти утицај на настанак образаца слагања, али да ефекат дискурских придева достиже и статистичку значајност. Место модификације (модификован први / последњи / оба конјункта) значајно утиче на употребу образаца слагања, како потврђује већина поређених домена. Резултати пилот експеримената показали су да хијерархијска и линеарна блискост имају утицаја не само на слагање са најбољим кандидатом (хијерархијска блискост на слагање са првим конјунктом, а линеарна блискост на слагање са последњим конјунктом), него и на слагање са супротним (повећана линеарна дистанца између првог конјункта и глагола умањује шансу да први конјункт буде одабран за контролора слагања). Овакви резултати разликују се од тврдњи изнетих у раду Марушич и др. (2015) да хијерархијска и линеарна дистанца оперишу у два различита граматикума. Наша је претпоставка, стога, да постоји једна грамика у оквиру које хијерархијска и линеарна дистанца учествују у некој врсти такмичења приликом одеђивања контролора слагања, што смо испитали експериментом 1В. У експерименту 1В сви критични примери представљали су примере природне конјункције, што није био случај у пилот експериментима. Поред овога, у експерименту 1В примери су адекватно распоређени у 6 листа, што није био случај у пилот експериментима, те на овај начин проверавамо и да ли су у пилот експериментима особине конкретних стимулуса утицале на резултате, односно контролисањем овог фактора проверавамо јесу ли резултати поуздани.

Експеримент 1В спроведен је како би се проверила:

- 1) хипотезе (1) која тврди да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Предикција ове хипотезе је да ће увек бити само слагања са последњим чланом конјункције;
- 2) хипотезе (2) која претпоставља да је слагање осетљиво искључиво на хијерархијске односе. Предикција ове хипотезе је да ће увек бити само слагања са првим чланом, те да ће услед повећања хијерархијске дистанце између првог члана конјункције и глагола доћи до смањења хијерархијског слагања, у прилог разрешеног.

- 3) комбиноване хипотезе која предвиђа да хијерархијска и линеарна дистанца заједно одређују контролора слагања у роду у оквиру једне граматике. Предикција ове хипотезе је да је линеарна дистанца, као јачи фактор, у највећем броју случајева победи над хијерархијском дистанцом, те да се ово надметање дешава приликом одређивања било првог, било последњег члана конјункције за контролора слагања у роду.
- 4) хипотезе (3) која предвиђа да проминентност чини конјункт јачим контролором слагања. Предикција ове хипотезе је да постоји већа шанса да се глагол сложи у роду са чланом конјункције који је модификован јер је проминентнији него са немодификованим чланом.

У наставку наводимо дизајн, процедуру, резултате и дискусију за модификаторски експеримент 1В.

3.4.1. Модификаторски продукцијски експеримента 1В: дизајн

Експеримент 1В је продукцијски експеримент, који је, као и претходна два пилот модификаторска експеримента, спроведен коришћењем онлајн платформе *Ibex Farm*. Експеримент 1В је дизајниран по узору на методологију кориштену у Вилер Голд и др. (2016).

Експериментом 1В тестирано је које обрасце слагања користе изворни говорници српског језика када слажу глагол са координираним субјектом који се састоји из модификованих именица женског и средњег рода у оба могућа редоследа. Реч је о неживим именицама које су у множини. У наставку овог поглавља ближе објашњавамо како је изгледао експериментални материјал.

Експеримент 1В садржи 6 услова, а сваки услов тестира се са по 6 примера (в. услове 139–144 и примере за сваки од услова). Укупан број примера у експерименту 1В је 72, и то 36 критичних стимулуса и 36 филера.

139. Први услов укључује координирани субјекат чији је први члан конјункције женског рода и модификован је док је последњи члан средњег рода и немодификован је (1ФН).⁵³

Модел реченица: Буквар је послат на копирање

Супституент: Извесне гаранције и упутства

140. Други услов укључује координирани субјекат чији је први члан конјункције женског рода и немодификован је док је последњи члан средњег рода и модификован је (2ФН).

Модел реченица: Котур је заборављен у радњи

Супституент: Игле и наведена клупка

141. Трећи услов укључује координирани субјекат чија су чланови дати у редоследу женски – средњи род и модификовани су (ОбаФН).

Модел реченица: Браник је упрљан житким блатом

Супституент: Наведене таблице и наведена светла

142. Четврти услов укључује координирани субјекат чији је први члан конјункције средњег рода и модификован је док је последњи члан женског рода и немодификован је (1НФ).

Модел реченица: Бубањ је изгубљен без трага

Супституент: Одређена виолончела и виоле

143. Пети услов укључује координирани субјекат чији је први члан конјункције средњег рода и немодификован је док је последњи члан женског рода и модификован је (2НФ).

Модел реченица: Извор је насликан на платну

Супституент: Имања и поменуте викендице

144. Шести услов укључује координирани субјекат чија су чланови дати у редоследу средњи – женски род и модификовани су (ОбаНФ).

Модел реченица: Крејон је узет из шминкернице

⁵³ После сваког услова стоји скраћеница коју ћемо надаље употребљавати у раду: нпр. 1ФН – модификован први конјункт координираног субјекта кога чине први конјункт женског рода и последњи конјункт средњег рода.

Супституент: Извесна белила и извесне оловке

Примери су адекватно распоређени у 6 листа како би се избалансирала модификација и редослед родова. Ово илуструјемо на примеру првог услова из листе 1 који укључује координирани субјекат чији је први члан средњег рода и модификован је, док је други члан женског рода и немодификован је (в. најпре 145 где је дато 6 примера којима се тестира услов 1НФ, а онда в. 146 како је први пример из овог услова излистан у 6 различитих листа, при чему је у свакој од листа њиме тестиран други услов; на крају в. распоред по листама за сваки од примера из услова 1НФ 147–151).

145. Услов у коме је први члан конјункције средњег рода и модификован је, док је последњи члан женског рода и немодификован је (1НФ)

1НФ1: Извесна упутства и гаранције

1НФ2: Одређена поглавља и секције

1НФ3: Поменута писма и поруке

1НФ4: Дотична купатила и кухиње

1НФ5: Конкретна возила и машине

1НФ6: Наведена платна и графике

146. Модел реченица: Буквар је послат на копирање.

Листа 1: 1НФ1 Извесна упутства и гаранције

Листа 2: 2НФ1 Упутства и извесне гаранције

Листа 3: ОБАНФ1 Извесна упутства и извесне гаранције

Листа 4: 1ФН1 Извесне гаранције и упутства

Листа 5: 2ФН1 Гаранције и извесна упутства

Листа 6: ОБАФН1 Извесне гаранције и извесна упутства

147. Модел реченица: Роман је превођен недељама.

Листа 1: 1НФ2 Одређена поглавља и секције

Листа 2: 2НФ2 Поглавља и одређене секције

Листа 3: ОБАНФ2 Одређена поглавља и одређене секције

Листа 4: 1ФН2 Одређене секције и поглавља

Листа 5: 2ФН2 Секције и одређена поглавља
Листа 6: ОБАФН2 Одређене секције и одређена поглавља

148. Модел реченица: Извештај је украден из фиоке.

Листа 1: 1НФ3 Поменуто писма и поруке
Листа 2: 2НФ3 Писма и поменуте поруке
Листа 3: ОБАНФ3 Поменуто писма и поменуте поруке
Листа 4: 1ФН3 Поменуте поруке и писма
Листа 5: 2ФН3 Поруке и поменуто писма
Листа 6: ОБАФН3 Поменуте поруке и поменуто писма

149. Модел реченица: Улаз је очишћен прошлог петка.

Листа 1: 1НФ4 Дотична купатила и кухиње
Листа 2: 2НФ4 Купатила и дотичне кухиње
Листа 3: ОБАНФ4 Дотична купатила и дотичне кухиње
Листа 4: 1ФН4 Дотичне кухиње и купатила
Листа 5: 2ФН4 Кухиње и дотична купатила
Листа 6: ОБАФН4 Дотичне кухиње и дотична купатила

150. Модел реченица: Камион је уклоњен са тржишта.

Листа 1: 1НФ5 Конкретна возила и машине
Листа 2: 2НФ5 Возила и конкретне машине
Листа 3: ОБАНФ5 Конкретна возила и конкретне машине
Листа 4: 1ФН5 Конкретне машине и возила
Листа 5: 2ФН5 Машины и конкретна возила
Листа 6: ОБАФН5 Конкретне машине и конкретна возила

151. Модел реченица: Рад је поклоњен након изложбе.

Листа 1: 1НФ6 Наведена платна и графике
Листа 2: 2НФ6 Платна и наведене графике

Листа 3: ОБАНФ6	Наведена платна и наведене графике
Листа 4: 1ФН6	Наведене графике и платна
Листа 5: 2ФН6	Графике и наведена платна
Листа 6: ОБАФН6	Наведене графике и наведена платна

Експеримент 1В садржи две независне и једну зависну варијаблу. У експерименту 1В прва независна варијабла је место модификације и има три нивоа: 1) модификован први конјункт, 2) модификован последњи конјункт 3) модификована оба конјункта. Друга независна варијабла је редослед вредности родова и има два нивоа: један код ког је први конјункт женског, а други је средњег рода (ФН), и други код ког је први конјункт средњег, а други женског рода (НФ). Зависна варијабла је образац слагања и има три нивоа: слагање са првим конјунктом, слагање са последњим конјунктом и разрешено слагање.

Како смо већ навели, примери су распоређени у 6 листа, а сваку листу урадило је по 5 испитаника, те је укупан број испитаника који су учествовали у експерименту 30. Испитаници су изворни монолингвални говорници српског језика у раним двадесетим годинама, без експлицитног лингвистичког образовања у последњих пет година, студенти Универзитета у Нишу.

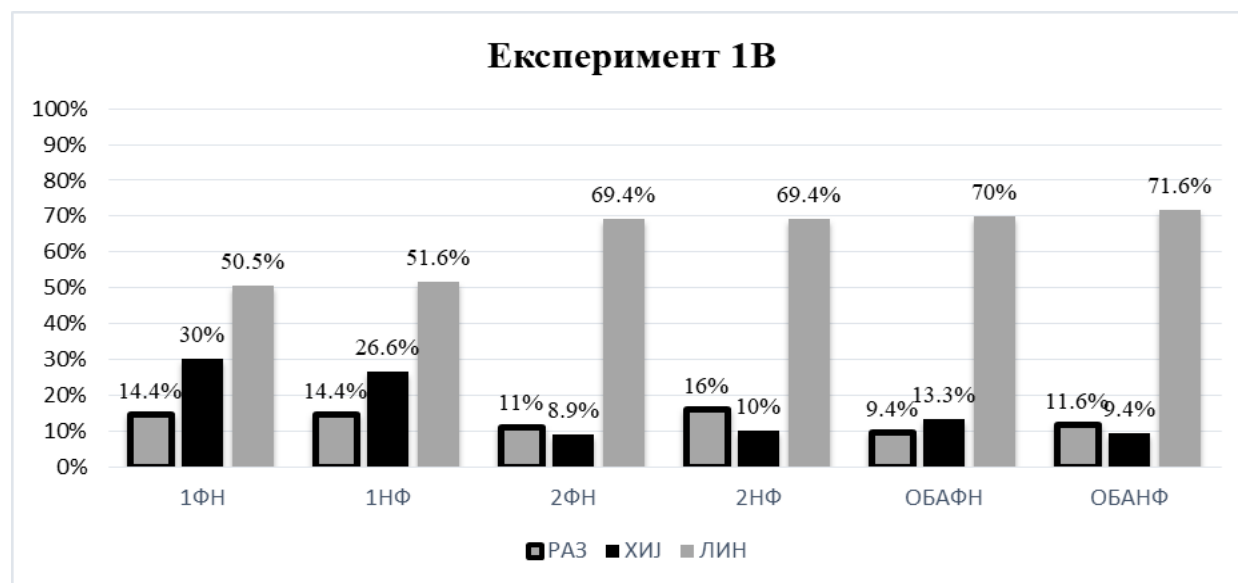
Процедура за спровођење модификаторског продукцијског експеримента 1В иста је као процедура за претходно дискутоване продукцијске експерименте. У овом експерименту супституент је координирани субјекат модификован на један од шест начина, што смо илустровали примерима 139–144.

3.4.2. Модификаторски продукцијски експеримента 1В: резултати

У овом делу наводимо резултате продукцијског модификаторског експеримента 1В. Број одговора које су испитаници продуковали за сваки од образаца слагања претворили смо у проценте и резултати су представљени у Табели 17 и у Графикону 18 (в. Графикон 18 на коме је дат проценат продукованих одговора за сваки од образаца слагања у оквиру сваког од 6 тестираних услова: 1ФН, 1НФ, 2ФН, 2НФ, ОбаФН, ОбаНФ).

	1ФН	1НФ	2ФН	2НФ	ОБАФН	ОБАНФ
РАЗ	14,4%	14,4%	11%	16%	9,4%	11,6%
ХИЈ	30%	26,6%	8,9%	10%	13,3%	9,4%
ЛИН	50,5%	51,6%	69,4%	69,4%	70%	71,6%

Табела 17 са процентима за експеримент 1В

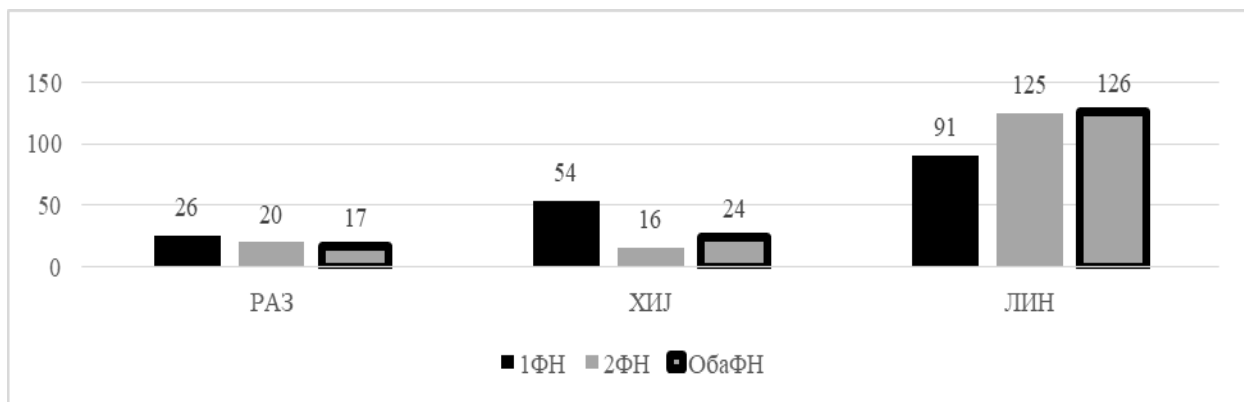
Графикон 18 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1В

Поређењем резултата који су представљени у Графикону 18 примећујемо да је и у експерименту 1В потврђено оно што је забележено двама пилот продукцијским модификаторским експериментима (експеримент 1А и 1Б): слагање глагола у роду са последњим чланом је најчешће употребљен образац слагања без обзира на место модификације и на редослед вредности рода (распон од 50,5% до 71,6%). Резултати експеримента 1В показују и да је овај образац, иако најчешће употребљен, умањен за услове у којима је слагање глагола у роду са првим чланом најјаче (за услов 1ФН, ЛИН=50,5%, ХИЈ=30%; за услов 1НФ, ЛИН=51,6%, ХИЈ=26,6%). Слагање глагола у роду са првим чланом је пак умањено за услове у којима је слагање глагола са последњим чланом појачано (за услов 2ФН, ЛИН=69,4%, ХИЈ=8,9%; за услов 2НФ, ЛИН=69,4%, ХИЈ=10%). Ако се узме у обзир распон за разрешено слагање (најмањи проценат продукованих одговора 9,4%; највећи проценат продукованих одговора 16%), можемо

рећи да је овај образац значајно ређе употребљен него слагање глагола у роду са првим чланом и слагање са последњим чланом.

Статистичким тестовима као што су *Хи-квадрат* тест и *z-тест* чије резултате пријављујемо у наставку овог одељка проверено је да ли се употреба образаца слагања статистички значајно разликује у зависности од места модификације и редоследа вредности рода.

Хи-квадрат тестом проверили смо најпре да ли постоји разлика у употреби обрасца у коме се глагол слаже у роду са првим чланом, обрасца у коме се глагол слаже у роду са последњим чланом, и разрешеног слагања за услов у коме су модификовани чланови дати у редоследу женски – средњи род. Хи-квадрат тест за поређене узорке потврђује да постоји ефекат места модификације и да је статистички значајан $\chi^2(4, N = 499) = 33,93, p < 0,0001$ (в. Графикон 19 на коме је представљен број продукованих одговора за сваки од образаца слагања).⁵⁴

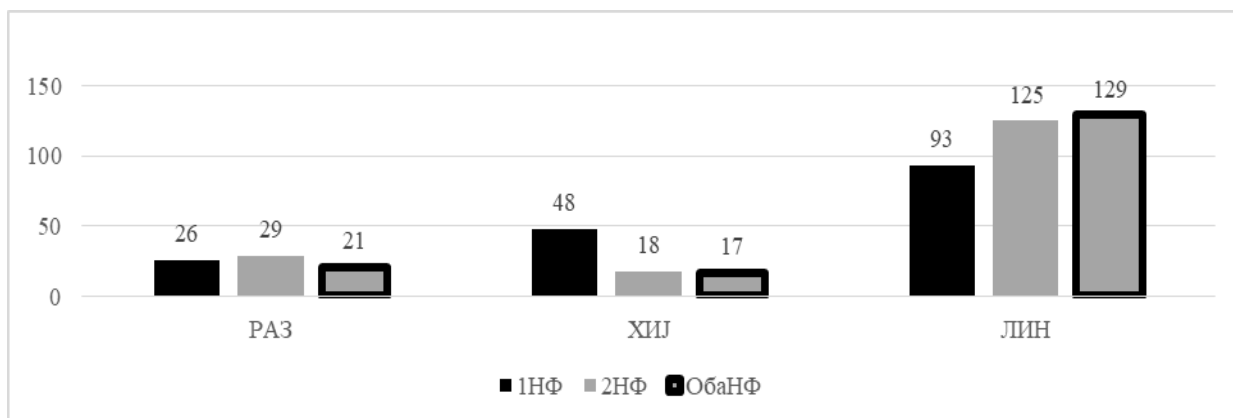

Графикон 19

Резултати *Хи-квадрат* теста потврђују да постоји статистички значајна разлика и између употребе разрешеног слагања, слагања глагола у роду са првим чланом и слагања са последњим чланом у зависности од тога да ли је модификован први, последњи или оба

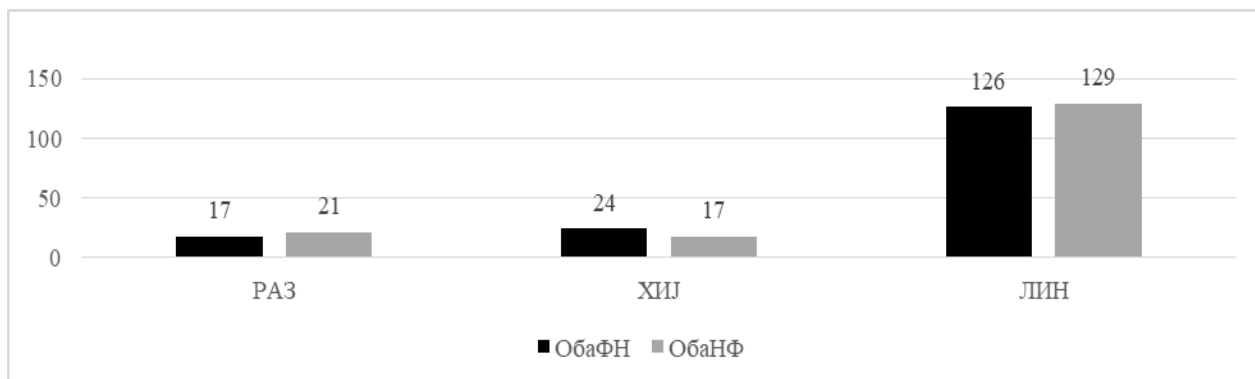
⁵⁴ Да подсетимо, на сваком од графикана који прати резултате Хи-квадрат теста наведен је број продукованих одговора за сваки од образаца слагања.

члана дати у редоследу средњи – женски род: $\chi^2(4, N = 506) = 30,52, p < 0,000003$ (в. Графикон 20).

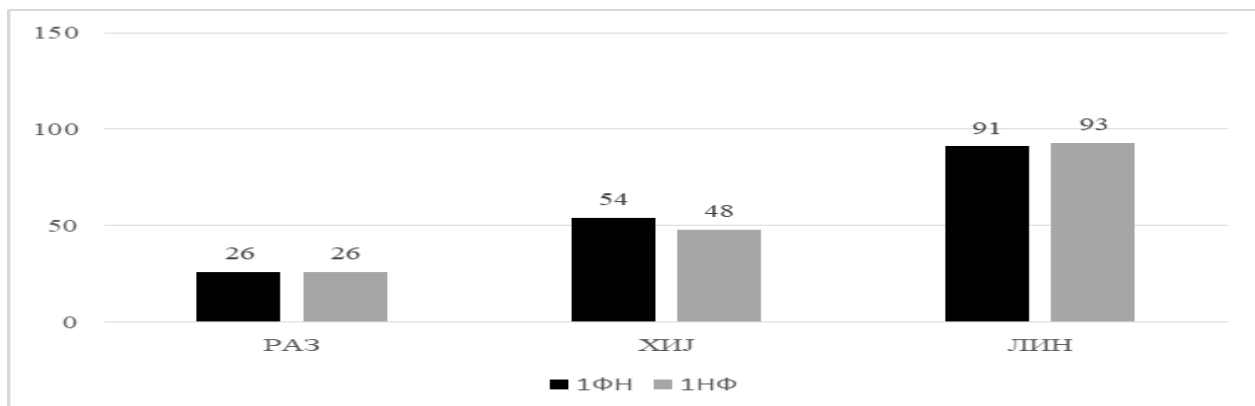

Графикон 20

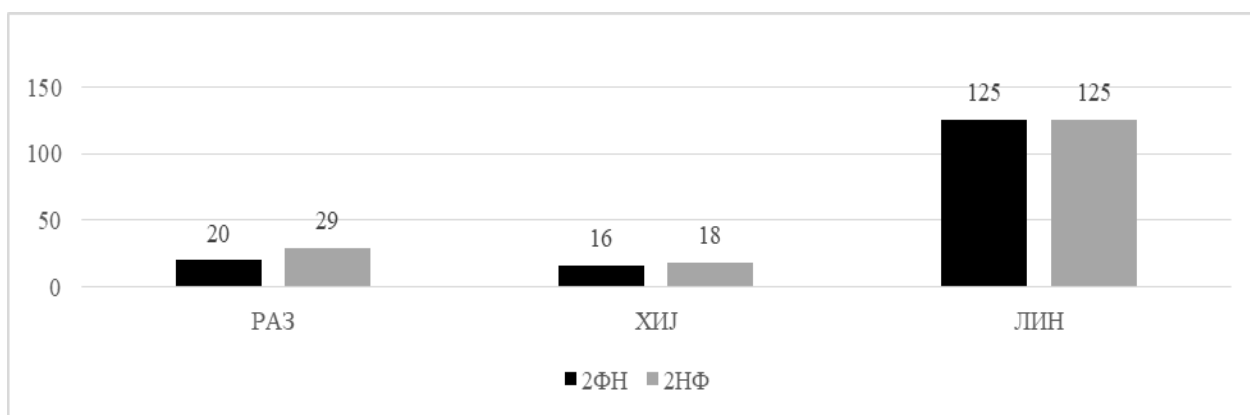
Резултати *Chi-квaдрaт* теста потврђују да не постоји интеракција између редоследа чланова конјункције и места модификације: када су оба члана конјункције модификована, $\chi^2(2, N = 334) = 1,65, p < 0,4$ (в. Графикон 21 на коме је приказан број продукованих одговора за сваки од образаца слагања); када је први члан конјункције модификован, $\chi^2(2, N = 338) = 0,32, p < 0,8$ (в. Графикон 22); када је последњи члан конјункције модификован, $\chi^2(2, N = 333) = 1,40, p < 0,5$ (в. Графикон 23). Слагање глагола у реду са последњим чланом се најчешће јавља без обзира на редослед чланова конјункције и на место модификације, док разрешено и слагања глагола у реду са првим чланом значајно ређе.

Графикон 21

Графикон 22

Графикон 23

Урадили смо *z-тест* и резултати су представљени у Табели 18. Уколико ефекат није статистички значајан, поље је обојено сивом бојом. У наставку реферишемо на домене који су се показали као статистички значајни, а у делу *Дискусија* резултате статистичког теста коментаришемо у контексту предикција и хипотеза које су тестиране овим експериментом.

Тип слагања	1FN: 2FN	1FN: ОбаFN	2FN: Оба FN	1NF: 2NF	1NF : Оба NF	2NF: ОбаNF	1FN: 1NF	2FN:2NF	ОбаFN: ОбаNF
XIJ	Z=4,827 p<0,0001	Z=3,511 p<0,0001		Z=3,841 p<0,0001	Z=4,013 p<0,0001				
LIN	Z=-2,349 p<0,02	Z=-2,414 p<0,02		Z=-2,196 p<0,03	Z=-2,456 p<0,01				
PA3									

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Табела 18 – резултати *z-теста* за експеримент 1В

Како резултати *z-теста* показују, статистички се значајно разликује употреба слагања глагола у роду са првим чланом у зависности од места модификације, и то тако што се овај образац чешће јавља:

- 1) када је први конјункт координираног субјекта модификован него када је последњи конјункт модификован (за редослед 1ФН : 2ФН, $p < 0,0001$, $Z=4,8$, и за редослед 1НФ : 2НФ, $p < 0,0001$, $Z=3,8$),
- 2) када је први конјункт координираног субјекта модификован него када су оба конјункта модификована (за редослед 1ФН : ОбаФН, $p < 0,0001$, $Z=3,5$, и за редослед 1НФ : ОбаНФ, $p < 0,0001$, $Z=4$).

Што се тиче слагања глагола у роду са последњим чланом, говорници су већи број реченица са овим обрасцем продуковали:

- 1) када је последњи конјункт модификован него када је први конјункт модификован (за редослед 1ФН : 2ФН, $p < 0,02$, $Z=-2,3$, и за редослед 1НФ : 2НФ, $p < 0,03$, $Z=-2,2$),
- 2) када су оба конјункта модификована (за редослед 1ФН : ОбаФН, $p < 0,02$, $Z=-2,4$, и за редослед 1НФ : ОбаНФ, $p < 0,01$, $Z=-2,4$) него када је први конјункт модификован.

Код разрешеног слагања није забележена статистички значајна разлика нити за један домен поређења – разрешено слагање су говорници подједнако често употребљавали без обзира на место модификације.

3.4.3. Модификаторски продукцијски експеримента 1В: дискусија

Размотрићемо резултате прво из перспективе одвојених граматика, а онда из перспективе једне граматике код које су фактори укрштени.

Хипотеза (1) предвиђа да је линеарна блискост фактор, те да ће бити само слагања са последњим чланом конјункције. Како резултати нашег експеримента показују, образац у коме се глагол слаже са последњим чланом у роду јесте најчешће употребљен

образац, али и слагање са првим чланом и разрешено слагање документовани су обрасци, што хипотеза (1) не може да објасни без хипотезе (2).

Хипотеза (2) предвиђа да је слагање осетљиво искључиво на хијерархијске односе. Предикција ове хипотезе је да ће увек бити само слагања са првим чланом, те да ће услед повећања хијерархијске дистанце између првог члана конјункције и глагола доћи до раста броја неуспешних слагања са првим чланом конјункције, и то у корист разрешеног слагања. Наши резултати ово негирају: хијерархијског слагања је више када је први члан конјункције модификован (в. Табелу 18) него када је модификован други, или оба. Пошто наши резултати показују да повећана хијерархијска дистанца између првог модификованог члана конјункције и глагола не умањује хијерархијско слагање, онда постоје две могућности за тумачење резултата. Прва могућност је да хијерархијска структура не утиче на слагање, док је друга да хијерархијска структура утиче, али да именица није извор обележја за слагање, већ конјункцијска фраза која је преузела обележја именице, а да хијерархијског слагања има више када је модификован први него када је модификован последњи конјункт или оба конјункта – због утицаја линеарне блискости, разматране у вези са хипотезом (1).

Комбинована хипотеза предвиђа да линеарна и хијерархијска дистанца делују у оквиру једне граматике. Модификација има само један начин да утиче на линеарну блискост – модификација последњег члана конјункције чини први члан конјункције линеарно даљим. Линеарна блискост последњег члана конјункције се никаквом преноминалном модификацијом не мења. Статистичким тестом је потврђена значајност ефекта: образац у коме се глагол слаже у роду са првим чланом чешће се употребљава када је модификован први члан него када је модификован последњи члан конјункције или када су модификована оба члана ($p < 0,0001$, в. Табелу 18 у којој је потврђена разлика за оба редоследа: и за ФН и за НФ). Статистичким тестом је потврђено да се слагање глагола у роду са последњим чланом значајно мање употребљава када је модификован први члан него када је модификован последњи члан или оба члана конјункције (за 1ФН:2ФН и 1ФН:ОБАФН, $p < 0,02$; за 1НФ:2НФ, $p < 0,03$ и за 1НФ:ОБАНФ, $p < 0,01$). Дакле, линеарно слагање је увећано када се линеарно други најближи конјункт удаљи услед модификације последњег конјункта, односно умањено када се удаљеност првог конјункта

минимизује (онда када је само он модификован услов 1ФН и 1НФ, као у поновљеним примерима 90–92). Што се разрешеног слагања тиче, није забележена значајна разлика у односу на тестиране услове. Комбинована хипотеза је потврђена.

90. Извесна писма и коверте су развојена / радвојене / раздвојени.
 1 2 3 4 5

91. Писма и извесне коверте су развојена / радвојене / раздвојени.
 1 2 3 4 5

92. Извесна писма и извесне коверте су развојена / радвојене / раздвојени.
 1 2 3 4 5 6

Хипотеза (3) предвиђа да проминентност чини конјункт јачим контролором слагања. Ако је проминентност фактор који значајно мења размеру слагања са првим чланом конјункције, овог обрасца слагања би требало да је више када је први члан модификован него када су оба члана модификована или је само последњи члан модификован. Наши резултати ово потврђују (в. Табелу 18). Ако претпоставимо да проминентност значајно утиче на пропорцију слагања са последњим чланом конјункције, овог обрасца би требало да је више када је последњи члан модификован, него када је само први члан модификован, што резултати z-теста потврђују. Овог обрасца би требало да је више и када је последњи члан модификован, него када су оба члана модификована. Резултати z-теста ово не потврђују (в. табелу 18). Ако се узме у обзир да модификовани конјункт постаје проминентнији, разрешеног слагања би требало да је мање него слагања са првим или слагања са последњим чланом јер услед модификације модификовани конјункт постаје бољи извор слагања него конјункцијска фраза. Наши резултати ово делимично потврђују (в. Графикон 18, у коме је дата размера образаца слагања у процентима и Табелу 18, у којој нема статистички значајне разлике код разрешеног слагања). Хипотеза (3) је одбачена јер помоћу ове хипотезе не може да се објасни зашто је линеарно слагање увек најјаче. Како на ово питање одговор даје хипотеза (1), можемо рећи да је хипотеза (3) одржива само у комбинацији са хипотезом (1).

Утицај хијерархијске и линеарне дистанце, проминентности и редоследа вредности родова на распоред образаца слагања

Статистичким тестом потврђено је да интеракција између редоследа родова и места модификације не достиже статистичку значајност код слагања са првим чланом конјункције: 1ФН:1НФ, 2ФН:2НФ, ОбаФН:ОбаНФ ($p > 0,05$, в. Табелу 18). Редослед вредности родова не утиче значајно ни на пропорцију слагања са последњим чланом конјункције, што потврђује изостанак статистички значајне разлике (в. табелу 18 и резултате за поређење следећих услова: 1ФН:1НФ, 2ФН:2НФ и ОбаФН:ОбаНФ).

Слагање глагола са првим чланом координираног субјекта је најјаче када је први конјункт други по реду линеарно најближи конјункт, док је хијерархијска дистанца између првог конјункта и глагола повећана (услови 1ФН и 1НФ). Повећање линеарне дистанце између првог конјункта и глагола када су оба конјункта модификована или када је последњи конјункт модификован умањује шансу да први конјункт буде одабран за контролора слагања (први конјункт од глагола дели само последњи конјункт у услову ModC1C2 V, док у условима ModC1ModC2 V и C1ModC2 V – последњи конјункт и модификатор). Пошто је слагање глагола са првим чланом координираног субјекта најчешће употребљено када је модификован први конјункт и самим тим проминентнији него последњи или оба конјункта, чини се да је проминентност фактор који значајно мења пропорцију слагања глагола са првим чланом координираног субјекта (услов 1ФН:2ФН и услов 1НФ:2НФ; услов 1ФН: ОбаФН и услов 1НФ:ОбаНФ, в. Табелу 18). Ипак, иста ова значајност објашњена је и у одсуству хипотезе (3) самом хипотезом (1).

Резултати *z-теста* показују да се слагање са последњим чланом конјункције значајно чешће јавља када је последњи конјункт модификован или када су оба конјункта модификована него када је модификован први конјункт. С обзиром на то да је слагање са последњим чланом конјункције статистички значајно више продуковано када је повећана хијерархијска дистанца између последњег конјункта и глагола, док је линеарна дистанца непромењена, на јачање овог обрасца слагања значајно утиче повећана хијерархијска дистанца. Пошто се слагање са последњим чланом конјункције статистички значајно чешће јавља када је последњи конјункт модификован него када је модификован само

први конјункт, али не и када су оба конјункта модификована, проминентност није фактор који значајно утиче на размеру овог обрасца слагања.

Како резултати *z-теста* показују, код разрешеног слагања статистички значајна разлика изостала је за све домене поређења. Разрешено слагање се подједнако често употребљава, без обзира на место модификације и на редослед вредности рода.

Наши резултати су у складу са два могућа комбинацијама тестираних хипотеза. Обе комбинације укључују хипотезу (1) према којој линеарна блискост одређује контролора слагања. Једна од њих хипотезу (1) комбинује са хипотезом (2), и њу смо мотивисани сличношћу ових двеју хипотеза (обе се заснивају на блискости, једна на хијерархијској, друга на линеарној) назвали комбинованом хипотезом. Друга хипотезу (1) комбинује са хипотезом (3). Прва комбинација је природна и на неки начин очекивана: ако је блискост фактор који одређује контролора слагања, а језик даје основ за два начина срачунавања блискости – хијерархијски и линеарни – онда се очекује да обе ове димензије блискости учествују у одређивању контролора слагања. Друга комбинација је методолошки нешто комплекснија, јер укључује две појаве различите природе: линеарну блискост и истакнутост, те је тиме и методолошки мање пожељна.

4. СЛАГАЊЕ ГЛАГОЛА СА (НЕ)МОДИФИКОВАНИМ КООРДИНИРАНИМ СУБЈЕКТОМ: МОДИФИКАТОРСКИ ПРОДУКЦИЈСКИ ЕКСПЕРИМЕНТ 1А, ЕКСПЕРИМЕНТ 1Б, ЕКСПЕРИМЕНТ 1В И ЕКСПЕРИМЕНТ ВИЛЕР ГОЛД И ДР. (2016)

У овом делу поредимо резултате наших продукцијских модификаторских експеримената (експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В) и резултате експеримента о коме извештавају Вилер Голд и др. (2016) како бисмо утврдили да ли ефекат модификације значајно мења учешће образаца слагања у односу на слагање глагола са немодификованим координираним субјектом, и да ли га мења у складу са предикцијама хипотеза које тестирамо.⁵⁵ Ово поглавље је организовано на следећи начин: први одељак пореди експеримент 1А са експериментом Вилер Голд и др. (2016), други одељак експеримент 1Б, трећи експеримент 1В, а четврти одељак сумира резултате поређења експеримента Вилер Голд и др. (2016) и свих наших експеримената.

Посебно поредимо резултате експеримента 1А и експеримента Вилер Голд и др. (2016) и експеримента 1Б и експеримента Вилер Голд и др. (2016) јер смо у експерименту 1А и у експерименту 1Б тестирали и ефекат типа модификације (придеви за боје и дискурсни придеви) на учешће образаца слагања. На овај начин желели смо да утврдимо да ли постоји разлика у погледу доприноса који различит тип модификације има по образце слагања у односу на слагање глагола са немодификованим координираним субјектом.

Поредимо и резултате експеримента 1В и експеримента Вилер Голд и др. (2016) јер смо у експерименту 1В контролисали варијаблу природност конјункције. Како смо већ навели, у експерименту 1В модификација и редослед родова балансирани су и адекватно распоређени у 6 листа, што није био случај у пилот експериментима

⁵⁵ Да подсетимо, нашим експериментима тестира се слагање глагола са координираним модификованим субјектом, док Вилер Голд и др. (2016) испитују слагање глагола са координираним немодификованим субјектом. Вилер Голд и др. (2016) истраживање покрива центре у у Нишу, Новом Саду, Загребу, Задру, Сарајеву и у Новој Горици. Напомињемо да резултате наших експеримената поредимо са резултатима експеримената спроведених у оквиру центра у Нишу, док остале центре не узимамо у обзир.

(експеримент 1А и експеримент 1В). То је још један разлог да посебно упоредимо и резултате експеримента 1В са резултатима експеримента Вилер Голд и др. (2016), као и да на крају упоредимо резултате пилот експеримената и експеримента 1В са резултатима експеримента Вилер Голд и др. (2016) како бисмо изнели закључке о слагању глагола у роду са координираним (не)модификованим субјектом.

Поређењем резултата пилот експеримента са Вилер Голд и др. (2016) експериментом и резултата експеримента 1В са Вилер Голд и др. (2016) експериментом потражили смо и одговор на значајно питање да ли је за слагање глагола са првим чланом координираног субјекта релевантна именица која је извор обележја, или конјункт који је домен у коме се та обележја директно шире и на чијем нивоу се надмећу са последњим конјунктом. Уколико је за слагање релевантна именица која је извор обележја, онда ће повећање хијерархијске дистанце између именице у оквиру првог модификованог члана и глагола умањити слагање са овим чланом (1ФН насупрот ФН и 1НФ насупрот НФ). Ако је релевантан конјункт који је домен у коме се та обележја директно шире и на чијем нивоу се надмећу са последњим конјунктом, модификација првог члана неће умањити шансу да овај члан постане контролор слагања. Овим питањима посветили смо значајно место у дискусијама за свако од поређења.

Подсећамо да је методологија свих наших продукцијских експеримената одређена по узору на методологију кориштену у експерименту Вилер Голд и др. (2016): процедура за спровођење експеримента је идентична. Вилер Голд и др. (2016) истраживање је спроведено у новембру и децембру 2014. године, а наше истраживање у новембру и децембру 2016. године, у априлу и мају 2017. године, и у марту 2018. године. У оба истраживања испитаници су студенти Универзитета у Нишу, нелингвисти, изворни монолингвални говорници без експлицитног лингвистичког образовања у последњих пет година.

4.1. Пилот модификаторски експеримент 1А и експеримент Вилер Голд и др. (2016)

У овом делу поредимо резултате пилот модификаторског експеримента 1А и резултате експеримента Вилер Голд и др. (2016). У експерименту 1А учествовало је 36 испитаника, а у експерименту Вилер Голд и др. (2016) 30 испитаника.⁵⁶

Експериментом 1А тестирано је слагање глагола са модификованим координираним именицама датим у редоследу женски – средњи род множине, док је у експерименту Вилер Голд и др. (2016) истраживано слагање глагола са немодификованим координираним именицама датим у редоследу женски – средњи род множине.⁵⁷ Контрастирањем података из експеримента 1А и експеримента о коме извештавају Вилер Голд и др. (2016) тестирали смо хипотезу (1), хипотезу (2), комбиновану хипотезу, и хипотезу (3).

Експеримент 1А садржи три услова: модификација првог конјункта дискурским придевом / придевом за боје (Дис/БојФН), модификација последњег конјункта дискурским придевом / придевом за боје (ФДис/БојН) и модификација оба конјункта (Дис/БојФДис/БојН), што поредимо са једним од услова из експеримента Вилер Голд и др. (2016): координиране немодификоване именице женског и средњег рода множине (ФН). У табели су дате предикције хипотезе (1), хипотезе (2), комбиноване хипотезе, и хипотезе (3) о учешћу образаца слагања у условима модификације (експеримент 1А) у односу на слагање са немодификованим конјунктима (Вилер Голд и др. 2016

⁵⁶ Различит број испитаника не представља проблем за поређење јер смо користили *z-тест* за два независна узорка у коме се пореди однос између броја реализација у једном догађају и укупног могућег броја реализација за тај догађај (експеримент 1А: 36 испитаника и 6 примера за један услов укупно 216 могућих реализација) са бројем реализација у другом догађају и укупног могућег броја реализација за тај догађај (Вилер Голд и др. 2016 експеримент: 30 испитаника и 6 примера за један услов укупно 180 могућих реализација).

⁵⁷ У овом делу реферишемо само на резултате за слагање глагола са немодификованим координираним именицама женског и средњег рода док остале услове који су тестирани у експерименту Вилер Голд и др. (2016) не узимамо у обзир.

истраживање, в. Табелу 19, у којој се као основа узима експеримент Вилер Голд и др. 2016, а предициране разлике се односе на експеримент 1А).

У Табели 19 изнели смо какве промене се очекују код образаца слагања који настају као резултат слагања глагола са координираним модификованим члановима у односу на слагање глагола са координираним немодификованим члановима (Вилер Голд и др. 2016 експеримент). Навешћемо најпре предикције за обрасце слагања у зависности од тога да ли се посматра само дејство једног фактора (само деловање линеарне блискости по чисто линеарној хипотези или само деловање хијерархијске блискости по чисто синтаксичкој), а онда и предикције за обрасце слагања када се фактори надмећу. Под овим последњим подразумевамо могућност да линеарна блискост утиче и на слагање са последњим конјунктом и на слагање с првим конјунктом. Да подсетимо, у овоме раду полазимо од претпоставке базиране на основу ранијих истраживања да је линеарна блискост јачи фактор од хијерархијске блискости, те да услед надметања двају фактора линеарна блискост побеђује.

	Бој/ДисФН:ФН	ФБој/ДисН:ФН	Бој/ДисФБој/ДисН:ФН
Линеарна теорија Хипотеза (1)	Нема промене	Нема промене	Нема промене
Синтаксичка теорија Хипотеза (2)	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања	Нема промене	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања
Комбинована хипотеза	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим конјунктом
Когнитивна теорија Хипотеза (3)	Више слагања са првим конјунктом, мање разрешеног слагања, мање слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Више слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом

Табела 19

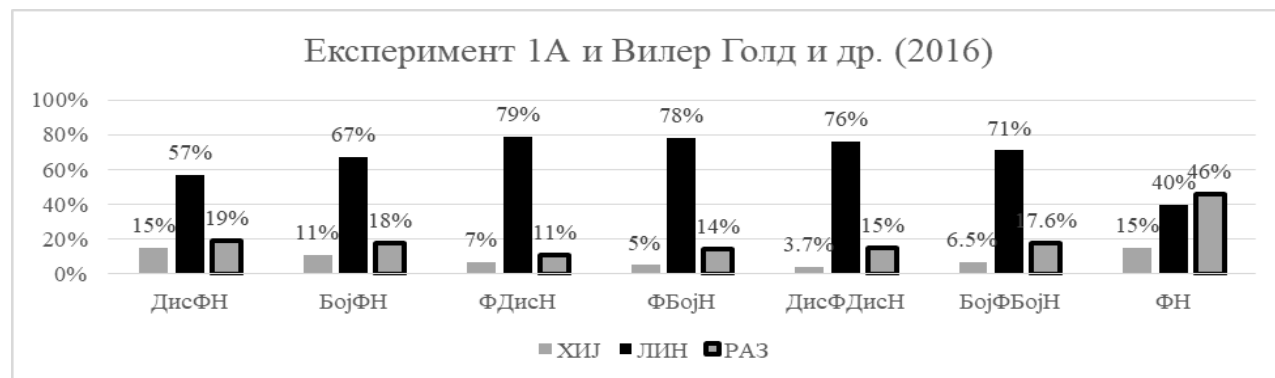
4.1.1. Пилот модификаторски експеримент 1А и експеримент Вилер
Голд и др. (2016): резултати

Графикон 24 и Табела 20 представљају проценат продукованих одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1А и у експерименту Вилер Голд и др. (2016). Разрешено слагање је у експерименту Вилер Голд и др. (2016) најчешће продукован образац (46%), други образац је слагање глагола у роду са последњим чланом конјункције (40%), док је најслабије продуковано слагање глагола у роду са првим чланом конјункције (15%). У експерименту 1А слагање глагола у роду са последњим чланом конјункције је најчешће продукован образац слагања без обзира на тип и место модификације, док је разрешено слагање умањено, што је различито од резултата експеримента Вилер Голд и др. (2016).

Слагање глагола у роду са првим чланом конјункције је слично продуковано када је први конјункт модификован бојом/дискурским придевом и када се координирани субјекат састоји из немодификованих конјунката, док је у осталим ситуацијама посведочено ниским нивоом учешћа у експерименту 1А.

	ДисФН	ДисФДисН	ФДисН	БојФН	БојФБојН	ФБојН	ФН
ХИЈ	15%	3,7%	7%	10,6%	6,5%	4,6%	15%
ЛИН	57%	76%	79%	67%	71,3%	78,2%	40%
РАЗ	19%	15,2%	11%	18%	17,6%	13,9%	46%

Табела 20 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1А и у експерименту Вилер Голд и др. (2016)

Графикон 24 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1А и у експерименту Вилер Голд и др. (2016)

Применили смо *z-тест* за две пропорције из два узорка како бисмо утврдили да ли резултати поређења двају експеримената показују статистички значајну разлику у употреби образаца слагања (в. Табелу 21 у којој су представљени резултати). Резултате ћемо прокоментарисати у делу *Дискусија*.

	БојФН : ФН	ФБојН : ФН	БојФБојН : ФН	ДисФН : ФН	ФДисН : ФН	ДисФДисН : ФН
ХИЈ		Z= -3,5 p < 0,0001	Z= -2,8 p < 0,006		Z = -2,6 p < 0,01	Z = -3,9 p < 0,0001
ЛИН	Z= 5,4 p < 0,0001	Z= 7,8 p < 0,0001	Z= 6,3 p < 0,0001	Z= 3,3 p < 0,001	Z= 9 p < 0,0001	Z= 7,2 p < 0,0001
РАЗ	Z= -6 p < 0,0001	Z= -7 p < 0,0001	Z= -6 p < 0,0001	Z= -5,8 p < 0,0001	Z= -7,8 p < 0,0001	Z= -6,7 p < 0,0001

Табела 21 – резултати *z-теста* за поређење Експеримента 1А и експеримента Вилер Голд и др. (2016)

4.1.2. *Пилот модификаторски експеримент 1А и Вилер Голд и др. (2016) експеримент: дискусија*

Хипотеза (1). Да подсетимо, ова хипотеза предвиђа да неће бити промена у размери линеарног слагања. Како резултати *z-теста* показују, слагање са последњим чланом конјункције статистички се значајно чешће употребљава у експерименту 1А него у Вилер Голд и др. (2016) експерименту. Резултати *z-теста* показују да ефекат било какве модификације статистички значајно увећава учешће линеарног слагања. Ова хипотеза не може самостално да објасни резултате за линеарно слагање, али ни резултате за преостала два обрасца слагања без хипотезе (2).

Хипотеза (2). Да подсетимо, ако се узме у обзир да је именица извор обележја за слагање, ова хипотеза предвиђа да повећана хијерархијска дистанца између именице у оквиру првог модификованог члана конјункције и глагола умањује шансу да се глагол сложи са њим. Резултати *z-теста* пак показују да је хијерархијско слагање слично употребљено за услов у коме је први члан координираног субјекта модификован и када чланови уопште нису модификовани ($p > 0,05$). Овакви резултати могу да се протумаче на два начина: хијерархијска дистанца није фактор који утиче на слагање са првим чланом,

или хијерархијска дистанца јесте фактор, али се глагол не слаже са именицом већ са конјункцијском фразом до које су се перколирала обележја именице. Спроведена статистичка анализа показала је да се слагање са првим чланом значајно чешће употребљава када су чланови немодификовани него када су оба члана модификована ($Z=-3,9$, $p<0,00$; $Z=-2,8$, $p<0,006$), што потврђује предикцију хипотезе (2). Слагање са првим чланом значајно се ређе употребљава и када је само последњи члан координираног субјекта модификован него када су чланови немодификовани (дискурсни придеви: $Z=-2,6$, $p<0,01$; придеви за боје: $Z=-3,5$, $p<0,0001$), што одбацује предикцију хипотезе (2) да би овог обрасца требало да је подједнако у тестираним условима. Главни ефекат који се препознаје код разрешеног слагања јесте слабљење овог конгруенцијског обрасца када се глагол слаже са координираним модификованим субјектом у односу на слагање глагола са немодификованим координираним субјектом (в. Табелу 20 и Табелу 22). Овакви резултати одбацују предикције хипотезе (2). Поред овога, хипотеза (2) не може да објасни случајеве слагања глагола у роду са последњим чланом конјункције без хипотезе (1).

Услов	Бој/ДисФН : ФН	ФБој/ДисН : ФН	Бој/ДисФБој/ДисН : ФН
Хипотеза (2) Слагање са првим чланом	Нулти резултат	Одбачена	Потврђена
Хипотеза (2) Разрешено слагање	Одбачена	Одбачена	Одбачена

Табела 22

Хипотеза (3). Како наши резултати показују, постоји подједнака шанса да први конјункт буде одабран за контролора слагања без обзира на то да ли је модификован или је немодификован (услов Бој/ДисФН и услов ФН), што одбацује предикцију хипотезе (3) да је модификовани конјункт проминентнији и бољи контролор слагања (в. Табелу 23). Спроведена статистичка анализа показала је да се слагање са првим чланом значајно чешће употребљава када су чланови немодификовани него када су оба члана модификована ($Z=-3,9$, $p<0,00$; $Z=-2,8$, $p<0,006$), што одбацује предикцију хипотезе (3). Резултати анализе показују да се слагање са првим чланом ређе употребљава када је последњи конјункт координираног субјекта модификован него када су конјункти

немодификовани, што потврђује предикције хипотезе (3) (дискурсни придеви: $Z=-2,6$, $p<0,01$; придеви за боје: $Z=-3,5$, $p<0,0001$). Како резултати *z-теста* показују, статистички значајна разлика за слагање са последњим чланом конјункције потврђена је за све домене поређења. Било који вид модификације јача слагање глагола у роду са последњим чланом у односу на слагање глагола са немодификованом координираним субјектом. Овај образац се чешће јавља када је последњи члан модификован и када су оба члана модификована него када је координирани субјекат немодификован, што потврђује предикције хипотезе (3). Слагање глагола у роду са последњим чланом је значајно јаче и када се глагол слаже са координираним субјектом чији је само први члан модификован, него када се слаже са немодификованим координираним субјектом, што одбацује предикцију хипотезе (3). Главни ефекат који се препознаје код разрешеног слагања јесте слабљење овог конгруенцијског обрасца када се глагол слаже са координираним модификованим субјектом у односу на слагање глагола са немодификованим координираним субјектом (в. Табелу 19), што потврђује предикције хипотезе (3). Ова хипотеза је одбачена, али ју је могуће одржати у комбинацији са хипотезом (1) (в. Табелу 23, у којој је наведено да ли су предикције потврђене).

	Бој/ДисФН : ФН	Бој/ДисФБој/ДисН : ФН	Бој/ДисФБој/ДисН : ФН
Хипотеза 3 Слагање са првим чланом	Нулти резултат	Потврђена	Одбачена
Хипотеза 3 Слагање са последњим чланом	Одбачена	Потврђена	Потврђена
Хипотеза 3 Разрешено слагање	Потврђена	Потврђена	Потврђена

Табела 23

Комбинована хипотеза. Ова хипотеза предвиђа да хијерархијска и линеарна блискост одређују избор контролора слагања у оквиру једне граматике, као и да линеарна блискост има превласт пред хијерархијском блискошћу приликом одређивања контролора слагања. Ако се узме у обзир да хијерархијска блискост именице одређује избор првог члана конјункције за контролора слагања, ова хипотеза предвиђа да ће бити

мање слагања са првим чланом конјункције за услов Дис/БојФН него за услов ФН, јер је именица у оквиру првог члана конјункције када је модификована хијерархијски даље од глагола него када није модификован. Наши резултати пак показују да постоји подједнака шанса да први конјункт буде одабран за контролора слагања без обзира на то да ли је модификован или немодификован. Овакви резултати указују да није релевантна именица као извор обележја, већ конјункт који је домен у коме се та обележја директно шире и на чијем нивоу се надмећу са последњим конјунктом. Поред овога, у оба случаја линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола је иста, те би требало да постоји подједнака шанса да буде одабран за контролора слагања. Слагање са првим чланом статистички се значајно чешће употребљава када су чланови конјункције немодификовани него када су оба члана модификована дискурским придевом/придевом за боје ($Z=-3,9$, $p<0,00$; $Z=-2,8$, $p<0,006$), или када је само последњи члан координираног субјекта модификован дискурским придевом или придевом за боје (дискурсни придеви: $Z=-2,6$, $p<0,01$; придеви за боје: $Z=-3,5$, $p<0,0001$). Онда када су оба члана модификована (Дис/БојФДис/БојФН), или када је само последњи члан координираног субјекта модификован, умањена је шанса да први члан буде одабран за контролора слагања јер је већа линеарна дистанца између њега и глагола него између немодификованог првог члана у услову ФН. И ови резултати иду у прилог хипотези да се линеарна и хијерархијска блискост надмећу код сваког члана конјункције као потенцијалног контролора слагања, уз већу снагу линеарне блискости. Што се тиче слагања са последњим чланом, било који вид модификације јача овај образац у односу на слагање глагола са немодификованом координираним субјектом, што потврђује предикције комбиноване хипотезе. Резултати статистичког теста показују да је разрешено слагање значајно ређе употребљено у условима модификације, а то је комбинована хипотеза и предвидела. Комбинована хипотеза је потврђена (в. Табелу 24 у којој смо навели да ли су предикције потврђене).

	Бој/ДисФН : ФН	Бој/ДисФБој/ДисН : ФН	Бој/ДисФБој/ДисН : ФН
Комбинована хипотеза Слагање са првим чланом	Нулта резултат	Потврђена	Потврђена
Комбинована хипотеза Слагање са последњим чланом	Потврђена	Потврђена	Потврђена
Комбинована хипотеза	Потврђена	Потврђена	Потврђена

Разрешено слагање			
-------------------	--	--	--

Табела 24

4.2. Пилот модификаторски експеримент 1Б и експеримент Вилер Голд и др. (2016)

Експериментом 1Б тестирано је слагање глагола са координираним модификованим именицама датим у редоследу средњи – женски род, док је у Вилер Голд и др. (2016) експерименту тестирано слагање глагола са координираним немодификованим именицама датим у редоследу средњи – женски род. Сви подаци који се тичу процедуре, а навели смо их у делу у коме поредимо експеримент 1А са Вилер Голд и др. (2016) експериментом, важе и овде, па их не понављамо.

Експеримент 1Б садржи три услова: модификација првог конјункта дискурским придевом / придевом за боје (Дис/БојНФ), модификација последњег конјункта дискурским придевом / придевом за боје (НДис/БојФ) и модификација оба конјункта (Дис/БојНДис/БојФ), што поредимо са једним од услова из експеримента о коме извештавају Вилер Голд и др. (2016): немодификовани конјункти дати у редоследу средњи – женски род множине (НФ). У Табели 25 су дате предикције хипотезе (1), хипотезе (2), хипотезе (3), и комбиноване хипотезе о учешћу образаца слагања у условима модификације (експеримент 1Б) у односу на слагање са немодификованим конјунктима (Вилер Голд и др. 2016 истраживање, в. Табелу 25).

	Бој/ДисНФ:НФ	НБој/ДисФ:НФ	Бој/ДисНБој/ДисФ:НФ
Линеарна теорија Хипотеза (1)	Нема промене	Нема промене	Нема промене
Синтаксичка теорија Хипотеза (2)	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања	Нема промене	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања
Комбинована хипотеза	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим

	последњим конјунктом	последњим конјунктом	конјунктом
Когнитивна теорија Хипотеза (3)	Више слагања са првим конјунктом, мање разрешеног слагања, мање слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Више слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом

Табела 25

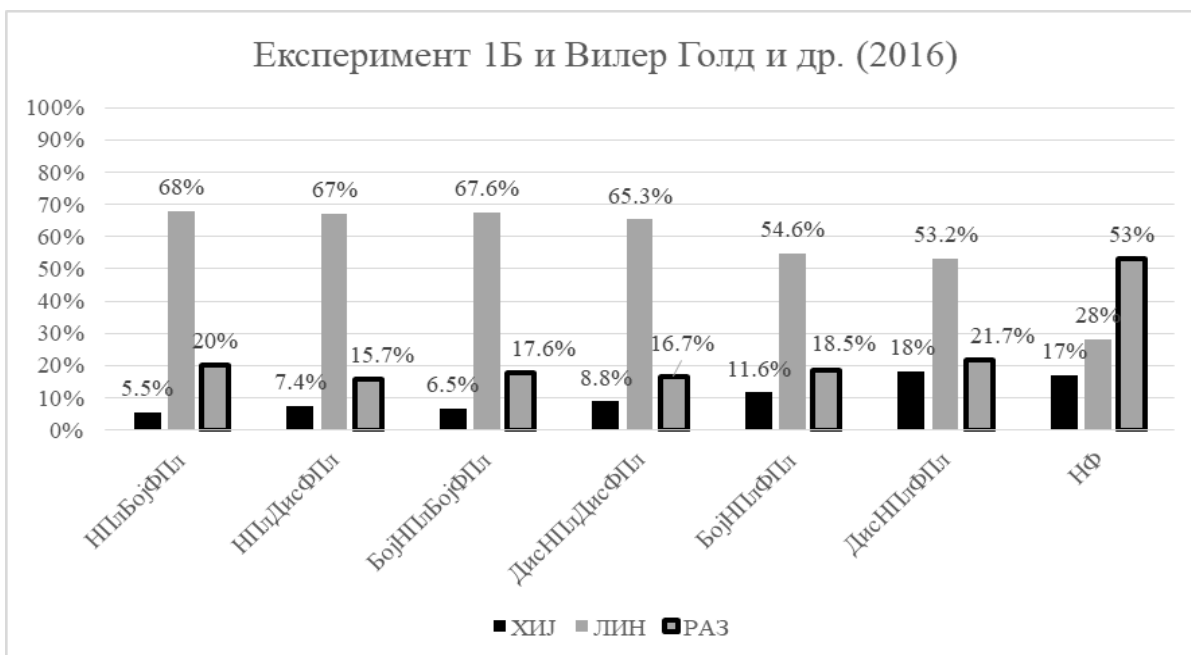
4.2.1. Пилот модификаторски експеримент 1Б и експеримент Вилер Голд и др. (2016): резултати

У Графикону 25 и у Табели 26 упоредили смо проценат продукуованих одговора у експерименту 1Б и у експерименту Вилер Голд и др. (2016) за сваки од образаца слагања. Све што смо навели за поређење резултата експеримента 1А и Вилер Голд и др. (2016) важи и овде:

- 1) у експерименту 1Б слагање глагола са последњим чланом је најчешће употребљен образац слагања, док је у Вилер Голд и др. (2016) експерименту најфреквентнији образац разрешеног слагања;
- 2) учешће слагања са првим конјунктом је слично када је први конјункт модификован дискурским придевом и када су конјункти немодификовани. У свим осталим ситуацијама, слагање са првим конјунктом је много мање продукуовано у експерименту 1Б него у експерименту Вилер Голд и др. (2016).

	ДисНФ	ДисНДисФ	НДисФ	БојНФ	БојНБојФ	НБојФ	НФ
ХИЈ	18%	8,8%	7,4%	11,6%	6,5%	5,5%	17%
ЛИН	53,2%	65,3%	67%	54,6%	67,6%	68%	28%
РАЗ	21,7%	16,7%	15,7%	18,5%	17,6%	20%	53%

Табела 26 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1Б и у експерименту Вилер Голд и др. (2016)

Графикон 25 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1Б и у експерименту Вилер Голд и др. (2016)

Како бисмо утврдили да ли резултати поређења двају експеримената показују статистички значајну разлику, урадили смо *z-тест*. Применом *z-теста* за две пропорције из два независна узорка, препознали смо домене у којима је видљива статистички значајна разлика за сваки од образаца слагања и представили их у Табели 27 (сивом бојом обојено где ефекат није статистички значајан). У *Дискусији* ћемо резултате прокоментарисати у односу на предикције и хипотезе.

	БојНФ : НФ	НБојФ : НФ	БојНБојФ : НФ	ДисНФ : НФ	НДисФ : НФ	ДисНДисф : НФ
ХИЈ		Z= -3,716 p < 0,0001	Z= -3,353 p < 0,001		Z= -3,007 p < 0,003	Z= -2,514 p < 0,012
ЛИН	Z= 5,153 p < 0,0001	Z= 7,762 p < 0,0001	Z= 7,670 p < 0,0001	Z= 4,886 p < 0,0001	Z= 7,578 p < 0,0001	Z= 7,214 p < 0,0001
РАЗ	Z= -7,368 p < 0,0001	Z= -7,043 p < 0,0001	Z= -7,587 p < 0,0001	Z= -6,618 p < 0,0001	Z= -8,034 p < 0,0001	Z= -7,809 p < 0,0001

Табела 27 – резултати *z-теста* за поређење експеримента 1Б и експеримента Вилер Голд и др. (2016)

4.2.2. *Пилот модификаторски експеримент 1Б и експеримент Вилер
Голд и др. (2016): дискусија*

Хипотеза (1). Наши резултати показују да је линеарно слагање значајно чешће употребљено када се глагол слаже са координираним модификованим субјектом, него када се слаже са немодификованим координираним субјектом, што се разликује од предикција хипотезе (1) да ће линеарно слагање бити слично употребљено. Хипотеза (1) не може да објасни без хипотезе (2) резултате поређења за разрешено слагање и за слагање глагола у роду са првим чланом конјункције.

Хипотеза (2). Резултати анализе показују да не постоји статистички значајна разлика у употреби слагања глагола са првим чланом конјункције за услов у коме је први члан координираног субјекта модификован и за услов у коме су чланови немодификовани, што је различито од хипотезе (2). Овакви резултати могу да се протумаче на два начина: хијерархијска дистанца није фактор који утиче на слагање са првим чланом, или: хијерархијска дистанца јесте фактор, али именица није извор обележја за слагање већ конјункт који је домен у коме се та обележја шире. Хијерархијско слагање се значајно чешће употребљава када су чланови немодификовани него када су оба члана модификована (БојНБојФ:НФ, $p < 0,001$; ДисНДисФ:НФ, $p < 0,01$), што потврђује хипотезу (2). Овај образац се значајно чешће употребљава и када се глагол слаже са немодификованим координираним субјектом него када се слаже са координираним субјектом чији је последњи конјункт модификован (НБојФ:НФ, $p < 0,0001$; НДисФ:НФ, $p < 0,003$), што одбацује хипотезу (2). Резултати статистичког теста показују да је мање учешће разрешеног слагања у условима модификације него у условима у којима се глагол слаже са немодификованим координираним субјектом ($p < 0,05$ за све поређене домене), што је супротно предикцијама хипотезе (2). Хипотеза (2) не може да објасни слагање глагола у роду са последњим конјунктом. Хипотеза (2) је одбачена, али она може да објасни све случајеве слагања са последњим чланом у комбинацији са хипотезом (1) (в. Табелу 28 у којој смо навели за сваки од услова да ли су предикције потврђене).

Услов	Бој/ДисНФ : НФ	НБој/ДисФ : НФ	Бој/ДисНБој/ДисФ : НФ
-------	----------------	----------------	-----------------------

Хипотеза 2 Слагање са првим чланом	Нулти резултат	Одбачена	Потврђена
Хипотеза 2 Разрешено слагање	Одбачена	Одбачена	Одбачена

Табела 28

Хипотеза (3). Ова хипотеза предвиђа да ће слагања са првим чланом конјункције бити више када је први члан координираног субјекта модификован него када су чланови немодификовани. Слагање са првим чланом слично је продуковано када је први члан модификован него када су чланови немодификовани, што одбацује предикцију хипотезе (3). Овај образац је пак чешће продукован у условима без модификације него када је последњи члан координираног субјекта модификован, што је у складу са предикцијама хипотезе (3). Слагање са првим чланом је чешће употребљено и када су чланови немодификовани него када су оба члана модификована, те је хипотеза (3) одбачена. Што се слагања са последњим чланом тиче, овај образац је чешће употребљен у свим условима модификације него када су чланови немодификовани, што је различито од предикција хипотезе (3) да би слагање са последњим чланом требало да је значајно више продуковано само када је последњи члан модификован, и када су оба члана модификована. Разрешено слагање је у условима модификације значајно ређе употребљено него када су чланови координираног субјекта немодификовани, што потврђује предикције хипотезе (3). Ова хипотеза је одбачена (в. Табелу 29). Она може да објасни високу продукцију слагања са последњим чланом у комбинацији са хипотезом (1), али чак ни тада није у складу са вишим степеном слагања са првим конјунктом код модификације оба члана конјункције него без икакве модификације. Стога одбацујемо и комбинацију ове хипотезе за хипотезом (1), и остајемо са само једном потенцијално прихватљивом комбинацијом хипотеза, оном између хипотезе (1) и хипотезе (2). Само за њу стога и користимо назив комбинована хипотеза.

Услов	Бој/ДисНФ : НФ	НБој/ДисФ : НФ	Бој/ДисНБој/ДисФ : НФ
Хипотеза 3 Слагање са првим чланом	Нулти резултат	Потврђена	Одбачена
Хипотеза 3 Слагање са последњим чланом	Одбачена	Потврђена	Потврђена

Хипотеза 3 Разрешено слагање	Потврђена	Потврђена	Потврђена
---------------------------------	-----------	-----------	-----------

Табела 29

Комбинована хипотеза. Резултати анализе показују изостанак значајне разлике између слагања са првим чланом конјункције за услов у коме је први члан конјункције модификован док је последњи немодификован и за услов у коме су чланови немодификовани ($p > 0,05$). Овакви резултати потврђују да није релевантна именица као извор обележја за слагање, већ конјункт који је домен у коме се та обележја директно шире, и на чијем нивоу се надмећу са последњим конјунктом. Поред овога, када су оба члана координираног субјекта модификована, или је само последњи члан координираног субјекта модификован, слагање са првим чланом је ређе него када су чланови немодификовани. У прва два случаја (НБој/ДисФ:НФ, Бој/ДисНБој/ДисФ:НФ), линеарна дистанца између првог члана и глагола је већа него када су чланови немодификовани (услов НФ), што је умањило шансу да први члан буде одабран за контролора слагања. Наша је претпоставка стога да први конјункт има подједнаку шансу да буде одабран за контролора слагања у условима Бој/ДисНФ и НФ јер је тада непромењена линеарна дистанца између првог конјункта и глагола. Овакви резултати иду у прилог хипотези да се линеарна и хијерархијска блискост надмећу код сваког члана конјункције као потенцијалног контролора слагања, уз већу снагу линеарне блискости. Код слагања са последњим чланом, постоји статистичка разлика за све поређене домene, што потврђује предикције комбиноване хипотезе. Комбинована хипотеза предвиђа и да ће разрешеног слагања бити мање у условима модификације, што је и потврђено. Комбинована хипотеза је потврђена (в. Табелу 30).

Услов	Бој/ДисНФ : НФ	НБој/ДисФ : НФ	Бој/ДисНБој/ДисФ : НФ
Комбинована хипотеза Слагање са првим чланом	Нулти резултат	Потврђена	Потврђена
Комбинована хипотеза Слагање са последњим чланом	Потврђена	Потврђена	Потврђена

Комбинована Разрешено слагање	хипотеза	Потврђена	Потврђена	Потврђена
----------------------------------	----------	-----------	-----------	-----------

Табела 30

4.3. Експеримент 1В и експеримент Вилер Голд и др. (2016)

У овом делу поредимо резултате експеримента 1В са резултатима експеримента Вилер Голд и др. (2016). Експеримент 1В урађен је по узору на методологију кориштену у експерименту Вилер Голд и др. (2016).⁵⁸ За разлику од претходно коментарисаних пилот експеримената, експеримент 1В је сасвим усаглашен са експериментом Вилер Голд и др. (2016) у следећем:

- 1) у оба експеримента вођено је рачуна о адекватној расподели примера по условима,
- 2) у оба експеримента вођено је рачуна да координиране именице представљају што природнији спој,
- 3) у оба експеримента учествовало је по 30 испитаника.

Експеримент 1В садржи шест услова: модификација првог конјункта женског / средњег рода (1ФН и 1НФ), модификација последњег конјункта средњег / женског рода (2ФН и 2НФ) и модификација оба конјункта женског и средњег рода / средњег и женског рода (ОбаФН и ОбаНФ), што поредимо са двама условима из експеримента Вилер Голд и др. (2016): координирани субјекат који се састоји из конјунката женског и средњег рода у оба могућа редоследа (ФН и НФ). У Табели 31 су дате предикције хипотезе (1), хипотезе (2), комбиноване хипотезе, и хипотезе (3) о учешћу образаца слагања у условима модификације (експеримент 1В) у односу на слагање са немодификованим координираним субјектом (Вилер Голд и др. 2016 истраживање).

	1ФН:ФН	1НФ:НФ	2ФН:ФН	2НФ:НФ	ОбаФН:ФН	ОбаНФ:НФ
--	--------	--------	--------	--------	----------	----------

⁵⁸ Подсећамо да експеримент Вилер Голд и др. (2016) садржи и друге услове које не коментаришемо у овоме раду, те да узимамо у обзир само оне услове које смо и ми тестирали (слагање глагола са координираним субјектом кога чине чланови женског и средњег рода у оба могућа редоследа), како би наши резултати били упоредиви.

Линеарна теорија Хипотеза (1)	Нема промене	Нема промене	Нема промене	Нема промене	Нема промене	Нема промене
Синтаксичка теорија Хипотеза (2)	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања	Нема промене	Нема промене	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања	Мање слагања с првим конјунктом, више разрешеног слагања
Комбинована хипотеза	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања, више слагања с последњим конјунктом
Когнитивна теорија Хипотеза (3)	Више слагања са првим конјунктом, мање разрешеног слагања, мање слагања са последњим конјунктом	Више слагања са првим конјунктом, мање разрешеног слагања, мање слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Мање слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Више слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом	Више слагања с првим конјунктом, мање разрешеног слагања и више слагања са последњим конјунктом

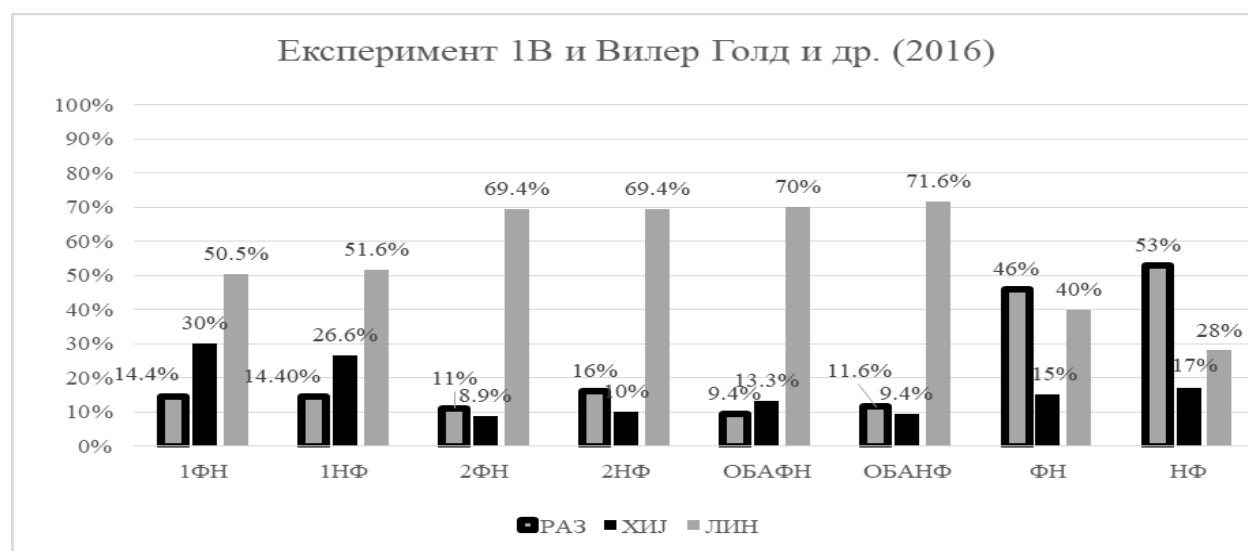
Табела 31

4.3.1. *Експеримент 1В и експеримент Вилер Голд и др. (2016): резултати*

У Табели 32 и у Графикону 25 дат је проценат одговора за сваки од три образаца слагања које су изворни говорници српског језика продуковали у експерименту 1В и у експерименту Вилер Голд и др. (2016). Како резултати показују, слагање са последњим чланом конјункције је у експерименту 1В знатно чешће продуковано него у експерименту Вилер Голд и др. (2016). Разрешено слагање је, пак, много слабије продуковано у експерименту 1В него у Вилер Голд и др. (2016). Процентуално гледано, слагање са првим чланом је статистички значајно више продуковано када је први члан модификован (експеримент 1В, услови 1ФН и 1НФ) него када су чланови немодификовани (Вилер Голд и др. 2016 експеримент, услов ФН и НФ), док је у свим осталим случајевима продуковано мање у експерименту 1В него у експерименту Вилер Голд и др. (2016).

	1ФН	1НФ	2ФН	2НФ	ОБАФН	ОБАНФ	ФН	НФ
РАЗ	14,4%	14,4%	11%	16%	9,4%	11,6%	46%	53%
ХИЈ	30%	26,6%	8,9%	10%	13,3%	9,4%	15%	17%
ЛИН	50,5%	51,6%	69,4%	69,4%	70%	71,6%	40%	28%

Табела 32 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1В и у експерименту Вилер Голд и др. (2016)

Графикон 25 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 1В и у експерименту Вилер Голд и др. (2016)

Урадили смо *z-тест* за поређење резултата експеримента 1В са резултатима експеримента Вилер Голд и др. (2016). Резултати су представљени у Табели 33. У делу *Дискусија* биће прокоментарисани резултати у контексту предикција и хипотеза.

Тип слагања	1ФН:ФН	2ФН:ФН	ОбаФН:ФН	1НФ:НФ	2НФ:НФ	ОбаНФ:НФ
ХИЈ	Z=3,408 p< 0,001			Z=2,165 p< 0,030	Z=-1,998 p< 0,046	Z=-2,171 p< 0,030
ЛИН	Z=2,012 p< 0,044	Z=5,612 p< 0,0001	Z=5,721 p< 0,0001	Z=4,518 p< 0,0001	Z=7,802 p< 0,0001	Z=8,222 p< 0,0001
РАЗ	Z=-6,538 p< 0,0001	Z=-7,347 p< 0,0001	Z=-7,766 p< 0,0001	Z=-7,794 p< 0,0001	Z=-7,417 p< 0,0001	Z=-8,439 p< 0,0001

Табела 33 – резултати *z-теста* за поређење експеримента 1В и експеримента Вилер Голд и др. (2016)

4.3.2. Експеримент 1В и експеримент Вилер Голд и др. (2016): дискусија

Хипотеза (1). Слагање глагола са последњим чланом је образац слагања који је много више продукован у експерименту 1В него у Вилер Голд и др. (2016) експерименту, што потврђује статистички значајна разлика забележена за све домене поређења (оба редоследа: ФН или НФ; за 1ФН : ФН, $p < 0,04$, а за остале услове $p < 0,0001$). Овакви резултати се разликују од предикција хипотезе (1). Хипотеза (1) не може самостално да објасни ни случајеве слагања глагола у роду са првим чланом, ни разрешеног слагања без хипотезе (2).

Хипотеза (2). Како резултати статистичког теста показују, слагање са првим конјунктом се чешће употребљава за услов у коме је модификован само први члан координираног субјекта него када су чланови немодификовани (за 1ФН $p < 0,001$, $Z=3,4$, за 1НФ $p < 0,03$, $Z=2,2$). Овакви резултати упућују да именица није извор обележја за слагање, већ конјункт који је домен у коме се та обележја шире (услов 1ФН, 1НФ и ФН, НФ). Слагање са првим чланом се чешће употребљава када су чланови немодификовани него када је последњи члан женског рода модификован, или када су оба члана средњег и

женског рода модификована (2НФ, $p < 0,04$, $Z = -2$; ОбаНФ, $p < 0,03$, $Z = -2,2$), што одбацује предикције хипотезе (2). За услов ОбаНФ:НФ, резултати потврђују предикцију хипотезе (2). Када је последњи конјункт модификован, или када су оба конјункта модификована (поређење 2НФ:НФ и ОбаНФ:НФ), већа је линеарна дистанца између првог конјункта и глагола него линеарна дистанца између првог конјункта и глагола у условима одсуства модификације (услов НФ). Већа линеарна дистанца умањила је шансу да први конјункт буде одабран за контролора слагања. Овакви резултати не могу да буду објашњени без хипотезе (1). Што се тиче разрешеног слагања, сви домени поређења показују да је разрешено слагање много мање продуктивно у експерименту 1В него у Вилер Голд и др. (2016) експерименту. Резултати се разликују од предикција хипотезе (2) (в. Табелу 34). Хијерархијска хипотеза је или одбачена, у ком случају не бисмо могли да објаснимо слагање са првим чланом, или није ни тестирана овим експериментом јер је за слагање релевантан читав конјункт, а не именица.

Услов	1ФН : ФН	2ФН : ФН	ОбаФН : ФН	1НФ : НФ	2 НФ : НФ	Оба НФ : НФ
Хипотеза (2) Слагање са првим чланом	Одбачена	Потврђена	Одбачена	Одбачена	Одбачена	Потврђена
Хипотеза (2) Разрешено слагање	Одбачена	Одбачена	Одбачена	Одбачена	Одбачена	Одбачена

Табела 34

Хипотеза (3). Како резултати статистичког теста показују, слагање са првим конјунктом се чешће употребљава када је модификован први конјункт него када су конјункти немодификовани (за 1ФН $p < 0,001$, $Z = 3,4$, за 1НФ $p < 0,03$, $Z = 2,2$). Резултати потврђују предикцију хипотезе (3) да је конјункт који је модификован бољи извор слагања него немодификовани конјункт (услов ФН и НФ). Слагање са првим чланом се чешће употребљава када су конјункти немодификовани него када је последњи конјункт женског рода модификован (2НФ, $p < 0,04$, $Z = -2$), што потврђује предикцију хипотезе (3). Слагање са првим чланом чешће је и када се глагол слаже са немодификованим координираним субјектом него са субјектом чија су оба члана средњег и женског рода модификована ОбаНФ, $p < 0,03$, $Z = -2,2$), што је у супротности са предикцијама хипотезе

(3). Слагање глагола са последњим чланом је образац слагања који је много више продукован у експерименту 1В него у Вилер Голд и др. (2016) експерименту. Хипотеза (3) о утицају проминентности је одбачена јер је последњи конјункт најбољи контролор слагања у роду и када није проминентан, односно и када су други чланови проминентнији. Што се тиче разрешеног слагања, сви домени поређења показују да је разрешено слагање много мање продуковано у експерименту 1В него у Вилер Голд и др. (2016) експерименту. Наши резултати потврђују и предикције хипотезе (3) да проминентност чини модификовани конјункт бољим извором слагања, те се разрешено слагање слабије употребљава. Ова хипотеза је одбачена, осим у комбинацији са хипотезом (1) (в. Табелу 35).

Услов	1ФН : ФН	2ФН : ФН	ОбаФН : ФН	1НФ : НФ	2 НФ : НФ	Оба НФ : НФ
Хипотеза 3 Слагање са првим чланом	Потврђена	Одбачена	Одбачена	Потврђена	Одбачена	Одбачена
Хипотеза 3 Слагање са последњим чланом	Одбачена	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Одбачена	Потврђена
Хипотеза 3 Разрешено слагање	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Потврђена

Табела 35

Комбинована хипотеза. Ова хипотеза предвиђа да би слагање глагола у роду са првим чланом координираног субјекта требало да је чешће у условима без модификације него када су оба члана координираног субјекта модификована и када је последњи члан модификован. Предикције су потврђене за редослед НФ, али не и за редослед ФН (2НФ:НФ, $p < 0,04$, $Z = -2$; ОбаНФ:НФ, $p < 0,03$, $Z = -2,2$; док за поређење услова 2ФН:ФН, и ОбаФН:ФН, $p > 0,05$). Када је последњи члан модификован, или када су оба члана модификована (2НФ и ОбаНФ), већа је линеарна дистанца између првог модификованог конјункта и глагола него између првог немодификованог конјункта и глагола (услов НФ). Већа линеарна дистанца умањила је шансу да први конјункт буде одабран за контролора слагања. Овакви резултати иду у прилог хипотези да се линеарна и хијерархијска блискост надмећу код сваког члана конјункције као потенцијалног контролора слагања,

уз већу снагу линеарне блискости. Пошто је статистички значајна разлика утврђена за редослед НФ, али не и за редослед ФН где је подједнако слагања са првим чланом у условима без модификације и са модификацијом, можемо рећи да ефекат места модификације удружен са редоследом чланова слаби могућност слагања глагола са првим чланом конјункције. Према предикцијама комбиноване хипотезе, слагање са првим чланом би требало да је смањено када је први члан координираног субјекта модификован у односу на услов без модификације. Резултати статистичког теста пак показују да се слагање са првим чланом чешће употребљава за услов у коме је први члан модификован него када су чланови немодификовани (за 1ФН $p < 0,001$, $Z = 3,4$, за 1НФ $p < 0,03$, $Z = 2,2$). Овакви резултати не одбацују могућност да хијерархијска дистанца утиче на слагање са првим чланом већ указују да је извор обележја за слагање конјункт који је домен у коме се та обележја директно шире и на чијем нивоу се надмећу са последњим конјунктом, а не сама именица. Управо за овај услов линеарно слагање је посведочено нижим нивоом учешћа у експерименту са модификацијом него за остале услове (в. Табелу 32). Овакви резултати потврђују да се у условима модификације када је минимизирана линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола (1ФН и 1НФ) смањује шанса да последњи члан конјункције буде одабран за контролора слагања. Резултати иду у прилог хипотези да се линеарна и хијерархијска блискост у условима модификације надмећу код сваког члана конјункције као потенцијалног контролора слагања, уз већу снагу линеарне блискости. Слагање глагола са последњим чланом је образац слагања који је много више продукован у експерименту 1В него у Вилер Голд и др. (2016) експерименту, што потврђује статистички значајна разлика забележена за све домene поређења (оба редоследа: ФН или НФ; за 1ФН : ФН, $p < 0,04$, а за остале услове $p < 0,0001$). Овакви резултати потврђују предикције комбиноване хипотезе да последњи конјункт као линеарно најближи глаголу има највећу шансу да постане контролор слагања у роду. Што се тиче разрешеног слагања, сви домени поређења показују да је разрешено слагање много мање продуковано у експерименту 1В него у Вилер Голд и др. (2016) експерименту. Резултати потврђују предикцију комбиноване хипотезе да се глагол најчешће слаже у роду са конјунктом који му је линеарно најближи, што умањује шансу да буде употребљено разрешено слагање (в. Табелу 36). Комбинована хипотеза је

потврђена јер је 1) линеарна блискост очигледно најјачи фактор, 2) без хијерархијске блискости није могуће објаснити да слагање са првим чланом уопште постоји (ако је линеарни фактор тако јак, онда се очекује да линеарно најдаљи конјункт никада не победи), 3) ефекат линеарног на први конјункт показује да линеарност утиче и на степен реализованог хијерархијског слагања – дакле, ти фактори нису раздвојени.

Услов	1ФН:ФН	2ФН:ФН	ОбаФН:ФН	1НФ:НФ	2 НФ:НФ	Оба НФ:НФ
Комбинована хипотеза Слагање са првим чланом	Одбачена	Нулти резултат	Нулти резултат	Нулти резултат	Потврђена	Потврђена
Комбинована хипотеза Слагање са последњим чланом	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Потврђена
Комбинована хипотеза Разрешено слагање	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Потврђена	Потврђена

Табела 36

4.4. Слагање глагола у роду са (не)модификованим координираним субјектом на основу резултата поређења експеримента 1А, експеримента 1Б, експеримента 1В и експеримента Вилер Голд и др. (2016)

Како наши резултати показују (в. поновљену Табелу 21, Табелу 27 и Табелу 33), било који вид модификације појачава шансу да буде употребљено слагање са последњим чланом, што апсолутно потврђује све предикције комбиноване хипотезе.⁵⁹ Последњи конјункт је увек линеарно најближи глаголу док се блискост других потенцијалних контролора слагања услед модификације може смањити, те је линеарно слагање највише продуковано. С обзиром на то да је наведено потврђено трима експериментима (в. Табелу 21, 27 и Табелу 33), можемо рећи да не добијамо другачије резултате када контролишемо природност.

⁵⁹ Проверили смо какве је стање у Српском мрежном корпусу (2014) за услов у коме се глагол слаже са координираним (не)модификованим субјектом чији су чланови у редоследу средњи – женски род. Резултати претраге потврђују резултате експеримента 1В: линеарно слагање је најчешће употребљен образац слагања у условима модификације.

Тип Слагања	1БОЈФН:ФН	2БОЈФН:ФН	ОБАБОЈФН:ФН	1ДИСФН:ФН	2ДИСФН:ФН	ОБАДИСФН:ФН
ХИЈ		Z= -3,531 p < 0,000	Z= -2,771 p < 0,006		Z = -2,592 p < 0,010	Z = -3,943 p < 0,000
ЛИН	Z= 5,401 p < 0,0001	Z= 7,764 p < 0,000	Z= 6,265 p < 0,000	Z= 3,358 p < 0,001	Z= 9,035 p < 0,000	Z= 7,254 p < 0,000
РАЗ	Z= -6,021 p < 0,0001	Z= -7,070 p < 0,000	Z= -6,134 p < 0,000	Z= -5,796 p < 0,000	Z= -7,810 p < 0,000	Z= -6,713 p < 0,000

Табела 21: резултати *z*-теста – експеримент 1А и експеримент Вилер Голд и др. (2016)

Тип слагања	1БОЈНФ:НФ	2БОЈНФ:НФ	ОБАБОЈНФ:НФ	1ДИСНФ:НФ	2ДИСНФ:НФ	ОБАДИСНФ:НФ
ХИЈ		Z= -3,716 p < 0,000	Z= -3,353 p < 0,001		Z= -3,007 p < 0,003	Z= -2,514 p < 0,012
ЛИН	Z= 5,153 p < 0,000	Z= 7,762 p < 0,000	Z= 7,670 p < 0,000	Z= 4,886 p < 0,000	Z= 7,578 p < 0,000	Z= 7,214 p < 0,000
РАЗ	Z= -7,368 p < 0,000	Z= -7,043 p < 0,000	Z= -7,587 p < 0,000	Z= -6,618 p < 0,000	Z= -8,034 p < 0,000	Z= -7,809 p < 0,000

Табела 27: резултати *z*-теста – експеримент 1Б и експеримент Вилер Голд и др. (2016)

Тип слагања	1ФН:ФН	2ФН:ФН	ОБАФН:ФН	1НФ:НФ	2НФ:НФ	ОБАНФ:НФ
ХИЈ	Z=3,408 p< 0,001			Z=2,165 p< 0,030		Z=-2,171 p 0,030
ЛИН	Z=2,012 p< 0,044	Z=5,612 p< 0,0001	Z=5,721 p< 0,0001	Z=4,518 p< 0,0001	Z=7,802 p< 0,0001	Z=8,222 p< 0,0001
РАЗ	Z=-6,538 p< 0,0001	Z=-7,347 p< 0,0001	Z=-7,766 p< 0,0001	Z=-7,794 p< 0,0001	Z=-7,417 p< 0,0001	Z=-8,439 p< 0,0001

Табела 33: резултати *z*-теста – експеримент 1В и експеримент Вилер Голд и др. (2016)

Што се слагања са првим чланом тиче, поређењем резултата експеримента 1В са резултатима Вилер Голд и др. (2016) експеримента потврђена је статистички значајна разлика за услов 1ФН : ФН ($p < 0,001$, в. Табелу 33) и за 1НФ: НФ ($p < 0,03$, в. Табелу 33, експеримент 1В). С обзиром на то да је овај ефекат изостао у пилот експериментима и поређењима са Вилер Голд и др. (2016), претпостављамо да природност конјункције коју

смо контролисали у експерименту 1В и адекватан распоред услова по листама доприносе да разлика буде статистички значајна. Овакви резултати не одбацују претпоставку да је доступност слагања са првим конјунктом у условима модификације условљена хијерархијским релацијама, већ потврђују да извор обележја за слагање са глаголом није именица, него конјункт. С обзиром на то да је најмања линеарна дистанца између првог конјункта и глагола у условима 1ФН и 1НФ у односу на остале услове (2ФН/НФ, ОбаФН/НФ), и линеарна дистанца је фактор који утиче на одабир првог конјункта за контролора слагања (експеримент 1В, в. Графикон 26).

Графикон 26 – проценат хијерархијског слагања у експерименту 1А, 1Б, 1В и у експерименту Вилер Голд и др. (2016)

Поређењем резултата експеримента 1В са резултатима експеримента Вилер Голд и др. (2016) за услове 2ФН:ФН, 2НФ:НФ и ОбаФН:ФН код слагања са првим чланом изостала је статистичка разлика, али је разлика за ове услове потврђена поређењем резултата пилот експеримената са Вилер Голд и др. (2016) експериментом. Два су могућа објашњења: прво је да је овај ефекат изостао у експерименту 1В, да није забележен јер су примери равномерно распоређени по условима, а друго да је ефекат изостао у условима природне конјункције. У условима природне конјункције, први конјункт координираног субјекта женског/средњег рода (услови 2ФН, 2НФ и ОбаФН) подједнако је добар контролор слагања као и конјункт у условима ФН и НФ, те повећана линеарна дистанца између овог конјункта и глагола не умањује могућност да буде одабран за контролора слагања.

5. ЕФЕКАТ СИНКРЕТИЗМА НА СЛАГАЊЕ ГЛАГОЛА У РОДУ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: ПРОДУКЦИЈСКИ ЕКСПЕРИМЕНТ 2 И ЕКСПЕРИМЕНТ 3 И ЕКСПЕРИМЕНТИ СА СУДОВИМА ГРАМАТИЧНОСТИ ЧИЈИ СКУП УСЛОВА ОДГОВАРА ПРОДУКЦИЈСКИМ ЕКСПЕРИМЕНТИМА

Ово поглавље је организовано на следећи начин: у првом одељку представљамо дизајн, резултате и дискусију за продукцијски експеримент 2, а у одељку након њега и дизајн, резултате и дискусију за експеримент са судом граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2. У пододељку након овог одељка поредимо резултате продукцијског експеримента 2 и експеримената са судом граматичности. У трећем одељку представљамо дизајн, резултате и дискусију за продукцијски експеримент 3, а у одељку након њега и дизајн, резултате и дискусију за експеримент са судом граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3. У пододељку након овог одељка поредимо резултате продукцијског експеримента 3 и експеримената са судом граматичности. Сви експерименти у овом поглављу тестирају ефекат синкретизма. У њима су координиране једна јединска и једна множинска именица, што ове експерименте разликује од свих ранијих овог типа, који имају само множинске именице. Експерименти којима се тестира да ли синкретизам утиче на размеру образаца слагања реплицирају на следећа истраживања:

- 1) Маретић (1899), Корбет (1983а) и Бошковић (2009) сматрају да је разрешено слагање најфреквентнија опција када се глагол слаже са координираним субјектом чији су чланови различитог рода и броја.
- 2) Бошковић (2009) тврди да слагање са једним од чланова конјункције женског и средњег рода и различитог броја није могуће уколико је први члан у једнини, што је супротно резултатима Бојовић (2003, 2008).
- 3) Марушич и др. (2015) наводе да у словеначком језику важи принцип конзистентности према коме није могуће слагање у роду са чланом чија је вредност броја различита од вредности контролора за број, што се разликује од резултата Арсенијевића и Митић (2016) на материјалу српског језика –

уколико прихватимо генерални увид досадашњих истраживања (Марушич и др. 2007, Марушич и др. 2015, Вилер Голд и др. 2016, Вилер Голд и др. 2017) да се ова два језика понашају исто када је реч о слагању глагола с координираним субјектом.⁶⁰

Пре него што пређемо на продукцијски експеримент 2 и продукцијски експеримент 3 којима се тестира утицај синкретизма на пропорцију образаца слагања, дајемо кратке напомене у вези са начином спровођења ових експеримената. Експеримент који у раду представљамо као продукцијски експеримент 2 садржи 4 услова, и то:

1) услов у коме је први члан конјункције средњег рода множине са наставком *-a*, а други женског рода једнине са наставком *-a* (синкретизам типа *-a*, нпр. *сел-а* и *школ-а*),

2) услов у коме је први члан конјункције женског рода једнине са наставком *-a*, а други средњег рода множине са наставком *-a* (синкретизам типа *-a*, нпр. *школ-а* и *сел-а*),

3) услов у коме је први члан конјункције женског рода множине са наставком *-e*, а други средњег рода једнине са наставком *-e* (синкретизам типа *-e*, нпр. *школ-е* и *пољ-е*),

4) услов у коме је први члан конјункције средњег рода једнине са наставком *-e*, а други женског рода множине са наставком *-e* (нпр. *пољ-е* и *школ-е*).

Услов у коме се координирани субјекат састоји из чланова средњег рода једнине са наставком *-e* и женског рода множине са наставком *-e* заједнички је експерименту који у раду представљамо као продукцијски експеримент 2 и експерименту који је именован као продукцијски експеримент 3. Продукцијски експеримент 3 поред заједничког услова има још само услов у коме се координирани субјекат састоји из првог члана средњег рода са наставком *-o* и другог члана женског рода са наставком *-e* (одсуство синкретизма: нпр. *сел-о* и *школ-е*). Пошто ова два експеримента имају један заједнички услов: НСг(е)ФПл, оба експеримента смо администрирали одједном.

У заједничком експерименту је било 36 филера и 30 критичних примера. Оних који су критични примери за експеримент 2, а филери за експеримент 3, било је 24, и

⁶⁰ Како Марушич и др. (2015: 35) наводе, постоје и ситуације када се услед синкретичности међу наставцима не може са сигурношћу утврдити да ли је реч о слагању глагола са конјункцијском фразом или са једним од конјунката (нпр. са конјунктом женског рода када су координирани конјункти мушког и женског рода једнине, наставак *-a*, в. Марушич и др. 2015).

оних који су критични примери за експеримент 3, а филери за експеримент 2, било је 12. Заједнички експеримент урадило је 36 испитаника. Дизајн, резултате и процедуру за експеримент 2 и за експеримент 3 одвојено представљамо у раду. У првом одељку овог поглавља описујемо продукцијски експеримент 2, а у трећем одељку продукцијски експеримент 3.

5.1. Експеримент 2 – продукцијски експеримент којим се тестира ефекат синкретизма на слагање глагола у роду у српском језику

У овом одељку представљамо дизајн, резултате и дискусију за продукцијски експеримент 2 којим се тестира утицај синкретизма на слагање глагола са координираним субјектом чији су чланови различитог рода и броја. Експеримент 2 је спроведен како би се провериле следеће хипотезе:

- 1) хипотеза (1) која претпоставља да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Ова хипотеза проверава се помоћу предикције (2) и предикције (3). Предикција (2) хипотезе (1) је да поред линеарности, и други фонолошки фактори какав је синкретизам имају утицаја на распоред образаца слагања, и то тако што јачају слагање са једним од чланова конјункције, док слабе разрешено слагање. Предикција (3) хипотезе (1) у обзир узима да је линеарно слагање јаче, те да се услед синкретизма глагол слаже не само у роду, него понекад и у броју са последњим конјунктом, због тежње броја да дели контролора са родом;
- 2) хипотеза (4) која предвиђа да су род и број одвојени у српском језику, те да одвојено учествују у процесу слагања. Предикција ове хипотезе је да је комбиновано слагање, где се број слаже с једним, а род с другим чланом, доступан образац слагања у српском језику;
- 3) хипотеза (5) која предвиђа да су род и број одвојени, али да заједно учествују у процесу слагања. Предикција ове хипотезе је да комбиновано слагање није могућ образац слагања у српском језику;
- 4) хипотеза (6) која предвиђа да су род и број у српском језику, језику са фузијском граматиком, спојени, па да самим тим и заједно учествују у процесу

слагања. Предикција ове хипотезе је да комбиновано слагање није могућ образац слагања у српском језику.

У српском језику је номинатив једнине именица женског рода (*школ-а*) синкретичан са номинативом множине именица средњег рода (*пољ-а*) и номинатив множине именица женског рода (*школ-е*) синкретичан је са номинативом отприлике половине именица средњег рода једнине (*пољ-е*). Наша је претпоставка да синкретичност може имати ефекат на слагање глагола у роду, и то тако што ће умањити разрешено слагање, а увећати шансу за слагање са једним од чланова конјункције. Како бисмо ово проверили, дизајнирали смо експеримент 2 који тестира слагање глагола са координираним субјектом чији су чланови женског рода једнине и средњег рода множине у оба могућа редоследа (нпр. *школ-а* и *сел-а* и *сел-а* и *школ-а*)⁶¹ и слагање глагола са координираним субјектом чији су чланови женског рода множине и средњег рода једнине у оба могућа редоследа (нпр. *брез-е* и *ушћ-е* и *ушћ-е* и *брез-е*). У наставку овог поглавља наводимо дизајн, резултате и дискусију за експеримент 2.

5.1.1. Продукцијски експеримент 2 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање: дизајн

Експеримент 2 којим се тестира како синкретизам типа *-а* и синкретизам типа *-е* утичу на слагање дизајниран је по угледу на експеримент Вилер Голд и др. (2016): у модел реченицама дате су именице мушког рода и адвербијалне одредбе, док су за супституенте употребљени координирани субјекти које смо илустровали примерима 152–155. Модел реченице, супституенти и могући циљани изрази уједначени су међусобно по броју карактера.

Експеримент 2 садржи четири услова, а сваки услов тестира се са по шест примера, те је укупно 24 критична стимулуса (в. услове и примере 152–155, у којима

⁶¹ Да подсетимо: у целој дисертацији користимо следеће скраћенице: НСт(е)ФПл – координирани субјекат се састоји из чланова средњег рода једнине и женског рода множине, ФПлНСт – координирани субјекат се састоји из чланова женског рода множине и средњег рода једнине, ФСтНПл – координирани субјекат се састоји из чланова женског рода једнине и средњег рода множине и НПлФСт – координирани субјекат се састоји из чланова средњег рода множине и женског рода једнине.

наводимо просечне вредности за број карактера свих модел реченица, координираних субјеката који имају улогу супституента и могућих циљаних израза у експерименту 2). За супституенте смо употребили само неживе именице, као и у ранијим експериментима. Све именице су двосложне, и све су приближно једнаке фреквентности.

152. Први услов укључује координирани субјекат чија је први члан женског рода једнине, а други средњег рода множине и има наставак *-a* (модел реченица: 21; координирани субјекат: 11; циљани израз: 28)

Модел реченица: Вртић је обележен на мапи (21)

Координирани субјекат: Школа и села (10)

Циљани израз: Школа и села су обележени / обележена / је обележено на мапи (27)

153. Други услов укључује координирани субјекат чији је први члан средњег рода множине, а други женског рода једнине, и има наставак *-a* (модел реченица: 21; координирани субјекат: 11; циљани израз: 28,5)

Модел реченица: Алат је однет без питања (20)

Координирани субјекат: Сврдла и гума (11)

Циљани израз: Сврдла и гума су однети /однета / је однета без питања (28)

154. Трећи услов укључује координирани субјекат чија је први члан женског рода множине, а други средњег рода једнине, и има наставак *-e* (модел реченица: 21; координирани субјекат: 11; циљани израз: 28)

Модел реченица: Извор је сликан на платну (21)

Координирани субјекат: Брезе и ушће (10)

Циљани израз: Брезе и ушће су сликани / сликане / је сликано на платну (27)

155. Четврти услов укључује координирани субјекат чија је први члан средњег рода једнине, а други женског рода множине, и има наставак *-e* (модел реченица: 21; координирани субјекат: 11; циљани израз: 28,5)

Модел реченица: Ручак је поједен на брзину (22)

Координирани субјекат: Јаје и шљиве (10)

Циљани израз: Јаје и шљиве су поједени / поједене / је поједено на брзину (28)

У експерименту 2 је и 36 филера (шест група са по 6 примера). Филери се уводе, како смо већ раније објаснили, да би се избегла могућност да испитаник препозна предмет истраживања, као и да би се направио што бољи баланс у односу на критичне примере. С обзиром на род и број именица у критичним стимулусима и на синкретизам облика који се њима остварује, за филере су узете: 1) немодификоване неживе именице мушког рода (модел реченица: *Стан је кречен пре пролећа*. Супституент: *Ходник*), 2) премодификоване двородне именице и премодификоване именице средњег рода и 3) постмодификоване именице мушког рода. За премодификаторе су узети: 1) присвојни придеви (модел реченица: *Мајстор је остао на крову*. Супституент: *Јулијин комшија*), 2) присвојне заменице (модел реченица: *Конобар је ударио у врата*. Супституент: *Наше гунђало*) и 3) бројеви (модел реченица: *Купус је продаван данима*. Супституент: *Прво прасе*). За постмодификаторе употребљене су 4) именице мушког рода у једнини (модел реченица: *Поен је слављен уз песму*. Супституент: *Успех декана*) и 5) предлошко-падежне конструкције (модел реченица: *Директор је дошао код нас*. Супституент: *Пријатељ из школе*).

Продукцијски експеримент 2 садржи две независне и једну зависну варијаблу. Прва независна варијабла је тип синкретизма и има два нивоа: синкретизам типа *-а* и синкретизам типа *-е*. Друга независна варијабла је редослед вредности родова: 1) координирани субјекат се састоји из чланова женског рода једнине и средњег рода множине у оба могућа редоследа; 2) координирани субјекат се састоји из чланова женског рода множине и средњег рода једнине у оба могућа редоследа. Зависна варијабла и у овом експерименту је образац слагања: слагање са првим чланом координираног субјекта, слагање са последњим чланом, разрешено слагање, те комбиновано слагање. У експерименту 2 циљ нам је да утврдимо да ли два типа синкретизма: синкретизам типа *-а* и синкретизам типа *-е* могу допринети фаворизацији слагања глагола са једним од чланова конјункције, а умањењу разрешеног слагања, и да ли има разлике између два типа синкретизма.

Експеримент 2 је продукцијски експеримент који је спроведен на исти начин као и продукцијски модификаторски експеримент 1А, експеримент 1Б и експеримент 1В коришћењем онлајн портала *Ibex Farm*. У експерименту 2 су за супституенте потребљене

координиране именице распоређене по једном од модела које смо илустровали примерима 152–155.

У истраживању је учествовало 36 испитаника, студенти Универзитета у Нишу, нелингвисти, монолингвални говорници, без експлицитног лингвистичког образовања у последњих пет година. Реч је о говорницима са територије на којој је вршено истраживање, у раним двадесетим годинама. Након што су одговори испитаника забележени помоћу аудио-програма *Audacity* (у wav формату), подаци су ради анализе кодирани као слагање са првим конјунктом (ХИЈ), слагање са последњим конјунктом (ЛИН), разрешено слагање (РАЗ), те комбиновано слагање (КОМБ – образац слагања где је род са једнинског и број са множинског члана или са целе конјункције – као у поновљеним примерима 77а–77г). Одговоре смо кодирали као слагање са првим конјунктом (ХИЈ) и као слагање са последњим конјунктом ЛИН, полазећи од претпоставке да се на основу вредности за број помоћног глагола може утврдити са којим од чланова конјункције се глагол слаже у роду и броју. Овакав начин пријављивања података образложићемо у делу *Продукцијски експеримент 2 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање: дискусија*.

77а. Школа_{ФСГ} и села_{НПл} су изгорели_{МПл} у пожару. (кодирано као РАЗ)

77б. Школа_{ФСГ} и села_{НПл} су изгорела_{НПл} у пожару (кодирано као ЛИН).

77в. Школа_{ФСГ} и села_{НПл} су изгореле_{ФПл} у пожару (кодирано као КОМБ).

77г. Школа_{ФСГ} и села_{НПл} је изгорела_{ФСГ} у пожару (кодирано као ХИЈ).

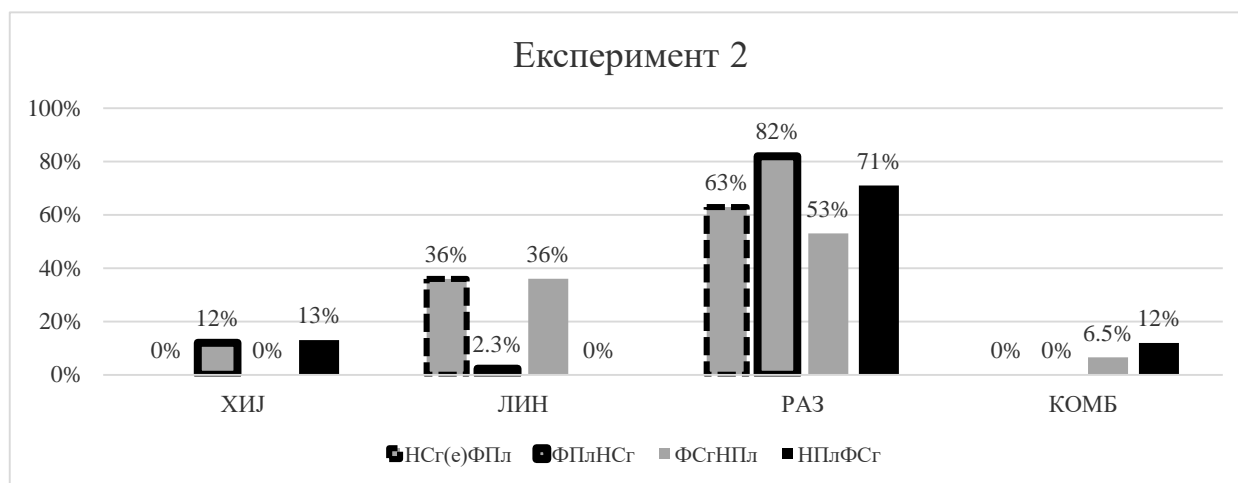
5.1.2. Продукцијски експеримент 2 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање: резултати

Податке које смо добили продукцијским експериментом за сваки од образаца слагања претворили смо у проценте и резултате представили у Табели 37, и у Графикону 27а, у коме је представљен проценат одговора за сваки од образаца, те у Графикону 27б, у коме је представљен проценат одговора по условима. Разрешено слагање је образац који су говорници највише употребљавали у експерименту 2 (ФСГНПл = 53%; за НПлФСГ = 71%; НСГФПл = 63%; ФПлНСГ = 82%). Слагање глагола у роду са последњим чланом координираног субјекта је слабије продуковано од разрешеног (ФСГНПл = 36%; за

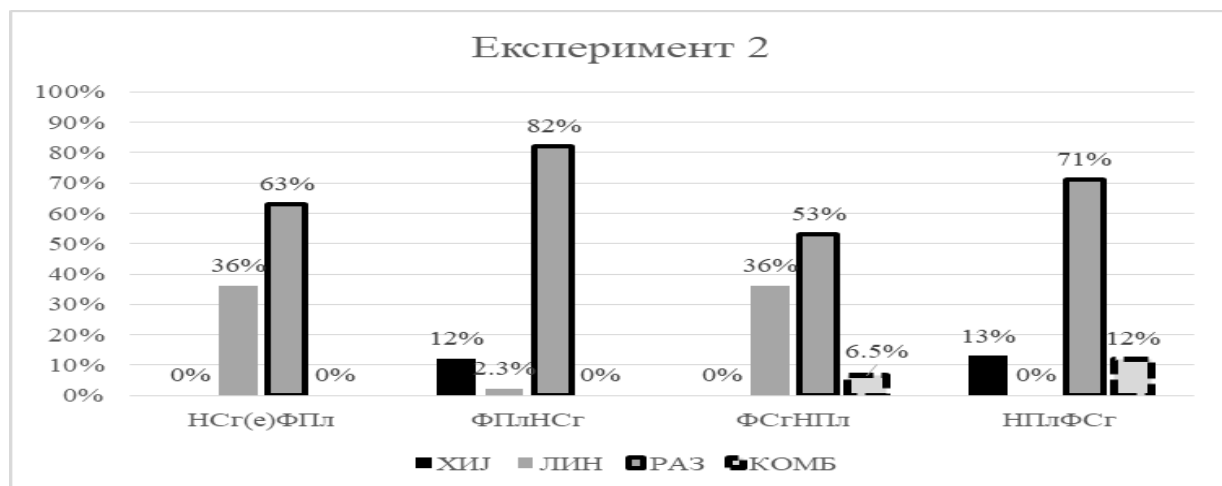
НПлФСГ = 0%; НСГФПл = 36%; ФПлНСГ = 2,3%), док је слагање са првим чланом координираног субјекта, иако за неке услове доступно, изузетно деградирано и најмање продукован образац (ФСГНПл = 0%; за НПлФСГ = 13%; НСГФПл = 0%; ФПлНСГ = 12%). Резултати експеримента 2 потврђују појаву још једног обрасца слагања, тзв. образац комбинованог слагања (ФСГНПл = 6.5%; за НПлФСГ = 12%; НСГФПл = 0%; ФПлНСГ = 0%).

	ХИЈ	ЛИН	РАЗ	КОМБ
ФПлНСГ	12%	2,3%	82%	
НПлФСГ	13%		71%	12%
ФСГНПл		36%	53%	6,5%
НСГФПл		36%	63%	

Табела 37 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 2

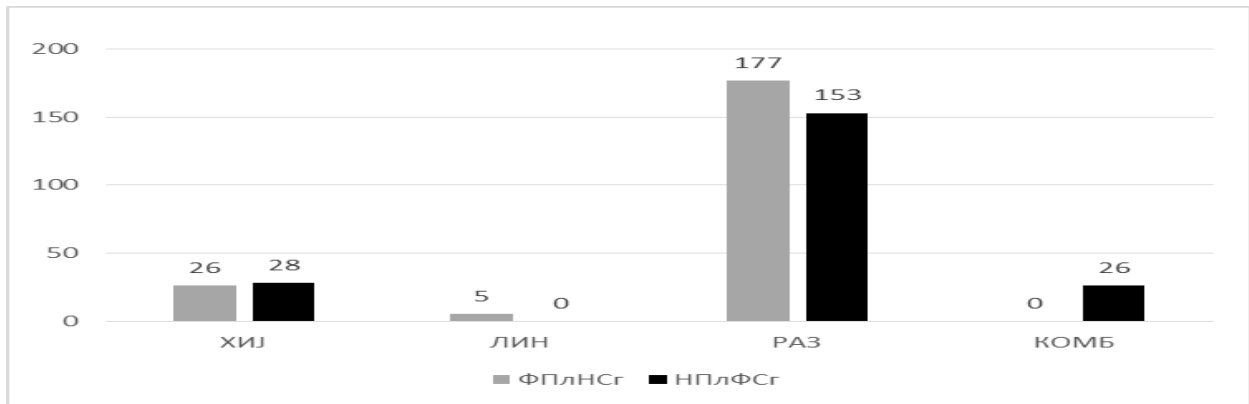

Графикон 27а – проценат одговора за сваки од образаца слагања у експерименту 2

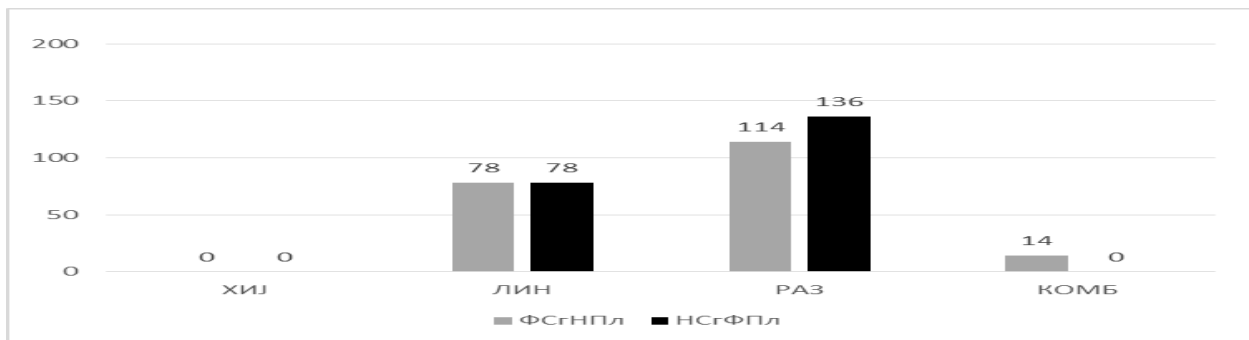

Графикон 276 – проценат одговора по условима у експерименту 2

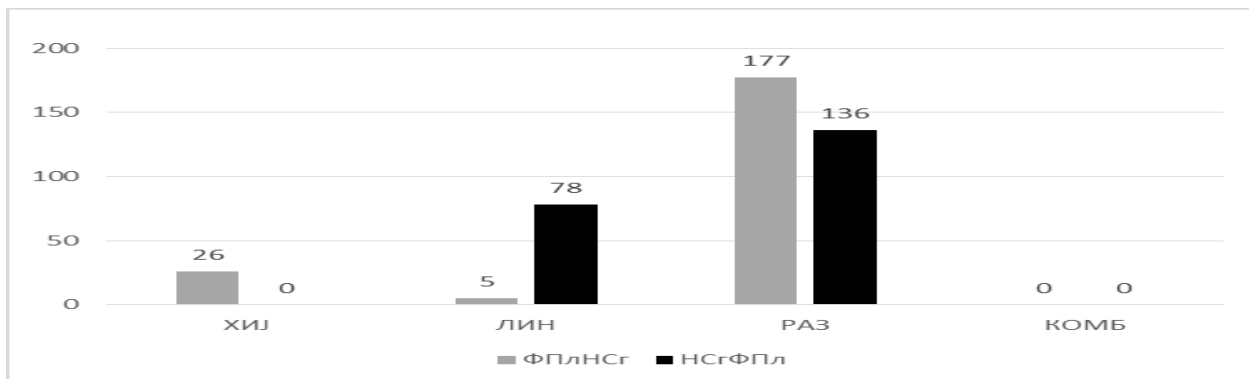
Урадили смо *Хи-квадрат* тест како бисмо утврдили да ли се статистички значајно разликује употреба четири образаца слагања у односу на тестиране услове. *Хи-квадрат* тест показује да постоји статистички значајна разлика у погледу начина на који два типа синкретизма утичу на размеру образаца слагања за сва поређења, и то са следећим вредностима: за услов ФПлНСг (синкретизам типа *-e*), и за услов НПлФСг (синкретизам типа *-a*), $\chi^2(3, N = 415) = 32,82, p < 0,001$, (в. Графикон 28); за услов ФСгНПл (синкретизам типа *-a*) и за услов НСгФПл (синкретизам типа *-e*), $\chi^2(3, N = 420) = 15,79, p < 0,001$ (в. Графикон 29). *Хи-квадрат* тест показује да се статистички значајно разликује употреба образаца слагања у зависности од редоследа вредности родова: код синкретизма типа *-e*, када се упореди распоред образаца слагања за услов ФПлНСг и за услов НСгФПл, $\chi^2(3, N = 422) = 95,50, p < 0,0001$ (в. Графикон 30); док код синкретизма типа *-a*, када се упореди распоред образаца слагања за услов НПлФСг и за услов ФСгНПл, $\chi^2(3, N = 413) = 115,29, p < 0,0001$ (в. Графикон 31).

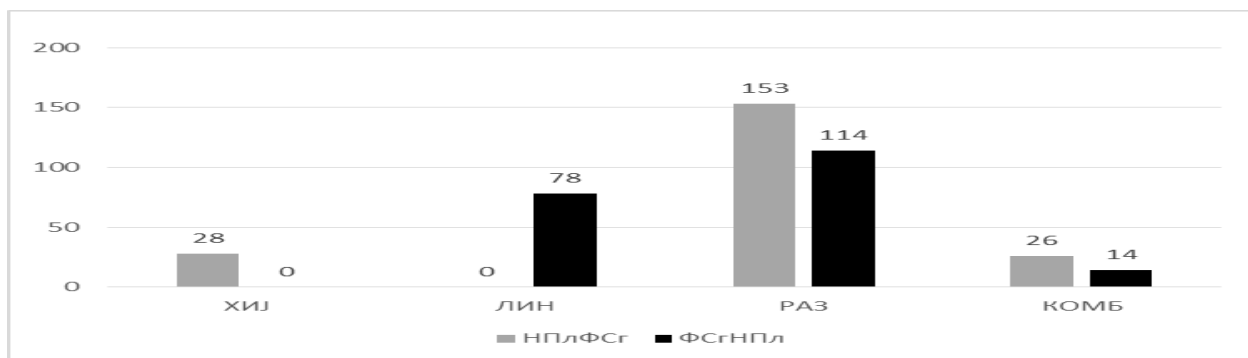
Графикон 28

Графикон 29

Графикон 30

Графикон 31

Урадили смо и *z-тест*. Резултате за упоређене домене представили смо у Табели 38 (поље је обојено црном бојом уколико образац слагања није продукован за неки од услова, а сивом бојом када не постоји статистички значајна разлика између поређених домена). Резултате ћемо прокоментарисати у делу *Дискусија*.

	ФПлНСг: НПлФСг БрезЕ и ушћЕ ЧелА и виолА	ФПлНСг: НСгФПл БрезЕ и ушћЕ ЈајЕ и шљивЕ	НПлФСг: ФСгНПл ЧелА и виолА ШколА и села	ФСгНПл: НСгФПл ШколА и села ЈајЕ и шљивЕ
ХИЈ		Z = 5,4 p < 0,0001	Z = 5,7 p < 0,0001	
ЛИН	Z = 2,3 p < 0,03	Z = -9,5 p < 0,0001	Z = -11 p < 0,0001	
РАЗ		Z = 2,3 p < 0,02	Z = 2,4 p < 0,02	
КОМБ	Z = -5,4 p < 0,0001			Z = 3,9 p < 0,0001

Табела 38 – резултати *z-теста* за експеримент 2

5.1.3. Продукцијски експеримент 2 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање: дискусија

Хипотеза (1) тврди да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Експеримент 2 спроведен је ради тестирања предикције (2) хипотезе (1) која каже да фонолошки фактори какав је синкретизам могу умањити разрешено слагање, а увећати слагање са једним од чланова конјункције (пре свега са последњим). Како резултати *z-*

теста показују, разрешено слагање је, иако најфреквентнији образац слагања, мање употребљено за примере из услова ФСГНПл и из услова НСГФПл него за примере из осталих услова. Резултати z-теста показују да је слагање са последњим чланом координираног субјекта чешће употребљено за услове у којима је разрешено слагање ослабљено него за остале услове (в. Графикон 27а и 27б у којима је дат распоред образаца слагања на основу броја процената). Овакви резултати потврђују предикцију 2 хипотезе (1). Питање је како знамо да се глагол слаже са једним од чланова конјункције, а да није реч о фонолошком разрешењу (оба члана имају наставак *-e*, нпр. *јаје* и *шљиве*, што се поклапа са наставком *-e* на глаголу: нпр. *Јај-е* и *шљив-е* су купљене)? Тест за проверу да ли је реч о фонолошком разрешењу може бити проценат *-e* на глаголу насупрот проценту разрешеног слагања када се глагол слаже са синкретичним именицама женског рода множине и средњег рода једнине у оба могућа редоследа (уп. *Јај-е* и *шљив-е* су купљене/*и* и *Брез-е* и *ушћ-е* су сликане/*и*). Ако је реч о фонолошком разрешењу, проценат *-e* на глаголу би требало да је приближно једнак за оба тестирана услова и проценат разрешеног слагања би требало да је исти за оба услова. Наши резултати су супротни овој претпоставци: за услов ФПлНСГ ЛИН=2,3%, а за услов НСГФПл ЛИН=36% (z-тестом потврђена статистички значајна разлика, $p < 0,0001$, $Z = -9,5$); за услов ФПлНСГ РАЗ=82%, а за НСГФПл РАЗ=63% ($p < 0,02$, $Z = 2,3$). Није реч о фонолошком разрешењу, већ се глагол слаже са једним од чланова конјункције.

Када се глагол слаже са координираним субјектом чији су чланови синкретични по облику, питање је како одредити који од чланова је контролор слагања, те да ли је исти контролор за слагање у броју и за слагање у роду.⁶² Наша је претпоставка да се на основу вредности помоћног глагола може утврдити да ли је реч о слагању са првим или са последњим чланом конјункције, чиме смо се руководили и приликом кодирања одговора испитаника. Помоћни глагол има само вредност за број, а не и за род, те на основу вредности помоћног глагола не можемо са сигурношћу знати са којим чланом се глагол слаже у роду. Упоредили смо проценат помоћног глагола у једнини и проценат помоћног

⁶² Када смо извештавали о начину кодирања података, рекли смо да ћемо у *Дискусији* образложити зашто сматрамо да се на основу вредности помоћног глагола може утврдити са којим контролором се глагол слаже у роду и у броју.

глагола у множини за услове ФПлНСг и НСгФПл. Ако је у примерима са синкретизмом већи проценат помоћног глагола у множини, то подржава хипотезу да синкретизам тежи множинској интерпретацији и да је контролор слагања за род истог типа као контролор слагања за број. Наши резултати ово потврђују: помоћни глагол у једнини забележен је једино код примера из услова ФПлНСг, где је ЛИН=2,3%. За примере из услова ФПлНСг са помоћним глаголом у множини дат је солидан број одговора – ХИЈ=12%. За примере из услова НСгФПл није забележен ни један одговор са помоћним глаголом у једнини, а са помоћним глаголом у множини дат је висок број одговора – ЛИН=36%.

Постоји још један начин да се утврди са којим од чланова конјункције се глагол слаже у роду, и то поређењем резултата разрешеног слагања и недифолта за услов у коме је последњи члан конјункције средњег рода једнине. Ако није дошло до повећања недифолта, онда је наша предикција да се контролор слагања одређује на основу вредности помоћног глагола исправна. Упоредили смо проценат разрешеног слагања за примере из услова ФПлНСг и за примере из услова НСгФПл и вредности недифолта за оба услова. Наши резултати показују да недифолт није повећан за услов ФПлНСг где је ХИЈ=12%, а РАЗ=82%, док је за услов НСгФПл ЛИН=36%, а РАЗ=63% (в. Табелу 38). Овакви резултати потврђују претпоставку да је конјункт у множини контролор слагања у роду и броју.

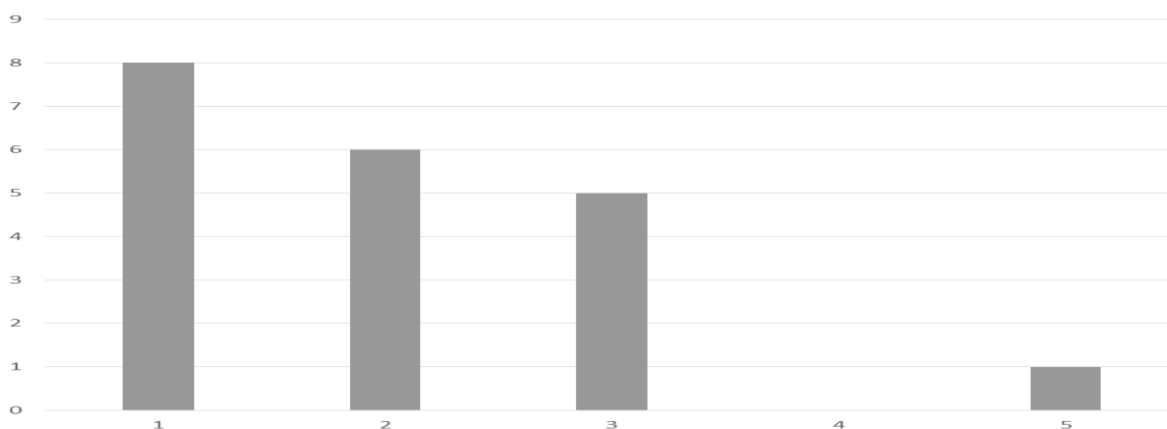
Предикција 3 хипотезе (1) у обзир узима да је слагање са последњим конјунктом јаче, те да се услед синкретизма глагол слаже не само у роду, него понекад и у броју са последњим конјунктом, због тежње броја да дели контролора са родом. Ако је ова предикција тачна, повећаће се учешће једнинског помоћног глагола када се глагол слаже са координираним субјектом чији је последњи конјункт у једнини. Како резултати показују, не постоји потврда за слагање са последњим конјунктом када је последњи члан конјункције женског рода једнине, док је овај образац продукован када је последњи члан конјункције средњег рода једнине (ЛИН=2,3%). Наши резултати иду у прилог предикцији 3 хипотезе (1). Поред овога, слагање са последњим конјунктом је чешће употребљено када је последњи члан конјункције у множини него слагање са првим конјунктом када је први члан конјункције у множини (за услове ФСгНПл и НСгФПл ЛИН=36%; за услов ФПлНСг, ХИЈ=12 %, а за НПлФСг=13%). Пошто је већи проценат слагања са последњим

конјунктом него проценат слагања са првим конјунктом када се глагол слаже са једним од чланова различитог рода и броја, разрешено слагање је значајније умањено када је последњи члан конјункције контролор за слагање у роду него када је контролор први члан конјункције. Хипотеза (1) је потврђена.

Хипотеза (4) тврди да су род и број одвојени и да се одвојено слажу. Предикција ове хипотезе је да је комбиновано слагање могуће у српском језику. Да подсетимо, комбинованим слагањем именујемо сваки образац слагања у коме се глагол слаже у роду са контролором који није и контролор за број (као у поновљеном примеру 25). Хипотеза (5) предвиђа да су род и број одвојени и да се заједно слажу. Предикција ове хипотезе је да комбиновано слагање није могуће у српском језику. Хипотеза (6) тврди да су род и број спојени и да се заједно слажу. Предикција ове хипотезе је да комбиновано слагање није могуће у српском језику.

25. Чела_{НПл} и виола_{ФСг} су свиране_{ФПл} сваке ноћи.

Како наши резултати показују, комбиновано слагање је стабилан образац слагања који је продукован од стране великог броја изворних говорника српског језика (20 од укупно 36 испитаника колико је учествовало у експерименту 2, в. Графикон 32 у коме је представљен број одговора за образац комбинованог слагања, хоризонтално, и број испитаника који је продуковао тај број образаца слагања, вертикално). Хипотеза (4) је потврђена, док су хипотеза (5) и хипотеза (6) одбачене.

Графикон 32 – број одговора за комбиновано слагање у експерименту 2

Како бисмо утврдили да ли је образац комбинованог слагања стабилан образац, израчунали смо и проценат одговора који нису сматрани валидним за сваки од услова у експерименту 2 (в. Табелу 39, у којој је најпре дат проценат валидних одговора за сваки образац слагања у односу на тестиране услове, а онда и проценат грешке). Процент комбинованог слагања много је већи него проценат одговора који нису сматрани валидним, те сматрамо да је реч о образцу слагања који није резултат погрешног слагања (*z-тестом* потврђена статистички значајна разлика између процента одговора за комбиновано слагање и процента одговора који нису сматрани валидним за услов НПлФСг, $p < 0,003$).

	ХИЈ	ЛИН	РАЗ	КОМБ	Процент грешака
ФПлНСг	12%	2,3%	82%		3,7%
НПлФСг	13%		71%	12%	4,2%
ФСгНПл		36%	53%	6,5%	4,6%
НСгФПл		36%	63%		1%

Табела 39 – проценат валидних одговора и проценат грешака у експерименту 2

Утицај граматичког рода и броја, редоследа вредности рода и типа синкретизма на размеру образаца слагања

Како резултати показују, интеракција између синкретизма типа *-a* и редоследа вредности родова и интеракција између синкретизма типа *-e* и редоследа вредности родова статистички значајно утиче на размеру разрешеног слагања:

- 1) разрешено слагање се чешће употребљава када је први члан конјункције женског рода множине него када је средњег рода једнине (синкретизам типа *-e*, услови ФПлНСг и НСгФПл, резултати *z*-теста показују да постоји статистички значајна разлика, $p < 0,02$, $Z = 2,3$);
- 2) разрешено слагање је чешће употребљено и када је први члан конјункције средњег рода множине него када је женског рода једнине (синкретизам типа *-a*, услови НПлФСг и ФСгНПл, $p < 0,02$, $Z = 2,4$).

Резултати показују и да два типа синкретизма имају исти ефекат на разрешено слагање:

- 1) разрешено слагање је слично продуковано када је први члан конјункције у једнини, било да је женског или средњег рода (в. Табелу 38 у којој је приказано да нема значајне разлике када је први члан женског или средњег рода у једнини);
- 2) разрешено слагање је слично продуковано када је први члан конјункције у множини, без обзира на то ког је рода (в. Табелу 38 у којој је приказано да нема статистички значајне разлике када је први члан женског или средњег рода).

На размеру разрешеног слагања утиче позиција множинског конјункта у структури координираног субјекта. Када је множински конјункт на месту последњег члана конјункције (упоређени услови ФПлНСг:НСгФПл и НПлФСг:ФСгНПл, в. Табелу 38 у којој је приказано да постоји значајна разлика), вредност за број бива удружена са ефектима који долазе из фонологије (ефекат синкретизма и ефекат линеарне блискости), што јача слагање са последњим чланом, па је разрешено слагање значајно умањено.

Што се слагања са првим конјунктом тиче, редослед вредности рода значајно мења пропорцију овог обрасца слагања, док тип синкретизма нема утицаја (в. Табелу 38 у којој је приказано да нема значајне разлике у употреби овог обрасца за услове ФПлНСг и НПлФСг и за услове ФСгНПл и НСгФПл). Први члан бива одабиран за контролора слагања у роду само ако је у множини, без обзира на вредност за род.

Резултати статистичког теста потврђују и да се слагање са последњим конјунктом подједнако често употребљава без обзира на тип синкретизма (в. Табелу 38 у којој је приказано да нема разлике између услова НСгФПл и ФСгНПл).⁶³ Интеракција између вредности броја последњег конјункта (множина) и линеарне блискости јача слагање глагола са последњим конјунктом, док вредност рода нема посебног удела.

На основу досадашњих истраживања утврђено је да је множина (граматички број) јачи контролор од рода, те се очекује да се глагол сложи у роду са конјунктом који је у множини. Како наши резултати за комбиновано слагање показују, у ситуацијама када је

⁶³ Када је последњи члан конјункције средњег рода једнине (синкретизам типа *-e*), постоји већа шанса да буде одабран за контролора слагања него када је женског рода једнине (синкретизам тип *-a*). Ово је потврђено ниским процентом одговора (2,3%).

позиција рода ојачана, вредност за род може превагнути, те се глагол слаже у роду са конјунктом женског рода једнине, док је контролор за број множински конјункт или конјункцијска фраза (за НПлФСг КОМБ=12%, а за ФСгНПл, КОМБ=6,5%).

5.2. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2

Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2 спроведени су ради тестирања истих услова које тестира експеримент 2, као и ради провере да ли има значајног одударања између нивоа продукције и перцепције.

5.2.1. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2: дизајн

У експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2 (в. услове 156–159) тестирали смо како изворни говорници српског језика оцењују природност и прихватљивост слагања глагола са првим конјунктом, слагања глагола са последњим конјунктом и разрешеног слагања (в. услове и примере 160–163).

156. НПлФСгХИЈ/ЛИН/РАЗ

157. НСгФПлХИЈ/ЛИН/РАЗ

158. ФСгНПлХИЈ/ЛИН/РАЗ

159. ФПлНСгХИЈ/ЛИН/РАЗ

За сваки услов постоји по 96 опсервација, јер је по 2 примера из сваког од услова у оквиру 6 листа видело по 8 испитаника. Прва два примера из сваког од 4 услова из продукцијског експеримента су у експеримент са судом граматичности уведени тако да се глагол слаже са првим чланом конјункције, друга два примера из тог истог услова из продукцијског експеримента су у експеримент са судом граматичности уведени тако да се глагол слаже са конјункцијском фразом, а трећа два примера из тог истог услова из продукцијског експеримента су у експеримент са судом граматичности уведени тако да

се глагол слаже са последњим чланом конјункције (в. 160–163, у којима смо за сваки од услова навели по један пример и показали како је тестиран у експериментима са судовима граматичности).⁶⁴ У експериментима са судовима граматичности критични стимулуси садржали су координиране превербалне субјекте, као и у продукцијским експериментима.⁶⁵

160. НПлФСгХИЈ/РАЗ/ЛИН Чела и виола су утишанасуд₁/ су утишанисуд₃/ је утишанасуд₅ сваке ноћи.

161. ФСгНПлХИЈ/РАЗ/ЛИН Школа и села је обележенасуд₁/ су обележенисуд₃/ су обележенасуд₅/ на мапи.

162. ФПлНСгХИЈ/РАЗ/ЛИН Брезе и ушће су сликанесуд₁/ су сликанисуд₃/ је сликаносуд₅/ на платну.

163. НСгФПлХИЈ/РАЗ/ЛИН Дугме и перле је купљеносуд₁/ су купљенисуд₃/ су купљенесуд₅/ у шивари.

Редослед примера је рандомизован, а рандомизација је извршена у оквиру онлајн портала *Ibex Farm*. Критични стимулуси из различитих услова и филери су се наизменично смењивали како испитаницима не би били излистани редом сви примери из једног услова, што би могло да доведе до евентуалног примовања.⁶⁶

У судовима граматичности, независне варијабле су следеће:

- 1) образац слагања (три нивоа: слагање глагола са првим конјунктом, слагање глагола са последњим конјунктом и разрешено слагање);
- 2) тип синкретизма (два нивоа, синкретизам типа *-а* и синкретизам типа *-е*),
- 3) редослед вредности родова (женски род једнине и средњи род множине у оба могућа редоследа; средњи род једнине и женски род множине у оба могућа редоследа).

⁶⁴ Поред сваког примера стоји ознака суд 1, суд 3 или суд 5, у зависности од тога у оквиру ког експеримента са судом граматичности је проверавана оцена прихватљивости тог примера.

⁶⁵ У експериментима са судом граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2, нажалост, нисмо тестирали оцену прихватљивости комбинованог слагања. Овај образац слагања продукују изворни говорници српског језика (в. резултате *експеримента 2*), али немамо резултате о томе како би прихватљивост таквог обрасца слагања била оцењена од стране изворних говорника.

⁶⁶ Филери су исти за све експерименте са судовима граматичности и објаснили смо их у делу *Експерименти са судовима граматичности – опите информације*, те их више не понављамо.

Зависна варијабла је оцена прихватљивости (од 1 до 5).

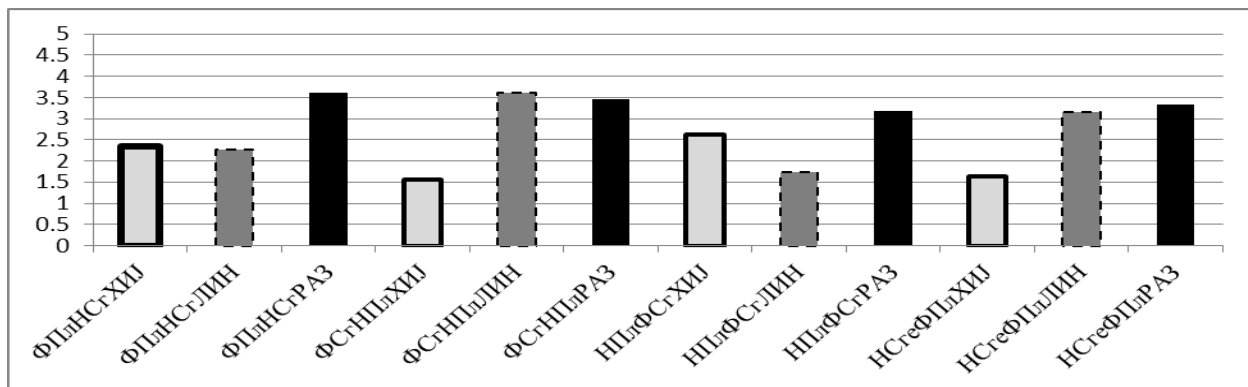
Процедуру за спровођење експеримената са судом граматичности објаснили смо у делу *Судови граматичности – опште информације*, те је не понављамо. Како смо већ поменули, шест експеримената са судовима граматичности урадило је 48 испитаника.

5.2.2. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2: резултати

На основу оцена прихватљивости образаца слагања које су испитаници давали за сваки од примера из услова које коментаришемо у овом делу, срачунате су средње вредности и резултати су представљени у Табели 40 и у Графикону 33. Резултати потврђују да је разрешено слагање образац који је оцењен највишим оценама (~3,6), али показују и да је слагање са последњим конјунктом оцењено као сасвим прихватљив образац (распон од 1,7 до 3,6). Слагања са првим конјунктом оцењено је нижим оценама у односу на преостала два обрасца слагања (распон од 1,6 до 2,6).

	ФПлНСГ	ФСГНПл	НПлФСГ	НСГФПл
ХИЈ	2,3	1,6	2,6	1,6
ЛИН	2,3	3,6	1,7	3,1
РАЗ	3,6	3,4	3,2	3,3

Табела 40 – средње оцене за скуп услова који одговара продукцијском експерименту 2

Графикон 33 – средње оцене за скуп услова који одговара продукцијском експерименту 2

Урадили смо и статистички тест *Двофакторску Анову са репликацијом* како бисмо утврдили да ли се оцене прихватљивости образаца слагања статистички разликују у односу на тестиране услове. У Табели 41 су хоризонтално наведена два нивоа првог фактора (за два типа синкретизма прва комбинација ФПлНСг и НПлФСг и друга ФСгНПл и НСгФПл; за редослед вредности родова код синкретизма типа -а: НПлФСг и ФСгНПл и код синкретизма типа -е: ФПлНСг и НСгФПл), а вертикално два нивоа другог фактора (прва комбинација РАЗ и ХИЈ; друга комбинација РАЗ и ЛИН; трећа комбинација ЛИН и ХИЈ).⁶⁷ У Табели 41 под (1) је дато ако се први ниво првог фактора и други ниво првог фактора разликују (нпр. ФПлНСг и НСгФПл). Потом, под (2) дато је ако се први ниво другог фактора и други ниво другог фактора разликују (нпр. РАЗ и ЛИН). И на крају, ако има интеракције, то је дато под (3). Резултате ћемо прокоментарисати у делу *Дискусија*.

	ФПлНСг: НПлФСг	ФПлНСг НСгФПл	НПлФСг ФСгНПл	ФСгНПл НСгФПл
РАЗ : ХИЈ	1. Нема разлике 2. $p < 0,000$, $F=35,8$ 3. $p < 0,02$, $F=5,3$	1. $p < 0,000$ $F=11,6$ 2. $p < 0,000$ $F=104,6$ 3. Нема интеракције	1. $p < 0,004$, $F=8$ 2. $p < 0,000$, $a F=73,4$, 3. $p < 0,000$, $a F=21,7$	1. Нема разлике 2. $p < 0,000$, $a F=176$ 3. Нема интеракције
РАЗ: ЛИН	1. $p < 0,000$, $F=11,5$ 2. $p < 0,000$, $F=98,7$ 3. Нема интеракције	1. $p=0,04$ $F=4$ 2. $p < 0,000$, $F=26$ 3. $p < 0,000$, $a F=14,5$	1. $p < 0,000$ $F=55,7$ 2. $p < 0,000$, $F=20,4$, 3. $p < 0,000$, $F=32$	1. Нема разлике 2. Нема разлике 3. Нема интеракције
ХИЈ: ЛИН	1. Нема разлике 2. $p < 0,000$, $F=12,5$ 3. $p < 0,004$ $F=8,2$	1. Нема разлике 2. $p < 0,000$, $F=24,2$ 3. $p < 0,000$, $F=31$	1. $p < 0,001$, $F=9,8$ 2. $p < 0,000$, $F=19$ 3. $p < 0,000$, $F=127,8$	1. Нема разлике 2. $p < 0,000$, $F=179,4$ 3. $p < 0,04$, $a F=4,3$

Табела 41 – резултати *Двофакторске Анове са репликацијом* за скуп услова који одговара експерименту 2

⁶⁷ Скраћеница РАЗ – разрешено слагање, ХИЈ – хијерархијско слагање и ЛИН – линеарно слагање. За комбинацију РАЗ и ХИЈ, РАЗ је први ниво другог фактора, а ХИЈ други ниво другог фактора.

5.2.3. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2: дискусија

У овом делу коментаришемо резултате експеримената са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2 спроведени су ради тестирања хипотезе (1) која тврди да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Предикција (2) ове хипотезе је да оба типа синкретизма умањују оцену прихватљивости разрешеног слагања, док повећавају оцену прихватљивости слагања глагола са једним од чланова конјункције (пре свега са последњим конјунктом). Прихватљивост разрешеног слагања говорници су оцењивали највишим оценама за услов ФПлНСгРАЗ=3,6 (тип синкретизма -e), док су оцене ниже за услов НПлФСгРАЗ=3,2 (тип синкретизма -a), што је потврђено и статистичким тестом (постоји значајна разлика када се упореде услови ФПлНСгРАЗ/ХИЈ и НПлФСгРАЗ/ХИЈ, в. Табелу 41). Слична тенденција за разрешено слагање забележена је и када је први конјункт у једнини и средњег је или женског рода (синкретизам типа -e: НСгФПлРАЗ=3,3 и синкретизам типа -a: ФСгНПлРАЗ=3,4). Ако упоредимо оцене прихватљивости за слагање глагола са последњим конјунктом и за разрешено слагање, приметимо да интеракција између синкретизма типа -a и редоследа вредности родова ФСгНПл (ФСгНПлРАЗ=3,4, ФСгНПлЛИН=3,6) и између синкретизма типа -e и редоследа вредности родова НСгФПл (НСгФПлРАЗ=3,3, НСгФПлЛИН=3,1) доприноси да се ови обрасци слагања слично оцењују (нема статистички значајне разлике, в. Табелу 41). Чињеница да постоје услови у којима су разрешено слагање и слагање са једним од чланова конјункције (пре свега са последњим) оцењивани сличним оценама иде у прилог предикцији (2) хипотезе (1) да фонолошки фактори какав је синкретизам могу умањити оцену разрешеног слагања. С обзиром на то да су говорници нижим оценама вредновали прихватљивост разрешеног слагања у свим осталим условима изузев услова ФПлНСгРАЗ, можемо рећи да је хипотеза (1) делимично потврђена.

Предикција (3) хипотезе (1) у обзир узима да је слагање глагола са последњим конјунктом јаче, те да се услед синкретизма глагол слаже не само у роду, него понекад и у броју са последњим конјунктом, због тежње броја да дели контролора са родом. Ако је

ова предикција тачна, слагање са последњим чланом конјункције који је у једнини биће оцењено као прихватљив образац слагања. Како резултати *Двофакторске Анове са репликацијом* показују, изворни говорници српског језика вишим оценама вреднују прихватљивост овог обрасца када је последњи члан средњег рода у једнини, него када је женског рода (ФПлНСГЛИН=2,3 док НПлФСГЛИН=1,7, в. Табелу 41 у којој је приказано да постоји значајна разлика). Поред овога, прихватљивост слагања глагола са последњим конјунктом када је последњи члан у једнини оцењена је вишим оценама него прихватљивост слагања глагола са првим конјунктом када је први члан у једнини (НСГФПлХИЈ=1,6, ФПлНСГЛИН=2,3, в. Табелу 41, у којој је наведено да постоји значајна разлика између оцене ових образаца за услове ФПлНСГЛИН и НСГФПлХИЈ). Резултати потврђују и да говорници вишим оценама вреднују прихватљивост слагања глагола са последњим конјунктом када је последњи члан у множини, него прихватљивост слагања глагола са првим конјунктом када је први члан у множини (в. Табелу 41 у којој је приказано да постоји значајна разлика између услова НПлФСГХИЈ и ФСГНПлЛИН и ФПлНСГХИЈ и НСГФПлЛИН). Предикција (3) хипотезе (1) је потврђена.

У експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2 проверавали смо и предикцију да синкретизам тежи множинској интерпретацији. Ако је ова предикција тачна, вишим оценама биће вреднована прихватљивост примера у којима је глагол сложен са множинским чланом конјункције него са чланом који је у једнини. Оцена прихватљивости слагања глагола са првим конјунктом виша је када је глагол сложен са координираним субјектом чији је први члан у множини, без обзира на вредност за род (в. Табелу 41 у којој је приказано да нема разлике између услова ФПлНСГХИЈ и НПлФСГХИЈ), док су оцене статистички значајно ниже када је глагол сложен са координираним субјектом чији је први члан у једнини (в. Табелу 41 у којој је приказано да има разлике за ФПлНСГХИЈ и НСГФПлХИЈ и за НПлФСГХИЈ и ФСГНПлХИЈ). Што се тиче слагања глагола са последњим конјунктом, ниже оцене за овај образац дате су када је последњи конјункт у једнини него када је у множини (в. Табелу 41 у којој је приказано да има разлике када се упореде услови ФСГНПлЛИН и ФПлНСГЛИН и услови НПлФСГЛИН и НСГФПлЛИН). Резултати за слагања глагола са последњим конјунктом и за слагање са првим потврђују предикцију

да синкретизам тежи множинској интерпретацији, јер изворни говорници вишим оценама вреднују одабир множинског конјункта за контролора слагања него одабир конјункта који је у једнини.

5.3. Продукцијски експеримент 2 и експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 2

Упоредили смо резултате продукцијског експеримента 2 и експеримената са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 2 за сваки од образаца слагања. Резултати експеримената са судовима граматичности показују да је прихватљивост разрешеног слагања оцењена вишим оценама за услов ФПлНСГРАЗ (средња оцена 3,6, синкретизам типа *-e*) док нешто нижим оценама за све остале услове: НПлФСГРАЗ=3,2, НСГФПлРАЗ=3,3, ФСГНПлРАЗ=3,4, што је у складу са резултатима продукцијског експеримента: ФПлНСГРАЗ=82%, НПлФСГРАЗ=71%, НСГФПлРАЗ=63%, ФСГНПлРАЗ=53%.

Када се глагол слаже са координираним субјектом чији су чланови женског рода једнине и средњег рода множине у оба могућа редоследа, добијени су слични резултати за разрешено слагање у продукцијском експерименту и у експериментима са судовима граматичности (за услов НПлФСГ, РАЗ=71%, а за услов ФСГНПл, РАЗ=53%, статистичка разлика потврђена *z-тестом*, $p < 0,02$; у судовима граматичности НПлФСГРАЗ=3,2, а ФСГНПлРАЗ=3,4 – в. Табелу 41 у којој је приказано да нема значајне разлике). Овакви резултати показују да не постоји разлика између између продукције и перцепције разрешеног слагања за упоређене услове.

На основу резултата судава граматичности можемо рећи да је прихватљивост слагања глагола са последњим конјунктом оцењена највишом оценом када се глагол слаже са координираним субјектом чији је последњи конјункт средњег рода множине, а значајно нижом када је последњи конјункт женског рода множине (ФСГНПлЛИН=3,6, синкретизам типа *-a*; НСГФПлЛИН=3,1, синкретизам типа *-e*, в. Табелу 41 у којој је приказано да има значајне разлике). У продукцијском експерименту није забележена оваква разлика (ЛИН=36% за оба услова). Прихватљивост слагања глагола са последњим конјунктом оцењена је најнижим оценама за услов НПлФСГЛИН=1,7 (синкретизам типа -

a), што се апсолутно поклапа са резултатима продукцијског експеримента у коме овај образац није документован образац слагања за услов НПлФСг. Слагање глагола са последњим конјунктом оцењено је као прихватљив, али делимично деградиран образац за примере из услова ФПлНСгЛИН=2,3, а слична тенденција забележена је и у продукцијском експерименту (ЛИН=2,3%).

Оцена прихватљивости слагања глагола са првим конјунктом за услов НПлФСгХИЈ=2,6 (синкретизам типа -a) слична је као и оцена прихватљивости за услов ФПлНСгХИЈ=2,3 (синкретизам типа -e), што се поклапа са резултатима продукцијског експеримента где је овај образац документован сличним бројем процената (12% и 13%). Јак негативан ефекат по оцену прихватљивости слагања глагола са првим конјунктом има први конјункт женског/средњег рода једнине (ФСгНПлХИЈ=1,6 и НСгФПлХИЈ=1,6, оба типа синкретизма), што је у складу са резултатима продукцијског експеримента у коме овај образац уопште није документован за наведене услове.

5.4. Продукцијски експеримент 3 којим се тестира ефекат присуства синкретизма на слагање глагола у роду

У овом делу наводимо дизајн, резултате и дискусију за продукцијски експеримент 3. Експеримент 3 којим се испитује ефекат присуства синкретизма на слагање глагола у роду представља продукцијски експеримент који је, као и прва три модификаторска продукцијска експеримента (експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В), и као и експеримент 2, којим се тестира ефекат два типа синкретизма на слагање, спроведен коришћењем онлајн портала *Ibex Farm*. Експеримент 3 је дизајниран ради провере предикције (4) хипотезе (1) да присуство синкретизма има ефекат на умањење разрешеног слагања, док га одсуство синкретизма јача.

У експерименту 3 коришћене су именице средњег рода једнине са наставком -e (дугм-e) и са наставком -o (звон-o), те именице женског рода множине са наставком -e (књиг-e). На овај начин испитује се да ли ће у случају када је именица средњег рода у једнини и има наставак -e, поклапање таквог фонолошког облика са обликом множине именице женског рода иницирати већи проценат -e на глаголу, и слагање са последњим

чланом координираног субјекта, него у примерима који имају именицу средњег рода на -
о.

*5.4.1. Продукцијски експеримент 3 којим се тестира ефекат присуства
синкретизма на слагање глагола у роду: дизајн*

Експеримент 3 има 2 услова (као у примерима 164 и 165). Сваки услов тестиран је са по 6 примера. Укупан број критичних примера у експерименту је 12. За супституенте су употребљене двосложне неживе именице приближно једнаке фреквенције у употреби у савременом српском језику. Водили смо рачуна да модел реченице, супституенти и циљани изрази буду међусобно уједначени по броју карактера, чиме се, како смо већ објаснили, неутралише ефекат који би дужина примера могла да има на одабир образаца слагања (наводимо просечан број карактера за сваки од услова, в. примере 164 и 165). Филери су исти као у експерименту 2.

164. Услов у коме се координирани синкретични субјект састоји из првог члана средњег рода једнине на -е, и другог члана женског рода множине који има наставак -е (модел реченица: 21; координирани субјекат: 11; циљани израз: 28,5);
Модел реченица: Ручак је поједен на брзину (22)

Координирани субјекат: Јаје и шљиве (10)

Циљани израз: Јаје и шљиве су поједени / поједене / је поједено на брзину (28).

165. Услов у коме се координирани несинкретични субјекат састоји из првог члана средњег рода једнине на -о, и другог члана женског рода множине који има наставак -е (модел реченица: 21; координирани субјекат: 11; циљани израз: 28,3);

Модел реченица: Доказ је украден из торбе (21)

Координирани субјекат: Писмо и мапе (10)

Циљани израз: Писмо и мапе су украдени / украдене / је украдено из торбе (27).

Експеримент 3 има једну независну и једну зависну варијаблу. Независна варијабла има два нивоа: први ниво је одсуство синкретизма: координирани субјекат се састоји из првог конјункта средњег рода једнине на -о (*звон-о*) и другог конјункта женског рода множине на -е (*књиг-е*). Други ниво је присуство синкретизма: координирани субјекат се састоји из првог конјункта средњег рода једнине који има

наставак *-е* (*дугм-е*) и другог конјункта женског рода множине који има наставак *-е* (*књиг-е*). Зависна варијабла у овом експерименту је образац слагања: слагање са првим чланом координираног субјекта, слагање са последњим чланом и разрешено слагање. Циљ нам је да утврдимо да ли се јавља већи проценат наставка *-е* на глаголу када први конјункт носи наставак *-е*, него када носи наставак *-о*. Ове резултате упоредићемо са процентом одговора у којима се јавља разрешено слагање.

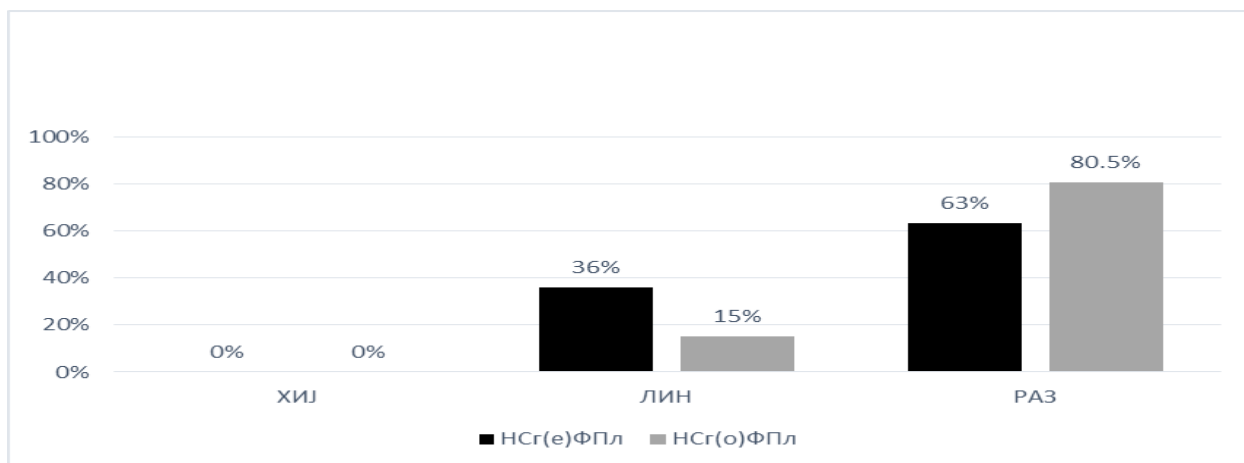
Процедура за експеримент 3 иста је као и процедура за спровођење свих осталих продукцијских експеримената које наводимо у дисертацији, те је не понављамо. У овом експерименту су за супституенте употребљени координирани субјекти који се састоје из првог члана средњег рода једнине и другог члана женског рода множине (као у примерима 164 и 165). У експерименту су учествовали 36 испитаника.

5.4.2. Продукцијски експеримент 3 којим се тестира ефекат присуства синкретизма на слагање глагола у роду: резултати

Резултате добијене овим експериментом представили смо у Табели 42 и у Графикону 34. У Експерименту 3 доминантан образац слагања је разрешено слагање (за услов НСг(о)ФПл РАЗ=80,5%, за услов НСг(е)ФПл РАЗ=63%). Слагање глагола са последњим чланом координираног субјекта је документован и стабилан образац слагања (за услов НСг(е)ФПл ЛИН=36%, а за услов НСг(о)ФПл ЛИН=15%), док не постоји потврда за образац у коме се глагол слаже са првим чланом координираног субјекта.

	НСг(е)ФПл	НСг(о)ФПл
ХИЈ	0%	0%
ЛИН	36%	15%
РАЗ	63%	80,5%
КОМБ	0%	0%

Табела 42

Графикон 34 – проценат одговора за сваки од образаца слагања у продукцијском експерименту 3

Урадили смо *Хи-квадрат* тест како бисмо утврдили да ли се статистички значајно разликује употреба образаца слагања у односу на тестиране услове. *Хи-квадрат* тест показује да постоји статистички значајна разлика у погледу начина на који присуство синкретизма утиче на употребу образаца слагања $\chi^2(2, N = 421) = 22,79, p < 0,00001$. Разрешено слагање је значајно мање продуковано када нема синкретизма, док је образац у коме се глагол слаже са последњим чланом координираног субјекта појачан када је присутан синкретизам.

Урадили смо и *z-тест*. Већ смо нагласили да је број погодака за слагање глагола са првим конјунктом у оба услова једнак нули. Упоредили смо резултате за слагање глагола са последњим конјунктом у односу на тестиране услове и за разрешено слагање у односу на тестиране услове. У наставку укратко коментаришемо домене поређења у којима је уочена статистички значајна разлика, а у делу *Дискусија* ћемо резултате прокоментарисати у контексту предикција и хипотеза које су провераване овим експериментом.

Поређењем броја процената за слагање глагола са последњим конјунктом у подзорку присуство синкретизма са бројем процената за овај образац у подзорку одсуство синкретизма утврђена је статистички значајна разлика ($p < 0,001, Z = 4,5$). Статистички значајна разлика постоји и када се упореди број процената за разрешено

слагање у оквиру подзорка присуство синкретизма и број процената за разрешено слагање у оквиру подзорка одсуство синкретизма ($p < 0,03$, а $Z = -2,2$).

5.4.3. Продукцијски експеримент 3 којим се тестира ефекат присуства синкретизма на слагање глагола у роду: дискусија

Хипотеза (1) тврди да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Ова хипотеза проверава се помоћу предикције (4) која каже да присуство синкретизма слаби разрешено слагање, а јача слагање са последњим чланом конјункције, док одсуство синкретизма има обрнути ефекат. Како наши резултати показују, слагање глагола са последњим конјунктом је чешће употребљено када постоји синкретизам, што иде у прилог предикцији 4 хипотезе (1) (ЛИН=36% за услов НСг(е)ФПл, а 15% за НСг(о)ФПл, $p < 0,001$, $Z = 4,5$). Разрешено слагање је знатно слабије продукковано када има синкретизма, што потврђује предикцију 4 хипотезе (1) (НСг(е)ФПл=80,5%, а за НСг(о)ФПл=63%, *z-тестом* потврђена значајна разлика, $p < 0,03$). То што је слагање глагола са првим конјунктом блокирано у оба случаја (није продукovan нити један одговор) потврђује нашу претпоставку да синкретизам вуче множинској интерпретацији, те да се за недифолт са сигурношћу може тврдити да је контролор слагања множински конјункт.

5.5. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3

У експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3 тестира се предикција 4 хипотезе (1) да присуство синкретизма умањује оцену прихватљивости разрешеног слагања, а увећава оцену прихватљивости слагања глагола са последњим чланом конјункције, док одсуство синкретизма има обрнути ефекат. Поред овога, проверава се евентуални утицај избора продукције као експерименталне технике у експерименту 3.

5.5.1. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара
продукцијском експерименту 3: дизајн

Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3 садрже 2 услова (као у примерима 166–167а).⁶⁸ За сваки услов у суду граматичности постоји по 96 опсервација, јер је по 2 примера из сваког од услова у оквиру 6 листа видело по 8 испитаника. Прва два примера из сваког од услова у продукцијском експерименту уведена су у експеримент са судом граматичности тако да се глагол слаже са првим конјунктом, друга два примера из сваког од услова из продукцијског експеримента уведена су у експеримент са судом граматичности тако да се глагол слаже са конјункцијском фразом, а трећа два примера из сваког од услова у продукцијском експерименту уведена су у суд граматичности тако да се глагол слаже са последњим чланом конјункције (као у примерима 166 и 166а). Критичним стимулусима у експериментима са судовима граматичности тестирана је прихватљивост образаца слагања глагола са координираним субјектима у превербалним условима.

166. НСгеФПл ХИЈ/РАЗ/ЛИН

166а. Дугме и перле је купљено_{суд1}/ су купљени_{суд3}/ су купљене/_{суд5} у шивари.

167. НСгоФПлХИЈ/РАЗ/ЛИН

167а. Писмо и мапе је украдено_{суд1}/ су украдени_{суд3}/ су украдене/_{суд5} из торбе.

Редослед примера је рандомизован, а рандомизација је извршена у оквиру онлајн портала *Ibex*. Процедура за спровођење експеримената са судом граматичности је иста као и за раније коментарисане експерименте са судовима граматичности, те је не понављамо. Шест експеримената са судовима граматичности урадило је 48 испитаника. Сви испитаници су изворни говорници српског језика, нелингвисти, студенти

⁶⁸ Поред сваког обрасца слагања у оквиру сваког од примера стоји ознака суд 1/2/3/4/5/6 којом се означава у оквиру ког експеримента са судом граматичности је тестирана оцена прихватљивости примера са тим образцем слагања.

Универзитета у Нишу, без експлицитног лингвистичког образовања у последњих пет година и нису учествовали у осталим експериментима које наводимо у дисертацији.

У судовима граматичности независне варијабле су следеће:

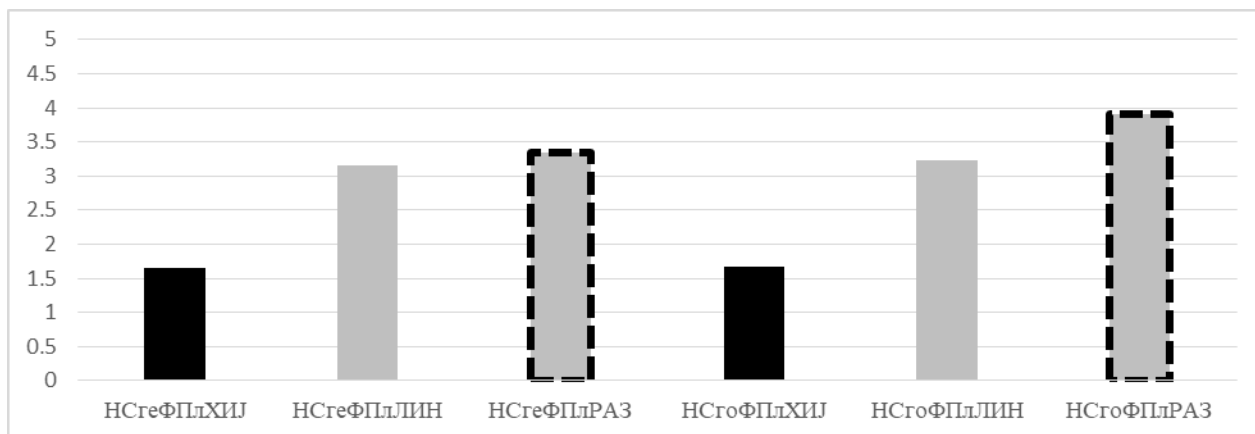
1) образац слагања (три нивоа: слагање са првим конјунктом, слагање са последњим конјунктом и разрешено слагање);

2) присуство и одсуство синкретизма.

Зависна варијабла је оцена прихватљивости (од 1 до 5).

5.5.2. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3: резултати

На основу оцена прихватљивости које су изворни говорници давали за сваки од тестираних примера срачунате су средње вредности, и резултати су представљени у Графикону 35. Слагање са првим конјунктом оцењено је најнижим оценама, без обзира на то да ли је присутан НСг(е)ФПл=1,6, или одсутан ефекат синкретизма НСг(о)ФПл=1,7 (в. Графикон 35). Оцена разрешеног слагања нижа је за услов НСг(е)ФПлРАЗ=3,3 од оцено за услов НСг(о)ФПлРАЗ=3,9. Слагање са последњим конјунктом оцењено је сличним оценама за оба услова НСг(о)ФПлЛИН=3,2 и НСг(е)ФПлЛИН=3,1.

Графикон 35 – средње оцено за скуп услова који одговара продукцијском експерименту 3

Двофакторском Ановом са репликацијом испитано је да ли постоји интеракција између тестираних услова и оцена прихватљивости образаца слагања. Упоређена су два фактора са по два нивоа. Први ниво првог фактора је присуство синкретизма, а други одсуство синкретизма (дато хоризонтално у Табели 43, НСГ(е)ФПл и НСГ(о)ФПл). Други фактор је образац слагања, постоје три комбинације (дато вертикално у Табели 43): 1) први ниво је образац разрешеног слагања, а други ниво образац слагања са првим конјунктом; 2) први ниво је образац разрешеног слагања, други ниво образац слагања са последњим конјунктом; 3) први ниво је образац слагања са првим конјунктом, а други ниво је образац слагања са последњим конјунктом. У Табели 43 је под (1) дато ако се разликују НСГ(о)ФПл и НСГ(е)ФПл; под (2) ако се разликују разрешено и хијерархијско (РАЗ:ХИЈ), разрешено и линеарно (РАЗ:ЛИН) и линеарно и хијерархијско слагање (ЛИН:ХИЈ), а под (3) ако има интеракције. Резултати ће бити прокоментарисани у делу *Дискусија*.

	НСГ(о)ФПл:НСГ(е)ФПл
РАЗ:ХИЈ	1. $p < 0,03$, $F = 4,8$ 2. $p < 0,0001$, $F = 220$; 3. $p < 0,04$, $F = 4,04$
РАЗ:ЛИН	1. $p < 0,04$, $F = 4,04$ 2. $p < 0,005$, $F = 8$ 3. Нема интеракције
ХИЈ:ЛИН	1. Нема разлике 2. $p < 0,001$, $F = 129$ 3. Нема интеракције

Табела 43 – резултати *Двофакторске Анове са репликацијом* за скуп услова који одговара продукцијском експерименту 3

5.5.3. Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3: дискусија

Експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара продукцијском експерименту 3 спроведени су како би се тестирала хипотеза (1) која тврди да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом. Предикција (4) ове хипотезе је да ће присуство синкретизма јачати оцену прихватљивости слагања глагола са последњим чланом конјункције, а ослабити оцену прихватљивости разрешеног слагања,

док одсуство синкретизма има обрнут ефекат. Како резултати показују, оцена прихватљивости разрешеног слагања виша је него оцена прихватљивости линеарног слагања за оба услова (в. Табелу 43 у којој је наведено да је разлика потврђена и статистичким тестом). Резултати указују и да присуство синкретизма има деградирајући ефекат по оцену разрешеног слагања, што потврђује предикцију 4 хипотезе (1) (уп.: $НСГ(е)ФПлРАЗ=3,3$ и $НСГ(о)ФПлРАЗ=3,9$, в. Табелу 43 у којој је приказано да постоји значајна разлика). Слагање са последњим конјунктом оцењено је сличним високим оценама када је присутан ефекат синкретизма ($НСГ(е)ФПл=3,1$) и када је одсутан ефекат синкретизма ($НСГ(о)ФПл=3,2$), док је слагање са првим конјунктом оцењено ниским оценама, без обзира на то да ли постоји ефекат синкретизма, или је одсутан ($НСГ(е)ФПл=1,6$ и $НСГ(о)ФПл=1,7$). Значајна разлика између оцене прихватљивости слагања са првим чланом и оцене прихватљивости слагања са последњим чланом потврђује нашу претпоставку да синкретизам тежи множинској интерпретацији (в. Табелу 43 у којој је наведено да је разлика статистички значајна). Хипотеза (1) је потврђена.

5.6. Продукцијски експеримент 3 и експерименти са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 3

У овом делу поредимо резултате продукцијског експеримента 3 којим се тестира ефекат синкретизма на слагање са резултатима експеримената са судовима граматичности чији скуп услова одговара експерименту 3. Распоред образаца слагања у продукцијском експерименту и у експериментима са судом граматичности показује исту слику:

- 1) Прихватљивост разрешеног слагања оцењена је највишим оценама у судовима граматичности: $НСГ(е)ФПлРАЗ=3,3$ и $НСГ(о)ФПлРАЗ=3,9$, и ово је најчешће употребљен образац слагања у продукцијском експерименту: $НСГ(е)ФПлРАЗ=63\%$ и $НСГ(о)ФПлРАЗ=80,5\%$;
- 2) слагање са последњим конјунктом оцењено је као сасвим прихватљив образац слагања у судовима граматичности: $НСГ(е)ФПлЛИН=3,1$ и

- НСг(о)ФПлЛИН=3,2 и документовано солидним бројем процената у продукцијском експерименту: НСг(е)ФПлЛИН=36% и НСг(о)ФПлЛИН=15%;
- 3) слагање са првим конјунктом оцењено је као слабо прихватљив образац слагања у судовима граматичности (НСг(е)ФПлХИЈ=1,6 и НСг(о)ФПлХИЈ=1,7), а продукцијски експеримент не бележи нити један погодак за овај образац слагања.

Резултати експеримената са судовима граматичности као и резултати продукцијског експеримента потпуно се слажу у потврђивању хипотезе (1) да ће прихватљивост разрешеног слагања бити оцењена нижим оценама и да ће овај образац бити документован мањим бројем процената када има синкретизма, него када синкретизма нема. С обзиром на то да је слагање са последњим конјунктом у суду граматичности слично оцењено, а да је у продукцији двапут мање продуковано када нема синкретизма, претпостављамо да постоји разлика између продукције и перцепције овог обрасца, што би значило да део слике у продукцији зависи од продукцијске перформансе. Како резултати показују, конјункт у једнини умањује шансу да говорници одаберу први конјункт за контролора слагања у продукцији, и да слагање са првим конјунктом оцене као прихватљив образац у експерименту са судом граматичности. Оба експеримента потврђују нашу претпоставку да синкретизам тежи множинској интерпретацији.

6. ТЕОРИЈСКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Као једно од централних питања када је реч о слагању глагола са координираним субјектима намеће се да ли је слагање синтаксички или и постсинтаксички процес. Наше истраживање испитивало је синтаксичке факторе као што је хијерархијска дистанца, синтаксичко-семантичке факторе (модификација), фонолошке факторе (линеарна дистанца и синкретизам), и дискурсне факторе као што је проминентност. У овом одељку направићемо преглед поменутих фактора и размотрити њихов утицај на слагање.

Резултати нашег експерименталног истраживања показују да хијерархијска и линеарна дистанца одређују контролоре слагања у оквиру једне исте граматике, као фактори који се надмећу – могућност коју ранији приступи слагању не узимају у обзир. Чињеница да фактори не делују одвојено, него у спрези једни с другим, указује да постсинтаксичке теорије морају бити допуњене тако да омогућују интеракцију датих фактора у оквиру једне граматике. Циљ нам је стога да проверимо примењивост приступа који постоје у литератури на резултате које смо добили, те да у односу на ефекте који су забележени нашим истраживањем понудимо измену и допуну постојећих приступа.

Ово поглавље подељено је на шест одељака. У првом одељку на основу резултата којима располажемо одговарамо на питање да ли постоји хијерархијско слагање у српском језику, односно да ли је хијерархијска блискост фактор који утиче на слагање са првим чланом конјункције, док у другом одељку разматрамо да ли постоји линеарно слагање, те да ли је линеарна блискост фактор који утиче на слагање са последњим чланом конјункције. У трећем одељку дискутујемо да ли је линеарна блискост фактор који утиче не само на слагање са последњим чланом конјункције, него и на слагање са првим чланом конјункције, као и да ли је хијерархијска блискост фактор који утиче не само на слагање са првим него и на слагање са последњим чланом конјункције. У четвртном одељку разматрамо да ли је проминентност фактор који значајно утиче на избор контролора слагања у роду. У петом одељку на основу резултата којима располажемо одговарамо на питање да ли су род и број фузирани у српском језику, те да ли заједно учествују у слагању. У шестом одељку се осврћемо на разлику између резултата

продукцијских експеримената и експеримената са судовима граматичности, те на ефекте које смо забележили двама различитим експериментима.

6.1. Да ли постоји хијерархијско слагање, те да ли хијерархијска блискост игра улогу приликом слагања глагола са првим чланом конјункције?

Према Бошковићу (2009), слагање са првим чланом конјункције је блокирано када се глагол слаже са координираним субјектом који се састоји из конјунката средњег рода множине и женског рода множине у оба могућа редоследа (као у примерима 168 и 169). Наведено је експериментално проверено најпре пилот модификаторским експериментима (експериментом 1А, експериментом 1Б), а онда и експериментом 1В. Тестирано је да ли је слагање са првим чланом конјункције доступан образац слагања када се глагол слаже са координираним модификованим субјектом. Као што су наши резултати показали, Бошковићеве тврдње су нетачне, јер се слагање са првим чланом конјункције појављује у значајном проценту у продукцијским експериментима (експеримент 1В: 30% за 1ФН и 27% за 1НФ; 13% за ОбаФН и 9,4% за ОбаНФ).

168. „*Сва села и све варошице су (јуче) уништена” (2009: 458).

169. „*Све варошице и сва села су (јуче) уништене” (2009: 459).

Оцена прихватљивости за слагање са првим чланом координираног субјекта у експериментима са судовима граматичности показатељ је да постоје услови у којима овај конгруенцијски образац може бити не само документован него и валидан образац (за услов у коме је модификован први конјункт дискурским придевом или придевом за боје, средња оцена је 2,9). Овакви резултати супротни су тврдњи Бошковића (2009) о статусу обрасца у коме се глагол слаже са првим чланом координираног субјекта, а блиски су тврдњи Корбета (1983а) и Бојовић (2008) који на писаном корпусу препознају да је овај образац доступан у српском језику. Резултати су у линији и са тврдњама Марушича и др. (2015) за словеначки језик. Марушич и др. (2015) сматрају да је хијерархијска блискост фактор који утиче на слагање у оквиру једне граматике и одређује избор првог члана конјункције као контролора слагања.

Претпоставили смо, у складу са синтаксичком хипотезом, да ће први члан координираног субјекта имати највећу шансу да постане контролор слагања када није

модификован јер је тада хијерархијска блискост између њега и глагола непромењена (услов 2ФН, 2НФ, експеримент 1В). Наши резултати ово негирају: слагање са првим чланом је значајно ређе употребљено него слагање са последњим чланом координираног субјекта без обзира на то што је хијерархијска блискост између првог члана и глагола непромењена, а између последњег члана и глагола смањена (услов 2ФН, 2НФ). Ако је хијерархијска блискост фактор који одређује избор првог члана конјункције за контролора слагања, онда би овог обрасца требало да је мање када је први члан модификован, јер је тада смањена хијерархијска блискост између њега и глагола. Наши резултати и ово негирају: слагање са првим чланом координираног субјекта је посведочено највећим бројем процената за услов у коме је први члан модификован. Два су могућа објашњења ових резултата из перспективе синтаксичке хипотезе: 1) хијерархијска блискост не утиче на избор првог члана за контролора слагања, 2) хијерархијска блискост утиче, али сама именица није извор обележја за слагање него ниво именичке фразе, NP до које су се перколирала обележја саме именице. С обзиром на то да је слагање са првим чланом документован образац, очигледно је да хијерархијска блискост има утицаја на настанак овог обрасца. Јасно је и да хијерархијска блискост није једини фактор. Пошто је слагање са првим чланом најјаче када је хијерархијска блискост између њега и глагола смањена док је линеарна блискост непромењена (услов 1Ф), а значајно слабије када је линеарна блискост између њега и глагола смањена, а хијерархијска блискост непромењена (услов 2ФН), питање је да ли на слагање са првим чланом уз хијерархијску блискост утиче и линеарна блискост. Ово ћемо детаљније прокоментарисати у трећем одељку.

6.2. Да ли постоји линеарно слагање, те да ли линеарна блискост утиче на слагање са последњим чланом конјункције?

Марушич и др. (2015) на материјалу словеначког језика тестирају слагање глагола са координираним субјектом кога чине чланови женског и средњег рода у оба могућа редоследа и потврђују да је слагање глагола у роду са последњим чланом стабилан и доступан образац слагања. Ови аутори препознају да је линеарна дистанца фактор који утиче на слагање са последњим чланом конјункције, те никакав вид модификације не би

требало да утиче на одабир последњег члана за контролора слагања. Пошто наши резултати потврђују да је последњи члан координираног субјекта недвосмислено најбољи контролор слагања, линеарна блискост је врло прихватљива као фактор који утиче на слагање са овим чланом (експеримент 1В). Међутим, наши резултати показују (експеримент 1В) и да је слагање са последњим чланом координираног субјекта значајно ређе употребљено за услов у коме је први члан координираног субјекта модификован него за услов у коме је последњи члан модификован, или су оба члана модификована, те не можемо да их објаснимо помоћу приступа који заговарају Марушич и др. (2015). Поређењем резултата пилот модификаторских експеримената (експеримент 1А и експеримент 1Б) и експеримента 1В са резултатима експеримента Вилер Голд и др. (2016) утврђено је да су изворни говорници српског језика чешће одабирали последњи конјункт за контролора слагања у условима модификације (који год конјункт био модификован) – него у условима без модификације. Док Вилер Голд и др. (2016) тврде да конјункт средњег рода и линеарна блискост значајно јачају слагање са последњим чланом, наши резултати потврђују да је овај образац подједнако често употребљен без обзира на то да ли се глагол слаже са координираним субјектом који се састоји из првог конјункта средњег и другог конјункта женског рода, или из првог конјункта женског и другог конјункта средњег рода (експеримент 1В, слагање са последњим чланом за услов 1ФН=50,5%, 1НФ=51,6%, 2ФН=69,4%, 2НФ=69,4%, ОбаФН=70%, ОбаНФ=71,6%; не постоји статистички значајна разлика у употреби овог обрасца, в. Табелу 33). С обзиром на то да редослед вредности рода не утиче значајно на пропорцију овог обрасца у условима модификације, наши резултати не могу бити објашњени помоћу приступа који заговарају Вилер Голд и др. (2016). Како у експериментима нисмо имали могућност да манипулишемо променама линеарне блискости између последњег члана конјункције и глагола (а теоријски је немогуће то учинити тако да се не повећа и линеарна удаљеност првог члана конјункције од глагола), те како је овај образац статистички значајно мање продукован када је први члан конјункције модификован у односу на друге видове модификације, намећу се два могућа разлога: 1) линеарна блискост није једини фактор који утиче на слагање глагола са последњим чланом координираног субјекта, 2) линеарна блискост не утиче само на слагање са последњим чланом координираног субјекта, него и

на слагање са првим чланом, те се обрасци слагања међусобно надмећу. Ово ћемо детаљније прокоментарисати у трећем одељку, у коме се бавимо питањем да ли линеарна блискост као секундарни фактор утиче и на слагање са првим чланом координираног субјекта, што онда доводи до опционалности између првог члана координираног субјекта који је други по реду најближи члан глаголу и другог члана координираног субјекта који је први по реду најближи члан глаголу.

Постојање линеарног слагања и питање да ли линеарна блискост утиче на слагање са последњим чланом конјункције прокоментарисаћемо и на основу резултата у којима се глагол слаже са координираним синкретичним субјектом мешовитог рода и броја. Бошковић (2009) тврди да постоје синтаксичка ограничења због којих је разрешено слагање једина доступна опција када се глагол слаже са координираним субјектом који се састоји из конјунката различитог рода и броја, док Марушич и др. (2015) за словеначки језик претпостављају да је могуће слагање са конјунктом у множини. Дизајнирали смо продукцијски експеримент 2 и експеримент 3 како бисмо ово проверили. Продукцијским експериментом 2 је испитано који обрасци слагања су доступни када се глагол слаже са координираним субјектом који се састоји из конјунката женског рода једнине и средњег рода множине у оба могућа редоследа (два типа синкретизма: синкретизам типа *-a*: НПлФСг, нпр. *чел-а* и *виол-а*; и синкретизам типа *-e*: НСгФПл, нпр. *јаж-е* и *шљив-е*). Резултати експеримента 2 показују да је слагање са последњим чланом координираног субјекта доступан и стабилан образац слагања за услов у коме се глагол слаже са координираним синкретичним субјектом који се састоји из првог конјункта женског рода једнине и другог конјункта средњег рода множине (36%), што је супротно претпоставци Бошковића (2009: 463) за примере типа 170. Резултати су у складу са приступом Марушича и др. (2015) који установљују правило конзистентности према коме се глагол слаже у роду и броју са истим контролором – са множинским чланом. Како наши резултати показују, синкретизам тежи множинској интерпретацији, и постоји значајно већа шанса да се глагол сложи у роду са последњим чланом конјункције који је у множини него са првим чланом конјункције који је у множини (ЛИН=36, ХИЈ=12%). Дизајн продукцијског експеримента 3 проверу врши тако што доводи у везу слагање глагола са синкретичним конјунктима различитог рода и броја (услов НСг(е)ФПл, нпр.

пољ-е и *школ-е*) и са несинкретичним конјунктима (услов НСг(о)ФПл, нпр. *сел-о* и *школ-е*). Резултати експеримента 3 у коме се истражује слагање глагола у роду са несинкретичним субјектом који се састоји из првог конјункта средњег рода једнине и другог конјункта женског рода множине показују да је слагање глагола у роду са последњим чланом доступан образац слагања (15%), што је супротно Бошковићевој (2009) тврдњи за статус примера као што је 171. Ово је потврђено и експериментима са судовима граматичности у којима је слагање са последњим чланом координираног несинкретичног субјекта оцењено као прихватљив образац (3,2). С обзиром на то да је образац у коме се глагол слаже у роду са последњим чланом координираног субјекта доступан чак и када нема синкретизма, линеарна блискост је фактор који утиче на слагање глагола у роду са последњим чланом конјункције. Резултати су у складу са приступом Марушича и др. (2015) да је линеарна блискост фактор који утиче на избор последњег члана конјункције за контролора слагања.

170. „*Једно село и све варошице су (јуче) уништене” (Бошковић 2009: 463).

171. „*Једна варошица и сва села су (јуче) уништена” (Бошковић 2009: 463).

6.3. Да ли хијерархијска и линеарна блискост делују и на одређивање првог и на одређивање последњег члана конјункције за контролора слагања у роду?

Ранија истраживања на материјалу српског језика разматрају слагање као процес (Бошковић 2009) у коме се ограничења приликом одређивања контролора слагања објашњавају деловањем синтаксичких фактора. Марушич и др. (2015) износе тврдњу да за словеначки језик не важи приступ према коме је слагање чисто синтаксички механизам. Ови аутори претпостављају да у случају када није употребљено разрешено слагање на одабир једног од конјунката за контролора слагања у роду утичу хијерархијска или линеарна дистанца. Два типа дистанце оперишу у два одвојеним граматикама, при чему хијерархијска дистанца има утицаја на одабир првог конјункта за контролора слагања у роду док линеарна дистанца има утицаја на одабир последњег конјункта за контролора слагања у роду. Претпоставка је, стога, да је слагање и постсинтаксички процес у коме одређивање контролора слагања у роду може зависити и од фонолошких фактора. Нас је интересовало да ли синтаксички и фонолошки фактори

могу заједно утицати на одабир било првог, било последњег конјункта за контролора слагања у роду када се глагол слаже са модификованим координираним субјектом. Конкретно, интересује нас да ли хијерархијска дистанца може имати утицај само на одабир првог конјункта, или има утицај и на одабир последњег конјункта за контролора слагања у роду, и да ли линеарна дистанца поред тога што има утицај на одабир последњег конјункта за контролора слагања у роду, може утицати и на одабир првог конјункта. Поред овога, наше питање је и да ли се карактеристике као што су вредност за род и број могу интерполирати са линеарном и са хијерархијском дистанцом приликом одређивања контролора слагања.

Према теорији Марушича и др. (2015), не би требало очекивати да модификација утиче на слагање са првим или са последњим чланом конјункције. Наиме, услед модификације последњег члана конјункције мења се његова хијерархијска блискост, али овај члан побеђује линеарном, а не хијерархијском блискошћу, те промена хијерархијске блискости не би требало да утиче на слагање са последњим чланом. Што се тиче првог члана конјункције, његова хијерархијска дистанца се не мења када није модификован, а он њоме побеђује, те не би требало очекивати да модификација утиче на слагање са првим чланом конјункције. Резултати експеримената које смо спровели ово негирају: модификација последњег члана конјункције умањује шансу да први члан буде одабран за контролора слагања, док модификација првог члана конјункције умањује шансу да последњи члан буде одабран за контролора слагања. Пошто је линеарна дистанца између првог члана и глагола повећана када је последњи члан модификован, а непромењена када је први члан модификован, наши резултати потврђују да линеарна дистанца има утицај и на одређивање првог члана конјункције за контролора слагања. Ово приступ Марушича и др. (2015) не може да објасни.

Поредивши резултате нашег експеримента 1В са Вилер Голд и др. (2016) експериментом, утврђено је да је слагање са првим чланом конјункције статистички значајно чешће употребљено једино када је први члан конјункције модификован у односу на услов без модификације. Резултати које смо добили не одбацују неопходно претпоставку да хијерархијска блискост утиче на слагање са првим чланом, већ пре упућују да је извор обележја за слагање конјункт који је домен у коме се обележја шире и

на чијем нивоу се надмећу са последњим конјунктом, а не сама именица. Ако размотримо услов у коме је први члан координираног субјекта модификован и услов у коме су чланови немодификовани, видимо да је између првог члана и глагола линеарна дистанца непромењена у оба случаја. Упоредимо ли линеарну дистанцу између првог члана и глагола у условима модификације (модификован први/последњи члан или оба члана координираног субјекта), приметимо да је први члан најјачи контролор слагања када је линеарна дистанца између њега и глагола непромењена, односно, слободно можемо рећи да је тада ојачана позиција овог члана у односу на преостала два услова. Када је линеарна дистанца између првог члана и глагола минимизована, глагол има могућност да одабере између првог по реду линеарно најближег – последњег члана – и између другог по реду линеарно најближег члана – првог члана. Услед такве опционалности у условима модификације, већа је шанса да глагол одабере први члан конјункције за контролора слагања, него у условима без модификације где нема опционалности која је посредована модификацијом. Ово потврђује и чињеница да је слагање са првим чланом координираног субјекта најслабије када је последњи члан модификован или када су оба члана модификована. Пошто се повећа линеарна дистанца између првог члана и глагола, односно ослаби позиција првог члана по линеарној блискости, последњи члан координираног субјекта постаје најбољи контролор слагања. И ови резултати показују да линеарна дистанца као фактор утиче и на слагање глагола са првим конјунктом, што није разматрано ни у Вилер Голд и др. (2016) истраживању.

Наши резултати показују да вредност рода и линеарна дистанца, коју Вилер Голд и др. (2016) разматрају, нису довољни да објасне добијене обрасце (резултате). Поред овога, наши резултати тек делимично могу бити објашњени и на основу приступа Марушича и др. (2015), те би га требало модификовати. Закључак на основу резултата којима располажемо је да линеарна и хијерархијска дистанца оперишу у оквиру једне граматике, где линеарна дистанца има утицаја не само на слагање са последњим конјунктом, него и на слагање са првим конјунктом, и где слагање глагола у роду са последњим конјунктом има користи од повећане линеарне дистанце између првог члана и глагола.

Комбиновану хипотезу, односно хипотезу према којој линеарна и хијерархијска блискост јесу фактори који постоје у оквиру једне граматике, где линеарна блискост има утицаја не само на слагање са последњим чланом него као секундарни фактор утиче и на слагање са првим чланом, потврђује следеће:

- 1) При поређењу резултата за разрешено слагање када се глагол слаже са координираним субјектом чији је само први конјункт модификован и резултата за овај образац када се глагол слаже са координираним субјектом чији је само последњи конјункт модификован изостаје статистички значајна разлика.
- 2) Када се упореде резултати слагања глагола са последњим конјунктом за услов у коме је само последњи конјункт модификован са резултатима за овај образац када је само први конјункт координираног субјекта модификован, утврђена је статистички значајна разлика. Ова разлика је много већа него разлика у броју продукованих одговора за разрешено слагање.
- 3) Када се упореде резултати слагања глагола са првим конјунктом за услов у коме је само први конјункт модификован са резултатима за овај образац када је само последњи конјункт координираног субјекта модификован, утврђена је статистички значајна разлика. Ова разлика је много већа него разлика у броју продукованих одговора за разрешено слагање.

Хипотезу да се слагање дешава и на интерфејсу са фонологијом потврђује и следеће:

- 1) Ако погледамо резултате за слагање глагола са координираним синкретичним субјектом кога чине чланови мешовитог рода и броја, приметимо да је разрешено слагање посведочено мањим бројем процената када је последњи конјункт координираног субјекта са којим се глагол слаже у множини, него када је први конјункт у множини (за услов НСгФПл, РАЗ=63%; за услов ФСгНПл, РАЗ=53%; за услов ФПлНСг, РАЗ=82%, за услов НПлФСг, РАЗ=71%; за услове НСгФПл и ФСгНПл, ЛИН=36%; за услов НПлФСг, ХИЈ=12%, а за услов ФПлНСг, ХИЈ=13%). Закључак је да ефекат линеарне

дистанце удружен са ефектом синкретизма и вредношћу за број пре умањује разрешено слагање него ефекат хијерархијске дистанце.

- 1) Резултати за комбиновано слагање иду у прилог предикцији да ће се глагол пре сложити у роду са чланом који је линеарно ближи глаголу него са чланом који је линеарно даљи (за услов НПлФСг, КОМБ=12%, а за услов ФСгНПл, КОМБ=6,5%). Линеарна дистанца, дакле, пре него хијерархијска дистанца омогућава да се глагол у српском језику сложи у роду са контролором који није истог типа као контролор за број.

Да сумирамо, ако размотримо само ефекат линеарности, на основу наших резултата можемо изнети следећа запажања:

- 1) Када су изворни говорници српског језика слагали глагол са координираним модификованим множинским конјунктима, ефекат линеарне блискости конјункта глаголу допринео је да слагање са последњим чланом буде највише продукован образац слагања без обзира на то да ли је хијерархијски даљи од глагола.
- 2) Када је модификован само први члан превербалног координираног субјекта, већа је шанса да први члан буде одабран за контролора слагања јер га од глагола дели мањи број јединица (1ФН и 1НФ, али не и ОбаНФ, ОбаФН и 2НФ, 2ФН).
- 3) Ефекат линеарне блискости допринео је да комбиновано слагање изворни говорници српског језика продукују двапут више када је конјункт женског рода линеарно ближи глаголу него када је линеарно даљи од њега (услов НПлФСг и ФСгНПл).
- 4) Када је множински конјункт координираног синкретичног субјекта линеарно ближи глаголу, изворни говорници српског језика продукују мањи проценат разрешеног слагања него када је множински конјункт хијерархијски ближи глаголу (уп. услов НСгФПл и ФПлНСг; уп. услов ФСгНПл и НПлФСг).
- 5) Изворни говорници српског језика пре слажу глагол са последњим множинским конјунктом превербалног синкретичног координираног субјекта кога чине конјункти различитог рода и броја и који је линеарно ближи глаголу него са првим множинским конјунктом превербалног координираног субјекта који је хијерархијски ближи глаголу (уп. резултате за слагање са последњим чланом у услову НСгФПл и резултате за слагање са првим чланом у услову ФПлНСг).

Наши експериментални подаци за слагање глагола са координираним субјектом показују да глагол вредност за род добија на четири начина:

- 1) Када се глагол слаже са координираним модификованим множинским субјектом који се састоји из конјунката средњег и женског рода у оба могућа редоследа, вредност за род добија се од линеарно гледано ближег конјункта. Изворни говорници ће одабрати први конјункт за контролора слагања у роду ако је линеарна блискост између њега и глагола непромењена, тј. ако је други по реду линеарно најближи члан глаголу. Најмања је шанса да изворни говорници одаберу мушки род.
- 2) Када се глагол слаже са координираним модификованим множинским субјектом који се састоји из конјунката средњег и женског рода у оба могућа редоследа, вредност за род добија се од линеарно гледано ближег конјункта. Већа је шанса да изворни говорници одаберу род последњег конјункта када су оба конјункта модификована, или када је само последњи конјункт модификован него када је само први конјункт модификован. Најмања је шанса да изворни говорници одаберу мушки род.
- 3) Када се глагол слаже са координираним синкретичним конјунктима различитог рода и броја, највећа је шанса да говорници одаберу мушки род. Изворни говорници српског језика много мање продукују разрешено слагање када је последњи конјункт координираног субјекта у множини него када је први конјункт у множини. Ефекат линеарности удружен са ефектом синкретизма доприноси оваквим резултатима. У првом случају, сасвим је доступна могућност да се глагол сложи у роду са линеарно ближим чланом. У потоњем случају глагол се слаже у роду са првим чланом у структури координираног субјекта.
- 4) Експериментални подаци на материјалу српског језика показују да у условима синкретизма српски језик подржава могућност да се глагол сложи у роду са конјунктом чија вредност за број није иста као и вредност за број конјункцијске фразе. У том случају је ојачана позиција конјункта женског рода једине без обзира на то што је вредност множине иначе јачи контролор.

Изворни говорници српског језика продукују комбиновано слагање, што је образац слагања у коме се глагол слаже у вредности за број са конјункцијском фразом, или са множинским конјунктом превербалног координираног субјекта. У роду се глагол слаже са јединским конјунктом женског рода, и то пре свега када је конјункт женског рода линеарно ближи глаголу.

6.4. Да ли проминентност утиче на избор контролора слагања?

У досадашњим истраживањима примећено је да проминентност може имати значајну улогу приликом разумевања и процесирања реченичних структура (питање разматрано у радовима Каулс и др. 2007, Борнкесел-Шлесевски 2009, Есаулова и Фон Штокхаусен 2015). Претпоставили смо да промене у структури координираног субјекта услед модификације могу учинити један од конјунката истакнутијим, што ће изазвати когнитивни ефекат појачања и имати директне последице по одабир контролора слагања. Како резултати наших експеримената показују (експеримент 1В), слагање са последњим чланом конјункције је, иако најчешће употребљен образац слагања, статистички значајно ређе употребљено за услов у коме последњи члан конјункције није модификован (1ФН, 1НФ), те бисмо могли претпоставити да је проминентност фактор који је допринео оваквим резултатима. С обзиром на то да не постоји значајна разлика у размери слагања са последњим чланом конјункције за услов у коме је само последњи члан конјункције модификован и за услов у коме су оба члана конјункције модификована и проминентна, проминентност није једини фактор који утиче на одабир последњег члана конјункције за контролора слагања у роду. Приликом поређења резултата наших експеримената и експеримента Вилер Голд и др. (2016) потврђено је да је слагање са последњим чланом конјункције значајно чешће употребљено у условима модификације. Да је проминентност једини фактор који утиче на одабир последњег члана конјункције за контролора слагања, не би требало да постоји значајна разлика у размери овог обрасца за услов 1ФН и ФН, и за услов 1НФ и НФ. Пошто значајна разлика постоји, проминентност није једини фактор који има удела у одређивању последњег члана конјункције за контролора слагања.

Размотрићемо и да ли је проминентност фактор који утиче на одабир првог члана конјункције за контролора слагања. Слагање глагола у роду са првим чланом конјункције

је значајно чешће употребљено за услов у коме је први члан конјункције модификован него за остале услове, те се чини да проминентност јесте фактор који утиче на слагање глагола у роду са првим чланом. Поређењем наших експеримената са експериментом о коме реферишу Вилер Голд и др. (2016), утврђено је да је слагање са првим чланом конјункције статистички значајно чешће употребљено за услов у коме је први члан конјункције модификован него када су чланови немодификовани (1ФН: ФН, 1НФ:НФ). Да је проминентност једини фактор, слагање са првим чланом конјункције би требало да је статистички чешће употребљено и за услов у коме су оба члана конјункције модификована него за услове без модификације (ОбаФН: ФН, ОбаНФ: НФ). Пошто је слагање са првим чланом конјункције значајно ређе употребљено за услов ОбаФН него за услов ФН и за услов ОбаНФ него за услов НФ, проминентност није једини фактор који утиче на одабир првог члана конјункције за контролора слагања у роду. Фактор проминентности, дакле, самостално не може објаснити све случајеве несумњивог слагања са првим и са последњим чланом конјункције.

Са једне стране, хипотеза о проминентности чак и када се удружи са линеарном хипотезом не може да објасни све случајеве одређивања било првог, било последњег члана конјункције за контролора слагања. Са друге стране, пак, линеарна хипотеза не може да објасни све случајеве одређивања контролора слагања без хијерархијске хипотезе.

6.5. Да ли су род и број здружени и слажу ли се заједно?

Према Бошковићу (2009: 463), није могуће да се глагол сложи у роду са контролором који није и контролор за слагање у броју, те он одбацује примере као што су 172 и 173. Како наши резултати показују, пример 173 је могућ у српском језику, док пример 172 није могућ.

172. *Све варошице и једно село су (јуче) уништена.

173. *Сва села и једна варошица су (јуче) уништене.

Резултати које смо добили за комбиновано слагање различити су од резултата Марушича и др. (2015) за словеначки језик.⁶⁹ Наши резултати показују да је услед присуства синкретизма, на супрот принципу конзистентности који установљују Марушич и др. (2007) и Марушич и др. (2015), могуће слагање глагола у роду са конјунктом женског рода у једнини који се налази било на првој, било на последњој позицији у структури координираног субјекта и чија вредност броја није иста као вредност броја контролора за број (услов ФСГНПл и НПлФСГ).

Потврда комбинованог слагања на материјалу српског језика захтева и да превреднујемо тврдњу по којој контролор слагања у роду у српском језику не може бити конјункт у једнини, за случајеве када координирани субјекат чине чланови мешовитог рода и броја. Код случајева несумњивог комбинованог обрасца слагања, конјункт женског рода у једнини контролор је за слагање у роду, било да се налази на првој, било да се налази на последњој позицији координираног субјекта.

Нашим експериментом 2 утврђено је, дакле, да говорници српског језика продукују образац комбинованог слагања, што је супротно раније изнетим тврдњама у радовима Маретића (1899), Корбета (1983а), Бошковића (2009) за српски језик и Марушича и др. (2015) за словеначки језик, а у линији су са резултатима Арсенијевића и Митић (2016а) на материјалу српског језика, са експерименталним истраживањем Фухс и др. (2015) на материјалу шпанског језика и са теоријским поставкама изнетим у раду Пикаљо (1991). Резултати комбинованог слагања потврђују да су у српском језику род и број одвојено пројектовани и да могу одвојено учествовати у процесу слагања када се глагол слаже са координираним синкретичним субјектом чији је један од конјунката женског рода једнине. Последњи конјункт женског рода једнине има већу шансу да постане контролор за слагање у роду код комбинованог слагања него први конјункт

⁶⁹ Марушич и др. (2015: 25) указују да су за слагање глагола са 1) координираним конјунктима средњег рода једнине и женског рода множине и 2) женског рода множине и средњег рода једнине добили 5% и 8% процената одговора у средњем роду множине, што се значајно не разликује од процента одговора за средњи род множине (4%) онда када су говорници слагали глагол са координираним конјунктима женског рода множине и мушког рода једнине. За слагање у женском роду множине, пак, постоји статистички значајна разлика. В. фусноту бр. 60 о ситуацији када постоји синкретизам.

женског рода једине (за услов ФСГНПл, КОМБ=6,5%; за услов НПлФСГ, КОМБ=12%). Ово потврђује нашу претпоставку да линеарна дистанца удружена са ефектом синкретизма јаче него хијерархијска дистанца утиче на слагање глагола у роду и у броју са различитим контролорима.

6.6. Да ли се продукција и перцепција разликују?

За потребе ове дисертације спровели смо пет продукцијских експеримената: експеримент 1А, експеримент 1Б, експеримент 1В, експеримент 2, експеримент 3 (в. Табелу 1) и шест експеримената са судовима граматичности. Продукцијским експериментима тестирали смо које обрасце слагања употребљавају говорници српског језика у процесу језичке продукције, а експериментима са судовима граматичности проверавали смо колико су тестирани обрасци слагања прихватљиви говорницима српског језика. Експерименти са судовима граматичности садрже исте услове као и продукцијски експерименти јер смо судом граматичности желели да проверимо конзистентност података које смо добили продукцијским експериментима. Судови граматичности дају нам и одговор на питање да ли постоји разлика између продукције и перцепције образаца слагања. Генерално гледано, у условима модификације слагање са последњим чланом конјункције је најчешће употребљен образац у продукцијском експерименту и образац који је оцењен највишим оценама у експериментима са судовима граматичности. У експериментима са судовима граматичности чији скуп услова одговара пилот продукцијском модификаторском експерименту 1А, оцена за слагање са првим чланом конјункције је благо деградирана, а у продукцијском експерименту овај образац слагања документован је ниским нивоом учешћа (у суду граматичности оцена је у распону од 2,6 до 2,9; у продукцијском експерименту резултати су распону од 4% до 15%). У продукцијским експериментима којима се тестира ефекат синкретизма на слагање, разрешено слагање је најчешће употребљен образац слагања, али и образац слагања који је најслабије продукован за услов у коме је слагање са последњим чланом најјаче (НСГФПл и ФСГНПл). Слична тенденција види се и у експериментима са судовима граматичности. Резултати продукцијских експеримената и експеримената са

судовима граматичности показују и извесна непоклапања, што ћемо прокоментарисати у наставку овог одељка.

У продукцијском експерименту 1А разрешено слагање је посведоченом ниским нивоом учешћа (распон од 11% до 19%), а распон оцена за разрешено слагање у суду граматичности је од 3,2 до 3,7. Слагање са последњим чланом конјункције је у продукцији најчешће употребљен образац слагања, а у експерименту са судом граматичности оцењивано је највишим оценама (у суду граматичности оцене су у распону од 3,6 до 3,9, а у продукцији: распон од 57% до 79%). Прво што примећујемо јесте да је разрешено слагање у суду граматичности оцењивано много вишим оценама него што би се очекивало на основу резултата продукцијског експеримента 1А. Друго, слика о односу разрешеног слагања и слагања са последњим чланом конјункције на основу продукцијског експеримента и експеримента са судом граматичности није иста. Проверили смо у којим условима је оцена разрешеног слагања најближа оци слагања са последњим чланом и колики је проценат одговора разрешеног слагања и слагања са последњим чланом конјункције за те исте услове у продукцијском експерименту. Ова два обрасца слагања најближи су по оци за услов ДисФНРАЗ=3,7 и ДисФНЛИН=3,8 и за услов ДисФДисНРАЗ=3,65 и ДисФДисНЛИН=3,7. У продукцијском експерименту слагање са последњим чланом је најслабије продуковано за услов ДисФН=57%, а разрешено најјаче за тај исти услов – 19%, док је за услов ДисФДисН слагање са последњим чланом 76%, а разрешено 15%. Узимајући у обзир статус разрешеног слагања у односу на слагање са последњим чланом у продукцији и оци разрешеног слагања у односу на оци прихватљивости слагања глагола са последњим чланом конјункције у суду граматичности, као и сазнање да је прихватљивост разрешеног слагања оцењена високим оценама у суду граматичности, док је у продукцији овај образац потврђен ниским нивоом учешћа, претпоставили смо да статус разрешеног слагања у продукцији зависи од продукцијске перформансе за овај образац слагања.

Резултати продукцијског експеримента 2 и експеримента 3 показују да слагање са последњим чланом није доступан образац за услов у коме је последњи члан женског рода једнине, док је једва доступан и изузетно деградиран образац слагања за услов у коме је последњи члан средњег рода једнине. У експериментима са судовима граматичности,

оцена прихватљивости слагања глагола са последњим чланом конјункције деградирана је за први услов (НПлФСГЛИН, средња оцена је 1,7), а благо деградирана за други услов (ФПлНСГЛИН, средња оцена је 2,3 – в. Табелу 41 у којој је приказано да постоји значајна разлика). Резултати потврђују да за слагање глагола са последњим чланом који је у једнини део слике у продукцији зависи од продукцијске перформансе. Слагање са последњим чланом конјункције оцењено је сличним оценама у суду граматичности када нема синкретизма (НСГ(о)ФПлЛИН=3,2), и када синкретизма има (НСГ(е)ФПлЛИН=3,1), док је у продукцијском експерименту двапут мање продуковано када нема синкретизма (за НСГ(о)ФПл, ЛИН=15%, а за НСГ(е)ФПл, ЛИН=36% – значајна разлика потврђена је z-тестом: $p < 0,001$, $Z=4,5$). Резултати показују да за овај образац слагања у условима одсуства синкретизма део слике у продукцији зависи од продукцијске перформансе.

7. ЗАКЉУЧАК

Једно од централних питања савремених лингвистичких истраживања данас јесте које су теоријске последице слагања глагола са једним чланом координираног субјекта. Новија експериментална истраживања показују да је линеарна блискост значајан фактор, те да се глагол слаже са контролором који му је линеарно ближи. Овакви резултати супротни су тврдњама Ноама Чомског (1957), ако се узме у обзир да је слагање чисто синтаксички процес. Новија истраживања не разматрају могућност да хијерархијска и линеарна блискост оперишу у оквиру једног истог система, чему смо у овој дисертацији посветили значајну пажњу.

У истраживањима у којима се слагање дефинише и као постсинтаксички процес, претпоставља се да линеарна блискост има утицаја на слагање са последњим чланом координираног субјекта, док хијерархијска блискост утиче на слагање са првим чланом. Резултати продукцијског модификаторског експеримента 1В потврђују да изворни говорници српског језика највише продукују слагање са првим конјунктом превербалног субјекта када је први конјункт модификован, те хијерархијски даљи од глагола, ако се узме у обзир да је именица извор обележја за слагање, али линеарно ближи глаголу него када је модификован последњи конјункт или оба конјункта (1ФН насупрот ОбаФН и 2ФН). Онда када су оба конјункта модификована, умањена је шанса да први конјункт који је хијерархијски даљи буде одабран за контролора слагања, али тада хијерархијска блискост није једини фактор који је томе допринео. У овом случају, умањена линеарна блискост првог конјункта глаголу и умањена хијерархијска блискост (уп. 1ФН и ОбаФН – у оба случаја умањена хијерархијска блискост првог конјункта, а само у услову ОбаФН и његова линеарна блискост) сукобљавају се са проминентношћу (оба конјункта модификована оба подједнако проминентна) и умањују могућност да први конјункт буде одабран за контролора слагања. Наше истраживање, дакле, показује да линеарна блискост има утицај и на одабир првог конјункта, који је најближи само према хијерархијској дистанци, за контролора слагања, а не само на одабир последњег конјункта који је линеарно најближи.

Резултати продукцијског модификаторског експеримента 1В потврђују да је образац у коме се глагол слаже у роду са последњим чланом конјункције најчешће употребљен образац слагања у условима модификације у српском језику. Овај образац је статистички значајно умањен када је први конјункт координираног субјекта модификован. Онда када је смањена хијерархијска блискост првог конјункта глаголу, ако се узме у обзир да је релевантна именица као извор обележја за слагање, док му је линеарно најближи у односу на остале видове модификације, постоји највећа шанса да први конјункт буде одабран за контролора слагања. У том случају, због доступности првог конјункта за контролора слагања, умањено је слагање са последњим конјунктом. Ипак, и тада је линеарно слагање најчешће употребљен образац слагања, јер је линеарна блискост последњег конјункта глаголу јачи фактор, те превагне у корист слагања са њим. Поред овога, онда када су оба члана модификована и када је последњи члан модификован, смањена је хијерархијска блискост последњег члана глаголу, што није случај када је први члан модификован. Резултати упућују да одабир последњег члана за контролора слагања има користи од смањене хијерархијске блискости, односно да хијерархијска блискост није фактор који утиче на избор последњег члана конјункције, ако је позиција именице, а не конјункцијске фразе битна. Наши резултати потврђују и да се обрасци слагања надмећу, те да минимизована линеарна дистанца између првог члана конјункције и глагола умањује шансу да се глагол сложи у роду са последњим чланом конјункције. Овакви резултати одбацују претпоставку да је проминентност фактор који значајно утиче на размеру образаца слагања глагола у роду са једним од чланова координираног субјекта насупрот разрешеном слагању.

Линеарна дистанца је фактор који значајно утиче на слагање глагола у роду не само у условима модификације него и у условима присуства синкретизма. Како наши резултати показују, када је први члан координираног синкретичног субјекта у множини, трипут је мања шанса да он буде одабран за контролора слагања (услов НПлФСг и ФПлНСг, ХИЈ=12% и ХИЈ=13%) од шансе коју има последњи множински члан да постане контролор слагања у роду (услов ФСгНПл и НСгФПл, ЛИИ=36%). Сматрамо да мања линеарна блискост између првог члана и глагола него између последњег члана и глагола умањује вероватноћу да први члан буде одабран за контролора слагања.

Чињеница да је разрешено слагање више продуковано када је први члан у множини (ФПлНСг и НПлФСг : 82% и 71%) него када је последњи члан у множини (НСгФПл и ФСгНПл : 63% и 53%) потврђује претпоставку да хијерархијска и линеарна локалност оперишу у једној граматичкој где линеарна локалност има превласт над хијерархијском, те има јачи ефекат на умањење разрешеног слагања.

Насупрот ранијим тврдњама изнетим у радовима од Маретића (1899) преко Корбета (1983) до Бошковића (2009) да се у српском језику глагол не може сложити са различитим контролорима у роду и броју, потврда комбинованог слагања у нашем експерименту 2 показује управо супротно. Реч је о обрасцу слагања који настаје када се глагол слаже у роду са чланом чија вредност броја није иста као вредност броја контролора за број. Претпостављамо, стога, да су род и број одвојени у српском језику, те да одвојено учествују у процесу слагања. С обзиром на то да је код комбинованог слагања контролор за слагање у роду члан женског рода у једнини, а да је контролор за слагање у броју у множини, овакви резултати показују да постоје ситуације у којима вредност за род може да превагне у конкуренцији са вредношћу за број. Пошто је комбиновано слагање чешће употребљено када је конјункт женског рода линеарно ближи глаголу, сматрамо да линеарна блискост има јачи утицај на одабир контролора слагања у роду од хијерархијске блискости.

Наши резултати, супротно ранијим претпоставкама присталица чисто синтаксичког приступа (Бошковић 2009), а у линији са новијим истраживањима Марушича и др. (2015), Вилер Голд и др. (2016) (2017) потврђују да се слагање дешава и у постсинтакси. У условима модификације и синкретизма разрешено слагање је умањено, а слагање у роду са једним од чланова координираног субјекта детерминисано хијерархијском и линеарном блискошћу. Линеарна блискост и хијерархијска блискост оперишу у оквиру једне граматике, где линеарна блискост има асполутну превласт над хијерархијском блискошћу у одређивању контролора за род, без обзира на то да ли је контролор за слагање први или последњи члан координираног субјекта. Како наши резултати показују, до разрешеног слагања долази једино када не успе слагање са једним од чланова конјункције. Разрешено слагање је неуспело слагање и не зависи од

тестираних синтаксичких и фонолошких фактора, за разлику од слагања глагола у роду са једним од чланова координираног субјекта.

На основу резултата којима располажемо, закључујемо да израчунавање вредности за род и одабир контролора слагања у роду зависи од синтаксичких и од постсинтаксичких фактора, док вредност за број и одређивање контролора за број зависи само од синтаксичких фактора. Иако су ранија истраживања показала да је контролор за број јачи фактор од контролора за род, те да вредност контролора за род зависи од вредности контролора за број, наши експериментални подаци ово негирају за случај комбинованог слагања. С обзиром на потврду комбинованог слагања, закључујемо да у српском језику постоји и могућност да се контролор за род и број израчуна одвојено, те да, у условима синкретизма, контролор за род не мора нужно зависити од вредности контролора за број, уколико је реч о конјункту женског рода.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајџановић и Степанов 2016: Ајџановић, Милан и Страхиња Степанов. 2016. „Погрешке у падежној конгруенцији именичке и придевске апозиције у језику медија”. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LIX/2, 83–95.
- Алсина и Арсенијевић 2012а: Alsina, Alex, Boban Arsenijević. 2012. “Hierarchies and competing generalizations in Serbo-Croatian hybrid agreement”. In: Miriam Butt and Tracy Holloway King (eds.), *Proceedings of the LFG12 Conference*. Stanford: CSLI, 301–317.
- Алсина и Арсенијевић 2012б: Alsina, Alex, Boban Arsenijević. 2012. “The two faces of agreement”. *Language*, 88, 369–379.
- Антон Мендес и др. 2002: Antón-Méndez, Inés, Janet Nicol, and Merrill Garrett. 2002. “The relation between gender and number agreement processing”. *Syntax*, 5(1), 1–25.
- Антон Мендес и Хартсукер 2010: Antón-Méndez, Inés, Robert Hartsuiker. 2010. “Morphophonological and conceptual effects on Dutch subject-verb agreement”. *Language and Cognitive Processes*, 25(5), 728–748.
- Аоун и др. 1994: Aoun, Joseph, Elabbas Benmamoun, and Dominique Sportiche. 1994. “Agreement, word order, and conjunction in some varieties of Arabic”. *Linguistic Inquiry*, 25(2), 195–220.
- Аоун и др. 1999: Aoun, Joseph, Elabbas Benmamoun, and Dominique Sportiche. 1999. “Further remarks on first conjunct agreement”. *Linguistic Inquiry*, 30(4), 669–681.
- Арсенијевић 2015: Arsenijević, Boban. 2015. “Logic of Agreement: how agreement interacts with negation, disjunction and quantification”. [Рад представљен на конференцији] *Agreement Across Borders*. Zadar: University of Zadar, June 14–17th 2015.
- Арсенијевић 2016: Arsenijević, Boban. [2016, рукопис]. “Gender as a grammaticalized classifier system: the case of the Serbo-Croatian neuter”. Potsdam: University of Potsdam.
- Арсенијевић и Митић 2016а: Arsenijević, Boban, Ivana Mitić. 2016. “On the (in)dependence of gender with respect to number in agreement with coordinated subjects: An experimental study”. *Journal of Slavic Linguistics*, 24(1), Special Issue Agreement in Slavic, 41–69.
- Арсенијевић и Митић 2016б: Arsenijević, Boban, Ivana Mitić. 2016. “Effect of animacy and agentivity on the processing of agreement in Serbo-Croatian”. In: Sabina Halupka-Rešetar

- (ed.), *Studies in Languages and Mind* : selected papers from third Novi Sad Workshop on Psycholinguistics. Нови Сад: Филозофски факултет, 41–77.
- Арсенијевић 2017: Арсенијевић, Бобан. [2017, рукопис]. *Основе формалне семантике*. Ниш: Филозофски факултет у Нишу.
- Аџер 2003: Adger, David. 2003. *Core Syntax: A Minimalist Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Бабић 1998: Babić, Stjepan. 1998. *Sročnost (kongruencija) u suvremenom hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Бадекер и Куминијак 2007: Badecker, William, Frantisek Kuminiak. 2007. “Morphology, agreement and working memory retrieval in sentence production: Evidence from gender and case in Slovak”. *Journal of Memory and Language*, 56, 65–85.
- Бамајаси и др. 2014: Vamuyaci, Elif, Jana Häussler, and Bariş Kabak. 2014. “The interaction of animacy and number agreement”. *Lingua*, 148, 254–277.
- Баркер и др. 2001: Barker, Jason, Janet Nicol, and Merrill Garrett. 2001. “Semantic Factors in the Production of Number Agreement”. *Journal of Psycholinguistic Research*, 30(1), 91–114.
- Белић 1958: Белић, Александар. 1958. *О језичкој природи и језичком развоју: лингвистичка испитивања*, књ. 1. Београд: Полит.
- Белић 1959: Белић, Александар. 1959. *О језичкој природи и језичком развоју: лингвистичка испитивања*, књ. 2. Београд: Научно дело.
- Бенмамун и др. 2009: Benmamoun, Elabbas, Archana Bhatia, and Maria Polinsky. 2009. “Closest conjunct agreement in head final languages”. *Linguistic Variation Yearbook* 9, 67–88.
- Бенмамун и Батиа 2010: Benmamoun, Elabbas, Archana Bhatia. 2009. “The structure of coordination and close conjunct agreement”. Ms. University of Illinois. <http://ling.auf.net/lingbuzz/001125>
- Бехар 2003: Bejar, Susana. 2003. *Phi-syntax: A theory of agreement*. Doctoral Dissertation. Toronto: University of Toronto.
- Бобаљик 2008: Bobaljik, Jonathan. 2008. “Where’s phi? Agreement as a post-syntactic operation”. In: Daniel Harbour, David Adger, Susana Béjar (eds.), *Phi-Theory: Phi features across interfaces and modules*. Oxford: Oxford University Press, 295–328.

- Бојовић 1999: Бојовић, Драга. 1999. „Структурно-семантички и термилошки статус проблема конгруенције у српском језику”. У: Бранислав Остојић (ур.), *Четврти лингвистички скуп „Бошковићеви дани”*: радови са научног скупа. Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности (Подгорица: Слог), 161–171.
- Бојовић 2003: Бојовић, Драга. 2003. „Неки случајеви конгруенције координиране субјекатске синтагме с препонираним и постпонираним предикатом у српском језику”. *Српски језик*, 8(1–2), 539–555.
- Бојовић 2008: Бојовић, Драга. 2008. „О неким аспектима конгруенције у језику Михаила Лалића.” У: Жарко Ђуровић (ур.), *Лалићеви сусрети*: радови са научног скупа „Лалићеви сусрети”. Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности (Подгорица: Спектар), 191–197.
- Бок и Милер 1991: Bock, Kathryn, Carol Mileer. 1991. “Broken Agreement”. *Cognitive psychology*, 23, 45–93.
- Борнкесел Шлесевски 2009: Bornkessel-Schlesewsky, Ina. 2009. “The Role of Prominence Information in the Real-Time Comprehension of Transitive Constructions: A Cross-Linguistic Approach”. *Language and Linguistics Compass*, 3(1), 19–58.
- Бошковић 2009: Bošković, Željko. 2009. “Unifying first and last conjunct agreement”. *Natural Language and Linguist Theory*, 27(3), 455–496.
- Бошковић 2010: Bošković, Željko. 2010. “Conjunct-sensitive agreement: Serbo-Croatian vs Russian”. In: Gerhild Zybatow, Philip Dudchuk, Serge Minor, Ekaterina Pshehotskaya (eds.), *Formal Studies in Slavic Linguistics. Proceedings of Formal Description of Slavic Languages* 7(5). Frankfurt am Main: Peter Lang, 31–47.
- Браун 1991: Browne, Waylles. 1991. „Како конгруирати са инфинитивом? Списак појмова за опис слагања у српскохрватском”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 20, 157–163.
- Бхат и Валков 2013: Bhatt, Rajesh, Martin Walkow. 2013. “Locating Agreement in Grammar: An argument from Agreement in Conjunctions”. *Natural Language and Linguistic Theory*, 31(4), 951–1013.

- Ван Копен 2006: van Koppen, Marjo. 2006. “One Probe, Multiple Goals: the case of First Conjunct Agreement”. In: M. van Koppen, P. Hendriks, F. Landsbergen, M. Poss and J. van der Wal (eds), *Special Issue of Leiden Papers in Linguistics*.
<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.124.4812&rep=rep1&type=pdf>>
[16.12.2018]
- Вилер Голд 2015: Willer Gold, Jana. 2015. „Anaforičnost obilježja roda u hrvatskom jeziku”. U: Franc Marušić, Petra Mišmaš, Rok Žaucer (ur.), *Škrabčevi dnevi 9*. Založba Univerze v Novi Gorici: Nova Gorica, 127–138.
- Вилер Голд и др. 2016: Willer-Gold, Jana, Boban Arsenijević, Mia Batinić, Nermina Čordalija, Marijana Kresić, Nedžad Leko, Franc Lanko Marušić, Tanja Milićev, Nataša Milićević, Ivana Mitić, Andrew Nevins, Anita Peti-Stantić, Branimir Stanković, Tina Šuligoj, and Jelena Tušek. 2016. “Conjunct Agreement and Gender in South Slavic: From Theory to Experiments to Theory”. *Journal of Slavic Linguistics*, 24(1), Special Issue Agreement in Slavic, 187–225.
- Вилер Голд и др. 2017: Willer-Gold, Jana, Boban Arsenijević, Mia Batinić, Michael Becker, Nermina Čordalija, Marijana Kresić, Nedžad Leko, Franc Marušić, Tanja Milićev, Nataša Milićević, Ivana Mitić, Anita Peti-Stantić, Branimir Stanković, Tina Šuligoj, Jelena Tušek, and Andrew Nevins. 2017. “When linearity prevails over hierarchy in syntax”. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America PNAS*, 495–500.
- Вилим 2012: Willim, Ewa. 2012. “Concord in Polish coordinate NPs as Agree”. In: M. Ziková, M. Docekal (eds.), *Slavic Languages in Formal Grammar*, Proceedings of FDSL 8.5, Brno, Frankfurt am Main: Peter Lang, 233–253.
- Виљоко и Никол 1998: Vigliocco, Gabriella, Janet Nicol. 1998. “Separating hierarchical relations and word order in language production. Is proximity concord syntactic or linear?”. *Cognition*, 68(1), B13–B29.
- Гибсон и др. 2011: Gibson, Edward, Steve Piantadosi, and Kristina Fedorenko. 2011. “Using Mechanical Turk to Obtain and Analyze English Acceptability Judgments: Linguistic Acceptability on Mechanical Turk”. *Language and Linguistics Compass*, 5(8), 509–524.
- Грим 2013: Grimm, Scott. 2013. *Number and Individuation*. Doctoral Dissertation. Stanford: Stanford University.

- Дабић 1984: Дабић, Богдан. 1984. „О граматичком роду у модерним словенским језицима (на примјеру позајмљених именских ријечи”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13, 121–130.
- Демонте и Перес Хименес 2012: Demonte, Violeta, Isabel Pérez-Jiménez. 2012. “Closest conjunct agreement in Spanish DPs: Syntax and beyond”. *Folia Linguistica*, 46(1), 21–73.
- Деспич 2010: Despić, Miloje. 2010. “Markedness and marked features in Serbian”. In: *Proceedings of the Formal Approaches to Slavic Linguistics 18 (FASL 18)*. Cornell.
< <https://www.milojedesplic.com/selected-papers/> > [10. 9. 2018]
- Деспич и Мареј 2015: Despić, Miloje, Sarah Murray. 2015. “On Binary Features and Disagreeing Natural Classes: Evidence from Cheyenne and Serbian”. *The Linguistic Review*, 35(2), 219–241.
- Деспич 2016: Despić, Miloje. 2016. “Coordinating gender: What can coordinate structure agreement tell us about gender?”. *Studies in Polish Linguistics*, 11(1), 1–25 .
- Ђорђевић 1984: Ђорђевић, Радмила. 1984. „Категорија броја именица у енглеском и српскохрватском језику”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13, 139–159.
- Еберхард и др. 2005: Eberhard, Kathleen, Kathryn Bock, and Cooper Cutting. 2005. “Making Syntax of Sense: Number Agreement in Sentence Production”. *Psychological Review*, 112 (3), 1–29.
- Есаулова и Фон Штокхаусен (2015): Esaulova, Yulia, Lisa von Stockhausen. 2015. „Cross-linguistic evidence for gender as a prominence feature”. *Front. Psychol.* 6: 1356, 1–8.
<<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4561748/pdf/fpsyg-06-01356.pdf>> [6. 8. 2018].
- Ивић 1960: Ивић, Милка. 1960. „Обележавање именичког рода у српскохрватском књижевном језику”. *Наш језик*, књ. X, 192–211.
- Ивић 2002: Ивић, Милка. 2002. *Ред речи: лингвистички огледи*. Београд: Библиотека 20. век, Чигоја штампа.
- Јоханесен 1996: Johannesen, Janne Bondi. 1996. „Partial Agreement and Coordination”. *Linguistic Inquiry*, 27(4), 661–676.
- Јоханесен 1998: Johannesen, Janne Bondi. 1998. *Coordination*. Oxford: Oxford University Press.

- Камахо и Санчез 1996: Camacho, José, Liliana Sánchez. 1996. "Three Types of Conjunction." In: Kiyomi Kusomoto (ed.), *Proceedings of NELS 26*. Amherst, Massachusetts: GLSA, 31–42.
- Камахо 1998: Camacho, José. 1998. How similar are conjuncts? Against asymmetric conjunction. In: Jean-Marc Authier, Barbara E. Bullock and Lisa A. Reed (eds.), *Formal Perspectives on Romance Linguistics: Selected papers from the 28th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL XXVIII)*, 73–88.
- Каулс и др. 2007: Cowles, H. Wind, Matthew Walenski, and Robert Kluender. 2007. "Linguistic and cognitive prominence in anaphor resolution: topic, contrastive focus and pronouns". *Topoi*, 26(1), 3–18.
- Кирхнер 2001: Kirchner, Mark. 2001. "Plural agreement in Turkish". *Turkic Languages*, 5, 216–225.
- Кис 2012: Kiss, Katalin. 2012. "Patterns of agreement with coordinated noun phrases in Hungarian". *Natural Language and Linguistic Theory*, 30, 1027–1060.
- Клајн 2005: Клајн, Иван. 2005. *Граматика српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ковачевић 1998: Ковачевић, Милош. 1998. *Синтакса сложене реченице у српском језику*. Београд: Рашка школа.
- Ковачевић 2003: Ковачевић, Милош. 2003. *Граматичке и стилистичке теме*. Бањалука: Књижевна задруга.
- Ковачевић 2007: Ковачевић, Милош. 2007. *Србистичке теме*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Ковачевић 2010: Ковачевић, Милош. 2010. „Проблеми с конгруенцијом у језику новина”. *Радови Филозофског факултета*, 12(1), 295–311.
- Ковачевић 2011: Ковачевић, Милош. 2011. „О неким структурним и нормативним питањима координираних синтагми”, у: *Граматичка питања српскога језика*, Београд: Јасен, 59–78.
- Корбет 1983а: Corbett, Grenville, 1983. „Слагање предиката са випе субјеката у српском језику”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 12, 93–103.
- Корбет 1983б: Corbett, Grenville. 1983. *Hierarchies, targets and controllers: Agreement patterns in Slavic*. London: Croom Helm.

- Корбет 1991а: Corbett, Grenville. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Корбет 1991б: Corbett, Grenville. 1991. „Типолошки прилаз језику и проблематика конгруенције у српскохрватском језику”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 20, 143–156.
- Корбет 2000: Corbett, Grenville. 2000. *Number*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Корбет 2002: Corbett, Grenville. 2002. “Types of typology, illustrated from gender systems”. In: Frans Plank (ed.), *Noun Phrase structure in the languages of Europe*. Berlin: Mouton de Gruyter, 289–334.
- Корбет 2006: Corbett, Grenville. 2006. *Agreement*. Cambridge: Cambridge University press.
- Кошпрдић 2016: Кошпрдић, Милош. 2016. „Конгруенција по роду именица општег рода на формант -ица код говорника српског језика”. *Наслеђе*, 35, 107–121.
- Кристал 1988: Кристал, Дејвид. 1988. *Енциклопедијски речник модерне лингвистике*. Београд: Нолит.
- Ланц 2013: Lantz, Bjorn. 2013. “Equidistance of Likert-Type Scales and Validation of Inferential Methods Using Experiments and Simulations”. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 11(1), 16–28.
- Леко 2010: Leko, Nedžad. 2010. „Imenicke sintagme i slaganje”, u: Nedžad Leko, *Sintaksa imeničkih sintagmi u bosanskom i engleskom jeziku*. Muenchen: Lincom, 95–120.
- Лоримор и др. 2016: Lorimor, Heidi, Carrie N. Jackson, Katharina Spalek and Janet G. Van Hell. 2016. “The impact of notional number and grammatical gender on number agreement with conjoined noun phrases”. *Language, Cognition and Neuroscience*, 31(5), 646–661.
- Маретић 1899: Maretić, Tomo. 1899. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Марушич и др. 2007: Marušič, Franc, Andrew Nevins, and Amanda Saksida. 2007. “Last-conjunct agreement in Slovenian”. In: Richard Compton, Magdalena Goledzinowska, Ulyana Savchenko (eds.), *Proceedings of formal approaches to Slavic linguistics 2006*. Ann Arbor: Michigan Slavic Publications, 210–227.
- Марушич и Невинс 2010: Marušič, Franc, Andrew Nevins. 2010. “Two types of neuter: Closest-conjunct agreement in the presence of ’5&Ups””. In: Wayles Browne, Adam Cooper, Alison Fisher, Esra Kesici, Nikola Predolac, Draga Zec (eds.), *Formal Approaches to Slavic*

Linguistics: The Second Cornell Meeting 2009. Ann Arbor, Mich.: Michigan Slavic Publications, 301–317.

Марушич и др. 2015: Marušič, Franc, Andrew Nevins, William Badecker. 2015. “The grammars of conjunction agreement in Slovenian”. *Syntax*, 18(1), 39–77.

Мерк 1983: Mørk, Henning. 1983. „Феномен синонимије у вези с категоријом броја у српскохрватском језику”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 12, 117–122.

Мерк 1984: Mørk, Henning. 1984. „Појам броја и његов језички обим”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13, 268–274.

Мерчант 2014: Merchant, Jason, 2014. “Gender mismatches under nominal ellipsis”. *Lingua*, 151, 9–32.

Микелсен 1984: Mikkelsen, Hans Kristian. 1984. „О неким проблематичним случајевима конгруенције у српскохрватском језику”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13, 73–80.

Мирковић и МекДоналд 2013: Mirković, Jelena, Maryellen MacDonald. 2013. “When singular and plural are both grammatical: semantic and morphophonological effects in agreement”. *Journal of Memory and Language*, 69(3), 277–298.

Михајловић 1984: Михајловић, Младен. 1984. „Трансформација брисања идентичних елемената и род и број у српскохрватском”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13, 221–225.

Мишић Илић 2004: Мишић Илић, Биљана. *Дискурсне функције реда речи у енглеском језику*. Ниш: Просвета.

Московљевић 1983: Московљевић, Јасмина. 1983. „О конгруенцији глагола са напоредном именичком синтагмом”. *Психологија: часопис Савеза друштва психолога Србије*, 16(4), 72–78.

Мразовић 2009: Mrazović, Pavica (u saradnji sa Zorom Vukadinović). 2009. *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Мун 1999: Munn, Alan. 1999. “First conjunct agreement: Against a clausal analysis”. *Linguistic Inquiry*, 30(4), 643–668.

- Невинс и др. 2007: Nevins, Andrew, Brian Dillon, Shiti Malhotra, and Colin Phillips. 2007. “The role of feature-number and feature-type in processing Hindi verb agreement violations”. *Brain Research*, 1164(1), 81–94.
- Невинс 2011a: Nevins, Andrew. 2011. “The representation of third person and its consequences for person-case effects”, *Natural Language and Linguistic Theory*, 25, 273–313.
- Невинс 2011б: Nevins, Andrew. 2011. “Marked Triggers vs. Marked Targets and Impoverishment of the Dual”. *Linguistic Inquiry*, 42(3), 413–444.
- Петти-Стантић 2014: Peti-Stantić, Anita. 2014. „Informacijska struktura i fonološko-sintaktičko sučelje”. *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 39(2), 557–580.
- Пикаљо 1991: Picallo, Carme. 1991. “Nominals and nominalization in Catalan”. *Probus*, 3, 279–316.
- Пипер и др. 2005: Пипер, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. 2005. *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- Пипер и Клајн 2014: Пипер, Предраг, Иван Клајн. 2014. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Пишковић 2011a: Pišković, Tatjana. 2011. *Gramatika roda*. Zagreb: Disput.
- Пишковић 2011б: Pišković, Tatjana. 2011. „Sintaktička narav gramatičkoga roda”. *Filologija*, 56, Zagreb, 137–158.
- Пишковић 2011в: Pišković, Tatjana. 2011. „Posebne vrste sročnosti u hrvatskome jeziku promatrane iz perspektive roda”. U: Krešimir Mićanović (ur.), *Sintaksa hrvatskoga jezika – Književnost i kultura osamdesetih*, zbornik radova 39. seminara Zagrebačke slavističke škole. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 11–22.
- Пишковић 2012: Pišković, Tatjana. 2012. „Hrvatski gramatički rod kao kulturem”. *Fluminensia*, 24, 61–70.
- Пишковић 2015: Pišković, Tatjana. 2015. „Uticaj uvjeta sročnosti na izbor sročnosnih obrazaca”. *Fluminensia*, 27 (2), 117–128.
- Полински 2014: Polinsky, Maria. 2014. “What agreement theory can learn from closest conjunct agreement”, [Рад представљен на:] *Colloquium Grammatiktheorie*, University of Leipzig.

- Поповић 1984: Поповић, Љубомир. 1984. „Деривациона конгруенција у роду код одредбених именица”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13(1), 55–71.
- Поповић 2000: Поповић, Љубомир. 2000. „Бивалентни контролори конгруенције, проблем лексикографског описа конгруенције граматичког и семантичког слагања”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 29(1), 65–80.
- Поповић 2004: Поповић, Љубомир. 2004. *Ред речи у реченици*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Пушкар 2013: Puškar, Zorica. 2013. *Number and gender agreement with conjoined NPs*. Мастер рад. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Пушкар и Марфи 2014: Puškar, Zorica, Andrew Murphy. 2014. “Modelling Conjunct Agreement in Serbo-Croatian”. <<http://home.uni-leipzig.de/murphy/handouts/brnohandout-final.pdf>> [20. 1. 2016]
- Пушкар и Марфи 2015: Puškar, Zorica, Andrew Murphy. 2015. “Closest Conjunct Agreement in Serbo-Croatian: A Rule-Ordering Account”. In: Anke Assmann, Sebastian Bank, Doreen Georgi, Timo Klein, Philipp Weisser, Eva Zimmermann (eds.), *Topics at InfL. Linguistische Arbeitsberichte (LAB)*, 92. Leipzig: Universität Leipzig, 441–482.
- Пушкар 2017: Puškar, Zorica. 2017. *Hybrid Agreement: Modelling Variation, Hierarchy Effects and ϕ -feature Mismatches*. Doctoral Dissertation. Leipzig: Universität Leipzig.
- Рабле 1993: Robblee, Karen. 1993. “Individuation and Russian agreement”. *The Slavic and East European Journal*, 37(4), 423–441.
- Резак 2004: Rezak, Milan. 2004. *Elements of cyclic syntax: Agree and Merge*. Doctoral Dissertation. Toronto: University of Toronto.
- Ритер 1993: Ritter, Elizabeth. 1993. “Where’s gender?”. *Linguistic Inquiry*, 24(4), 795–803.
- Силић и Прањковић 2005: Silić, Josip, Ivo Pranjković. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Симић 2002: Симић, Радоје. 2002. *Српска граматика I*. Београд: Јасен.
- Сконтрас и др. 2015: Scontras, Gregory, Zuzanna Fuchs, Maria Polinsky. 2015. “Heritage language and linguistic theory”. *Frontiers in Psychology*, 6(1545), 1–20.
- Смољска 2004: Смољска, Аделајда. 2004. „Нека запажања о маскуларизацији и конгруенцији у српском језику”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 33(1), 89–97.

- Солтан 2005: Soltan, Usama. 2005. "On Agree and postcyclic Merge in syntactic derivations: First conjunct agreement in Standard Arabic". In: Elabbas Benmamoun (ed.), *Perspective on Arabic Linguistics* 19, Amsterdam: John Benjamins, 191–213.
- Станковић 2015: Станковић, Бранимир. 2015. *Синтакса и семантика одређеног и неодређеног придевског вида у српском језику*. Докторска дисертација. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Станојевић и Ашић 2006: Станојевић, Веран, Тијана Ашић. 2006. „О начинима обележавања дистрибутивне и колективне интерпретације плуралних номиналних синтагми”. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIX/2, 7–21.
- Станојчић 1967: Станојчић, Живојин. 1967. *Језик и стил Ива Андрића (функције синонимских односа)*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.
- Станојчић 1980: Станојчић, Живојин. 1980. *Синтакса језика Лазе К. Лазаревића. [Део] 2, Реченички односи*. Београд: Институт за српскохрватски језик.
- Стевановић 1989: Стевановић, Михаило. 1989. *Савремени српскохрватски језик II (граматички системи и књижевнојезичка норма)*. Београд: Научна књига.
- Тафра 2001: Тафра, Бранка. 2001. „Razgraničavanje roda i spola (gramatički i leksikografski problem)”. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslje*, 27, 251–266.
- Томић 2011: Томић, Дина. 2011. „О категорији рода код именица”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 40, 209–221.
- Фанселов и Фриш 2004: Fanselow, Gisbert, Stefan Frisch. 2004. "Effects of processing difficulty on judgments of acceptability".
<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.118.4551&rep=rep1&type=pdf>>
[10. 9. 2018]
- Франк 2011: Franck, Julie. 2011. "Reaching agreement as a core syntactic process. Commentary on Bock & Middleton Reaching Agreement". *Natural Language and Linguistic Theory*, 29(4), 1071–1086.
- Франкс 1994: Franks, Steven. 1994. "Parametric Properties of Numeral Phrases in Slavic". *Natural Language & Linguistic Theory*, 12(4), 597–674.

- Франкс и Вилер Голд 2014: Franks, Steven, Jana Willer Gold. 2014. “Agreement strategies with conjoined subjects in Croatian”. In: J. Witkos, S. Jaworski (eds.), *New Insights into Slavic Linguistics*. Frankfurt: Peter Lang, 91–113.
- Фухс и др. 2015: Fuchs, Zuzanna, Maria Polinsky and Gregory Scontras. 2015. “The differential representation of number and gender in Spanish”. *The Linguistic Review*, 32(4), 703–737.
- Хайм и Крацер 1998: Heim, Irene, Andjelika Kratzer. 1998. *Semantics in Generative Grammar*. Oxford: Blackwell.
- Хартсукер и др. 2001: Hartsuiker, Robert, Inés Antón-Méndez, Marije van Zee. 2001. “Object attraction in subject-verb agreement construction”. *Journal of Memory and Language*, 45, 546–572.
- Хартсукер и др. 2003: Hartsuiker, Robert, Herbert Schriefers, Kathryn Bock, and Gerdien M. Kikstra. 2003. “Morphophonological influences on the construction of subject-verb agreement”. *Memory and Cognition*, 31(8), 1316–1326.
- Хаскелл и МекДоналд 2003: Haskell, Todd, Maryellen C. MacDonald. 2003. “Conflicting cues and competition in subject-verb agreement”. *Journal of Memory and Language*, 48, 760–778.
- Хегеман 1991: Haegeman, Liliane. 1991. *Introduction to Government and Binding Theory*. Oxford: Blackwell.
- Хейкок и Зампарели 2005: Heyscock, Caroline, Roberto Zamparelli. 2005. “Friends and colleagues: Plurality, coordination, and the structure of DP”. *Natural language semantics*, 13(3), 201–270.
- Читко 2004: Citko, Barbara. 2004. “Agreement Asymmetries in Coordinate Structures”. In: Olga Arnaudova, Wayles Browne, Maria Luisa Rivero, Danijela Stojanović (eds.), *FASL 12*. Ann Arbor, Michigan: Michigan Slavic Publication, 91–107.
- Чомски 1957: Chomsky, Noam. 1957. *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton Publishers.
- Џеймисон 2004: Jamieson, Susan. 2004. “Likert scales: how to (ab)use them”. *Medical Education*, 38(12), 1212–1218.
- Шуце и Шпраус 2013: Schütze, Carson, Jon Sprouse. 2013. “Judgment data”. In: Robert Podesva and Devyani Sharma (ed.), *Research method in linguistics*. New York: Cambridge University Press, 27–50.

ИЗВОРИ

- Арсенијевић 2015а: Арсенијевић, Бобан. *Лексичко-фреквенцијски корпус савременог српског језика*. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 2015.
- Николић 2000: Николић, Мирослав. *Обратни речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик, 2000.
- РСЈ 2007: Николић, Мирослав (ур.). 2007. *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Српски мрежни корпус 2014: Ljubešić, Nikola i Filip Klubička. *Serbian web corpus (srWac)*.
Доступно на: < [http://nl.ijs.si/noske/all.cgi/first_form?corpname=srwac;align=>](http://nl.ijs.si/noske/all.cgi/first_form?corpname=srwac;align=)

ПРИЛОЗИ

Најпре ћемо дати материјал који је представљао уводни део за продукцијске експерименте (одељак 1), те за експерименте са судовима граматичности (одељак 2), а онда ћемо дати материјал за експерименте са судовима граматичности (одељак 3), и за продукцијске експерименте (одељак 4).

1. Уводни део за продукцијске експерименте

Захваљујемо Вам што сте одлучили да учествујете у нашем експерименту!

Експеримент траје око 10 минута.

На екрану ће се приказати реченица с подебљаном речи. Изговорите реченицу наглас, те притисните дугме нула (0). На екрану ће се приказати подебљана скупина речи. Ваш је задатак да поновно изговорите реченицу тако да подебљану реч замените подебљаном скупином речи на екрану.

Након што изговорите ту реченицу, притисните дугме нула (0), те наставите с експериментом.

Реченице је потребно изговарати природним темпом, разговетно и гласно. Експеримент ће бити сниман уређајем за снимање звука.

Експеримент ће уследити након шест пробних примера.

Биографски упитник

ИД:

Где живите:

Где сте завршили основну и средњу школу?

Који је Ваш матерњи језик?

Наведите друге/стране језике које говорите:

Јесте ли живели у местима или државама где се говори неки страни језик? Ако је одговор ДА на претходно питање, наведите језик/е којим/а сте се тамо служили, имена места и држава, и дужину боравка

Да ли имате лингвистичко универзитетско образовање (студије лингвистике или неког језика), или сте се некада професионално бавили лингвистиком?

Степен образовања:

Основно

Средње

Више или високо

Узраст:

Пол: Мушко Женско

Место рођења:

Пристајем да се моји подаци користе у истраживачке сврхе

2. Уводни део за експерименте са судовима граматичности

Упитник вредновања реченица.

Хвала Вам што сте одлучили да учествујете у нашем експерименту!

Говорници одређенога језика често сами различито вреднују реченице сопственог језика, те нас занима како Вама звуче, или како Ви вреднујете реченице које би изговорио Вама блиски пријатељ или члан породице.

Експеримент траје мање од 15 минута.

На екрану ће прво бити приказана реченица. Након што у себи прочитате реченицу, на екрану ће се појавити скала од 1 до 5, где 1 значи ЛОШЕ (-), а 5 ДОБРО (+). Ваш је задатак да оцените како Вам звучи та реченица притиском на број на скали с обзиром на то звучи ли Вам та реченица као реченица коју би изговорио Вама блиски пријатељ или члан породице.

Време за читање и оцењивање је ограничено. Ако не стигнете на време да прочитате реченицу, те је не можете оценити, немојте понудити одговор, него сачекајте да скала нестане с екрана.

Након што оцените реченицу, појавиће се празан екран. Сачекајте да се појави нова реченица или кликните на кућицу да наставите с експериментом.

На крају експеримента појавиће се обавештење: 'The results were successfully sent to the server. Thanks!'

Експеримент ће уследити након 6 пробних примера.

Биографски упитник

ИД:

Где живите:

Где сте завршили основну и средњу школу?

Који је Ваш матерњи језик?

Наведите друге/стране језике које говорите:

Јесте ли живели у местима или државама где се говори неки страни језик? Ако је одговор ДА на претходно питање, наведите језик/е којим/а сте се тамо служили, имена места и држава, и дужину боравка

Да ли имате лингвистичко универзитетско образовање (студије лингвистике или неког језика), или сте се некада професионално бавили лингвистиком?

Степен образовања:

Основно

Средње

Више или високо

Узраст:

Пол: Мушко Женско

Место рођења:

Пристајем да се моји подаци користе у истраживачке сврхе

1. Експерименти са судовима граматичности

Експеримент са судом граматичности 1

Примери за вежбу

Ове зиме и ова пролећа су трајала предуго.

Комшија су ухваћена у крађи.

Прославе и поменута јутра су уништене због свађе

Два дечака су ушли у школу

Јагње је купљено на пијаци

Зелене мајице и руха су префарбани у црно

Критични стимулуси

Први услов (ДИСФПлНПл – слагање глагола са координираним субјектом чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је први члан модификован дискурским придевом; ХИЈ – ако се тестира оцена прихватљивости слагања глагола са првим чланом; ЛИН – ако се тестира оцена прихватљивости слагања глагола са последњим чланом; РАЗ – ако се тестира оцена прихватљивости разрешеног слагања)⁷⁰

ДИСФПлНПлХИЈ1 Извесне читанке и упутства су послате на копирање

ДИСФПлНПлХИЈ2 Одређене лектире и поглавља су превођене недељама

ДИСФПлНПлЛИН3 Поменуте фасцикле и писма су украдена из фиоке

ДИСФПлНПлЛИН4 Дотичне кухиње и купатила су очишћена прошлог петка

ДИСФПлНПлРАЗ5 Конкретне машине и возила су уклоњени са тржишта

ДИСФПлНПлРАЗ6 Наведене графике и платна су поклоњени након изложбе

Други услов (слагање глагола са координираним субјектом чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и модификовани су дискурским придевом)

ДИСФПлДИСНПлХИЈ1 Одређене терасе и одређена стабла су офарбане пре пролећа

ДИСФПлДИСНПлХИЈ2 Дотичне браве и дотична квачила су поправљене малопре

ДИСФПлДИСНПлЛИН3 Извесне оловке и извесна лабела су узета из шминкернице

ДИСФПлДИСНПлЛИН4 Наведене игле и наведена зрна су донета код кројачице

⁷⁰ Ове скраћенице биће употребљене за све експерименте са судовима граматичности, па ћемо их навести само за експеримент са судом граматичности 1. Сваки услов тестиран је са по 6 примера, те поред сваке скраћенице за услов стоји број од 1 до 6, нпр. ДИСФПлНПлХИЈ1.

ДИСФПлДИСНПлРА35 Конкретне боце и конкретна сита су остављени у подруму

ДИСФПлДИСНПлРА36 Поменуте вазе и поменута окна су уништени услед олује

Трећи услов (слагање глагола са координираним субјектом чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је последњи члан модификован дискурским придевом)

ФПлДИСНПлХИЈ1 Пернице и конкретна пенкала су нестале из књижаре

ФПлДИСНПлХИЈ2 Венчанице и одређена одела су послате пре венчања

ФПлДИСНПлЛИН3 Љуштилице и дотична решета су пала испод судопере

ФПлДИСНПлЛИН4 Викендице и поменута имања су насликана на платну

ФПлДИСНПлРА35 Маскаре и извесна средства су повучени из употребе

ФПлДИСНПлРА36 Наруквице и наведена крзна су поклоњени у суботу

Четврти услов (слагање глагола са координираним субјектом чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је први члан модификован придевом за боју)

БОЈФПлНПлХИЈ1 Љубичасте торбе и наливпера су испоручене у августу

БОЈФПлНПлХИЈ2 Црвене коверте и улагања су враћене након одмора

БОЈФПлНПлЛИН3 Шарене бомбоњере и пецива су наручена пре забаве

БОЈФПлНПлЛИН4 Маслинасте тубе и виолончела су нестала без трага

БОЈФПлНПлРА35 Зелене једрилице и носила су продати због дуговања

БОЈФПлНПлРА36 Пепепљасте глодалице и дебла су стигли у радионицу

Пети услов (слагање глагола са координираним субјектом чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чија су оба члана модификована придевом за боју)

БОЈФПлБОЈНПлХИЈ1 Маслинасте луке и маслинаста ушћа су фотографисане из авиона

БОЈФПлБОЈНПлХИЈ2 Пепепљасте жице и пепељаста дрва су украдене из камиона

БОЈФПлБОЈНПлЛИН3 Љубичасте капе и љубичаста срца су донета због празника

БОЈФПлБОЈНПлЛИН4 Зелене пољане и зелена брда су мирисала након кише

БОЈФПлБОЈНПлРА35 Шарене завесе и шарена стабла су очишћени од флека

БОЈФПлБОЈНПлРА36 Црвене ограде и црвена жезла су послати на време

Шести услов (слагање глагола са координираним субјектом чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је последњи члан модификован придевом за боју)

ФПлБОЈНПлХИЈ1 Преслице и црвена вретена су повучене из музеја

ФПлБОЈНПлХИЈ2 Веране и маслинаста насеља су офарбане пре јесени

ФПлБОЈНПлЛИН3 Кошуље и пепељаста клупка су заборављена у радњи

ФПлБОЈНПлЛИН4 Кифлице и зелена предјела су направљена јуче

ФПлБОЈНПлРА35 Бојанке и љубичаста штива су остављени у учионици

ФПлБОЈНПлРА36 Настрешнице и шарена звона су префарбани пре свадбе

Седми услов (слагање глагола са координираним субјектом чији је први члан женског рода једнине, а последњи средњег рода множине)

ФСГНПлХИЈ1 Школа и села је обележена на мапи

ФСГНПлХИЈ2 Буква и поља је побелела од снега

ФСГНПлЛИН3 Четка и црева су наручена из радње

ФСГНПлЛИН4 Игла и клупка су нестала из кухиње

ФСГНПлРА35 Даска и звона су купљени на улици

ФСГНПлРА36 Вага и клатна су донети у кабинет

Осми услов (слагање глагола са координираним субјектом чији је први члан средњег рода множине, а последњи женског рода једнине)

НПлФСгХИЈ1 Чела и виола су утишана сваке ноћи

НПлФСгХИЈ2 Срца и звезда су склоњена с јелке

НПлФСгЛИН3 Јела и кифла је изгорела у рерни

НПлФСгЛИН4 Стакла и ваза је обрисана од прашине

НПлФСгРА35 Сврдла и гума су однети без питања

НПлФСгРА36 Вина и водка су попијени после ручка

Девети услов (слагање глагола са координираним субјектом чији је први члан женског рода множине, а последњи средњег рода једнине)

ФПлНСгХИЈ1 Брезе и ушће су сликане на платну

ФПлНСгХИЈ2 Цвекле и уље су купљене у радњи

ФПлНСгЛИН3 Стазе и сунце је обрисано са слике

ФПлНСгЛИН4 Кофе и копље је украдено из подрума

ФПлНСгРА35 Славе и подне су дочекани с осмехом

ФПлНСгРА36 Чаше и оружје су очишћени од флека

Десети услов (слагање глагола са координираним субјектом чији је први члан средњег рода једнине на -е, а последњи женског рода множине)

НСгеФПлХИЈ1 Дугме и перле је купљено у шивари

НСгеФПлХИЈ2 Гвожђе и крпе је остављено у корпи

НСгеФПлЛИН3 Јаје и шљиве су поједене на брзину

НСгеФПлЛИН4 Сирће и тикве су узете из оставе

НСгеФПлРА35 Пиће и крушке су враћени у крошњу

НСгеФПлРА36 Ренде и тацне су наручени пре јесени

Једанаести услов (слагање глагола са координираним субјектом чији је први члан средњег рода једнине на -о, а последњи женског рода множине)

НСгоФПлХИЈ1 Писмо и мапе је украдено из торбе

НСгоФПлХИЈ2 Крзно и јакне је продато на попусту

НСгоФПлЛИН3 Брашно и коре су поручене на време

НСгоФПлЛИН4 Дебло и клупе су фарбане пре весеља

НСгоФПлРА35 Слово и тачке су обрисани са слике

НСгоФПлРА36 Сито и вишње су донети из кухиње

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло у множини

Церекала су дошла у пекару

Пискарала су остављена на улици

Зановетала је ухваћен у лажи

Гунђала је викао због гужве

Злопамтила су ушли у ресторан

Џангризала су отпутовали пре зоре

2 група: модификована именица средњег рода на -ло бројевима 2, 3, 4

Четири гунђала су избачени са вечере

Три церекала су удаљени са часа

Два задевала су побегла у биоскоп

Четири спадала су ухваћена у крађи

Два зановетала је избачено с посла

Три трчкарала је ушло у кабинет

3 група: модификована именица средњег рода (+живо) релативном реченицом

Чудовиште које су чули су побегли из парка

Невинашце које су знали су ухапшени у граду

Псетанце које су купили је стајао испред стана

Дериште које су одузели је викао на улици

Чедо које су заволели је нестало пре вечере

Псето које су пронашли је побегло на таван

4 група: координирани субјекат кога чине двородна именица и именица мушког рода (+живо)

Скитница и пијанац су нестали пре јутра

Судија и посланик су враћени у скупштину

Кукавица и лопов је предата пре зиме

Пијаница и бескућник је склоњена са пода

Луталица и пијанац је затворен због туче

Владика и писар је промењен због крађе

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Два мајстора су послата прекјуче

Три доктора су помињана на седници

Два министра су најављени за уторак

Четири ученика су оцењени у фебруару

Четири кувара је исплаћено раније

Три секретара је нестало пре рата

6 група: именица средњег рода (+живо, неправилна множина) модификована релативном реченицом

Јагње које су чували су продати зимус

Јуне које су поклонили су склоњени у оставу

Пиле које су откупили је поклоњено одмах

Ћурче које су одабрали је плаћено касније

Ждребе које су вратили је откупљен у октобру

Прасе које су одгајили је испоручен истог дана

7 група: именица мушког рода (-живо)

Ходник је кречен пре пролећа

Кревет је купљен због славе

Аутобус су нестали без трага

Парфем су купљени јутрос

Телефон је покварено одмах

Димњак је уништено од чађи

8 група: именица мушког рода (+живо) модификована присвојним придевом

Јулијин комшија је остао на крову

Анин архитекта је нађен у згради

Драганин газда је ухваћена у крађи

Теин младожења је нестала са весеља

Ивин старешина су дошли малочас

Јеленин судија су ушли у судницу

9 група: именица мушког рода (+живо) са постмодификатором

Пријатељ из школе је дошао код нас

Познаник из зграде је радио у кухињи

Трговац из радње је ухапшена због крађе

Секретар из фирме је отпуштена с посла

Извршилац из банке су уваћене у лажи

Правник из службе су певале у хору

10 група: именица мушког рода (+неживо) са постмодификатором

Успех декана је слављен уз песму

Осмех детета је памћен годинама

Савет лекара су праћени с пажњом

Потез кувара су узроковали свађу

Поглед друга су заборављена у трену

Укор учитеља су одзвањала данима

11 група: именица средњег рода (+живо) модификована присвојном заменицом

Наше гунђало је ударио у врата
Моје задевало је побегао из дворишта
Свачије чедо је плакало целе ноћи
Нечије псето је избачено на улицу
Твоје говедо су истрчали из дворишта
Ваше спадало су побегли из школе

Експеримент са судом граматичности 2

Примери за вежбу

Ове зиме и ова пролећа су трајала предуго.
Комшија су ухваћена у крађи
Прославе и поменута јутра су уништене због свађе
Два дечака су ушли у школу
Јагње је купљено на пијаци
Зелене мајице и руха су префарбани у црно

Критични стимулуси

Први услов

ДисФПлНПлЛИН Извесне читанке и упутства су послата на копирање
ДисФПлНПлЛИН Одређене лектире и поглавља су превођена недељама
ДисФПлНПлРАЗ Поменуте фасцикле и писма су украдени из фиоке
ДисФПлНПлРАЗ Дотичне кухиње и купатила су очишћени прошлог петка

ДисФПлНПлХИЈ Конкретне машине и возила су уклоњене са тржишта

ДисФПлНПлХИЈ Наведене графике и платна су поклоњене након изложбе

Други услов

ДисФПлДисНПлЛИН Одређене терасе и одређена стабла су офарбана пре пролећа

ДисФПлДисНПлЛИН Дотичне браве и дотична квачила су поправљена малопре

ДисФПлДисНПлРАЗ Извесне оловке и извесна лабела су узети из шминкернице

ДисФПлДисНПлРАЗ Наведене игле и наведена зрна су донети код кројачице

ДисФПлДисНПлХИЈ Конкретне боце и конкретна сита су остављене у подруму

ДисФПлДисНПлХИЈ Поменуте вазе и поменута окна су уништене услед олује

Трећи услов

ФПлДисНПлЛИН Пернице и конкретна пенкала су нестала из књижаре

ФПлДисНПлЛИН Венчанице и одређена одела су послата пре венчања

ФПлДисНПлРАЗ Љуштилице и дотична решета су пали испод судопере

ФПлДисНПлРАЗ Викендице и поменута имања су насликани на платну

ФПлДисНПлХИЈ Маскаре и извесна средства су повучене из употребе

ФПлДисНПлХИЈ Наруквице и наведена крзна су поклоњене у суботу

Четврти услов

БојФПлНПлЛИН Љубичасте торбе и наливпера су испоручена у августу

БојФПлНПлЛИН Црвене коверте и улагања су враћена након одмора

БојФПлНПлРАЗ Шарене бомбоњере и пецива су наручени пре забаве

БојФПлНПлРАЗ Маслинасте тубе и виолончела су нестали без трага

БојФПлНПлХИЈ Зелене једрилице и носила су продате због дуговања

БојФПлНПлХИЈ Пепепљасте глодалице и дебла су стигле у радионицу

Пети услов

БојФПлБојНПлЛИН Маслинасте луке и маслинаста ушћа су фотографисана из авиона

БојФПлБојНПлЛИН Пепепљасте жице и пепељаста дрва су украдена из камиона

БојФПлБојНПлРАЗ Љубичасте капе и љубичаста срца су донети због празника

БојФПлБојНПлРАЗ Зелене пољане и зелена брда су мирисали након кише

БојФПлБојНПлХИЈ Шарене завесе и шарена стабла су очишћене од флека

БојФПлБојНПлХИЈ Црвене ограде и црвена жезла су послате на време

Шести услов

ФПлБојНПлЛИН Преслице и црвена вретена су повучена из музеја

ФПлБојНПлЛИН Веранде и маслинаста насеља су офарбана пре јесени

ФПлБојНПлРАЗ Кошуље и пепељаста клупка су заборављени у радњи

ФПлБојНПлРАЗ Кифлице и зелена предјела су направљени јуче

ФПлБојНПлХИЈ Бојанке и љубичаста штива су остављене у учионици

ФПлБојНПлХИЈ Настрешнице и шарена звона су префарбане пре свадбе

Седми услов

ФСгНПлЛИН Школа и села су обележена на мапи

ФСгНПлЛИН Буква и поља су побелела од снега

ФСгНПлРАЗ Четка и црева су наручени из радње

ФСгНПлРАЗ Игла и клупка су нестали из кухиње

ФСГНПлХИЈ Даска и звона је купљена на улици

ФСГНПлХИЈ Вага и клатна је донета у кабинет

Осми услов

НПлФСГЛИН Чела и виола је утишана сваке ноћи

НПлФСГЛИН Срца и звезда је склоњена с јелке

НПлФСГРАЗ Јела и кифла су изгорели у рерни

НПлФСГРАЗ Стакла и ваза су обрисани од прашине

НПлФСГХИЈ Сврдла и гума су однета без питања

НПлФСГХИЈ Вина и водка су попијена после ручка

Девети услов

ФПлНСГЛИН Брезе и ушће је сликано на платну

ФПлНСГЛИН Цвекле и уље је купљено у радњи

ФПлНСГРАЗ Стазе и сунце су обрисани са слике

ФПлНСГРАЗ Кофе и копље су украдени из подрума

ФПлНСГХИЈ Славе и подне су дочекане с осмехом

ФПлНСГХИЈ Чаше и оружје су очишћене од флека

Десети услов

НСГ(е)ФПлЛИН Дугме и перле су купљене у шивари

НСГ(е)ФПлЛИН Гвожђе и крпе су остављене у корпи

НСГ(е)ФПлРАЗ Јаје и шљиве су поједени на брзину

НСГ(е)ФПлРАЗ Сирће и тикве су узети из оставе

НСг(е)ФПлХИЈ Пиће и крушке је враћено у крошњу

НСг(е)ФПлХИЈ Ренде и тацне је наручено пре јесени

Једанаести услов

НСг(о)ФПлЛИН Писмо и мапе су украдене из торбе

НСг(о)ФПлЛИН Крзно и јакне су продате на попусту

НСг(о)ФПлРАЗ Брашно и коре су поручени на време

НСг(о)ФПлРАЗ Дебло и клупе су фарбани пре весеља

НСг(о)ФПлХИЈ Слово и тачке је обрисано са слике

НСг(о)ФПлХИЈ Сито и вишње је донето из кухиње

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло у множини

Церекала су дошла у пекару

Пискарала су остављена на улици

Зановетала је ухваћен у лажи

Гунђала је викао због гужве

Злопамтила су ушли у ресторан

Џангризала су отпутовали пре зоре

2 група: модификована именица средњег рода на -ло бројевима 2, 3, 4

Четири гунђала су избачени са вечере

Три церекала су удаљени са часа

Два задевала су побегла у биоскоп

Четири спадала су ухваћена у крађи

Два зановетала је избачено с посла

Три трчкарала је ушло у кабинет

3 група: модификована именица средњег рода (+живо) релативном реченицом

Чудовиште које су чули су побегли из парка

Невинашце које су знали су ухапшени у граду

Псетанце које су купили је стајао испред стана

Дериште које су одузели је викао на улици

Чедо које су заволели је нестало пре вечере

Псето које су пронашли је побегло на таван

4 група: координирани субјекат кога чине двородна именица и именица мушког рода (+живо)

Скитница и пијанац су нестали пре јутра

Судија и посланик су враћени у скупштину

Кукавица и лопов је предата пре зиме

Пијаница и бескућник је склоњена са пода

Луталица и пијанац је затворен због туче

Владика и писар је промењен због крађе

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Два мајстора су послата прекјуче

Три доктора су помињана на седници

Два министра су најављени за уторак

Четири ученика су оцењени у фебруару

Четири кувара је исплаћено раније

Три секретара је нестало пре рата

6 група: именица средњег рода (+живо, неправилна множина) модификована релативном реченицом

Јагње које су чували су продати зимус

Јуне које су поклонили су склоњени у оставу

Пиле које су откупили је поклоњено одмах

Ђурче које су одабрали је плаћено касније

Ждребе које су вратили је откупљен у октобру

Прасе које су одгајили је испоручен истог дана

7 група: именица мушког рода (-живо)

Ходник је кречен пре пролећа

Кревет је купљен због славе

Аутобус су нестали без трага

Парфем су купљени јутрос

Телефон је покварено одмах

Димњак је уништено од чађи

8 група: именица мушког рода (+живо) модификована присвојним придевом

Јулијин комшија је остао на крову

Анин архитекта је нађен у згради
Драганин газда је ухваћена у крађи
Теин младожења је нестала са весеља
Ивин старешина су дошли малочас
Јеленин судија су ушли у судницу

9 група: именица мушког рода (+живо) са постмодификатором

Пријатељ из школе је дошао код нас
Познаник из зграде је радио у кухињи
Трговац из радње је ухапшена због крађе
Секретар из фирме је отпуштена с посла
Извршилац из банке су уваћене у лажи
Правник из службе су певале у хору

10 група: именица мушког рода (+неживо) са постмодификатором

Успех декана је слављен уз песму
Осмех детета је памћен годинама
Савет лекара су праћени с пажњом
Потез куvara су узроковали свађу
Поглед друга су заборављена у трену
Укор учитеља су одзвањала данима

11 група: именица средњег рода (+живо) модификована присвојном заменицом

Наше гунђало је ударио у врата

Моје задевало је побегао из дворишта

Свачије чедо је плакало целе ноћи

Нечије псето је избачено на улицу

Твоје говедо су истрчали из дворишта

Ваше спадало су побегли из школе

Експеримент са судом граматичности 3

Примери за вежбу

Ове зиме и ова пролећа су трајала предуго.

Комшија су ухваћена у крађи

Прославе и поменута јутра су уништене због свађе

Два дечака су ушли у школу

Јагње је купљено на пијаци

Зелене мајице и руха су префарбани у црно

Критични стимулуси

Први услов

ДисФПлНПлРАЗ Извесне читанке и упутства су послати на копирање

ДисФПлНПлРАЗ Одређене лектире и поглавља су превођени недељама

ДисФПлНПлХИЈ Поменуте фасцикле и писма су украдене из фиоке

ДисФПлНПлХИЈ Дотичне кухиње и купатила су очишћене прошлог петка

ДисФПлНПлЛИН Конкретне машине и возила су уклоњена са тржишта

ДисФПлНПлЛИН Наведене графике и платна су поклоњена након изложбе

Други услов

ДисФПлДисНПлРАЗ Одређене терасе и одређена стабла су офарбани пре пролећа

ДисФПлДисНПлРАЗ Дотичне браве и дотична квачила су поправљени мало пре

ДисФПлДисНПлХИЈ Извесне оловке и извесна лабела су узете из шминкернице

ДисФПлДисНПлХИЈ Наведене игле и наведена зрна су донете код кројачице

ДисФПлДисНПлЛИН Конкретне боце и конкретна сита су остављена у подруму

ДисФПлДисНПлЛИН Поменути вазе и поменута окна су уништена услед олује

Трећи услов

ФПлДисНПлРАЗ Пернице и конкретна пенкала су нестали из књижаре

ФПлДисНПлРАЗ Венчанице и одређена одећа су послати пре венчања

ФПлДисНПлХИЈ Љуштилице и дотична решета су пале испод судопере

ФПлДисНПлХИЈ Викендице и поменута имања су насликане на платну

ФПлДисНПлЛИН Маскаре и извесна средства су повучена из употребе

ФПлДисНПлЛИН Наруквице и наведена крзна су поклоњена у суботу

Четврти услов

БојФПлНПлРАЗ Љубичасте торбе и наливпера су испоручени у августу

БојФПлНПлРАЗ Црвене коверте и улагања су враћени након одмора

БојФПлНПлХИЈ Шарене бомбоњере и пецива су наручене пре забаве

БојФПлНПлХИЈ Маслинасте тубе и виолончела су нестале без трага

БојФПлНПлЛИН Зелене једрилице и носила су продата због дуговања

БојФПлНПлЛИН Пепепљасте глодалице и дебла су стигла у радионицу

Пети услов

БојФПлБојНПлРАЗ Маслинасте луке и маслинаста ушћа су фотографисани из авиона

БојФПлБојНПлРАЗ Пепепљасте жице и пепељаста дрва су украдени из камиона

БојФПлБојНПлХИЈ Љубичасте капе и љубичаста срца су донете због празника

БојФПлБојНПлХИЈ Зелене пољане и зелена брда су мирисале након кише

БојФПлБојНПлЛИН Шарене завесе и шарена стабла су очишћена од флека

БојФПлБојНПлЛИН Црвене ограде и црвена жезела су послата на време

Шести услов

ФПлБојНПлРАЗ Преслице и црвена вретена су повучени из музеја

ФПлБојНПлРАЗ Веранде и маслинаста насеља су офарбани пре јесени

ФПлБојНПлХИЈ Кошуље и пепељаста клупка су заборављене у радњи

ФПлБојНПлХИЈ Кифлице и зелена предјела су направљене јуче

ФПлБојНПлЛИН Бојанке и љубичаста штива су остављена у учионици

ФПлБојНПлЛИН Настрешнице и шарена звона су префарбана пре свадбе

Седми услов

ФСгНПлРАЗ Школа и села су обележени на мапи

ФСгНПлРАЗ Буква и поља су побелели од снега

ФСгНПлХИЈ Четка и црева је наручена из радње

ФСгНПлХИЈ Игла и клупка је нестала из кухиње

ФСгНПлЛИН Даска и звона су купљена на улици

ФСГНПлЛИН Вага и клатна су донета у кабинет

Осми услов

НПлФСГРАЗ Чела и виола су утишани сваке ноћи

НПлФСГРАЗ Срца и звезда су склоњени с јелке

НПлФСГХИЈ Јела и кифла су изгорела у рерни

НПлФСГХИЈ Стакла и ваза су обрисана од прашине

НПлФСГЛИН Сврдла и гума је однета без питања

НПлФСГЛИН Вина и водка је попијена после ручка

Девети услов

ФПлНСГРАЗ Брезе и ушће су сликани на платну

ФПлНСГРАЗ Цвекле и уље су купљени у радњи

ФПлНСГХИЈ Стазе и сунце су обрисане са слике

ФПлНСГХИЈ Кофе и копље су украдене из подрума

ФПлНСГЛИН Славе и подне је дочекано с осмехом

ФПлНСГЛИН Чаше и оружје је очишћено од флека

Десети услов

НСГ(е)ФПлРАЗ Дугме и перле су купљени у шивари

НСГ(е)ФПлРАЗ Гвожђе и крпе су остављени у корпи

НСГ(е)ФПлХИЈ Јаје и шљиве је поједено на брзину

НСГ(е)ФПлХИЈ Сирће и тикве је узето из оставе

НСГ(е)ФПлЛИН Пиће и крушке су враћене у крошњу

НСг(е)ФПлЛИН Ренде и тацне су наручене пре јесени

Једанаести услов

НСг(о)ФПлРАЗ Писмо и мапе су украдени из торбе

НСг(о)ФПлРАЗ Крзно и јакне су продати на попусту

НСг(о)ФПлХИЈ Брашно и коре је поручено на време

НСг(о)ФПлХИЈ Дебло и клупе је фарбано пре весеља

НСг(о)ФПлЛИН Слово и тачке су обрисане са слике

НСг(о)ФПлЛИН Сито и вишње су донете из кухиње

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло у множини

Церекала су дошла у пекару

Пискарала су остављена на улици

Зановетала је ухваћен у лажи

Гунђала је викао због гужве

Злопамтила су ушли у ресторан

Џангризала су отпутовали пре зоре

2 група: модификована именица средњег рода на -ло бројевима 2, 3, 4

Четири гунђала су избачени са вечере

Три церекала су удаљени са часа

Два задевала су побегла у биоскоп

Четири спадала су ухваћена у крађи

Два зановетала је избачено с посла

Три трчкара је ушло у кабинет

3 група: модификована именица средњег рода (+живо) релативном реченицом

Чудовиште које су чули су побегли из парка

Невинашце које су знали су ухапшени у граду

Псетанце које су купили је стајао испред стана

Дериште које су одузели је викао на улици

Чедо које су заволили је нестало пре вечере

Псето које су пронашли је побегло на таван

4 група: координирани субјекат кога чине двородна именица и именица мушког рода (+живо)

Скитница и пијанац су нестали пре јутра

Судија и посланик су враћени у скупштину

Кукавица и лопов је предата пре зиме

Пијаница и бескућник је склоњена са пода

Луталица и пијанац је затворен због туче

Владика и писар је промењен због крађе

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Два мајстора су послата прекјуче

Три доктора су помињана на седници

Два министра су најављени за уторак

Четири ученика су оцењени у фебруару

Четири кувара је исплаћено раније

Три секретара је нестало пре рата

6 група: именица средњег рода (+живо, неправилна множина) модификована релативном реченицом

Јагње које су чували су продати зимус

Јуне које су поклонили су склоњени у оставу

Пиле које су откупили је поклоњено одмах

Ђурче које су одабрали је плаћено касније

Ждребе које су вратили је откупљен у октобру

Прасе које су одгајили је испоручен истог дана

7 група: именица мушког рода (-живо)

Ходник је кречен пре пролећа

Кревет је купљен због славе

Аутобус су нестали без трага

Парфем су купљени јутрос

Телефон је покварено одмах

Димњак је уништено од чађи

8 група: именица мушког рода (+живо) модификована присвојним придевом

Јулијин комшија је остао на крову

Анин архитекта је нађен у згради

Драганин газда је ухваћена у крађи

Теин младожења је нестала са весеља

Ивин старешина су дошли малочас

Јеленин судија су ушли у судницу

9 група: именица мушког рода (+живо) са постмодификатором

Пријатељ из школе је дошао код нас

Познаник из зграде је радио у кухињи

Трговац из радње је ухапшена због крађе

Секретар из фирме је отпуштена с посла

Извршилац из банке су уваћене у лажи

Правник из службе су певале у хору

10 група: именица мушког рода (+неживо) са постмодификатором

Успех декана је слављен уз песму

Осмех детета је памћен годинама

Савет лекара су праћени с пажњом

Потез кувара су узроковали свађу

Поглед друга су заборављена у трену

Укор учитеља су одзвањала данима

11 група: именица средњег рода (+живо) модификована присвојном заменицом

Наше гунђало је ударио у врата

Моје задевало је побегао из дворишта

Свачије чедо је плакало целе ноћи

Нечије псето је избачено на улицу

Твоје говедо су истрчали из дворишта

Ваше спадало су побегли из школе

Експеримент са судом граматичности 4

Примери за вежбу

Ове зиме и ова пролећа су трајала предуго.

Комшија су ухваћена у крађи

Прославе и поменута јутра су уништене због свађе

Два дечака су ушли у школу

Јагње је купљено на пијаци

Зелене мајице и руха су префарбани у црно

Критични стимулуси

Први услов

БојФПлНПлХИЈ Зелене читанке и упутства су послате на копирање

БојФПлНПлХИЈ Црвене лектире и поглавља су превођене недељама

БојФПлНПлЛИН Љубичасте фасцикле и писма су украдена из фиоке

БојФПлНПлЛИН Шарене кухиње и купатила су очишћена прошлог петка

БојФПлНПлРАЗ Пепељасте машине и возила су уклоњени са тржишта

БојФПлНПлРАЗ Маслинасте графике и платна су поклоњени након изложбе

Други услов

БојФПлБојНПлХИЈ Шарене терасе и шарена стабла су офарбане пре пролећа

БојФПлБојНПлХИЈ Зелене браве и зелена квачила су поправљене малопре

БојФПлБојНПлЛИН Црвене оловке и црвена лабела су узета из шминкернице

БојФПлБојНПлЛИН Љубичасте игле и љубичаста зрна су донета код кројачице

БојФПлБојНПлРАЗ Пепељасте боце и пепељаста сита су остављени у подруму

БојФПлБојНПлРАЗ Маслинасте вазе и маслинаста окна су уништени услед олује

Трећи услов

ФПлБојНПлХИЈ Пернице и пепељаста пенкала су нестале из књижаре

ФПлБојНПлХИЈ Венчанице и љубичаста одела су послате пре венчања

ФПлБојНПлЛИН Љуштилице и шарена решета су пала испод судопере

ФПлБојНПлЛИН Викендице и зелена имања су насликана на платну

ФПлБојНПлРАЗ Маскаре и црвена средства су повучени из употребе

ФПлБојНПлРАЗ Наруквице и маслинаста крзна су поклоњени у суботу

Четврти услов

БојФПлНПлХИЈ Конкретне торбе и наливпера су испоручене у августу

БојФПлНПлХИЈ Дотичне коверте и улагања су враћене након одмора

БојФПлНПлЛИН Поменуте бомбоњере и пецива су наручена пре забаве

БојФПлНПлЛИН Одређене тубе и виолончела су нестала без трага

БојФПлНПлРАЗ Извесне једрилице и носила су продати због дуговања

БојФПлНПлРАЗ Наведене глодалице и дебла су стигли у радионицу

Пети услов

БојФПлБојНПлХИЈ Поменуте луке и поменута ушћа су фотографисане из авиона

БојФПлБојНПлХИЈ Конкретне жице и конкретна дрва су украдене из камиона

БојФПлБојНПлЛИН Одређене капе и одређена срца су донета због празника

БојФПлБојНПлЛИН Наведене пољане и наведена брда су мирисала након кише

БојФПлБојНПлРАЗ Извесне завесе и извесна стабла су очишћени од флека

БојФПлБојНПлРАЗ Дотичне ограде и дотична железна су послати на време

Шести услов

ФПлБојНПлХИЈ Преслице и извесна вретена су повучене из музеја

ФПлБојНПлХИЈ Веранде и одређена насеља су офарбане пре јесени

ФПлБојНПлЛИН Кошуље и наведена клупка су заборављена у радњи

ФПлБојНПлЛИН Кифлице и поменута предјела су направљена јуче

ФПлБојНПлРАЗ Бојанке и конкретна штива су остављени у учионици

ФПлБојНПлРАЗ Настрешнице и дотична звона су префарбани пре свадбе

Седми услов

ФСгНПлХИЈ Школа и села је обележена на мапи

ФСгНПлХИЈ Буква и поља је побелела од снега

ФСгНПлЛИН Четка и црева су наручена из радње

ФСгНПлЛИН Игла и клупка су нестала из кухиње

ФСгНПлРАЗ Даска и звона су купљени на улици

ФСгНПлРАЗ Вага и клатна су донети у кабинет

Осми услов

НПлФСГХИЈ Чела и виола су утишана сваке ноћи

НПлФСГХИЈ Срца и звезда су склоњена с јелке

НПлФСГЛИНЈела и кифла је изгорела у рерни

НПлФСГЛИНСтакла и ваза је обрисана од прашине

НПлФСГРАЗ Сврдла и гума су однети без питања

НПлФСГРАЗ Вина и водка су попијени после ручка

Девети услов

ФПлНСГХИЈ Брезе и ушће су сликане на платну

ФПлНСГХИЈ Цвекле и уље су купљене у радњи

ФПлНСГЛИНСтазе и сунце је обрисано са слике

ФПлНСГЛИНКофе и копље је украдено из подрума

ФПлНСГРАЗ Славе и подне су дочекани с осмехом

ФПлНСГРАЗ Чаше и оружје су очишћени од флека

Десети услов

НСГ(е)ФПлХИЈ Дугме и перле је купљено у шивари

НСГ(е)ФПлХИЈ Гвожђе и крпе је остављено у корпи

НСГ(е)ФПлЛИН Јаје и шљиве су поједене на брзину

НСГ(е)ФПлЛИН Сирће и тикве су узете из оставе

НСГ(е)ФПлРАЗ Пиће и крушке су враћени у крошњу

НСГ(е)ФПлРАЗ Ренде и тацне су наручени пре јесени

Једанаести услов

НСГ(о)ФПлХИЈ	Писмо и мапе је украдено из торбе
НСГ(о)ФПлХИЈ	Крзно и јакне је продато на попусту
НСГ(о)ФПлЛИН	Брашно и коре су поручене на време
НСГ(о)ФПлЛИН	Дебло и клупе су фарбане пре весеља
НСГ(о)ФПлРАЗ	Слово и тачке су обрисани са слике
НСГ(о)ФПлРАЗ	Сито и вишње су донети из кухиње

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло у множини

Церекала су дошла у пекару

Пискарала су остављена на улици

Зановетала је ухваћен у лажи

Гунђала је викао због гужве

Злопамтила су ушли у ресторан

Џангризала су отпутовали пре зоре

2 група: модификована именица средњег рода на -ло бројевима 2, 3, 4

Четири гунђала су избачени са вечере

Три церекала су удаљени са часа

Два задевала су побегла у биоскоп

Четири спадала су ухваћена у крађи

Два зановетала је избачено с посла

Три трчкара је ушло у кабинет

3 група: модификована именица средњег рода (+живо) релативном реченицом

Чудовиште које су чули су побегли из парка

Невинашце које су знали су ухапшени у граду

Псетанце које су купили је стајао испред стана

Дериште које су одузели је викао на улици

Чедо које су заволели је нестало пре вечере

Псето које су пронашли је побегло на таван

4 група: координирани субјекат кога чине двородна именица и именица мушког рода (+живо)

Скитница и пијанац су нестали пре јутра

Судија и посланик су враћени у скупштину

Кукавица и лопов је предата пре зиме

Пијаница и бескућник је склоњена са пода

Луталица и пијанац је затворен због туче

Владика и писар је промењен због крађе

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Два мајстора су послата прекјуче

Три доктора су помињана на седници

Два министра су најављени за уторак

Четири ученика су оцењени у фебруару

Четири кувара је исплаћено раније

Три секретара је нестало пре рата

6 група: именица средњег рода (+живо, неправилна множина) модификована релативном реченицом

Јагње које су чували су продати зимус

Јуне које су поклонили су склоњени у оставу

Пиле које су откупили је поклоњено одмах

Ђурче које су одабрали је плаћено касније

Ждребе које су вратили је откупљен у октобру

Прасе које су одгајили је испоручен истог дана

7 група: именица мушког рода (-живо)

Ходник је кречен пре пролећа

Кревет је купљен због славе

Аутобус су нестали без трага

Парфем су купљени јутрос

Телефон је покварено одмах

Димњак је уништено од чађи

8 група: именица мушког рода (+живо) модификована присвојним придевом

Јулијин комшија је остао на крову

Анин архитекта је нађен у згради

Драганин газда је ухваћена у крађи

Теин младожења је нестала са весеља

Ивин старешина су дошли малочас

Јеленин судија су ушли у судницу

9 група: именица мушког рода (+живо) са постмодификатором

Пријатељ из школе је дошао код нас

Познаник из зграде је радио у кухињи

Трговац из радње је ухапшена због крађе

Секретар из фирме је отпуштена с посла

Извршилац из банке су уваћене у лажи

Правник из службе су певале у хору

10 група: именица мушког рода (+неживо) са постмодификатором

Успех декана је слављен уз песму

Осмех детета је памћен годинама

Савет лекара су праћени с пажњом

Потез кувара су узроковали свађу

Поглед друга су заборављена у трену

Укор учитеља су одзвањала данима

11 група: именица средњег рода (+живо) модификована присвојном заменицом

Наше гунђало је ударио у врата

Моје задевало је побегао из дворишта

Свачије чедо је плакало целе ноћи

Нечије псето је избачено на улицу

Твоје говедо су истрчали из дворишта

Ваше спадало су побегли из школе

Експеримент са судом граматичности 5

Примери за вежбу

Ове зиме и ова пролећа су трајала предуго.

Комшија су ухваћена у крађи

Прославе и поменута јутра су уништене због свађе

Два дечака су ушли у школу

Јагње је купљено на пијаци

Зелене мајице и руха су префарбани у црно

Критични стимулуси

Први услов

БојФПлНПлЛИН Зелене читанке и упутства су послата на копирање

БојФПлНПлЛИН Црвене лектире и поглавља су превођена недељама

БојФПлНПлРАЗ Љубичасте фасцикле и писма су украдени из фиоке

БојФПлНПлРАЗ Шарене кухиње и купатила су очишћени прошлог петка

БојФПлНПлХИЈ Пепељасте машине и возила су уклоњене са тржишта

БојФПлНПлХИЈ Маслинасте графике и платна су поклоњене након изложбе

Други услов

БојФПлБојНПлЛИН Шарене терасе и шарена стабла су офарбана пре пролећа
БојФПлБојНПлЛИН Зелене браве и зелена квачила су поправљена малопре
БојФПлБојНПлРАЗ Црвене оловке и црвена лабела су узети из шминкернице
БојФПлБојНПлРАЗ Љубичасте игле и љубичаста зрна су донети код кројачице
БојФПлБојНПлХИЈ Пепељасте боце и пепељаста сита су остављене у подруму
БојФПлБојНПлХИЈ Маслинасте вазе и маслинаста окна су уништене услед олује

Трећи услов

ФПлБојНПлЛИН Пернице и пепељаста пенкала су нестала из књижаре
ФПлБојНПлЛИН Венчанице и љубичаста одела су послата пре венчања
ФПлБојНПлРАЗ Љуштилице и шарена решета су пали испод судопере
ФПлБојНПлРАЗ Викендице и зелена имања су насликани на платну
ФПлБојНПлХИЈ Маскаре и црвена средства су повучене из употребе
ФПлБојНПлХИЈ Наруквице и маслинаста крзна су поклоњене у суботу

Четврти услов

БојФПлНПлЛИН Конкретне торбе и наливпера су испоручена у августу
БојФПлНПлЛИН Дотичне коверте и улагања су враћена након одмора
БојФПлНПлРАЗ Поменуте бомбоњере и пецива су наручени пре пецива
БојФПлНПлРАЗ Одређене тубе и виолончела су нестали без трага
БојФПлНПлХИЈ Извесне једрилице и носила су продате због дуговања
БојФПлНПлХИЈ Наведене глодалице и дебла су стигле у радионицу

Пети услов

БојФПлБојНПлЛИН Поменуте луке и поменута ушћа су фотографисана из авиона
БојФПлБојНПлЛИН Конкретне жице и конкретна дрва су украдена из камиона
БојФПлБојНПлРАЗ Одређене капе и одређена срца су донети због празника

БојФПлБојНПлРАЗ Наведене пољане и наведена брда су мирисали након кише

БојФПлБојНПлХИЈ Извесне завесе и извесна стабла су очишћене од флека

БојФПлБојНПлХИЈ Дотичне ограде и дотична железна су послате на време

Шести услов

ФПлБојНПлЛИН Преслице и извесна вретена су повучена из музеја

ФПлБојНПлЛИН Веранде и одређена насеља су офарбана пре јесени

ФПлБојНПлРАЗ Кошуље и наведена клупка су заборављени у радњи

ФПлБојНПлРАЗ Кифлице и поменути предјела су направљени јуче

ФПлБојНПлХИЈ Бојанке и конкретна штива су остављене у учионици

ФПлБојНПлХИЈ Настрешнице и дотична звона су префарбане пре свадбе

Седми услов

ФСгНПлЛИН Школа и села су обележена на мапи

ФСгНПлЛИН Буква и поља су побелела од снега

ФСгНПлРАЗ Четка и црева су наручени из радње

ФСгНПлРАЗ Игла и клупка су нестали из кухиње

ФСгНПлХИЈ Даска и звона је купљена на улици

ФСгНПлХИЈ Вага и клатна је донета у кабинет

Осми услов

НПлФСгЛИН Чела и виола је утишана сваке ноћи

НПлФСгЛИН Срца и звезда је склоњена с јелке

НПлФСгРАЗ Јела и кифла су изгорели у рерни

НПлФСгРАЗ Стакла и ваза су обрисани од прашине

НПлФСгХИЈ Сврдла и гума су однета без питања

НПлФСгХИЈ Вина и водка су попијена после ручка

Девети услов

- ФПлНСГЛИН Брезе и ушће је сликано на платну
ФПлНСГЛИН Цвекле и уље је купљено у радњи
ФПлНСГРАЗ Стазе и сунце су обрисани са слике
ФПлНСГРАЗ Кофе и копље су украдени из подрума
ФПлНСГХИЈ Славе и подне су дочекане с осмехом
ФПлНСГХИЈ Чаше и оружје су очишћене од флека

Десети услов

- НСГ(е)ФПлЛИН Дугме и перле су купљене у шивари
НСГ(е)ФПлЛИН Гвожђе и крпе су остављене у корпи
НСГ(е)ФПлРАЗ Јаје и шљиве су поједени на брзину
НСГ(е)ФПлРАЗ Сирће и тикве су узети из оставе
НСГ(е)ФПлХИЈ Пиће и крушке је враћено у крошњу
НСГ(е)ФПлХИЈ Ренде и тацне је наручено пре јесени

Једанаести услов

- НСГ(о)ФПлЛИН Писмо и мапе су украдене из торбе
НСГ(о)ФПлЛИН Крзно и јакне су продате на попусту
НСГ(о)ФПлРАЗ Брашно и коре су поручени на време
НСГ(о)ФПлРАЗ Дебло и клупе су фарбани пре весеља
НСГ(о)ФПлХИЈ Слово и тачке је обрисано са слике
НСГ(о)ФПлХИЈ Сито и вишње је донето из кухиње

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло у множини

Церекала су дошла у пекару

Пискарала су остављена на улици

Зановетала је ухваћен у лажи

Гунђала је викао због гужве

Злопамтила су ушли у ресторан

Џангризала су отпутовали пре зоре

2 група: модификована именица средњег рода на -ло бројевима 2, 3, 4

Четири гунђала су избачени са вечере

Три церекала су удаљени са часа

Два задевала су побегла у биоскоп

Четири спадала су ухваћена у крађи

Два зановетала је избачено с посла

Три трчкарала је ушло у кабинет

3 група: модификована именица средњег рода (+живо) релативном реченицом

Чудовиште које су чули су побегли из парка

Невинашце које су знали су ухапшени у граду

Псетанце које су купили је стајао испред стана

Дериште које су одузели је викао на улици

Чедо које су заволели је нестало пре вечере

Псето које су пронашли је побегло на таван

4 група: координирани субјекат кога чине двородна именица и именица мушког рода (+живо)

Скитница и пијанац су нестали пре јутра

Судија и посланик су враћени у скупштину

Кукавица и лопов је предата пре зиме

Пијаница и бескућник је склоњена са пода

Луталица и пијанац је затворен због туче

Владика и писар је промењен због крађе

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Два мајстора су послата прекјуче

Три доктора су помињана на седници

Два министра су најављени за уторак

Четири ученика су оцењени у фебруару

Четири кувара је исплаћено раније

Три секретара је нестало пре рата

6 група: именица средњег рода (+живо, неправилна множина) модификована релативном реченицом

Јагње које су чували су продати зимус

Јуне које су поклонили су склоњени у оставу

Пиле које су откупили је поклоњено одмах

Ђурче које су одабрали је плаћено касније

Ждребе које су вратили је откупљен у октобру

Прасе које су одгајили је испоручен истог дана

7 група: именица мушког рода (-живо)

Ходник је кречен пре пролећа

Кревет је купљен због славе

Аутобус су нестали без трага

Парфем су купљени јутрос

Телефон је покварено одмах

Димњак је уништено од чађи

8 група: именица мушког рода (+живо) модификована присвојним придевом

Јулијин комшија је остао на крову

Анин архитекта је нађен у згради

Драганин газда је ухваћена у крађи

Теин младожења је нестала са весеља

Ивин старешина су дошли малочас

Јеленин судија су ушли у судницу

9 група: именица мушког рода (+живо) са постмодификатором

Пријатељ из школе је дошао код нас

Познаник из зграде је радио у кухињи

Трговац из радње је ухапшена због крађе

Секретар из фирме је отпуштена с посла

Извршилац из банке су уваћене у лажи

Правник из службе су певале у хору

10 група: именица мушког рода (+неживо) са постмодификатором

Успех декана је слављен уз песму

Осмех детета је памћен годинама

Савет лекара су праћени с пажњом

Потез кувара су узроковали свађу

Поглед друга су заборављена у трену

Укор учитеља су одзвањала данима

11 група: именица средњег рода (+живо) модификована присвојном заменицом

Наше гунђало је ударио у врата

Моје задевало је побегао из дворишта

Свачије чедо је плакало целе ноћи

Нечије псето је избачено на улицу

Твоје говедо су истрчали из дворишта

Ваше спадало су побегли из школе

Експеримент са судом граматичности 6

Примери за вежбу

Ове зиме и ова пролећа су трајала предуго.

Комшија су ухваћена у крађи

Прославе и поменута јутра су уништене због свађе

Два дечака су ушли у школу

Јагње је купљено на пијаци

Зелене мајице и руха су префарбани у црно

Критични стимулуси

Први услов

- БојФПлНПлРАЗ Зелене читанке и упутства су послати на копирање
- БојФПлНПлРАЗ Црвене лектире и поглавља су превођени недељама
- БојФПлНПлХИЈ Љубичасте фасцикле и писма су украдене из фиоке
- БојФПлНПлХИЈ Шарене кухиње и купатила су очишћене прошлог петка
- БојФПлНПлЛИН Пепељасте машине и возила су уклоњена са тржишта
- БојФПлНПлЛИН Маслинасте графике и платна су поклоњена након изложбе

Други услов

- БојФПлБојНПлРАЗ Шарене терасе и шарена стабла су офарбани пре пролећа
- БојФПлБојНПлРАЗ Зелене браве и зелена квачила су поправљени малопре
- БојФПлБојНПлХИЈ Црвене оловке и црвена лабела су узете из шминкернице
- БојФПлБојНПлХИЈ Љубичасте игле и љубичаста зрна су донете код кројачице
- БојФПлБојНПлЛИН Пепељасте боце и пепељаста сита су остављена у подруму
- БојФПлБојНПлЛИН Маслинасте вазе и маслинаста окна су уништена услед олује

Трећи услов

- ФПлБојНПлРАЗ Пернице и пепељаста пенкала су нестали из књижаре
- ФПлБојНПлРАЗ Венчанице и љубичаста одела су послати пре венчања
- ФПлБојНПлХИЈ Љуштилице и шарена решета су пале испод судопере
- ФПлБојНПлХИЈ Викендице и зелена имања су насликане на платну

ФПлБојНПлЛИН Маскаре и црвена средства су повучена из употребе

ФПлБојНПлЛИН Наруквице и маслинаста крзна су поклоњена у суботу

Четврти услов

ДисФПлНПлРАЗ Конкретне торбе и наливпера су испоручени у августу

ДисФПлНПлРАЗ Дотичне коверте и улагања су враћени након одмора

ДисФПлНПлХИЈ Поменуте бомбоњере и пецива су наручене пре пецива

ДисФПлНПлХИЈ Одређене тубе и виолончела су нестале без трага

ДисФПлНПлЛИН Извесне једрилице и носила су продата због дуговања

ДисФПлНПлЛИН Наведене глодалице и дебла су стигла у радионицу

Пети услов

ДисФПлДисНПлРАЗ Поменуте луке и поменута ушћа су фотографисани из авиона

ДисФПлДисНПлРАЗ Конкретне жице и конкретна дрва су украдени из камиона

ДисФПлДисНПлХИЈ Одређене капе и одређена срца су донете због празника

ДисФПлДисНПлХИЈ Наведене пољане и наведена брда су мирисале након кише

ДисФПлДисНПлЛИН Извесне завесе и извесна стабла су очишћена од флека

ДисФПлДисНПлЛИН Дотичне ограде и дотична железна су послата на време

Шести услов

ФПлДисНПлРАЗ Преслице и извесна вретена су повучени из музеја

ФПлДисНПлРАЗ Веранде и одређена насеља су офарбани пре јесени

ФПлДисНПлХИЈ Кошуље и наведена клупка су заборављене у радњи

ФПлДисНПлХИЈ Кифлице и поменута предјела су направљене јуче

ФПлДисНПлЛИН Бојанке и конкретна штива су остављена у учионици

ФПлДисНПлЛИН Настрешнице и дотична звона су префарбана пре свадбе

Седми услов

ФСГНПлРАЗ Школа и села су обележени на мапи

ФСГНПлРАЗ Буква и поља су побелели од снега

ФСГНПлХИЈ Четка и црева је наручена из радње

ФСГНПлХИЈ Игла и клупка је нестала из кухиње

ФСГНПлЛИНДаска и звона су купљена на улици

ФСГНПлЛИНВага и клатна су донета у кабинет

Осми услов

НПлФСГРАЗ Чела и виола су утишани сваке ноћи

НПлФСГРАЗ Срца и звезда су склоњени с јелке

НПлФСГХИЈ Јела и кифла су изгорела у рерни

НПлФСГХИЈ Стакла и ваза су обрисана од прашине

НПлФСГЛИНСврдла и гума је однета без питања

НПлФСГЛИНВина и водка је попијена после ручка

Девети услов

ФПлНСГРАЗ Брезе и ушће су сликани на платну

ФПлНСГРАЗ Цвекле и уље су купљени у радњи

ФПлНСГХИЈ Стазе и сунце су обрисане са слике

ФПлНСГХИЈ Кофе и копље су украдене из подрума

ФПлНСГЛИНСлаве и подне је дочекано с осмехом

ФПлНСГЛИНЧаше и оружје је очишћено од флека

Десети услов

НСГ(е)ФПлРАЗ Дугме и перле су купљени у шивари

НСГ(е)ФПлРАЗ Гвожђе и крпе су остављени у корпи

НСГ(е)ФПлХИЈ Јаје и шљиве је поједено на брзину

НСГ(е)ФПлХИЈ	Сирће и тикве је узето из оставе
НСГ(е)ФПлЛИН	Пиће и крушке су враћене у крошњу
НСГ(е)ФПлЛИН	Ренде и тацне су наручене пре јесени

Једанаести услов

НСГ(о)ФПлРАЗ	Писмо и мапе су украдени из торбе
НСГ(о)ФПлРАЗ	Крзно и јакне су продати на попусту
НСГ(о)ФПлХИЈ	Брашно и коре је поручено на време
НСГ(о)ФПлХИЈ	Дебло и клупе је фарбано пре весеља
НСГ(о)ФПлЛИН	Слово и тачке су обрисане са слике
НСГ(о)ФПлЛИН	Сито и вишње су донете из кухиње

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло у множини

Церекала су дошла у пекару

Пискарала су остављена на улици

Зановетала је ухваћен у лажи

Гунђала је викао због гужве

Злопамтила су ушли у ресторан

Џангризала су отпутовали пре зоре

2 група: модификована именица средњег рода на -ло бројевима 2, 3, 4

Четири гунђала су избачени са вечере

Три церекала су удаљени са часа

Два задевала су побегла у биоскоп

Четири спадала су ухваћена у крађи

Два зановетала је избачено с посла

Три трчкара је ушло у кабинет

3 група: модификована именица средњег рода (+живо) релативном реченицом

Чудовиште које су чули су побегли из парка

Невинашце које су знали су ухапшени у граду

Псетанце које су купили је стајао испред стана

Дериште које су одузели је викао на улици

Чедо које су заволели је нестало пре вечере

Псето које су пронашли је побегло на таван

4 група: координирани субјекат кога чине двородна именица и именица мушког рода (+живо)

Скитница и пијанац су нестали пре јутра

Судија и посланик су враћени у скупштину

Кукавица и лопов је предата пре зиме

Пијаница и бескућник је склоњена са пода

Луталица и пијанац је затворен због туче

Владика и писар је промењен због крађе

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Два мајстора су послата прекјуче

Три доктора су помињана на седници

Два министра су најављени за уторак

Четири ученика су оцењени у фебруару

Четири кувара је исплаћено раније

Три секретара је нестало пре рата

6 група: именица средњег рода (+живо, неправилна множина) модификована релативном реченицом

Јагње које су чували су продати зимус

Јуне које су поклонили су склоњени у оставу

Пиле које су откупили је поклоњено одмах

Ћурче које су одабрали је плаћено касније

Ждребе које су вратили је откупљен у октобру

Прасе које су одгајили је испоручен истог дана

7 група: именица мушког рода (-живо)

Ходник је кречен пре пролећа

Кревет је купљен због славе

Аутобус су нестали без трага

Парфем су купљени јутрос

Телефон је покварено одмах

Димњак је уништено од чађи

8 група: именица мушког рода (+живо) модификована присвојним придевом

Јулијин комшија је остао на крову

Анин архитекта је нађен у згради
Драганин газда је ухваћена у крађи
Теин младожења је нестала са весеља
Ивин старешина су дошли малочас
Јеленин судија су ушли у судницу

9 група: именица мушког рода (+живо) са постмодификатором

Пријатељ из школе је дошао код нас
Познаник из зграде је радио у кухињи
Трговац из радње је ухапшена због крађе
Секретар из фирме је отпуштена с посла
Извршилац из банке су уваћене у лажи
Правник из службе су певале у хору

10 група: именица мушког рода (+неживо) са постмодификатором

Успех декана је слављен уз песму
Осмех детета је памћен годинама
Савет лекара су праћени с пажњом
Потез кувара су узроковали свађу
Поглед друга су заборављена у трену
Укор учитеља су одзвањала данима

11 група: именица средњег рода (+живо) модификована присвојном заменицом

Наше гунђало је ударио у врата

Моје задевало је побегао из дворишта

Свачије чедо је плакало целе ноћи

Нечије псето је избачено на улицу

Твоје говедо су истрчали из дворишта

Ваше спадало су побегли из школе

2. Продукцијски експерименти

Најпре ћемо дати материјал за продукцијски експеримент 2, потом материјал за продукцијски експеримент 1А, па материјал за продукцијски експеримент 1Б, и на крају материјал за продукцијски експеримент 1В.

Продукцијски експеримент 2 (заједнички експеримент који садржи услове за експерименте које у раду пријављујемо као експеримент 2 и експеримент 3)

Примери за вежбу

Распуст је проведен у радости	Зима и пролећа
Службеник је ухваћен у крађи	Комшија и спадала
Дан је уништен због свађе	Прославе и весеље
Отац је ушао у продавницу	Два дечака
Голуб је купљен на пијаци	Јагње
Капут је префарбан у зелено	Мајице и срце

Критични стимулуси

Први услов (координирани субјекат чији је први члан женског рода јединине на *-a*, а последњи средњег рода множине на *-a*, синкретизам типа *-a*)

ФСГНПл1	Вртић је обележен на мапи	Школа и села
ФСГНПл2	Врх је побелео због снега	Буква и поља
ФСГНПл3	Креч је наручен из радње	Четка и црева
ФСГНПл4	Ексер је нестао из кухиње	Игла и клупка
ФСГНПл5	Шатор је купљен на улици	Даска и звона
ФСГНПл6	Апарат је донет у кабинет	Вага и клатна

Други услов (координирани субјекат чији је први члан средњег рода множине на *-а*, а последњи женског рода једнине на *-а*, синкретизам типа *-а*)

НПлФСГ1	Звук је утишан сваке ноћи	Чела и виола
НПлФСГ2	Украс је склоњен с јелке	Срца и звезда
НПлФСГ3	Хлеб је изгорео у рерни	Јела и кифла
НПлФСГ4	Сто је обрисан од прашине	Стакла и ваза
НПлФСГ5	Алат је однет без питања	Сврдла и гума
НПлФСГ6	Сок је попијен после ручка	Вина и водка

Трећи услов (координирани субјекат чији је први члан женског рода множине на *-е*, а последњи средњег рода једнине на *-е*, синкретизам типа *-е*)

ФПлНСГ1	Извор је сликан на платну	Брезе и ушће
ФПлНСГ2	Целер је купљен у радњи	Цвекле и уље
ФПлНСГ3	Месец је обрисан са слике	Стазе и сунце
ФПлНСГ4	Мач је украден из подрума	Кофе и копље
ФПлНСГ5	Одмор је дочекан с осмехом	Славе и подне
ФПлНСГ6	Шатор је очишћен од флека	Чаше и оружје

Четврти услов (координирани субјекат чији је први члан средњег рода једнине на *-е*, а последњи женског рода множине на *-е*, синкретизам типа *-е*)

НСгеФПл1	Конац је купљен у шивари	Дугме и перле
НСгеФПл2	Рам је остављен у корпи	Гвожђе и крпе
НСгеФПл3	Ручак је поједен на брзину	Јаје и шљиве
НСгеФПл4	Карфиол је узет из оставе	Сирће и тикве
НСгеФПл5	Лимун је враћен у крошњу	Пиће и крушке
НСгеФПл6	Сто је наручен пре јесени	Ренде и тацне

Пети услов (координирани субјекат чији је први члан средњег рода јединине на -о, а последњи женског рода множине на -е, нема синкретизма)

НСгоФПл1	Доказ је украден из торбе	Писмо и мапе
НСгоФПл2	Капут је продат на попусту	Крзно и јакне
НСгоФПл3	Бурек је поручен на време	Брашно и коре
НСгоФПл4	Зид је фарбан пре весеља	Дебло и клупе
НСгоФПл5	Датум је обрисан са слике	Слово и тачке
НСгоФПл6	Плех је донет из кухиње	Сито и вишње

Филери

Прва група: именица мушког рода (-живо)

Стан је кречен пре пролећа	Ходник
Сто је купљен због славе	Кревет
Камион је нестало без трага	Аутобус
Кармин је купљен јутрос	Парфем
Рачунар је покварен одмах	Телефон
Шпорет је уништен од чађи	Димњак

Друга група: модификована именица мушког рода на -а

Мајстор је остао на крову	Јулијин комшија
Радник је нађен у згради	Анин архитекта
Банкар је ухваћен у крађи	Драганин газда
Кум је нестало са весеља	Теин младожења
Директор је дошао малочас	Ивин старешина
Адвокат је ушао у судницу	Јеленин судија

Трећа група: жива именица мушког рода са постмодификатором

Директор је дошао код нас	Пријатељ из школе
Младић је радио у кухињи	Познаник из зграде
Отац је ухапшен због крађе	Трговац из радње
Кувар је отпуштен с посла	Секретар из фирме
Полицајац је ухваћен у лажи	Извршилац из банке

Наставник је певао у хору Правник из службе

Четврта група: нежива именица мушког рода са постмодификатором

Поен је слављен уз песму Успех декана
Сликар је памћен годинама Осмех детета
Успех је праћен с пажњом Савет лекара
Возач је узроковао свађу Потез куvara
Сан је заборављен у трену Поглед друга
Глас је оцвањао данима Укор учитеља

Пета група: именица средњег рода (+правилна множина) модификована присвојном заменицом

Конобар је ударио у врата Наше гунђало
Пас је побегао из дворишта Моје задевало
Дечак је плакао целе ноћи Свачије чедо
Мачак је избачен на улицу Нечије псето
Коњ је истрчао на улицу Твоје говедо
Ученик је побегао из школе Ваше спадало

Шеста група: именица средњег рода (+неправилна множина) модификована редним бројем

Купус је продаван данима Прво прасе
Бик је нахраћен пре зоре Друго теле
Пас је боловао недељама Седмо јагње
Коњ је одведен са имања Четврто јуне
Петао је ухваћен малочас Шесто пиле
Магарац је испао из реда Пето ждребе

Експеримент 1А други подуслов

Примери за вежбу

Распуст је трајао предуго. Ове зиме и ова пролећа
Службеник је ухваћен у крађи. Комшија
Дан је уништен због свађе. Прославе и поменута јутра

Учитељ је ушао у школу. Два дечака
Папагај је купљен на пијаци. Јагње
Капут је префарбан у црно. Зелене мајице и руха

Критични стимулуси

Први услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је први члан модификован придевом за боју)

БојФПлНПл1 Буквар је послат на копирање. Зелене читанке и упутства
БојФПлНПл2 Роман је превођен недељама. Црвене лектире и поглавља
БојФПлНПл3 Извештај је украден из фиоке. Љубичасте фасцикле и писма
БојФПлНПл4 Улаз је очишћен прошлог петка. Шарене кухиње и купатила
БојФПлНПл5 Камион је уклоњен са тржишта. Пепељасте машине и возила
БојФПлНПл6 Рад је поклоњен након изложбе. Маслинасте графике и платна

Други услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чија су оба члана модификована придевом за боју)

БојФПлБојНПл1 Шатор је офарбан пре пролећа. Шарене терасе и шарена стабла
БојФПлБојНПл2 Волан је поправљен мало пре. Зелене браве и зелена квачила
БојФПлБојНПл3 Крејон је узет из шминкернице. Црвене оловке и црвена лабела
БојФПлБојНПл4 Конац је донет код кројачице. Љубичасте игле и љубичаста зрна
БојФПлБојНПл5 Плех је остављен у подруму. Пепељасте боце и пепељаста сита
БојФПлБојНПл6 Прозор је уништен услед олује. Маслинасте вазе и маслинаста окна

Трећи услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је последњи члан модификован придевом за боју)

ФПлБојНПл1 Шестар је нестало из књижаре. Пернице и пепељаста пенкала
ФПлБојНПл2 Рачун је послат пре венчања. Венчанице и љубичаста одела
ФПлБојНПл3 Тањир је пао испод судопере. Љуштилице и шарена решета
ФПлБојНПл4 Извор је насликан на платну. Викендице и зелена имања
ФПлБојНПл5 Парфем је повучен из употребе. Маскаре и црвена средства
ФПлБојНПл6 Прстен је поклоњен у суботу. Наруквице и маслинаста крзна

Четврти услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је први члан модификован дискурским придевом)

ДисФПлНПл1 Ранац је испоручен у августу. Конкретне торбе и наливпера

ДисФПлНПл2 Зајам је враћен након одмора. Дотичне коверте и улагања

ДисФПлНПл3 Колач је наручен пре забаве. Поменуте бомбоњере и пецива

ДисФПлНПл4 Кларинет је нестао без трага. Одређене тубе и виолончела

ДисФПлНПл5 Брод је продат због дуговања. Извесне једрилице и носила

ДисФПлНПл6 Апарат је стигао у радионицу. Наведене глодалице и дебла

Пети услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чија су оба члана модификована дискурским придевом)

ДисФПлДисНПл1 Град је фотографисан из авиона. Поменуте луке и поменута ушћа

ДисФПлДисНПл2 Цемент је украден из камиона. Конкретне жице и конкретна дрва

ДисФПлДисНПл3 Украс је донет због празника. Одређене капе и одређена срца

ДисФПлДисНПл4 Багрем је мирисао након кише. Наведене пољане и наведена брда

ДисФПлДисНПл5 Намештај је очишћен од флека. Извесне завесе и извесна стакла

ДисФПлДисНПл6 Материјал је послат на време. Дотичне ограде и дотична железна

Шести услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је последњи члан модификован дискурским придевом)

ФПлДисНПл1 Сувенир је повучен из музеја. Преслице и извесна вретена

ФПлДисНПл2 Солитер је офарбан пре јесени. Веранде и одређена насеља

ФПлДисНПл3 Памук је заборављен у радњи. Кошуље и наведена клупка

ФПлДисНПл4 Сладолед је направљен јуче. Кифлице и поменута предјела

ФПлДисНПл5 Ранац је остављен у учионици. Бојанке и конкретна штива

ФПлДисНПл6 Улаз је префарбан пре свадбе. Настрешнице и дотична звона

Филери:

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церкало

Кум је остављен на улици. Пискарало

Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало

Стриц је викао због гужве. Гунђало

Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило

Отац је отпутовао пре зоре. Џангризало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала

Ученик је удаљен са часа. Три церекала

Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала

Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала

Кувар је избачен с посла. Два зановетала

Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули

Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали

Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили

Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели

Син је нестао пре вечере. Чедо које су заволели

Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестао пре јутра. Скитница

Новац је враћен у скупштину. Судија

Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица

Тањир је склоњен са пода. Пијаница

Пролаз је затворен због крађе. Луталица

Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора

Закон је помињан на седници. Три доктора

Снег је најављен за уторак. Два министра

Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика

Посао је исплачен раније. Четири кувара

Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували
Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили
Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили
Доручак је плаћен касније. Ћурче које су одабрали
Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили
Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

Експеримент 1А први подуслов

Примери за вежбу

Распуст је трајао предуго. Ове зиме и ова пролећа
Службеник је ухваћен у крађи. Комшија
Дан је уништен због свађе. Прославе и поменута јутра
Учитељ је ушао у школу. Два дечака
Папагај је купљен на пијаци. Јагње
Капут је префарбан у црно. Зелене мајице и руха

Критични стимулуси

Први услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је први члан модификован дискурским придевом)

ДисФПлНПл Буквар је послат на копирање. Извесне читанке и упутства
ДисФПлНПл Роман је превођен недељама. Одређене лектире и поглавља
ДисФПлНПл Извештај је украден из фиоке. Поменуте фасцикле и писма
ДисФПлНПл Улаз је очишћен прошлог петка. Дотичне кухиње и купатила
ДисФПлНПл Камион је уклоњен са тржишта. Конкретне машине и возила
ДисФПлНПл Рад је поклоњен након изложбе. Наведене графике и платна

Други услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чија су оба члана модификована дискурским придевом)

ДисФПлДисНПл Шатор је офарбан пре пролећа. Одређене терасе и одређена стабла

ДисФПлДисНПл Волан је поправљен малопре. Дотичне браве и дотична квачила
ДисФПлДисНПл Крејон је узет из шминкернице. Извесне оловке и извесна лабела
ДисФПлДисНПл Конац је донет код кројачице. Наведене игле и наведена зрна
ДисФПлДисНПл Плех је остављен у подруму. Конкретне боце и конкретна сита
ДисФПлДисНПл Прозор је уништен услед олује. Поменуте вазе и поменута окна
Трећи услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи
род и чији је последњи члан модификован дискурским придевом)

ФПлДисНПл Шестар је нестао из књижаре. Пернице и конкретна пенкала
ФПлДисНПл Рачун је послат пре венчања. Венчанице и одређена одела
ФПлДисНПл Тањир је пао испод судопере. Љуштилице и дотична решета
ФПлДисНПл Извор је насликан на платну. Викендице и поменута имања
ФПлДисНПл Парфем је повучен из употребе. Маскаре и извесна средства
ФПлДисНПл Прстен је поклоњен у суботу. Наруквице и наведена крзна

Четврти услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски –
средњи род и чији је први члан модификован придевом за боју)

БојФПлНПл Ранац је испоручен у августу. Љубичасте торбе и наливпера
БојФПлНПл Зајам је враћен након одмора. Црвене коверте и улагања
БојФПлНПл Колач је наручен пре забаве. Шарене бомбоњере и пецива
БојФПлНПл Кларинет је нестао без трага. Маслинасте тубе и виолончела
БојФПлНПл Брод је продат због дуговања. Зелене једрилице и носила
БојФПлНПл Апарат је стигао у радионицу. Пепељасте глодалице и дебла

Пети услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи
род и чија су оба члана модификована придевом за боју)

БојФПлБојНПл Град је фотографисан из авиона. Маслинасте луке и маслинаста ушћа
БојФПлБојНПл Цемент је украден из камиона. Пепељасте жице и пепељаста дрва
БојФПлБојНПл Украс је донет због празника. Љубичасте капе и љубичаста срца
БојФПлБојНПл Багрем је мирисао након кише. Зелене пољане и зелена брда
БојФПлБојНПл Намештај је очишћен од флека. Шарене завесе и шарена стакла
БојФПлБојНПл Материјал је послат на време. Црвене ограде и црвена железна

Шести услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је последњи члан модификован придевом за боју)

ФПлБојНПл Сувенир је повучен из музеја. Преслице и црвена вретена
ФПлБојНПл Солитер је офарбан пре јесени. Веранде и маслинаста насеља
ФПлБојНПл Памук је заборављен у радњи. Кошуље и пепељаста клупка
ФПлБојНПл Сладолед је направљен јуче. Кифлице и зелена предјела
ФПлБојНПл Ранац је остављен у учионици. Бојанке и љубичаста штива
ФПлБојНПл Улаз је префарбан пре свадбе. Настрешнице и шарена звона

Филери:

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церекало
Кум је остављен на улици. Пискарало
Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало
Стриц је викао због гужве. Гунђало
Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило
Отац је отпутовао пре зоре. Џангрисало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала
Ученик је удаљен са часа. Три церекала
Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала
Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала
Кувар је избачен с посла. Два зановетала
Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули
Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали
Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили
Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели
Син је нестао пре вечере. Чедо које су заволили

Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестао пре јутра. Скитница

Новац је враћен у скупштину. Судија

Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица

Тањир је склоњен са пода. Пијаница

Пролаз је затворен због крађе. Луталица

Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора

Закон је помињан на седници. Три доктора

Снег је најављен за уторак. Два министра

Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика

Посао је исплачен раније. Четири кувара

Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували

Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили

Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили

Доручак је плаћен касније. Турче које су одабрали

Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили

Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

Експеримент 1Б други подуслов

Примери за вежбу

Распуст је трајао преууго. Ова пролећа и ове зиме

Службеник је ухваћен у крађи. Комшија

Дан је уништен због свађе. Јутра и поменуте прославе

Учитељ је ушао у школу. Два дечака

Папагај је купљен на пијаци. Јагње

Капут је префарбан у црно. Зелена руха и мајице

Критични стимулуси

Први услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чији је први члан модификован придевом за боју)

БојНПлФПл Буквар је послат на копирање. Зелена упутства и читанке

БојНПлФПл Роман је превођен недељама. Црвена поглавља и лектире

БојНПлФПл Извештај је украден из фиоке. Љубичаста писма и фасцикле

БојНПлФПл Улаз је очишћен прошлог петка. Шарена купатила и кухиње

БојНПлФПл Камион је уклоњен са тржишта. Пепељаста возила и машине

БојНПлФПл Рад је поклоњен након изложбе. Маслинаста платна и графике

Други услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чија су оба члана модификован придевом за боју)

БојНПлБојФПл. Шатор је офарбан пре пролећа. Шарена стабла и шарене терасе

БојНПлБојФПл Волан је поправљен малопре. Зелена квачила и зелене браве

БојНПлБојФПл Крејон је узет из шминкернице. Црвена лабела и црвене оловке

БојНПлБојФПл Конац је донет код кројачице. Љубичаста зрна и љубичасте игле

БојНПлБојФПл Плех је остављен у подруму. Пепељаста сита и пепељасте боце

БојНПлБојФПл Прозор је уништен услед олује. Маслинаста окна и маслинасте вазе

Трећи услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чији је последњи члан модификован придевом за боју)

НПлБојФПл Шестар је нестао из књижаре. Пенкала и пепељасте пернице

НПлБојФПл Рачун је послат пре венчања. Одела и љубичасте венчанице

НПлБојФПл Тањир је пао испод судопере. Решета и шарене љуштилице

НПлБојФПл Извор је насликан на платну. Имања и зелене викендице

НПлБојФПл Парфем је повучен из употребе. Средства и црвене маскаре

НПлБојФПл Прстен је поклоњен у суботу. Крзна и маслинасте наруквице

Четврти услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чији је први члан модификован дискурским придевом)

ДисНПлФПл Ранац је испоручен у августу. Конкретна наливпера и торбе

ДисНПлФПл Зајам је враћен након одмора. Дотична огледала и коверте

ДисНПлФПл Колач је наручен пре забаве. Поменута пецива и бомбоњере

ДисНПлФПл Кларинет је нестао без трага. Одређена виолончела и тубе

ДисНПлФПл Брод је продат због дуговања. Извесна носила и једрилице

ДисНПлФПл Апарат је стигао у радионицу. Наведена дебла и глодалице

Пети услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чија су оба члана модификована дискурским придевом)

ДисНПлДисФПл Град је фотографисан из авиона. Поменута ушћа и поменуте луке

ДисНПлДисФПл Цемент је украден из камиона. Конкретна дрва и конкретне жице

ДисНПлДисФПл Украс је донет због празника. Одређена срца и одређене капе

ДисНПлДисФПл Багрем је мирисао након кише. Наведена брда и наведене пољане

ДисНПлДисФПл Намештај је очишћен од флека. Извесна стакла и извесне завесе

ДисНПлДисФПл Материјал је послат на време. Дотична железна и дотичне ограде

Шести услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чији је последњи члан модификован дискурским придевом)

НПлДисФПл Сувенир је повучен из музеја. Вретена и извесне преслице

НПлДисФПл Солитер је офарбан пре јесени. Насеља и одређене веранде

НПлДисФПл Памук је заборављен у радњи. Клупка и наведене кошуље

НПлДисФПл Сладолед је направљен јуче. Предјела и поменуте кифлице

НПлДисФПл Ранац је остављен у учионици. Штива и конкретне бојанке

НПлДисФПл Улаз је префарбан пре свадбе. Звона и дотичне настрешнице

Филери:

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церекало

Кум је остављен на улици. Пискарало

Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало

Стриц је викао због гужве. Гунђало

Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило

Отац је отпутовао пре зоре. Џангрисало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала
Ученик је удаљен са часа. Три церекала
Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала
Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала
Кувар је избачен с посла. Два зановетала
Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули
Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали
Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили
Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели
Син је нестао пре вечере. Чедо које су заволели
Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестао пре јутра. Скитница
Новац је враћен у скупштину. Судија
Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица
Тањир је склоњен са пода. Пијаница
Пролаз је затворен због крађе. Луталица
Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора
Закон је помињан на седници. Три доктора
Снег је најављен за уторак. Два министра
Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика
Посао је исплачен раније. Четири кувара
Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували

Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили
Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили
Доручак је плаћен касније. Ћурче које су одабрали
Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили
Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

Експеримент 1Б подуслов 1

Примери за вежбу

Распуст је трајао преуто. Ова пролећа и ове зиме
Службеник је ухваћен у крађи. Комшија
Дан је уништен због свађе. Јутра и поменуте прославе
Учитељ је ушао у школу. Два дечака
Папагај је купљен на пијаци. Јагње
Капут је префарбан у црно. Зелена руха и мајице

Критични стимулуси

Први услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чији је први члан модификован дискурским придевом)

ДисНПлФПл Буквар је послат на копирање. Извесна упутства и читанке
ДисНПлФПл Роман је превођен недељама. Одређена поглавља и лектире
ДисНПлФПл Извештај је украден из фиоке. Поменута писма и фасцикле
ДисНПлФПл Улаз је очишћен прошлог петка. Дотична купатила и кухиње
ДисНПлФПл Камион је уклоњен са тржишта. Конкретна возила и машине
ДисНПлФПл Рад је поклоњен након изложбе. Наведена платна и графике

Други услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чија су оба члана модификована дискурским придевом)

ДисНПлДисФПл Шатор је офарбан пре пролећа. Одређена стабла и одређене терасе
ДисНПлДисФПл Волан је поправљен мало пре. Дотична квачила и дотичне браве
ДисНПлДисФПл Крејон је узет из шминкернице. Извесна лабела и извесне оловке
ДисНПлДисФПл Конац је донет код кројачице. Наведена зрна и наведене игле

ДисНПлДисФПл Плех је остављен у подруму. Конкретна сита и конкретне боце
ДисНПлДисФПл Прозор је уништен услед олује. Поменута окна и поменуте вазе

Трећи услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски
род и чији је последњи члан модификован дискурским придевом)

НПлДисФПл Шестар је нестао из књижаре. Пенкала и конкретне пернице

НПлДисФПл Рачун је послат пре венчања. Одела и одређене венчанице

НПлДисФПл Тањир је пао испод судопере. Решета и дотичне љуштилице

НПлДисФПл Извор је насликан на платну. Имања и поменуте викендице

НПлДисФПл Парфем је повучен из употребе. Средства и извесне маскаре

НПлДисФПл Прстен је поклоњен у суботу. Крзна и наведене наруквице

Четврти услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи –
женски род и чији је први члан модификован придевом за боју)

БојНПлФПл Ранац је испоручен у августу. Љубичаста наливпера и торбе

БојНПлФПл Зајам је враћен након одмора. Црвена огледала и коверте

БојНПлФПл Колач је наручен пре забаве. Шарена пецива и бомбоњере

БојНПлФПл Кларинет је нестао без трага. Маслинаста виолончела и тубе

БојНПлФПл Брод је продат због дуговања. Зелена носила и једрилице

БојНПлФПл Апарат је стигао у радионицу. Пепељаста дебла и глодалице

Пети услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски
род и чија су оба члана модификована придевом за боју)

БојНПлБојФПл Град је фотографисан из авиона. Маслинаста ушћа и маслинасте луке

БојНПлБојФПл Цемент је украден из камиона. Пепељаста дрва и пепељасте жице

БојНПлБојФПл Украс је донет због празника. Љубичаста срца и љубичасте капе

БојНПлБојФПл Багрем је мирисао након кише. Зелена брда и зелене пољане

БојНПлБојФПл Намештај је очишћен од флека. Шарена стакла и шарене завесе

БојНПлБојФПл Материјал је послат на време. Црвена железна и црвене ограде

Шести услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски
род и чији је последњи члан модификован придевом за боју)

НПлБојФПл Сувенир је повучен из музеја. Вретена и црвене преслице

НПлБојФПл Солитер је офарбан пре јесени. Насеља и маслинасте веранде

НПлБојФПл Памук је заборављен у радњи. Клупка и пепељасте кошуље
НПлБојФПл Сладолед је направљен јуче. Предјела и зелене кифлице
НПлБојФПл Ранац је остављен у учионици. Штива и љубичасте бојанке
НПлБојФПл Улаз је префарбан пре свадбе. Звона и шарене настрешнице

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церекало
Кум је остављен на улици. Пискарало
Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало
Стриц је викао због гужве. Гунђало
Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило
Отац је отпутовао пре зоре. Џангрисало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала
Ученик је удаљен са часа. Три церекала
Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала
Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала
Кувар је избачен с посла. Два зановетала
Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули
Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали
Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили
Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели
Син је нестао пре вечере. Чедо које су заволели
Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестао пре јутра. Скитница
Новац је враћен у скупштину. Судија

Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица
Тањир је склоњен са пода. Пијаница
Пролаз је затворен због крађе. Луталица
Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора
Закон је помињан на седници. Три доктора
Снег је најављен за уторак. Два министра
Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика
Посао је исплачен раније. Четири куvara
Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували
Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили
Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили
Доручак је плаћен касније. Ћурче које су одабрали
Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили
Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

Експеримент 1В – прва листа

Примери за вежбу

Распуст је трајао предуго. Ове зиме и ова пролећа
Службеник је ухваћен у крађи. Комшија
Дан је уништен због свађе. Прославе и поменута јутра
Учитељ је ушао у школу. Два дечака
Папагај је купљен на пијаци. Јагње
Капут је префарбан у црно. Зелене мајице и руха

Критични стимулуси

Први услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чији је први члан модификован)⁷¹

Мод1НФБуквар је послат на копирање. Извесна упутства и гаранције

Мод1НФ Роман је превођен недељама. Одређена поглавља и секције

Мод1НФ Извештај је украден из фиоке. Поменута писма и поруке

Мод1НФ Улаз је очишћен прошлог петка. Дотична купатила и кухиње

Мод1НФ Камион је уклоњен са тржишта. Конкретна возила и машине

Мод1НФ Рад је поклоњен након изложбе. Наведена платна и графике

Други услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чија су оба члана модификована)

МодОбаФН Шатор је офарбан пре пролећа. Одређене гране и одређена стабла

МодОбаФН Волан је поправљен малопре. Дотичне кочнице и дотична квачила

МодОбаФН Крејон је узет из шминкернице. Извесне оловке и извесна белила

МодОбаФН Шлем је донет код рестауратора. Наведене пушке и наведена зрна

МодОбаФН Сат је остављен у лабораторији. Конкретне ваге и конкретна сита

МодОбаФН Канал је поплављен услед олује. Поменуте рупе и поменута окна

Трећи услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је последњи члан модификован)

Мод2ФН Шестар је изнесен из књижаре. Бојице и конкретна пенкала

Мод2ФН Рачун је послат пре венчања. Хаљине и одређена одела

Мод2ФН Нож је спуштен испод судопере. Плоче и дотична решета

Мод2ФН Извор је насликан на платну. Викендице и поменута имања

Мод2ФН Парфем је повучен са тржишта. Менице и извесна средства

Мод2ФН Багер је испоручен у суботу. Коже и наведена крзна

Четврти услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу женски – средњи род и чији је први члан модификован)

Мод1ФН Ранац је наручен у августу. Конкретне свеске и наливпера

Мод1ФН Налог је повучен након преговора. Дотичне инвестиције и улагања

⁷¹ Скраћенице које употребљавамо за сваки од услова у листи 1 важе и за остале листе, па их нећемо даље наводити.

Мод1ФН Колач је наручен пре забаве. Поменуте грицкалице и пецива

Мод1ФН Бубањ је изгубљен без трага. Одређене виоле и виолончела

Мод1ФН Завој је спремљен за случај повреде. Извесне штаке и носила

Мод1ФН Апарат је спакован у магацин. Наведене греде и дебла

Пети услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чија су оба члана модификована)

МодОбаНФ Град је фотографисан из авиона. Поменута ушћа и поменуте реке

МодОбаНФ Комбинат је поклоњен страном инвеститору. Конкретна брда и конкретне долине

МодОбаНФ Врт је наводњаван водом из канала. Одређена поља и одређене ливаде

МодОбаНФ Браник је упрљан житким блатом. Наведена светла и наведене таблице

МодОбаНФ Намештај је очишћен од флека. Извесна стакла и извесне завесе

МодОбаНФ Материјал је спремљен на време. Дотична жезела и дотичне стене

Шести услов (координирани субјекат чији су чланови дати у редоследу средњи – женски род и чији је последњи члан модификован)

Мод2НФ Сувенир је повучен из музеја. Вретена и извесне преслице

Мод2НФ Солитер је учтан у катастарски план. Насеља и одређене утрине

Мод2НФ Котур је заборављен у радњи. Клупка и наведене игле

Мод2НФ Сладолед је направљен јуче. Предјела и поменуте супе

Мод2НФ Задатак је прилагођен узрасту деце. Штива и конкретне песмице

Мод2НФ Контрабас је уклопљен у дувачки оркестар. Звона и дотичне ударалке

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церекало

Кум је остављен на улици. Пискарало

Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало

Стриц је викао због гужве. Гунђало

Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило

Отац је отпутовао пре зоре. Џангрисало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала
Ученик је удаљен са часа. Три церекала
Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала
Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала
Кувар је избачен с посла. Два зановетала
Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули
Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали
Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили
Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели
Син је нестало пре вечере. Чедо које су заволели
Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестало пре јутра. Скитница
Новац је враћен у скупштину. Судија
Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица
Тањир је склоњен са пода. Пијаница
Пролаз је затворен због крађе. Луталица
Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора
Закон је помињан на седници. Три доктора
Снег је најављен за уторак. Два министра
Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика
Посао је исплачен раније. Четири кувара
Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували

Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили
Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили
Доручак је плаћен касније. Ћурче које су одабрали
Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили
Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

Експеримент 1В – друга листа

Примери за вежбу

Распуст је трајао предуго. Ове зиме и ова пролећа
Службеник је ухваћен у крађи. Комшија
Дан је уништен због свађе. Прославе и поменута јутра
Учитељ је ушао у школу. Два дечака
Папагај је купљен на пијаци. Јагње
Капут је префарбан у црно. Зелене мајице и руха

Критични стимулуси

Први услов

Мод2НФ Буквар је послат на копирање. Упутства и извесне гаранције
Мод2НФ Роман је превођен недељама. Поглавља и одређене секције
Мод2НФ Извештај је украден из фиоке. Писма и поменуте поруке
Мод2НФ Улаз је очишћен прошлог петка. Купатила и дотичне кухиње
Мод2НФ Камион је уклоњен са тржишта. Возила и конкретне машине
Мод2НФ Рад је поклоњен након изложбе. Платна и наведене графике

Други услов

Мод1НФ Шатор је офарбан пре пролећа. Одређена стабла и гране
Мод1НФ Волан је поправљен малопре. Дотична квачила и кочнице
Мод1НФ Крејон је узет из шминкернице. Извесна белила и оловке
Мод1НФ Шлем је донет код рестауратора. Наведена зрна и пушке
Мод1НФ Сат је остављен у лабораторији. Конкретна сита и ваге
Мод1НФ Канал је поплављен услед олује. Поменута окна и рупе

Трећи услов

МодОбаФН Шестар је изнесен из књижаре. Конкретне бојице и конкретна пенкала

МодОбаФН Рачун је послат пре венчања. Одређене хаљине и одређена одела

МодОбаФН Нож је спуштен испод судопере. Дотичне плоче и дотична решета

МодОбаФН Извор је насликан на платну. Поменуте викендице и поменута имања

МодОбаФН Парфем је повучен са тржишта. Извесне менице и извесна средства

МодОбаФН Багер је испоручен у суботу. Наведене коже и наведена крзна

Четврти услов

Мод2ФН Ранац је наручен у августу. Свеске и конкретна наливпера

Мод2ФН Налог је повучен након преговора. Инвестиције и дотична улагања

Мод2ФН Колач је наручен пре забаве. Грицкалице и поменута пецива

Мод2ФН Бубањ је изгубљен без трага. Виоле и одређена виолончела

Мод2ФН Завој је спремљен за случај повреде. Штаке и извесна носила

Мод2ФН Апарат је спакован у магацин. Греле и наведена дебла

Пети услов

Мод1ФН Град је фотографисан из авиона. Поменуте реке и ушћа

Мод1ФН Комбинат је поклоњен страном инвеститору. Конкретне долине и брда

Мод1ФН Врт је наводњаван водом из канала. Одређене ливаде и поља

Мод1ФН Браник је упрљан житким блатом. Наведене таблице и светла

Мод1ФН Намештај је очишћен од флека. Извесне завесе и стакла

Мод1ФН Материјал је спремљен на време. Дотичне стене и железна

Шести услов

МодОбаНФ Сувенир је повучен из музеја. Извесна вретена и извесне преслице

МодОбаНФ Солитер је учртан у катастарски план. Одређена насеља и одређене утрине

МодОбаНФ Котур је заборављен у радњи. Наведена клупка и наведене игле

МодОбаНФ Сладолед је направљен јуче. Поменута предјела и поменуте супе

МодОбаНФ Задатак је прилагођен узрасту деце. Конкретна штива и конкретне песмице

МодОбаНФ Контрабас је уклопљен у дувачки оркестар. Дотична звона и дотичне

ударалке

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церекало
Кум је остављен на улици. Пискарало
Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало
Стриц је викао због гужве. Гунђало
Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило
Отац је отпутовао пре зоре. Џангрисало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала
Ученик је удаљен са часа. Три церекала
Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала
Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала
Кувар је избачен с посла. Два зановетала
Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули
Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали
Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили
Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели
Син је нестао пре вечере. Чедо које су заволили
Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестао пре јутра. Скитница
Новац је враћен у скупштину. Судија
Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица
Тањир је склоњен са пода. Пијаница
Пролаз је затворен због крађе. Лугалица
Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора
Закон је помињан на седници. Три доктора
Снег је најављен за уторак. Два министра
Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика
Посао је исплачен раније. Четири куvara
Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували
Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили
Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили
Доручак је плаћен касније. Ћурче које су одабрали
Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили
Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

Експеримент 1В – листа 3

Примери за вежбу

Распуст је трајао предуго. Ове зиме и ова пролећа
Службеник је ухваћен у крађи. Комшија
Дан је уништен због свађе. Прославе и поменута јутра
Учитељ је ушао у школу. Два дечака
Папагај је купљен на пијаци. Јагње
Капут је префарбан у црно. Зелене мајице и руха

Критични стимулуси

Први услов

МодОбаНФ Буквар је послат на копирање. Извесна упутства и извесне гаранције
МодОбаНФ Роман је превођен недељама. Одређена поглавља и одређене секције
МодОбаНФ Извештај је украден из фиоке. Поменута писма и поменуте поруке

МодОбаНФ Улаз је очишћен прошлог петка. Дотична купатила и дотичне кухиње
МодОбаНФ Камион је уклоњен са тржишта. Конкретна возила и конкретне машине
МодОбаНФ Рад је поклоњен након изложбе. Наведена платна и наведене графике

Други услов

Мод2НФ Шатор је офарбан пре пролећа. Стабла и одређене гране
Мод2НФ Волан је поправљен малопре. Квачила и дотичне кочнице
Мод2НФ Крејон је узет из шминкернице. Белила и извесне оловке
Мод2НФ Шлем је донет код рестауратора. Зрна и наведене пушке
Мод2НФ Сат је остављен у лабораторији. Сита и конкретне ваге
Мод2НФ Канал је поплављен услед олује. Окна и поменуте рупе

Трећи услов

Мод1НФ Шестар је изнесен из књижаре. Конкретна пенкала и бојице
Мод1НФ Рачун је послат пре венчања. Одређена одела и хаљине
Мод1НФ Нож је спуштен испод судопере. Дотична решета и плоче
Мод1НФ Извор је насликан на платну. Поменута имања и викендице
Мод1НФ Парфем је повучен са тржишта. Извесна средства и менице
Мод1НФ Багер је испоручен у суботу. Наведена крзна и коже

Четврти услов

МодОбаФН Ранац је наручен у августу. Конкретне свеске и конкретна наливпера
МодОбаФН Налог је повучен након преговора. Дотичне инвестиције и дотична улагања
МодОбаФН Колач је наручен пре забаве. Поменуте грицкалице и поменута пецива
МодОбаФН Бубањ је изгубљен без трага. Одређене виоле и одређена виолончела
МодОбаФН Завој је спремљен за случај повреде. Извесне штаке и извесна носила
МодОбаФН Апарат је спакован у магацин. Наведене греде и наведена дебла

Пети услов

Мод2ФН Град је фотографисан из авиона. Реке и поменута ушћа
Мод2ФН Комбинат је поклоњен страном инвеститору. Долине и конкретна брда
Мод2ФН Врт је наводњаван водом из канала. Ливаде и одређена поља
Мод2ФН Браник је упрљан житким блатом. Таблице и наведена светла
Мод2ФН Намештај је очишћен од флека. Завесе и извесна стакла

Мод2ФН Материјал је спремљен на време. Стене и дотична железа

Шести услов

Мод1ФН Сувенир је повучен из музеја. Извесне преслице и вретена

Мод1ФН Солитер је уцртан у катастарски план. Одређене утрине и насеља

Мод1ФН Котур је заборављен у радњи. Наведене игле и клупка

Мод1ФН Сладолед је направљен јуче. Поменуће супе и предјела

Мод1ФН Задатак је прилагођен узрасту деце. Конкретне песмице и штива

Мод1ФН Контрабас је уклопљен у дувачки оркестар. Дотичне ударалке и звона

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церекало

Кум је остављен на улици. Пискарало

Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало

Стриц је викао због гужве. Гунђало

Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило

Отац је отпутовао пре зоре. Џангризало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала

Ученик је удаљен са часа. Три церекала

Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала

Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала

Кувар је избачен с посла. Два зановетала

Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули

Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали

Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили

Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели

Син је нестао пре вечере. Чедо које су заволели

Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестао пре јутра. Скитница

Новац је враћен у скупштину. Судија

Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица

Тањир је склоњен са пода. Пијаница

Пролаз је затворен због крађе. Луталица

Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора

Закон је помињан на седници. Три доктора

Снег је најављен за уторак. Два министра

Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика

Посао је исплачен раније. Четири кувара

Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували

Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили

Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили

Доручак је плаћен касније. Турче које су одабрали

Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили

Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

Експеримент 1В – листа 4

Примери за вежбу

Распуст је трајао предуго. Ове зиме и ова пролећа

Службеник је ухваћен у крађи. Комшија

Дан је уништен због свађе. Прославе и поменута јутра

Учитељ је ушао у школу. Два дечака

Папагај је купљен на пијаци. Јагње

Капут је префарбан у црно. Зелене мајице и руха

Критични стимулуси

Први услов

Мод1ФН Буквар је послат на копирање. Извесне гаранције и упутства

Мод1ФН Роман је превођен недељама. Одређене секције и поглавља

Мод1ФН Извештај је украден из фиоке. Поменуте поруке и писма

Мод1ФН Улаз је очишћен прошлог петка. Дотичне кухиње и купатила

Мод1ФН Камион је уклоњен са тржишта. Конкретне машине и возила

Мод1ФН Рад је поклоњен након изложбе. Наведене графике и платна

Други услов

МодОбаНФ Шатор је офарбан пре пролећа. Одређена стабла и одређене гране

МодОбаНФ Волан је поправљен мало пре. Дотична квачила и дотичне кочнице

МодОбаНФ Крејон је узет из шминкернице. Извесна белила и извесне оловке

МодОбаНФ Шлем је донет код рестауратора. Наведена зрна и наведене пушке

МодОбаНФ Сат је остављен у лабораторији. Конкретна сита и конкретне ваге

МодОбаНФ Канал је поплављен услед олује. Поменута окна и поменуте рупе

Трећи услов

Мод2НФ Шестар је изнесен из књижаре. Пенкала и конкретне бојице

Мод2НФ Рачун је послат пре венчања. Одела и одређене хаљине

Мод2НФ Нож је спуштен испод судопере. Решета и дотичне плоче

Мод2НФ Извор је насликан на платну. Имања и поменуте викендице

Мод2НФ Парфем је повучен са тржишта. Средства и извесне менице

Мод2НФ Багер је испоручен у суботу. Крзна и наведене коже

Четврти услов

Мод1НФ Ранац је наручен у августу. Конкретна наливпера и свеске

Мод1НФ Налог је повучен након преговора. Дотична улагања и инвестиције

Мод1НФ Колач је наручен пре забаве. Поменута пецива и грицкалице

Мод1НФ Бубањ је изгубљен без трага. Одређена виолончела и виоле

Мод1НФ Завој је спремљен за случај повреде. Извесна носила и штаци

Мод1НФ Апарат је спакован у магацин. Наведена дебла и греде

Пети услов

МодОбаФН Град је фотографисан из авиона. Поменуте реке и поменута ушћа

МодОбаФН Комбинат је поклоњен страном инвеститору. Конкретне долине и конкретна
брда

МодОбаФН Врт је наводњаван водом из канала. Одређене ливаде и одређена поља

МодОбаФН Браник је упрљан житким блатом. Наведене таблице и наведена светла

МодОбаФН Намештај је очишћен од флека. Извесне завесе и извесна стакла

МодОбаФН Материјал је спремљен на време. Дотичне стене и дотична железа

Шести услов

Мод2ФН Сувенир је повучен из музеја. Преслице и извесна вретена

Мод2ФН Солитер је уцртан у катастарски план. Утрине и одређена насеља

Мод2ФН Котур је заборављен у радњи. Игле и наведена клупка

Мод2ФН Сладолед је направљен јуче. Супе и поменута предјела

Мод2ФН Задатак је прилагођен узрасту деце. Песмице и конкретна штива

Мод2ФН Контрабас је уклопљен у дувачки оркестар. Удараљке и дотична звона

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церекало

Кум је остављен на улици. Пискарало

Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало

Стриц је викао због гужве. Гунђало

Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило

Отац је отпутовао пре зоре. Џангризало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала

Ученик је удаљен са часа. Три церекала

Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала

Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала

Кувар је избачен с посла. Два зановетала

Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули

Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали

Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили

Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели

Син је нестао пре вечере. Чедо које су заволели

Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестао пре јутра. Скитница

Новац је враћен у скупштину. Судија

Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица

Тањир је склоњен са пода. Пијаница

Пролаз је затворен због крађе. Лугалица

Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора

Закон је помињан на седници. Три доктора

Снег је најављен за уторак. Два министра

Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика

Посао је исплачен раније. Четири кувара

Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували

Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили

Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили

Доручак је плаћен касније. Ћурче које су одабрали

Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили

Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

Експеримент 1В – листа 5

Примери за вежбу

Распуст је трајао предуго. Ове зиме и ова пролећа
Службеник је ухваћен у крађи. Комшија
Дан је уништен због свађе. Прославе и поменута јутра
Учитељ је ушао у школу. Два дечака
Папагај је купљен на пијаци. Јагње
Капут је префарбан у црно. Зелене мајице и руха

Критични стимулуси

Први услов

Мод2ФН Буквар је послат на копирање. Гаранције и извесна упутства
Мод2ФН Роман је превођен недељама. Секције и одређена поглавља
Мод2ФН Извештај је украден из фиоке. Поруке и поменута писма
Мод2ФН Улаз је очишћен прошлог петка. Кухиње и дотична купатила
Мод2ФН Камион је уклоњен са тржишта. Машине и конкретна возила
Мод2ФН Рад је поклоњен након изложбе. Графике и наведена платна

Други услов

Мод1ФН Шатор је офарбан пре пролећа. Одређене гране и стабла
Мод1ФН Волан је поправљен малопре. Дотичне кочнице и квачила
Мод1ФН Крејон је узет из шминкернице. Извесне оловке и белила
Мод1ФН Шлем је донет код рестауратора. Наведене пушке и зрна
Мод1ФН Сат је остављен у лабораторији. Конкретне ваге и сита
Мод1ФН Канал је поплављен услед олује. Поменуте рупе и окна

Трећи услов

МодОбаНФ Шестар је изнесен из књижаре. Конкретна пенкала и конкретне бојице
МодОбаНФ Рачун је послат пре венчања. Одређена одела и одређене хаљине
МодОбаНФ Нож је спуштен испод судопере. Дотична решета и дотичне плоче
МодОбаНФ Извор је насликан на платну. Поменута имања и поменуте викендице

МодОбаНФ Парфем је повучен са тржишта. Извесна средства и извесне менице
МодОбаНФ Багер је испоручен у суботу. Наведена крзна и наведене коже

Четврти услов

Мод2НФ Ранац је наручен у августу. Наливпера и конкретне свеске
Мод2НФ Налог је повучен након преговора. Улагања и дотичне инвестиције
Мод2НФ Колач је наручен пре забаве. Пецива и поменуте грицкалице
Мод2НФ Бубањ је изгубљен без трага. Виолончела и одређене виоле
Мод2НФ Завој је спремљен за случај повреде. Носила и извесне штаке
Мод2НФ Апарат је спакован у магацин. Дебла и наведене греде

Пети услов

Мод1НФ Град је фотографисан из авиона. Поменута ушћа и реке
Мод1НФ Комбинат је поклоњен страном инвеститору. Конкретна брда и долине
Мод1НФ Врт је наводњаван водом из канала. Одређена поља и ливаде
Мод1НФ Браник је упрљан житким блатом. Наведена светла и таблице
Мод1НФ Намештај је очишћен од флека. Извесна стакла и завесе
Мод1НФ Материјал је спремљен на време. Дотична железа и стене

Шести услов

МодОбаФН Сувенир је повучен из музеја. Извесне преслице и извесна вретена
МодОбаФН Солитер је уцртан у катастарски план. Одређене утрине и одређена насеља
МодОбаФН Котур је заборављен у радњи. Наведене игле и наведена клупка
МодОбаФН Сладолед је направљен јуче. Поменуте супе и поменута предјела
МодОбаФН Задатак је прилагођен узрасту деце. Конкретне песмице и конкретна штива
МодОбаФН Контрабас је уклопљен у дувачки оркестар. Дотичне ударалке и дотична звона

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церекало
Кум је остављен на улици. Пискарало
Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало
Стриц је викао због гужве. Гунђало

Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило

Отац је отпутовао пре зоре. Џангризало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала

Ученик је удаљен са часа. Три церекала

Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала

Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала

Кувар је избачен с посла. Два зановетала

Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули

Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали

Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили

Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели

Син је нестао пре вечере. Чедо које су заволели

Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестао пре јутра. Скитница

Новац је враћен у скупштину. Судија

Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица

Тањир је склоњен са пода. Пијаница

Пролаз је затворен због крађе. Лугалица

Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора

Закон је помињан на седници. Три доктора

Снег је најављен за уторак. Два министра

Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика

Посао је исплачен раније. Четири кувара

Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували
Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили
Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили
Доручак је плаћен касније. Ћурче које су одабрали
Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили
Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

Експеримент 1В – листа 6

Примери за вежбу

Распуст је трајао предуго. Ове зиме и ова пролећа
Службеник је ухваћен у крађи. Комшија
Дан је уништен због свађе. Прославе и поменута јутра
Учитељ је ушао у школу. Два дечака
Папагај је купљен на пијаци. Јагње
Капут је префарбан у црно. Зелене мајице и руха

Критични стимулуси

Први услов

МодОбаФН Буквар је послат на копирање. Извесне гаранције и извесна упутства
МодОбаФН Роман је превођен недељама. Одређене секције и одређена поглавља
МодОбаФН Извештај је украден из фиоке. Поменуте поруке и поменута писма
МодОбаФН Улаз је очишћен прошлог петка. Дотичне кухиње и дотична купатила
МодОбаФН Камион је уклоњен са тржишта. Конкретне машине и конкретна возила
МодОбаФН Рад је поклоњен након изложбе. Наведене графике и наведена платна

Други услов

Мод2ФН Шатор је офарбан пре пролећа. Гране и одређена стабла
Мод2ФН Волан је поправљен малопре. Кочнице и дотична квачила
Мод2ФН Крејон је узет из шминкернице. Оловке и извесна белила

Мод2ФН Шлем је донет код рестауратора. Пушке и наведена зрна

Мод2ФН Сат је остављен у лабораторији. Ваге и конкретна сита

Мод2ФН Канал је поплављен услед олује. Рупе и поменута окна

Трећи услов

Мод1ФН Шестар је изнесен из књижаре. Конкретне бојице и пенкала

Мод1ФН Рачун је послат пре венчања. Одређене хаљине и одела

Мод1ФН Нож је спуштен испод судопере. Дотичне плоче и решета

Мод1ФН Извор је насликан на платну. Поменуте викендице и имања

Мод1ФН Парфем је повучен са тржишта. Извесне менице и средства

Мод1ФН Багер је испоручен у суботу. Наведене коже и крзна

Четврти услов

МодОбаНФ Ранац је наручен у августу. Конкретна наливпера и конкретне свеске

МодОбаНФ Налог је повучен након преговора. Дотична улагања и дотичне инвестиције

МодОбаНФ Колач је наручен пре забаве. Поменута пецива и поменуте грицкалице

МодОбаНФ Бубањ је изгубљен без трага. Одређена виолончела и одређене виоле

МодОбаНФ Завој је спремљен за случај повреде. Извесна носила и извесне штаци

МодОбаНФ Апарат је спакован у магацин. Наведена дебла и наведене греде

Пети услов

Мод2НФ Град је фотографисан из авиона. Ушћа и поменуте реке

Мод2НФ Комбинат је поклоњен страном инвеститору. Брда и конкретне долине

Мод2НФ Врт је наводњаван водом из канала. Поља и одређене ливаде

Мод2НФ Браник је упрљан житким блатом. Светла и наведене таблице

Мод2НФ Намештај је очишћен од флека. Стакла и извесне завесе

Мод2НФ Материјал је спремљен на време. Железа и дотичне стене

Шести услов

Мод1НФ Сувенир је повучен из музеја. Извесна вретена и преслице

Мод1НФ Солитер је уцртан у катастарски план. Одређена насеља и утрине

Мод1НФ Котур је заборављен у радњи. Наведена клупка и игле

Мод1НФ Сладолед је направљен јуче. Поменута предјела и супе

Мод1НФ Задатак је прилагођен узрасту деце. Конкретна штива и песмице

Мод1НФ Контрабас је уклопљен у дувачки оркестар. Дотична звона и ударалјке

Филери

1 група: именица средњег рода на -ло

Власник је дошао у пекару. Церекало
Кум је остављен на улици. Пискарало
Продавац је ухваћен у лажи. Зановетало
Стриц је викао због гужве. Гунђало
Вереник је ушао у ресторан. Злопамтило
Отац је отпутовао пре зоре. Џангрисало

2 група: именица средњег рода на -ло модификована бројем 2, 3, 4

Брат је избачен са вечере. Четири гунђала
Ученик је удаљен са часа. Три церекала
Дечак је побегао у биоскоп. Два задевала
Портир је ухваћен у лажи. Четири спадала
Кувар је избачен с посла. Два зановетала
Управник је ушао у кабинет. Три трчкара

3 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Дечак је побегао из парка. Чудовиште које су чули
Младић је ухапшен у граду. Невинашце које су знали
Муж је стајао испред стана. Псетанце које су купили
Продавац је викао на улици. Дериште које су одузели
Син је нестао пре вечере. Чедо које су заволели
Мачак је побегао на таван. Псето које су пронашли

4 група: двородна именица

Позив је нестао пре јутра. Скитница
Новац је враћен у скупштину. Судија
Кукуруз је предат пре зиме. Кукавица
Тањир је склоњен са пода. Пијаница
Пролаз је затворен због крађе. Лугалица
Аларм је промењен због крађе. Владика

5 група: именица мушког рода модификована бројем 2, 3, 4

Позив је послат прекјуче. Два мајстора

Закон је помињан на седници. Три доктора

Снег је најављен за уторак. Два министра

Стрип је оцењен у фебруару. Четири ученика

Посао је исплачен раније. Четири куvara

Разговор је прекинут у зору. Три секретара

6 група: именица средњег рода модификована релативном реченицом

Намештај је продат зимус. Јагње које су чували

Пакет је склоњен у оставу. Јуне које су поклонили

Фрижидер је поклоњен одмах. Пиле које су откупили

Доручак је плаћен касније. Ћурче које су одабрали

Филм је откупљен у октобру. Ждребе које су вратили

Хлеб је испоручен истог дана. Прасе које су одгајили

ИЗЈАВА АУТОРА О ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ја, Ивана Митић, изјављујем да докторска дисертација под насловом:

Ефекат граматичких и семантичких карактеристика координираних субјеката на слагање глагола у роду у српском језику,

која је одбрањена на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу представља *оригинално ауторско дело* настало као резултат *сопственог истраживачког рада*.

Овом Изјавом такође потврђујем:

- да сам *једини аутор* наведене докторске дисертације,
- да у наведеној докторској дисертацији *нисам извршио/ла повреду* ауторског нити другог права интелектуалне својине других лица,
- да умножени примерак докторске дисертације у штампаној и електронској форми у чијем се прилогу налази ова Изјава садржи докторску дисертацију истоветну одбрањеној докторској дисертацији.

У Крагујевцу _____, 6.3.2019. године,

Ивана Митић

потпис аутора

ИЗЈАВА АУТОРА О ИСКОРИШЋАВАЊУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ја, Ивана Митић,

дозвољавам

не дозвољавам

Универзитетској библиотеци у Крагујевцу да начини два трајна умножена примерка у електронској форми докторске дисертације под насловом:

Ефекат граматичких и семантичких карактеристика координираних
субјеката на слагање глагола у роду у српском језику,

која је одбрањена на Филолошко-уметничком факултету

Универзитета у Крагујевцу, и то у целини, као и да по један примерак тако умножене докторске дисертације учини трајно доступним јавности путем дигиталног репозиторијума Универзитета у Крагујевцу и централног репозиторијума надлежног министарства, тако да припадници јавности могу начинити трајне умножене примерке у електронској форми наведене докторске дисертације путем *преузимања*.

Овом Изјавом такође

дозвољавам

не дозвољавам¹

¹ Уколико аутор изабере да не дозволи припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од *Creative Commons* лиценци, то не искључује право припадника јавности да наведену докторску дисертацију користе у складу са одредбама Закона о ауторском и сродним правима.

припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од следећих *Creative Commons* лиценци:

- 1) Ауторство
- 2) Ауторство - делити под истим условима
- 3) Ауторство - без прерада
- 4) Ауторство - некомерцијално
- 5) Ауторство - некомерцијално - делити под истим условима
- 6) Ауторство - некомерцијално - без прерада²

У Крагујевцу _____, 6.3.2019. године,

потпис аутора

² Молимо ауторе који су изабрали да дозволе припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од *Creative Commons* лиценци да заокруже једну од понуђених лиценци. Детаљан садржај наведених лиценци доступан је на: <http://creativecommons.org.rs/>